

PRECARIETATS

De la inestabilitat a la pobresa laboral

El cas de les Illes Balears

Rafel Borràs Ensenyat

Fundació Gadeso

PRECARIETATS

De la inestabilitat a la pobresa laboral.
El cas de les Illes Balears

Rafael Borràs Ensenyat

Recerca / 8

Rafel Borràs Ensenyat

PRECARIETATS

De la inestabilitat a la pobresa laboral.
El cas de les Illes Balears

Primera edició: Juny 2015

© Dels textos: Rafel Borràs

© D'aquesta edició:

C/ Ter, 14 1^{er}B

Telèfon 971 479474 – Fax 971 470042
fundaciogadeso@gadeso.org
www.gadeso.org

ISBN: 978-84-15672-28-9
Dipòsit legal: PM-661-2015

Coberta: *Exclusión*, de Pablo Suárez (fragment)

Imprimeix: Institut Impremta Digital

Disseny i maquetació: Andreu Grimalt Rosselló

*“Cuando voy al trabajo
pienso en ti,
por las calles del barrio
pienso en ti,
cuando miro los rostros
tras el vidrio empañado
sin saber quiénes son, donde van.
Pienso en ti,
mi vida, pienso en ti.
En ti, compañera de mis días
y del porvenir
de las horas amargas
y la dicha de poder vivir,
laborando el comienzo de una historia
sin saber el fin.*

*Quando el turno termina
y la tarde va
estirando su sombra
por el tijeral
y al volver de la obra
discutiendo entre amigos
razonando cuestiones
de este tiempo y destino,
pienso en ti
mi vida, pienso en ti.
En ti, compañera de mis días
y del porvenir
de las horas amargas
y la dicha de poder vivir,
laborando el comienzo de una historia
sin saber el fin.*

*Quando llego a la casa
estas ahí,
y amarramos los sueños...
Laborando el comienzo de una historia
sin saber el fin.”*

Victor Jara - Cuando voy al trabajo.

“En l'àmbit laboral, la política neoliberal se centra a incrementar els mecanismes de control i l'abaratiment de la força del treball. En aquest sentit, s'implementen mesures centrades a incrementar la precarietat laboral i potenciar l'austeritat laboral en un marc d'atac constant envers les organitzacions sindicals”

Josep Manuel Busqueta
(L'hora dels voltors. La crisi explicada a una ciutadania estafada)

ÍNDEX

PRÒLEG	13
INTRODUCCIÓ	17
RECOPILOCACIÓ D'ARTICLES	27
1. Crisi, precarietat laboral i desigualtat	29
2. Model econòmic generador de precarietats	113
3. Reforma laboral de 2012: plou [precarietat] sobre banyat	139
4. L'empobriment material i democràtic	153
5. L'enganyifa de l'emprenedoria neoliberal	195
6. Precarietats amb cara de dones	203
7. Pensions i crisi	223
ELS TRES FONAMENTALS DEL MERCAT LABORAL DE LES ILLES BALEARS EN UNA DOTZENA DE GRÀFICS	241

PRÒLEG

Aquest llibre tracta de la crisi que patírem, de la que patim i de les conseqüències i seqüeles que en quedaran arreu de l'estat i a casa nostra. I se centra en l'aspecte més important de la crisi que, a parer meu, no és altre que el món del treball. La víctima d'aquesta crisi –crec que s'ha de dir clar i sense embuts– són els dèbils, les persones assalariades, en definitiva, els pobres de sempre. Per la minsa minoria que queda, després de restar la immensa multitud de damnificats, no hi ha hagut crisi i la que han patit els altres ofereix als privilegiats un resultat ben galdós, que es corona amb un balanç ple de beneficis que farceixen les seves butxaques. Aquesta és la duríssima, insuportable, repulsiva, injusta i oiosa realitat que reflecteix aquest llibre, amb una honestedat intel·lectual i una voluntat divulgativa que agraeix el lector que recorre les seves pàgines. Els mèrits professionals de l'autor crec que en són la clau i, definitivament, ens animen a la lectura d'aquest recull d'articles apareguts a distints medis en un període de temps que és crucial per entendre la realitat socioeconòmica actual.

En efecte, Rafel Borràs coneix la matèria des dels dos aspectes que el fan un expert de referència. En primer lloc, el pràctic, ja que l'autor sap que es diu perquè parla d'una realitat que ha viscut com a sindicalista sectorial i institucional, sempre combatiu, ferm en les propostes i infatigable negociador. Puc donar fe de les seves activitats en el món sindical perquè en sóc testimoni directe i, des d'algunes responsabilitats públiques que he tenguut, he estat a l'altra banda de la mesa de negociació. En tots els casos, el que preocupava sincerament a l'autor no era allò que es podia inscriure en el curt termini, sinó que, el seu cap anava cap a la cabòria d'albirar les conseqüències que allò que s'havia fet ara tindria en un futur a mitjà i a llarg termini. Això conferia a totes les negociacions i actes de participació institucional on actuava el sindicalista Borràs un grau de dificultat afegida que ens obligava a perfilar les propostes i a fer més precises les anàlisis que s'haurien de tractar amb ell. L'autor era i és rigorós quan es tracta de parlar de l'estructura sociolaboral de les Illes Balears i no li agrada fer concessions que puguin enterbolir la claredat de l'anàlisi i la presència de la veritat, per molt incòmoda o inconvenient que pugui ser. En segon lloc, el plànol teòric, perquè l'adhesió professional de Rafel Borràs a la Fundació Gadeso ha estat un claríssim encert que es traspua en la qualitat i completíssimes referències estadístiques i doctrinals que s'incorporen als articles que conformen l'obra actual. L'autor ha trobat les condicions ideals per poder reflexionar de manera

acurada cada una de les seves anàlisis i ha guanyat amb claredat, en autoritat analítica i en capacitat de convenciment.

Tot i la duresa de la matèria i les esfereïdores dades que s'hi manegen, el llibre és de lectura agradable. L'autor, dotat d'un sentit clar de la mesura, no enfarfega el lector de dades estadístiques i de tecnicismes i fa un esforç per tal de nodrir el missatge de referències de tot tipus –jurídiques, històriques, literàries i econòmiques– que donem llum als conceptes més foscos i alleugen la càrrega de fons de tot el que s'analitza –que no és poc– sense perdre intensitat. Aquí el lector podrà tastar els trets principals que caracteritzen l'estructura econòmica i productiva –absolutament terciaritzada– de les Illes Balears, la conformació del mercat de treball que en resulta, les maneres d'analitzar i el joc suïcida d'escamotejar la realitat a través de la interpretació –a vegades ridículament taumatúrgica– de la informació estadística, la necessitat de canvi real de model sense menysprear el que tenim, els vicis nostrats a l'hora de fer front a les nostres carències, l'estupidesa de creure que superarem els problemes que ens afecten repetint les mateixes accions que ens han conduït a aquests problemes, els obstacles laborals –també formatius, socials i d'opció vital– que afecten el jovent i a les dones a les que s'atorga un paper definit per la discriminació, les claus del sistema de pensions i el reflex a la nostra terra i, a més, moltíssima informació del món del treball ben analitzada i assentada sobre sèries llargues, de les quals es poden extraure conclusions estables i caracteritzadores que queden plasmades en un conjunt de gràfics amb els quals es conclou l'obra, però que jo anim al lector que se'ls miri des de bon principi.

Vull acabar aquest pròleg amb dues qüestions. La primera, és un agraïment a Rafel Borràs perquè al llarg dels articles publicats, en més d'una ocasió, ha fet cita del Consell Econòmic i Social de les Illes Balears i dels documents fonamentals que es produïren per aquesta institució injustament suspesa en un marc d'austeritat en la despesa pública completament demencial. Per a mi, i n'estic segur que per a tots els que férem feina en el Consell Econòmic i Social, és un acte de justícia i de reivindicació que persones com en Rafel Borràs que hi formaren part com a conseller del grup sindical se'n recordin i recordin tot el que va fer i hagués pogut fer aquesta institució. La segona, és la de dir que, com a especialista en Dret del Treball i de la Seguretat Social, els comentaris que s'inclouen al llarg dels articles que conformen l'obra respecte del marc jurídic normatiu actual del mercat de treball són completament encertats. Els membres de la Inspecció de Treball i Seguretat Social vivim professionalment –juntament amb els jutges de la Jurisdicció Social, advocats, graduats socials i membres de les organitzacions sindicals– què significa l'aplicació d'un conjunt de normes que de “laborals” en tenen només el nom però que s'han allunyat de la causa i esperit originari de

l'existència del marc regulador del fenomen del treball en el marc d'una empresa, que no és més que procurar un equilibri que, estructuralment, és a dir, des del punt de vista econòmic i social, no existeix. Ara les normes suposadament laborals estan més atentes als interessos empresarials que no pas als laborals. Això és així agradi o no i a cada cantó els professionals de la Inspecció de Treball ho tocam amb les mans. Mai no hauríem d'oblidar que la injustícia social i la desigualtat econòmica desproporcionada són els enemics més poderosos de la pau. D'aquest oblit en resultarà un preu que a cap ens agradarà pagar.

Pere Aguiló Crespí
Inspector de treball

INTRODUCCIÓ

1.- De l'acció a l'observació i la reflexió

Després de molts d'anys dedicat a tasques sindicals i, per tant, participant en major o menor mesura, i segur que amb més voluntat i passió que encerts, en la regulació d'alguns mecanismes del mercat laboral de les Illes Balears, ja fa cinc anys que em dedico a observar-lo. A finals de maig de 2010 vaig deixar, de sobte, tota responsabilitat al sindicat CCOO de les Illes Balears i, tot just començar l'any següent iniciava la meva tasca actual a la Fundació Gadeso. Els primer mesos em vaig dedicar a enllestir un "Observatori del mercat laboral de les Illes Balears" amb l'idea de posar a l'abast de tothom les xifres més rellevants, la seva evolució i una interpretació entenedora d'aquestes dades i, alhora, varem posar en marxa la revista digital *Panorama Sociolaboral Gadeso*, amb la qual, tal com dèiem en el primer número, oferim "una lectura comentada dels estudis més rellevants sobre el nostre mercat laboral (inclosa la vessant social) que fan institucions públiques i privades, agents econòmics i socials i, fins i tot, investigadors i investigadores particulars. Amb l'abundant literatura que hi ha sobre aquests temes consideram útil fer, periòdicament, una lectura que permeti resumir les informacions del que ha passat, observar les possibles tendències i, alhora, extreure les nostres conclusions".

Als pocs mesos, l'equip de la Fundació considerarem que calia aprofundir en els *Temes Socioeconòmics* i fer-ho de la manera més planera que fòssim capaços. Així va néixer la publicació digital *Temes Socioeconòmics Gadeso*¹. En aquests anys la qüestió laboral ha sofert arreu una transformació d'arrel que ha tingut les seves particularitats a les Illes Balears. La crisi econòmica, provocada per les grans desigualtats de la globalització neoliberal², tingué a Espanya i a les Illes Balears causes pròpies afegides associades al model de creixement espanyol i a l'illenc³. Val a dir que les polítiques implementades

¹ Totes les publicacions de la Fundació Gadeso estan disponibles a www.gadeso.org

² "... els moments en què més ràpidament s'incrementa aquest indicador de concentració en la distribució de la renda resultarien ésser els anys previs a 1929 i els previs a 2007. Això obliga a plantejar què hi ha darrera la correlació entre els increments de la desigualtat i les fragilitats que han portat a les dues crisis més greus del capitalisme en el dos darrers segles." Joan Tugores Ques. I després de la crisi, què?, pàg. 31. Leonard Muntaner Editor. Palma, 2015.

³ "Las demasías de la construcción trajeron consigo las burbujas inmobiliarias, financiera, migratoria, laboral y fiscal. La abundancia de recursos no salvó a España de caer en la misma situación de insolvencia del sector público que Grecia, Portugal e Irlanda." Jordi Maluquer de Montes, La economía española en

per, suposadament fer front a aquesta crisi, han tingut uns efectes devastadors per a la majoria de la ciutadania. La mal anomenada “austeritat” és una política aplicada selectivament a les persones no riques sense una sola mesura d'equitat. Potser la millor definició d'aquesta situació que he llegit correspon a l'analista Mariano Aguirre en afirmar que *"ni una sola de les decisions vinculades amb "l'austeritat" que adopten els alts càrrecs polítics, econòmics i financers els afecta personalment o al seu entorn immediat. En no sofrir-les, les mesures "anticrisi" són un espectacle llunyà que coneixen a través de les macroxifres, els mitjans periodístics, quan reben alguna pregunta incòmoda al Parlament o en aquests breus moments en què els increpen quan surten d'un edifici o de la seva casa i caminen set passos fins al cotxe amb xofer. Si la protesta puja de to, es prenen mesures repressives..."*. Aquesta manca d'empatia dels poderosos vers als dèbils l'hem tinguda molt present a l'hora d'analitzar les xifres. Hem procurat parlar més de persones i manco de PIB.

Els anys immediatament anteriors a la meua incorporació a la Fundació Gadeso varen ser especialment enriquidors. Vaig passar d'intervenir sindicalment en els àmbits sectorials de l'hostaleria, la restauració i el comerç, a fer-ho en els assumptes generals. De participar en la negociació dels convenis col·lectius de hoteleria que, a partir de 1985, donaren una garantia mínima de contractació als Fixos Discontinus, en els que aconseguirem que els dies de vacances fossin 35 a l'any o, del que em sent més satisfet, el conveni pel qual varen aconseguir que les cambres de pisos tinguessin el mateix salari que els cambres/es de bar o menjador. És a dir, varen aconseguir per a un departament extraordinàriament feminitzat el mateix salari que tenien els departaments hotelers amb majoria d'efectius laborals masculins. Recordo els mals de caps per negociar, en el marc del conveni col·lectiu de comerç, unes condicions de contractació amb una mínima estabilitat per a aquest sector. Malauradament, no ho recordo com un objectiu assolit.

D'aquestes activitats eminentment sectorials i tangibles, vaig passar a tenir responsabilitats generals i, entre altres coses em tocà analitzar les dades d'atur registrat o de l'EPA. Era l'any 2005 i a la presentació d'una publicació sindical escrivia:

prospectiva històrica, pàg. 608, Pasado & Presente, Barcelona 2014. Pel que fa a Balears, s'hi haurien d'afegir les peculiaritats d'una economia d'un volum relativament petit en un territori pluri-insular que durant molts d'anys s'ha recolzat “en un determinat *patró de rendibilitats sectorials* que ha primat les inversions privades en les activitats turístiques, immobiliàries i de la construcció.” Miquel Alenyà & Ferran Navinés (Coordinadors). L'Economia Balears 1970 – 2010, pàg. 119. Edicions Documenta Balear, Palma 2010.

“L'any 2005 ha estat un any molt prolix en esdeveniments relacionats amb l'ocupació i les seves estadístiques. Ha estat l'any de la posada en marxa dels SISPE, de canvis en l'EPA, de la major regulació d'immigrants, de la reactivació de l'Estratègia de Lisboa en el Consell Europeu de març, de l'inici de la baralla entorn a la Directiva Bolkestein...

També ha estat un any productiu en legislació laboral. La pujada del salari mínim interprofessional, la normativa sobre complements autonòmics a les pensions contributives, la possibilitat de compatibilitzar el SOVI amb la pensió de jubilació, la llei Integral contra la Violència de Gènere, els favorables canvis per a les futures pensions dels fixos discontinus ... però, fonamentalment, 2005 ha estat l'any de l'inici de les negociacions per a consensuar les formes i maneres de reduir la temporalitat en el mercat de treball espanyol.

A Balears ha estat l'any dels retalls de la participació social en el SOIB, de la liquidació de qualsevol esperança de concertació social estratègica, també l'any de la negociació del sempre important Conveni Col·lectiu d'Hoteleria, del manteniment de l'estacionalitat, de les preses d'unes obres viàries que hipotecaran econòmicament, laboralment i territorialment les Illes d'Eivissa i de Mallorca, l'any de la divisió sindical pel Pla d'Ocupació de les Illes Balears (POIB) que, essent un pla del Govern, ha tingut l'única i exclusiva virtut d'enfrontar el sindicats, i també ha estat l'any en què s'han complert els quatre primers del CES de les Illes Balears i els deu del TAMIB”.

Es donaven les primeres passes de la primera legislatura del president José Luís Rodríguez Zapatero y les darreres de la legislatura autonòmica del president Jaume Matas, ara condemnat pel delictes de tràfic d'influències i imputat en un seguit de casos de corrupció. Val a dir que en aquestes dates la mitjana d'atur registrat de Balears era de 36.134 persones i l'EPA de l'època estimava una població aturada de 36.400 de mitjana anual. Tenia, idè, que fer esforços per explicar que les bones xifres quantitatives amagaven una qualitat d'ocupació pèssima i del perill de la bombolla d'ocupació. Endemés, els que advertíem que la massiva entrada -“sense ordre ni control”, sense atènyer-se a la “situació regional d'ocupació”- de persones immigrades en el mercat laboral illenc tindria, més aviat que tard, repercussions socials negatives, eren gairebé tractats de xenòfobs. Tot i que insistíem que l'OIT en la seva acta fundacional (1910) ja va proclamar, fonamentant la seva raó de ser, que el treball no és una mercaderia, ningú ens va fer massa cas. La gent arribava a les illes a treballar com si fos mercaderia d'usar i tirar.

2.- Del “Bruselas” al “Gran Hotel”

En el mes de maig de 2007 el PP no aconsegueix la majoria suficient per a formar Govern i Jaume Matas se'n va anar cap els EUA. Al Consolat de la Mar s'instal·là el President Francesc Antich al cap del segon Pacte de Progrés. De bon començament s'inicia una legislatura molt diferent a l'anterior. En el discurs d'investidura (3 de juliol 2007), el President Antich afirma: *Vull que les meves primeres paraules en aquesta sessió d'investidura del nou President de les Illes Balears expressin la meua voluntat personal, quasi obsessiva, d'iniciar en el nostre país una nova etapa de consensos bàsics, de consensos en majúscules*. I més endavant concretà que *“En conseqüència, el Govern es posarà al capdavant de l'assoliment d'un Pacte per a la Competitivitat de l'economia balear, un pacte compromès amb l'activitat econòmica i empresarial que sigui el guió de les reformes i transformacions que les Illes Balears necessiten”*.

S'inicià l'apassionant tasca de confegir el que es va anomenar Pacte per a la competitivitat, l'ocupació i la cohesió social a les Illes Balears⁴. Sens dubte l'acord més representatiu i amb més potencialitat socioeconòmica que s'ha assolit en aquesta terra. El catedràtic d'Història i Institucions Econòmiques de la UIB, Carles Manera, que va ser Conseller d'Economia i Hisenda en aquell Govern i gran impulsor d'aquest procés de diàleg, explica el paper que es dóna al pacte en la forma de governar i, sobretot, quan s'albiraren els efectes de la crisi a les Illes Balears:

*“En aquest escenari convuls i canviant [es refereix als darrers mesos de 2009 i als primers de 2010] hom adoptà, des de la perspectiva econòmica, unes mesures en unes vessants molt concretes: [entre elles] l'objectiu de confeccionar fulls de ruta en política econòmica que fossin compartides entre les administracions i els agents econòmics i socials. Els disset acords del Pacte de Competitivitat, amb translació pressupostària concreta, representen una mostra il·lustrativa”*⁵.

És una idea a la que Carles Manera li dóna molta importància, no només com una qüestió del passat, sinó més aviat de futur. Val a dir que, en aquest sentit, coincideixo plenament amb la vindicació d'un futur progressista en la governança econòmica de les Illes Balears. Manera planteja com a qüestió fonamental: *“Planificar l'economia des de l'òptica de la governança”* i ho raona així: *“Aquest plantejament es va desenvolupar amb el Pacte per a la Competitivitat, l'Ocupació i la Cohesió Social, i donà uns resultats força*

⁴ <http://www.caib.es/sacmicrofront/home.do?mkey=M08082513583220372989&lang=ca>

⁵ Carles Manera. Capitalisme Desfermat. Una visió subversiva sobre la Gran Recessió 2008-2011, pàg 131. Lleonard Muntaner, Palma 2012.

esperançadors. Per primer vegada a Balears, s'aconseguí un conjunt rellevant d'acords amb empresaris i sindicats, amb translació pressupostària -uns milions d'euros a l'exercici 2009-, que ultrapassaren la visió "conjunturalista" que sempre s'havia tingut. Es traçà una mena de gran fulla de ruta per als proper anys, que representà un punt d'inflexió notori si es contrasta amb altres legislatures i altres comunitats autònomes. És aquest exponent polític més evident d'una nova forma de concebre el creixement econòmic i la seva evolució en el mig i llarg termini. En el decurs de la nova legislatura conservadora, tot això s'ha dinamitat de forma fulminat"⁶.

En el procés de negociació i acord del Pacte per a la competitivitat, l'ocupació i la cohesió social a les Illes Balears hi ha moltes dates importants, reunions poc productives, algunes tensions i un gran anecdotari. Però, per a mi, hi ha dues dates especialment significatives:

A iniciativa nostra –de Josep Benedicto, aleshores secretari general de CCOO de les Illes Balears, i de qui escriví aquestes línies- es produeix una reunió discreta amb el Conseller de Presidència, Albert Moragues, i el Director General de Coordinació i Projectes Estratègics, Jose Antonio Santos. Val a dir que la Conselleria de Presidència i, més específicament, la Direcció General esmentada, exercien la coordinació de tot el que tenia a veure amb el procés de concertació. La qüestió va ser que, per motius d'agenda, la reunió es convertí en un sopar el vespre del 5 de febrer de 2009 en el restaurant Bruselas del carrer Estanc de Palma. Tot i que m'agradava poc tractar qüestions que considerava serioses en dinars o sopars, va ser una vetllada tant agradable com improductiva. La nostra intenció era transmetre al Govern la necessitat de tancar les negociacions dels serrells dels assumptes pendents, per donar-li al Pacte per a la competitivitat, l'ocupació i la cohesió social a les Illes Balears "una nova lectura" a la llum de la nova situació de crisi laboral, que ja s'havia fet present en el mercat laboral illenc. L'atur registrat s'havia enfilat a la xifra de més de setanta-quatre mil persones i la darrera dada de l'EPA situava la Població Aturada en 57.800 persones de mitjana l'any 2008. Malauradament, no vàrem convèncer als nostres interlocutors. i el tarannà de reunions seguí el seu ritme normal. Era l'època en la que, contra tota evidència, es negava la crisi...

L'altra data és la del 12 de maig de 2010. A mig dia s'havia convocat una reunió de l'anomenada "Mesa d'Economia" –un fòrum de diàleg amb un amplíssim ventall d'agents econòmics i socials, constituït el febrer de 2008 i que formava part de l'entramat de diàleg social que el Govern del President Antich havia posat en marxa-. A la reunió acompanyo a Katiana Vicens que,

⁶ Carles Manera. La Quarta Via. Per una nova política econòmica progressista a Balears, pàg. 32. Leonard Muntaner. Palma 2014.

des de feia uns mesos, era la secretaria general de la confederació illenca de CCOO. La reunió es celebrava al Caixa Fòrum Palma, ubicat a l'antic edifici del Gran Hotel de Palma. La solemnitat que es respira a la sala –envoltats dels fantàstics quadres d'Anglada Camarasa- era directament proporcional a la sensació de finalització d'una etapa política i social. Feia escassament unes hores el President José Luis Rodríguez Zapatero havia llegit en el Congrés dels Diputats el seu discurs per a informar de “la reunió extraordinària de l'eurogrup, del 7 de maig de 2010, en relació amb el rescat de Grècia i la situació dels mercats financers”⁷. Tot just abans de sortir de la seu del sindicat cap el Caixa Fòrum, havíem imprès de la pàgina web de La Moncloa el text del discurs del President del Govern Espanyol. Katiana i jo vàrem estar més pendents de la lectura de l'anunci de les retallades de despesa social anunciades i comentant les seves repercussions, que no pas del que es discutia a la reunió de la Mesa d'Economia. Sortirem del Gran Hotel palmès amb la certesa que, a partir d'aquell dia, s'iniciava una nova etapa. Començava l'etapa de l'austeritat pels no rics. Començaven uns anys de retrocessos i retallades socials inimaginables fins llavors.

La casualitat volgué que el dia 21 del mateix mes de maig, deixés les meves responsabilitats sindicals, tot i reafirmant el meu compromís amb el moviment sindical i l'esquerra. Per a mi, s'iniciava també una altra etapa vital. La xifra d'atur registrat era de 77.795 persones, i l'EPA estimava una població aturada de 127.400 persones en el primer trimestre de 2010.

3.- Cinc anys contracorrent

El gruix d'aquest llibre està format per una selecció d'articles d'opinió que he publicat a distints mitjans de comunicació escrits. Reflexions que, tot i tenir un fil conductor, haurien de llegir-se contextualitzant-les en la data en que foren publicades. En qualsevol cas, en el darrer capítol he inclòs alguns gràfics que permeten una visió actualitzada. La crisi ha estat l'excusa perfecta per implementar polítiques laborals⁸ que han provocat una transformació molt important dels mercats laborals espanyols i, concretament, del de les Illes Balears. Val a dir que la precarietat laboral no es per aquestes contrades un fenomen nou, però sí que ho és la seva intensitat i l'aparició de certs perfils nous de precarietats.

La novetat rau, per una banda, en l'extensió de la pobresa laboral i, fins i tot,

⁷ http://www.congreso.es/public_oficiales/L9/CONG/DS/PL/PL_162.PDF

⁸ La Reforma Laboral de 2010 (Zapatero) i, molt especialment, la de 2012 (Rajoy). Aquesta darrera és la implantació “sin complejos” del model de la FAES d'unes normes de relació laboral ultraliberals i desreguladores com mai no s'havia vist.

en situacions en que el salari no garanteix que el treball remunerat tingui una compensació abastament, és a dir, que no es compleix la regla del “making work pay”⁹. Per altra banda, també és una novetat el fet que ja no es pugui lligar necessàriament la precarietat laboral a un determinat model de creixement, com ara, el basat en el turisme estacional de sol i platja. El model d'externalització empresarial actual és generador de precarietats laborals en qualsevol activitat econòmica, des de les de cura de persones, fins a les relacionades amb les TIC o amb R+D+i, passant per tota classe d'activitats industrials. Això és així perquè, no ens enganyem, *la pretensió de flexibilitzar les relacions laborals ha estat la principal causa directa de l'augment del precariat*¹⁰.

D'aquestes novetats parlen els articles seleccionats. Hi trobareu referències a “treballadors i treballadores pobres”, “autònoms proletaritzats”, “inocupables” –o desocupats de molta llarga durada-, “escenaris de creixement sense ocupació”, “empresaris precaris”, del lligam entre la baixa intensitat de l'ocupació (contractacions a temps parcial no desitjat o reestacionalització laboral) amb la pobresa laboral, l'associació entre la baixada d'atur registrat i l'estirabot d'atur desanimat¹¹ i la migració¹² i, fins i tot al poc rigor d'avaluar la situació laboral amb xifres d'atur registrat¹³. També hi trobareu referències als aspectes qualitius del sistema de Pensions Públiques de la Seguretat Social i del perill d'insostenibilitat d'aquest sistema en un marc laboral de precarietat estructural i devaluació salarial permanent¹⁴, a l'anàlisi dels resultats de les polítiques públiques de conciliació de la vida laboral amb la familiar i personal i de les polítiques de cures. En tots els articles hi ha dades, però és el menys important. El veritablement rellevant és l'anàlisi que se'n fa de la dada i la preocupació per les persones i, en molts casos, pels drames humans i discriminacions que amaguen les xifres¹⁵.

⁹<http://www.caritas.es/imagesrepository/CapitulosPublicaciones/823/04%20TRABAJO,%20TRABAJADORES%20E%20INSERCI%C3%93N%20SOCIAL.pdf>

¹⁰ Guy Standing. El Precariado. Una nueva clase social, pàg 61. Pasado & Presente. Barcelona, 2013.

¹¹ “Segons les dades proporcionades pel SOIB, al llarg dels darrer trimestre de 2014 s'han produït un total de 20.005 baixes, de les que només un 36,9% han estat causades per una col·locació, mentre un 50,6% s'explica per una no renovació de la demanda. En resum, 6 de cada 10 baixes en els registres d'aturats es produeixen sense una col·locació.” CCOO Illes Balears. Dades Trimestrals del IVT 2014, pàg 11.

¹² “Els ciutadans balears a l'estranger s'han duplicat durant la crisi”. AraBalears: <http://www.arabalears.cat/premium/ciudadans-balears-lestranger-duplicat-durant-0-1322867953.html>

¹³ Claus per entendre el mercat laboral N° 2: http://www.gadeso.org/sesiones/gadeso/web/mytable_claves/ca_2.pdf. S'ha de tenir en compte que, quan la dada d'atur registrat augmenta, tot i les mancances estadístiques, pot considerar-se un indicador, malgrat tot, de creixement de població aturada. Però la baixada d'aquesta xifra no vol dir el contrari.

¹⁴ Del Fons de Reserva de la Seguretat Social creat l'any 2000 per a fer front a problemes estructurals derivats de desajustaments demogràfics (envelliment de la població), en el període 2012-2012 ja s'han gastat uns 30.000 milions d'euros, és a dir, l'equivalent a gairebé el 45% dels recursos del fons.

¹⁵ “Leyendo la literatura económica, uno tiene la sensación que con tantas cifras en la cabeza ya no se acuerdan de que, detrás de ellas, hay vidas y dramas humanos”. Josep Ramoneda. La izquierda necesaria. Contra el autoritarismo posdemocrático, pàg. 186. RBA. Barcelona, 2012.

En definitiva, durant aquests cinc anys he pogut observar com el contracte laboral, lluny de ser font de *ciudadania laboral*¹⁶, es convertia en un *contracte de submissió*¹⁷ i com el mercat de treball entrava en una dinàmica en la que deixava de ser inclusiu i garantia de no caure en situació de risc de pobresa o d'exclusió social. Aquesta és la gran transformació del món del treball, que s'inicià aquell dia 12 de maig de 2010, que s'aprofundí amb la arribada al Govern d'Espanya dels conservadors, i que encara es manté.

Potser sigui anar contracorrent però, *front a les interpretacions neoliberals que parlen del riscos de la ciudadania total*¹⁸, segueix pensant que cal tornar al treball remunerat la seva capacitat d'integració social i de factor important de repartiment de la riquesa generada. Pot ser que sembli provocador, però pens que: “Los mercados laborales de los países industrializados deben reformarse con vistas a hacerlos menos flexibles, no más”¹⁹. Pens que cal transformar paulatinament la realitat en un sentit igualitari, no claudicar enfront les forces del privilegi i contra la insensibilitat que reflectia una vinyeta de El Roto (El País de 13.02.2015): Des de dalt d'un gratacel d'oficines de negocis algú afirmava: “¡Es verdad! ¡Desde aquí arriba las personas parecen cifras de negocio! És, per a mi, una qüestió de lesa democràcia.

Anar al treball no té perquè ser un seguit de precarietats que impedeix llaurar qualsevol història vital. Com cantava Víctor Jara pot ser una altra cosa, fins i tot, s'hi ha de poder anar *laborando el comienzo de una historia...* de felicitat i drets humans.

Post scriptum

Uns governs decents que apostin pel Treball Decent

Als pocs dies d'acabar d'escriure la introducció i encara en la fase final de selecció dels articles que componen aquest text, s'han celebrat les eleccions locals, insulars i autonòmiques del 24 de maig. La voluntat popular, democràticament expressada, ha provocat un extraordinari canvi polític. En les properes setmanes la totalitat de les principals institucions de les Illes

¹⁶ “... no hay ciudadanía avanzada sin una institucionalización del mundo del trabajo debidamente democratizada y atenta a la diversidad y desigualdad que se genera en el mismo marco laboral”. Luis Enrique Alonso. La crisis de la ciudadanía laboral, pàg.27 i 28. Anthropos. Barcelona, 2007.

¹⁷ Ulrich Beck. Un nuevo mundo feliz. La precariedad del trabajo en la era de la globalización, pàg. Paidós. Barcelona. Buenos Aires, México, 2000.

¹⁸ Luis Enrique Alonso. Centralidad del trabajo y cohesión social ¿Una relación necesaria? Gaceta Sindical: reflexión y debate N° 7, pàg 115. Confederación Sindical de CCOO, 2006.

¹⁹ Jayati Ghosh, Richard Koo, James K Galbraith, Paul Davidson, Heiner Flassbeck. ¡Actúen ya!: Un manifiesto global para recuperar nuestras economías y salir de la crisis, pàg. 164. Deusto. Barcelona 2013.

Balears passaran, de ser governades pel PP, a ser-ho per forces de matriu progressista i d'esquerres. Les forces del privilegi deixaran de tenir el gran poder institucional del que han gaudit durant aquests últims anys.

Cal esperar que els nous governs de les institucions treballin per a tots i totes -pel be comú-, que el diàleg, l'acord i el consens tornin a ser elements centrals del quefer polític institucional. Per evitar la definitiva fractura de la societat, el poder polític democràtic haurà de fer d'equilibrador entre aquestes forces del privilegi i les classes mitjanes empobrides, el precariat i les persones en situació d'exclusió social. Per esmerçar el procés cap a una societat dual s'hauran de fer polítiques estructurals (des de les educatives fins a les macroeconòmiques, passant per les d'ocupació) per a, progressivament, acabar amb les grans desigualtats, i posar novament en marxa els ascensors socials, sense tornar a caure en l'endeutament personal i/o familiar insostenible, ni insistir en la insostenibilitat mediambiental.

La precarietat laboral a l'engròs i l'extensió de l'explotació laboral són factors claus en el procés d'empobriment que viu la societat de les Illes Balears. En aquest sentit, és fonamental que els nous governs prenguin en consideració l'important que és que, en els seus respectius àmbits i en funció de les competències de cada institució, facin una aposta integral i transversal a favor del Treball Decent²⁰. Val a dir que tots els experts i les expertes en la matèria adverteixen que les polítiques de Treball Decent depenen decisivament que s'implanti una política macroeconòmica encertada que fomenti l'ocupació de qualitat i redueixi la pobresa.

En definitiva, car el treball remunerat (assalariat o autònom), marca la vida de les persones no riques, si es vol rescatar a les persones i que puguin tenir una vida digna, s'ha de recórrer el camí cap a una ocupació digna. Amb la pèrdua de la garantia d'inclusió social que ha sofert el mercat laboral, no serà una tasca fàcil. Però, en paraules de Miquel Martí i Pol, “... *tot està per fer i tot és possible*”. Millorar la qualitat de l'ocupació és, doncs, millorar la qualitat de la vida de gran part de la societat. Esforçar-se a aconseguir-ho és qüestió de decència democràtica.

Palma, 27 de maig de 2015

²⁰“El Treball Decent és sinònim de treball productiu, en el qual es protegeixen els drets, la qual cosa proporciona ingressos adequats amb una protecció social apropiada. Significa també un treball suficient, en el sentit que tothom hauria de tenir ple accés a les oportunitats d'obtenció d'ingressos. Marca una pauta per al desenvolupament econòmic i social en funció de la realitat de l'ocupació, els ingressos i la protecció social sense menystenir de les normes socials i dels drets dels treballadors.” Organització Internacional del Treball (OIT). Memòria del Director General. Ginebra 1999.

RECOPILACIÓ D'ARTICLES

1

CRISI, PRECARITAT LABORAL I DESIGUALTAT

Mercat laboral, sempre problemàtic*

El mercat de treball es pot definir com un conjunt de normes i instruments que conformen un sistema en el qual els treballadors i treballadores cerquen la millor oferta d'ocupació de les disponibles, i les empreses cerquen cobrir les seves necessitats de mà d'obra amb els millors treballadors o treballadores disponibles. Aquesta definició quasi idèlica és la que feren, en els anys 80 del segle passat, Peter Diamond, Dale Mortensen i Christopher Pissarides, però aquests premis Nobel de Economia del 2010 demostraren que hi ha nombrosos problemes en el funcionament entre la demanda i l'oferta de treball. De fet, la major contribució acadèmica dels professors Diamond, Mortensen i Pissarides és l'anàlisi del que ells anomenen "friccions" o "imperfeccions" en la relació entre la demanda i l'oferta dels mercats laborals. D'aquestes ineficiències (atur conjuntural i de llarga durada, dificultats de lligar oferta i demanda, manca de formació i habilitats per ocupar un determinat lloc de feina, desajustaments en salaris i productivitat, etc.) n'hi ha –i moltes– al mercat laboral espanyol i, òbviament al de les Illes Balears.

El funcionament del mercat laboral és problemàtic quan hi ha creixement econòmic i s'agreuja amb els episodis de crisi, com el que estem patint. En el primer dels escenaris aquestes friccions es manifestaven en forma de precarietat i inestabilitat laboral i en la baixada de la qualificació del capital humà, tal i com queda palès a les enquestes del CIS que, de manera ininterrompuda des de l'any 2003 al 2007, situaren "els problemes relacionats amb la qualitat de l'ocupació" entre les principals preocupacions de la ciutadania de la CAIB, i es pot comprovar amb més detall en els diversos estudis publicats als Quaderns Gadeso d'aquells anys.

Val a dir però que l'escenari més dolent és el d'aquests darrers mesos de crisi. Les mancances del mercat laboral es manifesten en atur i, cada cop més, en atur de llarga durada i en seriosos problemes d'ocupabilitat per mor d'aquell menyspreu en els anys de vaques grasses al capital humà que ens situà en el cim del fracàs i abandó escolar. A l'hora d'identificar la possible avaluació de l'actual cicle econòmic recessiu hi ha una certa discussió acadèmica entre els que l'identifiquen com una U, els que ho fan amb una V o amb una W. Els primers són els més pessimistes, els segons els més optimistes i els de la doble ve són els que opinen que en el camí de sortida de la crisi hi haurà pujades i baixades. És el que ens pot passar a Balears si l'estabilitat, seguretat i tranquil·litat no torna al països de la ribera mediterrània que competeixen amb nosaltres en els mercats turístics.

* Publicat a Diario de Mallorca, 12.03.2011

Tanmateix, el que em sembla poc discutible és que, independentment de quina sigui la lletra identificadora del cicle econòmic, serà la L la que identificarà el procés de recuperació del mercat laboral. És a dir, serà un període llarg de taxes altes d'atur; una situació que segons alguns experts, com ara Philippe Egger de l'OIT, pot durar fins a set anys. Això indicaria que a les friccions consubstancials als mercats laborals, en el cas de les Illes Balears hi hem de afegir les induïdes per una política econòmica excessivament basada en l'activitat constructiva i en una oferta turística que mostra, any rere any, alguns símptomes d'obsolescència.

En qualsevol cas, el que val la pena retenir és que els problemes del nostre mercat de treball, es digui el que es digui, venen de lluny i que hi ha abundant i robusta literatura sobre les peculiaritats estacionals i els efectes de la súper especialització de la economia balear sobre el factor treball illenc. En la nostra opinió el que és adient és analitzar la situació amb rigor i no fer demagògia. En un context de crisi internacional i globalització, els marges de maniobra del Govern autonòmic son escassos, però n'hi ha. La recent reforma de els polítiques actives d'ocupació (RDL 3/2011 de 18 de febrer) ha suposat donar a aquests polítiques un contingut autonomista com mai havien tingut. És idò una oportunitat que no podem deixar passar per picabaralles partidistes i per la proximitat de la campanya electoral.

Mantenint la nostra trajectòria de compromís amb aquesta terra i amb els valors de la democràcia i la cohesió social, a la Fundació Gadeso hem posat en marxa a www.gadeso.org un nou espai d'activitat que hem anomenat "espai sociolaboral". Intentarem posar a l'abast de tothom, amb claredat i rigor, informació bàsica sobre aquests temes socials, laborals i econòmics. Tan de bo un major coneixement del que passa ens ajudi a millorar els dos factors productius: el treball i el capital. La millora d'un sense l'altre és instal·lar-se en la crisi.

Atur de llarga durada: desigualtat insostenible*

Els efectes de la crisi a Balears -i a la resta del Món- són diversos en qualsevol dels àmbits que es vulguin analitzar. Probablement hi haurà poques coses que es mantinguin igual una vegada passi el terratrèmol financer, econòmic i social que patim des de fa més de tres anys. En aquest sentit cal recordar que les societats occidentals que començaren el segle XXI amb uns nivells de benestar acceptables ho feren sobre la base d'uns mercats laborals més o menys flexibles, amb molta o poca flexi-seguretat, amb major o menor pau social entre els factors capital-treball però que, en qualsevol cas, garantien suficient inclusivitat social per consolidar i ampliar la classe mitjana. És a dir els anomenats mercats de treballs –amb tots els seus complexos mecanismes, com ara, negociació col·lectiva, seguretat social, formes de contractació i d'acomiadament, etc.- han estat una de les garanties d'aquella carència segons la qual qualsevol generació futura havia de viure millor que la precedent.

És cert que el concepte de "viure millor" s'ha modificat amb el canvi de segle, però així i tot la qüestió és saber si després de la crisi viurem millor o pitjor, amb més o menys disponibilitat econòmica o, dit amb unes altres paraules, quins són els efectes de la crisi que poden significar canvis estructurals a allò que fins ara hem conegut com a cohesió social? Per contestar amb alguns tasts a aquesta apassionant pregunta, amb el número 3 de la nostra publicació *Temes Socioeconòmics*, a la Fundació Gadeso (www.gadeso.org), hem iniciat una sèrie d'aproximacions als efectes de la crisi a Balears i ho hem fet tractant el tema de l'atur de llarga durada.

L'atur de llarga durada és el que pateixen les persones majors de vint-i-cinc anys que durant un any o més estan en situació d'atur, i les menors d'aquesta edat que estan en aquesta situació durant un període de més de sis mesos. Tenint en compte que aquests períodes de dotze, sis o més mesos en atur ho és de forma ininterrompuda i que per ser considerat des del punt de vista administratiu persona aturada registrada s'han de complir tot un seguit de requisits, com és ara, no haver participat en cap curs de formació o altre programa de Polítiques Actives d'Ocupació, podem afirmar que aquestes persones són víctimes d'un doble fracàs social: manca de feina i manca d'oportunitats de millora d'ocupabilitat. Aquesta doble fallada em sembla particularment preocupant per les dinàmiques de desigualtat que s'introdueix als mercats laborals que la pateixen.

Una vegada descrit el plantejament general que ens ha impulsat a fixar l'atenció de la Fundació Gadeso en aquesta problemàtica i abans d'entrar a

* Publicat a Diario de Mallorca, 09.08.2011

L'anàlisi de les dades, convé fer una consideració metodològica per explicar perquè utilitzem per fer aquesta anàlisi el període que s'inicià al juny de 2007. L'explicació és, al meu entendre, molt senzilla: juny és un dels mesos menys "estacionalitzats", l'any 2007 –tot i que ja s'observaven símptomes del que venia després- és el darrer any purament sense crisi i, a més a més, el període de quaranta vuit mesos ens permet tenir una perspectiva suficientment ampla.

Quines són, idò, les xifres més rellevants de Balears? L'atur de llarga durada augmenta un 265% des del juny de 2007 al juny de 2011 (275% a Mallorca, 337% a Menorca, 307% a Eivissa i s'observa un lleuger descens de tres persones a Formentera), just abans del començament de la crisi hi havia 6.443 persones en atur de llarga durada, mentre que aquest mes de juny ja són 23.543. Si el que fèiem era observar aquest indicador en termes de taxa, és a dir, la proporció de persones aturades de llarga durada sobre el total de l'atur registrat, es constata que inicialment l'augment de l'atur condiciona a la baixa la taxa del de llarga durada, però en els darrers anys s'incrementa considerablement dita taxa que és del 23,24%, 19,92%, 19,13%, 30%, 38% i 32,93% en el mes de juny dels anys 2007 a 2011 respectivament.

Des de un punt de vista més analític són també rellevants les següents informacions: el perfil de persona en atur de llarga durada que més creix és el que es correspon amb una major de 44 anys amb estudis primaris. L'atur de llarga durada creix més de vint punts entre les persones nouvingudes de països que no pertanyen a la UE i la distribució per gènere té una clara tendència cap a la paritat. Pel que fa a les dades sectorials es pot dir que el de serveis és el sector econòmic amb més creixement d'atur de llarga durada, però el sector de la construcció és de major intensitat perquè és el que té major llarga durada. Aquesta és, en poques paraules, la magnitud del problema.

Una problemàtica a la que, en la nostra opinió, s'hi ha de fer front tenint en consideració les peculiaritats del nostre model productiu i del mercat de treball que tenim. Els àmbits d'actuació urgents són clars: per una banda, les polítiques actives d'ocupació entorn al proper Pla d'Ocupació de les Illes Balears i per l'altra la implantació de polítiques consensuades i participades contra la pobresa i l'exclusió social. Totes les institucions públiques i privades haurien de tenir en compte que, al manco fins fa pocs temps, els informes de les institucions internacional, entre elles la OCDE, ens indicaven que les economies més sostenibles i els mercats de treball més fluïts i dinàmics corresponen als sistemes socials més igualitaris.

El parlar en crisi*

Em tem que la crisi hagi posat en crisi el significat de les paraules. Vegem alguns exemples:

I.- Si la realitat és que el deute privat frega el 360% del PIB espanyol i el públic només és del 64%, perquè s'assimila tot el deute amb el deute públic? La insostenibilitat de les finances té més a veure amb la fallida dels pressupostos privats, però es retallen els públics.

II.- Quan es dona tanta importància a la “confiança” que certifiquen les Agències de Rènting, es vol dir que el sistema de *laissez faire* (el deixar fer) és l'únic possible? La crisi és conseqüència no només de l'extraordinària liberalització, sinó de la desregularització. És possible donar confiança amb el campí qui campí?

III.- Si a Espanya hi ha més d'un milió d'empreses més que a Alemanya, es reactivarà la nostra economia amb més empreses i emprenedors? Per què es diu que no hi ha emprenedors a casa nostra?

IV.- Amb més de 2,5 milions de persones treballant en el sector públic, com és pot dir, dia si i dia també, que només la iniciativa privada genera ocupació? Amb un 40% que no té plaça en propietat i, per tant, està en condicions de precarietat similars als treballadors i treballadores del sector privat, és un privilegi fer feina a les administracions públiques?

V.- Quan el Governador del Banc d'Espanya reclama noves lleis per fer la contractació laboral més flexible i dur la negociació salarial a la baixa, vol dir que reclama lleis que facin il·legal les multimilionàries retribucions i indemnitzacions de directius d'entitats financeres com ara els de Novacaixagalícia i el de la CAM?

Només els pobles amb conviccions tenen esperança, deia Bertolt Brecht. Per tenir conviccions col·lectives ens hem d'entendre. Idò, s'ha de parlar clar.

* Publicat a la web de la Fundació Gadeso (www.gadeso.org), octubre 2011

Els fixos discontinus també voten*

Si no recordo malament, fou el sociòleg francès Émile Durkheim (1858-1917) qui parlà de l'anomalia o incapacitat de l'estructura social de posar a l'abast de la seva població allò necessari per aconseguir fites de progrés de la societat i, potser, que aquesta sigui la situació que vivim en aquests temps de crisi. En qualsevol cas un esdeveniment democràtic com les properes eleccions generals hauria de servir per sacsejar-nos d'aquets riscos però –i a tall de exemple- el recent debat electoral Rubalcaba-Rajoy és un exemple de la dificultat de concretar propostes realitzables per a millorar, de forma més o manco immediata, la situació de la població en general i d'alguns col·lectius en particular. Aquesta consideració que en la nostra opinió és d'aplicació al conjunt del Estat espanyol, s'accentua si parlem d'àmbits geogràfics més reduïts com ara les Illes Balears.

És evident que la ciutadania de Mallorca, Menorca Eivissa i Formentera té carències singulars que, per seguir amb Durkheim, l'estructura social hauria de tenir en compte sempre, però molt més en un procés electoral com el del 20-N. Tot i que en aquesta ocasió és norma que el discurs polític sigui hegemònicament en lògica estatal, també és cert que no obstant hi ha propostes i compromisos electorals en clau balear. Però temes com el finançament de la CAIB, la insularitat, la cogestió aeroportuària, etc. sonen a déjà vu. La ciutadania els percep com molt superestructurals i allunyats de les necessitats que tenen les persones i famílies per fer front a la crisi. No és estrany, idò, que el grau de coneixement de les persones que aspiren a representar-nos a les cambres legislatives d l'Estat sigui minúscul tal i com queda corroborat a l'enquesta publicada al Quadern Gadeso núm. 201.

En qualsevol cas, el que voldríem posar sobre la taula és que en aquesta campanya electoral hi ha un clamorós oblit d'un assumpte molt i molt important pel futur immediat de molta de gent que viu i treballa en aquestes illes: El col·lectiu de treballadors i treballadores fixos discontinus que, a diferència del que poden suposar per al conjunt de l'estat, per a nosaltres tenen una importància quantitativa i qualitativa cabdal. Sense anar més lluny el mes de juliol passat hi havia a Balears 56.061 persones donades d'alta a la Seguretat Social com a Fixos Discontinus, és a dir, més del 15% de les afiliacions del règim general de la Seguretat Social eren fixes discontinues. Lògicament aquest percentatge seria molt més elevat si el calculéssim només prenent en consideració les afiliacions del sector privat, però en qualsevol cas és més que indicatiu de la importància qualitativa del col·lectiu. Tanmateix el que més m'importa ressenyar és que no hi ha una altra Comunitat Autònoma

* Publicat a Diario de Mallorca, 16.11.2011

que tingui un mercat laboral amb una presència significativa de Fixos Discontinus i que en el conjunt de l'Estat tot just arriben al 2% del total d'afiliacions. Per això és un assumpte singularment balear! La importància qualitativa d'aquesta modalitat de relació laboral és evident per a una estructura economia bàsicament turística i estacional com la balear. És el que possibilita que el factor treball gaudeixi d'un equilibri entre flexibilitat, seguretat i una acceptable -encara que amb mancances- protecció social i, alhora, permet que les empreses puguin gestionar un negoci estacional amb treball estable -encara que discontinuo- amb guanys evidents de productivitat a la que tindrien si ho fessin amb pura temporalitat i inestabilitat laboral.

Les peculiaritats dels fixos discontinus en el Dret Laboral i de Seguretat Social Espanyol són tan evidents que, a tall de exemple, quan no fan feina i reuneixen els requisits establerts tenen dret a cobrar la prestació de desocupació i no obstant això no consten estadísticament com a persones en atur registrat. Això provoca un efecte estadístic pervers: puja la taxa de cobertura de la prestació de desocupació i, de fet, hi ha mesos que a Balears aquesta taxa supera amb escreix el 100%. Aquestes distorsions en el números oficial i, sobretot, els comptes de la despesa de protecció social han estat sovint les excuses per plantejar que s'havia de retallar radicalment aquest statu quo dels fixos discontinus. Ho va intentar fer el Govern del PP presidit per el Sr. Aznar en aquell decretàs que provocà la Vaga General de l'any 2002 i la posterior marxa enrere. Sense que es materialitzés en cap projecte legislatiu, l'any 2005 es posà una altra vegada en qüestió en el "Informe de la Comisión de Expertos para el Dialogo Social" que en teoria havia d'orientar el què fer en matèria de reforma del mercat laboral del Govern del PSOE presidit pel senyor Zapatero.

Amb aquests precedents, en el context de la crisi actual i donada l'ambigüitat i nul·la referència als fixos discontinus del programa electoral del PSOE i del PP en matèria de protecció de desocupació és molt normal que hi hagi preocupació sobre el futur de la protecció social d'aquest col·lectiu. Els programes electorals dels dos grans partits polítics res aclareixen sobre aquest tema, és més amb redaccions com la del PSOE que parla de "mejorar la relación actual entre las políticas activas y pasivas" i o la del PP que -encara de forma més ambigua- parla de contituir "un fondo de capitalización individualizado para cada trabajador que contemple la cobertura frente al desempleo", no fan altra cosa que confondre a l'elector i per això convindria que el candidats de Balears ens aclarissin què en pensen d'aquest tema. Dit d'una altra manera: tenint en compte que el fixos discontinus també votem, es poden comprometre vostès a defensar a Madrid que l'equilibri entre seguretat, flexibilitat i protecció social del fixos discontinus en mantindrà?

Austeritat, ocupació i democràcia*

Crec que no m'equivoc si afirm que ningú sap com i quant sortirem de la crisi i, tot i assumir aquesta mancança dels científics socials, hom no pot negligir d'intentar contribuir a reflexionar i suggerir camins que minimitzin el patiment de les persones sense ocupació i de les famílies amb projectes de vida incerts. En el llibret titulat *Soy economista y os pido disculpas*, Florence Noiville, escriu que –el hecho de que no tengamos una respuesta no es una excusa válida para no plantearnos la respuesta–, idò d'això es tracte, potser no hi hagi una resposta contundent sobre el que s'ha de fer però no ha de ser obstacle per plantejar respostes no dogmàtiques a les hegemòniques polítiques d'austeritat sense incentius al creixement.

Les dades de l'enquesta de població activa EPA de l'últim trimestre de 2011 són un bon punt de partida per aquestes reflexions: A les Illes Balears, l'any passat acabà amb 146.500 persones aturades, es a dir, amb una població aturada que ha crescut més d'un 110% en relació al final de l'any 2008. En termes de taxa d'atur hem transitat d'aquell 12,32% del començament de la crisi al insuportable 25,20 actual. D'un percentatge del 5,66% de llars amb tots els seus components en atur, en quatre anys hem arribat al preocupant 13,21% i l'atur de llarga durada ha crescut durant la crisi un 749% i supera ja les 50.000 persones amb més d'un any en atur. Es a dir, la conjuntura és de més pobresa, manco capacitat de consum i considerable disminució de la igualtat en l'ampli sentit de la paraula, com ara, d'oportunitats d'ocupació.

El que resulta evident és que amb aquest petament humà hi ha poques variacions pel que fa al tant grapejat model productiu. Mireu: En aquets quatre últims anys, al conjunt d'Espanya el percentatge d'assalariats temporals ha baixat més de cinc punts, mentre que a Balears tot just n'ha baixat dos punts; els assalariats del sector públic al conjunt de l'Estat espanyol han crescut un 4% respecte del total d'assalariats i a les illes només ho han fet un 3,2%. Pel que fa a la composició sectorial de l'ocupació no deixa de ser cridaner que a final de 2011 els ocupats illencs del sector de la construcció siguin més del deu per cent del total i que al conjunt d'Espanya sigui només del 7,2%. És més, cal tenir en compte que en quatre anys la disminució de la participació sobre la massa laboral total dels ocupants en aquest sector més directament afectat per la crisi de la bombolla immobiliària, ha estat del 5,9% en el conjunt de l'Estat i del 6.8% a les Illes Balears. I és que a principis de l'any 2008 el 17% dels ocupats illencs eren del sector de la construcció, quasi quatre punts més que en el conjunt d'Espanya. Per tant hom pot intuir que el model balear de creixement manté les singularitats pre-crisi, com ara:

* Publicat a Diario de Mallorca, 07.02.2012

- 1.- la d'una economia extraordinàriament flexible per mor de l'estacionalitat i que explicaria la menor baixada del assalariats temporals associada al creixement del assalariats fixos discontinus
- 2.- un menor pes del sector i del volum d'ocupació públic, probablement conseqüència de l'històric dèficit en el finançament de la CAIB
- 3.- un mercat laboral amb una presència molt important del treball de la construcció i sense que s'apreciïn grans variacions en la composició netament majoritària de l'ocupació de serveis.

Tornat a les reflexions inicials, crec adient afirmar que les polítiques públiques d'austeritat radical no ofereixen altra cosa que sofriment per la majoria de les poblacions i no garanteixen una sortida de la crisi amb un model econòmic més sa i sostenible. M'atreveixo a afirmar que de les decisions polítiques està en joc garantir, o no, la viabilitat dels sistemes de convivència sobre els quals s'han construït les societats democràtiques. Per les generacions presents i les futures és de cabdal importància alentir els ritmes dels plans d'austeritat i combinar-los amb incentius al creixement econòmic i a la generació d'ocupació. En aquest sentit, en els últims mesos des de la Fundació Gadeso hem proposat iniciatives entorn a un pacte contra la pobresa i la exclusió social o un pla d'ocupació adequat a les circumstàncies actuals. Amb la publicació del número 6 de *Temes Socioeconòmics Gadeso*, en el qual hem volgut donar una ullada panoràmica a la situació dels sectors de l'hostalatge i la restauració balear, hem llançat una nova proposta: un pla de xoc per impulsar el turisme com a generador d'ocupació. És una proposta realista. Només manca voluntat política per reduir els ritmes massa accelerats de l'austeritat i, tal vegada, millorant l'eficàcia i equitat de la recaptació.

És l'ocupació estúpida!*

Panorama sociolaboral és una de les publicacions de la Fundació Gadeso que podeu consultar a www.gadeso.org. Es tracta d'un ampli recull de referències i comentaris a les investigacions, estudis i informes –directa o indirectament– relacionats amb el mercat laboral de les Illes Balears. El nostre interès no és altre que el de fer una lectura reposada del que passa al món laboral illenc i, alhora, contribuir a una diagnosi el més consensuada possible. En la nostra opinió posar-se d'acord en el què ha passat i perquè és bàsic per engegar estratègies de superació de la crisi, sense repetir errors del passat.

Mentrestant oferim als lector i lectores de Panorama sociolaboral les nostres conclusions i propostes. En aquest sentit en el darrer número –que ja és el setè– hi ha quatre idees sobre el panorama sociolaboral balear del començament de l'any 2012 que m'interessa posar de relleu. La primera és que les males previsions en matèria d'ocupació que fan els organismes internacionals (a tall de exemple citarem només l'OIT) són aplicables a Balears tot i que, amb les característiques pròpies d'una economia regional molt especialitzada en serveis turístics i d'una dimensió relativament petita com ho és la de la CAIB. La segona conclusió es podria resumir dient que les expectatives turístiques per la temporada 2012, els anuncis de grans inversions turístiques/immobiliàries, de canvis de normativa autonòmica en matèria de turisme i de majors desregulacions urbanístiques i manco protecció territorial no semblen que canviïn aquests pronòstics pessimistes vers l'ocupació laboral. Al manco no ho faran a curt termini.

Tot i que cal esperar que sigui conjuntural, és evident que hi ha un rebot a l'alça de l'enfrontament dels agents social i econòmics que es nota, fins i tot, a l'hora de fer diagnosi del mercat laboral balear. En aquest sentit val a dir que els balanços de l'any 2011 que fan CAEB i UGT són extraordinàriament divergents. La tercera conclusió és, idè, que un escenari de conflictivitat social no és el més convenient en l'etapa actual de recessió laboral. El diàleg social esdevé un element molt important de competitivitat.

Tanmateix, allò més important, que en la meua opinió, es planteja en aquest *Panorama Sociolaboral Gadeso* és la quarta i darrera conclusió: Cada cop s'albira amb més claredat que en els propers anys es poden registrar creixements del nombre de turistes i de beneficis empresarials amb modestos creixements d'ocupació. Aquesta hipòtesi es basa en l'evidència de que en el sector turístic s'estan produint canvis ocupacionals rellevants consistents en una major demanda d'ocupacions qualificades però poc intensives

* Publicat a Diario de Mallorca, 19.04.2012

quantitativament, mentre que es rellenteix la demanda de les ocupacions amb poca qualificació però molt nombroses. L'informe "Características sociodemográficas y perfiles competenciales de los trabajadores del sector turismo" del Observatorio de las ocupaciones del SEPE és clau per entendre aquestes dinàmiques ocupacionals.

A l'apartat de propostes insistim en algunes idees que hem plantejat en ocasions anteriors: La urgència del pacte educatiu, la necessitat de l'acord social i polític en matèria de polítiques d'ocupació i de la formació, l'orientació per a l'ocupació i el reconeixement de l'experiència professional; el desitjable més ampli consens possible entorn a la lluita contra l'exclusió social provocada per la crisi; el necessari acord per a la posada en marxa d'un pla de xoc per impulsar el turisme com a generador d'ocupació que, entre altres coses contingui la revisió dels plans que, d'una manera o d'una altra i amb major o menor èxit, s'han posat en marxa en els últims anys per activar l'activitat turística en època hivernal: programa de l'IMSERSO, Pla Oci, els slow breaks i el Turisme Sènior Europeu. En definitiva, la societat de les Illes Balears necessita tenir un horitzó matèria social i laboral, un full de ruta conegut i amb consens d'ampli abast.

No som il·lusos i sabem que perquè això sigui possible s'han de canviar –o al manco flexibilitzar– les prioritats en política econòmica. Cal assumir que a diferència del PIB, la inflació o el dèficit públic, l'atur és l'únic indicador econòmic important que es refereix a persones, a éssers humans i no a variables monetàries. Jo crec que si Bill Clinton guanyà, a l'any 1992, el debat i la presidència dels EUA amb la famosa frase de "és l'economia, estúpid!", ara hi guanyaríem tots i totes si aconseguim que s'entengui que és molt més important el dèficit de llocs de treball que el dèficit pressupostari. La frase ara hauria de ser "és l'ocupació, estúpid!". Sé que citar Keynes és considerat per algunes persones una provocació quasi subversiva. Tinguin ben segur que la única provocació que em pot interessar és la d'incitar al debat i la subversió que realment m'importa és la del pensament i de les idees. En aquest sentit he de dir que crec que John M. Keynes tenia molta raó quan digué: "Ocupa't de la desocupació i el pressupost es cuidarà tot sol".

Algunes mentides sobre la imprevisibilitat de la crisi*

Des del començament de la crisi econòmica se n'han dit moltes de mentides sobre les seves causes, les possibles solucions o, fins i tot, sobre si la crisi era realment una crisi o era una altra cosa. Tothom recordarà alguns polítics i a qualche economista que teoritzà sobre els orígens de la pèssima situació econòmica, en base a la peregrina ocurrència de que hem viscut -tots i totes- “per damunt de les nostres possibilitats”. No fa massa temps que l'actual president del govern del Regne d'Espanya, aleshores cap de l'oposició, sostenia en seu parlamentaria, que el camí de la solució de la crisi del deute sobirà només es podia iniciar amb un canvi de llogater del Palau de la Moncloa. En els darrers tres anys ha esdevingut també una idea molt estesa que, malgrat els resultats empírics diguin el contrari, la solució a l'atur -una de les conseqüències més sagnats de la desfeta del sistema financer i de l'esclat de la bombolla immobiliària- són les reformes laborals. Qui més qui manco encara recorda al President Zapatero negant la pròpia existència de la crisi o bravejant del “millor i més solvent sistema financer d'Europa”. He escrit que s'ha faltat a la veritat, però no és exacte. Allò més correcte és conjugar el verb en present. Aquests dies ens toca sofrir una ignominiosa mentida sobre el rescat d'una bona part de la banca espanyola.

La gran mentida inicial fou negar que el rescat era un rescat. Però una vegada Mariano Rajoy trepitjà el pantà de les mentides no en sortí: Primer va parlar de “condicions molt favorables en relació als mercats” pel crèdit dels 100.000 milions d'euros als bancs, via FROB. Però les institucions comunitàries han informat que la taxa d'interès pel Fons de Reestructuració i Ordenació Bancària serà de entre 3% i el 4%. És a dir, dos punts per sobre de la inflació, un 3% per damunt dels crèdits del BCE a la banca privada... De quines condicions favorables parlà el President? Dels interessos, no inferiors al 8,3%, que s'aplicaran a les entitats financeres que necessitin recapitalitzar-se acudint al FROB per fer front a les fallides de productes financers tan qüestionables com les participacions preferents o els bons convertibles contingents (CoCos)? Un altre exemple del pantanós camí de mentides de Rajoy fou la afirmació de que “La línia de crèdit no computa ni en el deute ni en el dèficit”. Òbviament els doblers que s'utilitzin dels 100.000 milions d'euros es computaran com a deute i dèficit en les condicions que Eurostat es va veure obligat a aclarir mitjançant una nota informativa. I així podríem seguir desmentint falsedats sobre els darrers esdeveniments associats a la crisi. Però la mentida més gran, la més reiterada a la majoria dels àmbits acadèmics i polítics, és la que fa referència a la imprevisibilitat de la desfeta econòmica i social. És a dir, emprant paraules de Gramsci, hi ha una mena de idea

* Publicat a la web de la Fundació Gadeso (www.gadeso.org), juny 2012

hegemònica a l'àmbit cultural, social i polític segons la qual era impossible preveure l'esclat i conseqüències de la crisi. Ja se sap que el concepte gramscian d'hegemonia inclou l'adopció per part del proletariat dels interessos de la burgesia. En aquest cas l'interès dels poderosos és ocultar que hi havia evidències suficients per preveure la crisi i les seves funestes conseqüències. Vegem alguns exemples d'aquestes evidències:

I.- “El principal problema a resolver tendrá que ver con la gestión de un patrimonio inmobiliario sobredimensionado e insuficientemente utilizado. La situación actual pide a gritos políticas que, a diferencia de las actuales, propicien la rehabilitación frente a la construcción” escriví el Doctor en Ciències Econòmiques i estadístic, José Manuel Naredo l'any 2006 a un llibre titulat “Raíces económicas del deterioro ecológico y social. Más allá de los dogmas”. A aquesta obra el mestre Naredo també ens advertia que “... España al integrarse en ese club de los países ricos que es la Unión Europea , se permitió el lujo de ampliar sin problema su déficit comercial al desplazar el equilibrio exterior desde la cuenta corriente hacia la cuenta financiera”. Però molt abans de que aquest llibre arribés a les llibreries J. M. Naredo ja venia batallant intel·lectualment contra els dogmes econòmics del moment, advertint de les conseqüències d'un model de creixement basat únicament sobre l'enriquiment ràpid, d'impossible generalització i insostenible en el temps. José Manuel Naredo no fou l'únic que a l'àmbit acadèmic advertí del perill de la crisi internacional i de les peculiaritats que aquesta tindria, més prest que tard, en el Regne d'Espanya. Tal vegada fou el més grollerament marginat pels centres de poder acadèmics. En qualsevol cas el sector acadèmic crític amb les idees dominants fou, aquí i a tot arreu, minoritari. No debades Florence Noaville, en el llibret titulat “Soc economista i us demano disculpes” escriví que, per alguns economistes, aquesta crisi, que tindrà repercussions més profundes i dramàtiques que la de 1929, “no pot dissociar-se del tipus de formació que reben les elits econòmiques i financeres”.

II.- Entre els mesos d'abril de 2005 i maig de 2006 circularen unes cartes dels Inspectors del Banc d'Espanya dirigides a Pedro Solbes, a les hores Vicepresident Econòmic de Govern d'Espanya, en les que es criticava severament al Governador de Banc d'Espanya que, en aquella època era el Sr. Caruana. A les queixes de l'Associació d' Inspectors, tot i que tingueren certa difusió mediàtica, no se n'hi va fer massa cas. Amb la perspectiva del que ha passat en els darrers anys, són uns documents “per sucra-hi pa”. Deixeu-me que en citi dos paràgrafs: “En nuestra opinión, detrás de este crecimiento desordenado del crédito –esencialmente, en la parte dedicada a la financiación de la actividad inmobiliaria- se encuentra en último término, la falta de determinación demostrada por el Gobernador para exigir a las entidades sometidas a la supervisión del Banco de España el rigor en la

asunción de riesgos exigibles a gestores de recursos ajenos”. Més endavant el signants afirmen que “Todo ello, que tiene su origen, en nuestra opinión, en la complaciente actitud del Gobernador ante el desmedido crecimiento del crédito en España -principalmente, con destino en el sector inmobiliario- , ha incrementado la exposición de las entidades de crédito españolas a los riesgos mencionados”. Els Inspectors del Banc d'Espanya no foren els únics que dintre de l'àmbit de l'administració pública i la política advertiren del que podria passar si no es prenen les mesures correctores adients. Foren, amb seguretat, les més cridaneres. D'altres, com ara, algunes ONGs i alguns gabinets d'estudis de sindicats, passaren molt més inadvertides i, tanmateix, totes foren ignorades. Segur que la història de l'economia ens donarà molt de llum sobre aquesta falsa imprevisibilitat de la crisi. De moment, no s'hauria de permetre passivament que s'aprofiti la situació de crisi, que s'hagués pogut preveure i intentar evitar, per aplicar un programa ideològic de partit molt allunyat del programa electoral presentat. És el que fa el Govern de Mariano Rajoy.

S'ha de posar remei a l'atur juvenil*

Des d'aquell "res era difícil per a la joventut" de Sòcrates al "el meu avi em pren el meu treball" a una pancarta d'una manifestació parisenca de la França de Sarkozy, ha plogut molt. Però probablement mai com ara -excepte en períodes de guerra o de cruels post guerres- els governants dels pobles d'Europa havien ofert tan poques oportunitats a les seves generacions de joves per tal de que puguin fer la seva pròpia elecció de vida. És a dir, les polítiques d'austeritat no es compadeixen de la necessària i convenient emancipació de la gent jove. És un greu error que, social, econòmica i democràticament, ens pot sortir caríssim.

Sigui com sigui, sembla que hi ha pocs precedents de que una generació, tot i tenir més i millor formació, tingui unes expectatives menors que els seus pares d'accedir al món laboral. Són pocs els joves que aconseguen un treball i que aquest no sigui precari i de pitjor qualitat que el dels seus pares. Encara són menys els que poden accedir, amb certa normalitat, a l'habitatge i quan ho fan és amb unes hipoteques de per vida o a canvi d'uns preus de lloguer que els obliguen a "llogar una part substancial del sou". A més a més, la crisi provoca una discriminació a llarg termini a la gent jove perquè, en darrera instància, els que puguin gaudir d'una jubilació al finalitzar les seves trajectòries laborals serà a canvi d'haver treballat més anys que els seus padrins o els seus pares.

Les complicacions per a l'emancipació dels joves € sobre tot les dificultats d'inserció en els mercats laborals€ no són assumptes exclusius d'aquestes contrades. És un problema que té dimensions planetàries i, molt específicament d'abast europeu. La situació és tan dramàtica que a un recent informe de l'Organització Internacional del Treball (OIT), fet públic el dia 10 de juliol de 2012, s'afirma que "els joves cada cop corren més riscos de sortir escaldats de la seva primera experiència en el món del treball, la qual cosa els hi deixaria seqüeles per a la resta de les seves vides...". Aquest mateix informe ens recorda que a l'abril de 2012 la taxa d'atur juvenil a l' Eurozona estava per sobre del 22%. Una situació davant la qual la UE €nalgrat l'anomenada Estratègia Europa 2020 que compromet als Estats membres, entre d'altres coses, a desenvolupar una "Garantia juvenil" manifesta una evident impotència o, tal vegada, un despreocupació fàctica: allò important és rescatar bancs, deutes sobiranes, etc. Massa coses abans de rescatar el futur de les generacions de joves europeus.

Aquestes reflexions, molt més desenvolupades, les podeu consultar al *Temes*

* Publicat a Diario de Mallorca, 08.08.2012

Socioeconòmics número 10 (disponible a www.gadeso.org) que, a la Fundació Gadeso, hem dedicat a fer una aproximació al mercat laboral dels joves de Balears. A més de reflexions, hi podreu trobar algunes dades molt escaients per mesurar la magnitud de l'impacte de la crisi en el col·lectiu de persones joves a casa nostra.

Per contextualitzar les dades de Balears convé anotar que al Regne d'Espanya les taxes d'atur del primer trimestre de 2012 foren del 71,45% pel grup de 16 a 19 anys, del 48,06% pel de 20 a 24 i el grup de 25 a 29 tenia una taxa d'atur del 31,17%. Si tenim en compte que aquestes taxes en el primer trimestre de 2008 eren de 32,89%, 17,99% i 11,29%, respectivament, ja ens podem adonar de com s'ha agreujat l'atur juvenil en aquests anys de crisi a l'àmbit del conjunt de l'estat.

També ho ha fet a les Illes Balears. Les dades bàsiques que corroboren aquesta afirmació són les següents: Per una banda, la població ocupada de 16 a 34 anys baixa en un 35,5% en els darrers quatre anys (primer trimestre 2008 vs. primer trimestre 2012), mentre que, en el mateix període, la població aturada augmenta un 170%. Per una altra banda, es produeix una destrucció d'ocupació mesurada en un pèrdua, des de l'any 2008 al 2011, de 13.630 (-31,2%) afiliacions mitjanes a la Seguretat Social de gent menor de 25 anys. I, mentrestant, l'atur registrat de les persones menors de 25 anys ha pujat, en els darrers quatre anys, un 40,8%, i l'atur de llarga durada ho ha fet en un 20,43%!

Aquesta és la situació de Balears que, tot i que començà l'any amb una taxa del 51,1% d'atur dels menors de 25 anys, pot empitjorar si els que poder fer canviar aquest panorama es mantenen mans plegades. Qui, i amb què, pot intentar capgirar la pèssima situació dels joves en el mercat laboral illenc? No és fàcil, però un Govern autonòmic amb voluntat de liderar una estratègia compartida i consensuada, inspirada en l'estratègia UE 2020 i en la iniciativa emblemàtica anomenada "Joventut en moviment", ajudaria molt.

Però, no ens enganyem. Realment s'albiraran perspectives de millora en el moment en que l'empresariat illenc assumeixi que en èpoques de dificultats és quan l'organització empresarial s'enfronta al test real de la seva fortalesa i vitalitat d'agent de cohesió i responsabilitat social. Ara que les empreses gaudeixen d'una nova legislació laboral, amb la qual poden ajustar amb facilitat i a baix cost les plantilles i els costos laboral, és l'hora d'assumir un seriós compromís empresarial amb la contractació de gent jove. Si no ho fan, la mateixa percepció negativa que els joves tenen d'algunes institucions del nostre Estat Social i Democràtic de Dret, arribarà irremediablement a l'àmbit empresarial.

Panorama sociolaboral desolador*

Aquest mes de setembre s'ha publicat el *Panorama Sociolaboral Gadeso* número 9. La revista digital (disponible a www.gadeso.org) inclou l'anàlisi dels informes i estudis que, en els darrers mesos s'han publicat sobre el mercat laboral. Com és habitual posam especial atenció a allò que fa referència a les Balears, però sense perdre de vista el que passa a la resta de l'Estat espanyol, Europa o al món.

Des de el punt de vista humà, el panorama és desolador i, si s'observa amb ulls de persona preocupada pel futur més immediat de la cohesió social, s'albira un panorama decebedor. Per fer front a la crisi social i econòmica s'imposa el dogma del control del dèficit, amb terminis de compliment impossible sense provocar un terratrèmol de sofriment humà. És molt decebedor que es menyspreï el bagatge històric de la comunitat científica que advera que les crisis econòmiques que és volen combatre únicament amb retallades pressupostàries, esdevenen en recessions més intenses i perllongades i causen efectes devastadors a les persones, a les famílies o a les empreses no especulatives ni transnacionals.

Permeteu-me la llicència –que només de forma col·lateral té a veure amb els continguts del *Panorama Sociolaboral Gadeso*– però em resulta feridor que tant de patiment serveixi per augmentar les desigualtats i que alguns s'enriqueixin encara més i més mentre les poblacions són cada cop més pobres. Hom pot tenir la sensació de que la troika (CE, FMI i BCE) actua com una màfia a favor única i exclusivament de les elits poderoses. En aquest sentit la història sembla repetir-se. Recordeu el celebèrrim discurs de 1936 que Franklin D. Roosevelt va fer al Madison Square Garden de Nova York: "Vam haver de lluitar contra els vells enemics de la pau: els monopolis empresarials i financers, l'especulació, la banca insensible, els antagonismes de classe, el sectarisme, els interessos bèl·lics. Havien començat a considerar al Govern dels Estats Units com a un mer apèndix dels seus propis negocis. Ara sabem que un govern dels diners organitzats és tan perillós com un govern de la màfia organitzada".

Tanmateix, tornant a la publicació de la Fundació Gadeso i pel que pertoca a les Illes Balears val a dir que el mercat laboral illenc té una sèrie de problemes estructurals i alguns conjunturals motivats per la crisi econòmica i social actual. Fins aquí res de nou, però allò que és nou és la certesa de que el major risc que tenim és que, segons com s'abordin els problemes conjunturals, poden esdevenir estructurals, alhora que els "de tota la vida"

* Publicat a Diario de Mallorca, 19.09.2012

s'agreguen. Alguns exemples del que acabo de dir els podem trobar en aquests quatre aspectes: 1.- Malgrat les elevades taxes d'atur (22% taxa mitjana en el 2011), Balears segueix sent una comunitat autònoma receptora de contractacions provinents d'altres CC AA. 2.- El nostre mercat laboral gaudeix, malgrat hi ha sectors molt afectats per la crisi, una baixa mobilitat sectorial, tant és així que el 56,3% de les persones que aconseguen deixar la condició d'aturades amb un nou contracte ho fan en el mateix sector d'activitat econòmica en la qual ja treballaven abans d'estar en situació d'atur. 3.- A les Illes s'està produint un procés de canvi que podríem anomenar de "neo precarització" del mercat de treball. Aquesta mutació de la ja clàssica baixa qualitat de les relacions laborals, consisteix, entre d'altres coses, en un repunt de l'ocupació a temps parcial no desitjada i en una re-estacionalització del treball cada vegada més severa (contractes cada cop de més curta durada).

Sens dubte l'aspecte conjuntural que ens hauria de preocupar i ocupar per a que no esdevinguí en estructural és la carrera que, en el darrers anys, ha fet que Balears hagi escalat posicions als rànquings autonòmics de descohesió social. Per exemple: en alguns trimestres ocupem la segona posició (només superats per Andalusia) entre les CC AA que tenen un percentatge superior al del conjunt d'Espanya de llars amb tots els seus membres actius en situació d'atur. Un altre exemple: som líders en el rànquing de CC AA amb major percentatge d'aturats de llarga durada sobre el total d'aturats.

Aquests aspectes s'agreguen a l'inventari de problemes estructurals, d'alguns dels quals fa anys i anys que en parlem, però que ara tenen una nova dimensió: Per una banda resulta evident que si els resultats de productivitat són millors a les empreses amb plantilles de més de 250 treballadors, la demografia empresarial illenca, hegemonitzada per la petita empresa, no és un factor de millora de la productivitat de Balears. Per un altre costat, és palès que hi ha un deteriorament del teixit empresarial (l'any 2011 fou un any de tancaments d'empreses i el nombre d'empreses dissoltes en els primers mesos de 2012 s'incrementà respecte a 2011) i que una demografia empresarial empobrida complicarà en el futur qualsevol possible revifada del dinamisme laboral associat a la millora de la situació econòmica. Un assumpte que considero clau és que si, tal com alguns informes corroboren, als hotels hi ha una tendència a la baixa en la relació entre el número d'estades i les plantilles laborals, hom pot concloure que els escenaris de creixements turístics amb decreixements d'ocupació laboral, no són cabòries infundades. Ans al contrari, la constatació que a la llista balear d'activitats amb millors perspectives laborals no n'hi cap relacionada amb el turisme, o que les bones expectatives (algunes confirmades) per la temporada estiuenca 2012 no hagin significat una millora substancial en el mercat laboral, no fan altra cosa que corroborar les hipòtesis més pessimistes sobre la dinamització

del mercat laboral.

La rellevància d'aquests problemes „i la certesa de que no tenen solució a curt termini,, aconsella fer-los front des de l'acord social, econòmic i polític, que sens dubte, exigiria intel·ligència i abandonar dogmes. En qualsevol cas, és urgent la implementació, sense dilacions, d'un programa de polítiques actives d'ocupació que garanteixi a les persones en atur noves capacitats "d'ocupabilitat" per aconseguir reduir el flux receptor de contractacions de fora i incrementar la mobilitat entre sectors d'activitat. Un pla d'ocupació adequat a la situació actual hauria d'incloure mesures específiques per abordar els, cada cop més sagnants, episodis d'exclusió social. La democràcia no es pot legitimar a base de més pobresa! Serem capaços? Tinc molts dubtes, la qual cosa fa encara més desolador el panorama.

Joves amb futur incert*

El títol fa referència a l'incert futur que tenen les persones amb una edat que no supera els 30 anys per exercir el que alguns anomenem la seva “ciutadania laboral”, i no a altres aspectes de la vida que no són objecte d'aquests cometaris ni en soc capaç de tenir una opinió mínimament formada. La qüestió és que els estralls que la crisi, i fonamentalment les polítiques que s'apliquen per fer-li front, sobre les poblacions s'han de mesurar únicament en termes de patiments presents i incerteses de futur. Cada cop és més pertinent plantejar-se la qüestió de si estam en presència d'unes retallades de l'Estat del Benestar conjunturals i reversibles o si el que està passant és una autèntica obra d'enderrocament de les peces bàsiques de l'arquitectura que ens ha permès viure aquests darrers lustres amb certa equitat i amb alguna igualtat d'oportunitats. Soc dels que pensen que la crisi és una hàbil i macabra excusa per plantejar les retallades com a medicina per a garantir el benestar futur, però el que realment es fa és un planificat desmantellament de l'Estat Social. Aquesta situació de retrocés social que, si no l'atorem, canviarà les trajectòries de vida de la ciutadania (potser al 99% per empitjorar-les i al 1% per millorar-les), afecta de forma especial a la població jove. Si més no moltes persones que encara no han complert els 30 anys no coneixeran un mercat laboral amb un funcionament, més o menys, equilibrat, que va establir aquell Estatut dels Treballadors del 1.980 que deixava enrere anys i anys de dictadura. Però, quina és la situació dels joves en el nostre mercat de treball? Per tenir-ne una bona aproximació paga la pena consultar un estudi (disponible a <http://ves.cat/bGf6>) que publicà aquest estiu¹ el Servicio Público Estatal de Empleo (l'antic INEM) amb dades de 2011. Les principals variables son:

- A les Illes Balears la població de menors de 30 anys arriba a 372.010 persones. En els últims cinc anys es produeix un increment del 8% de la població total, que en el cas dels menors de 30 anys solament suposa un 1,53%. En els anys 2010 i 2011 aquesta població jove registra descensos del 0,91% i de l'1,53% respectivament, enfront de les pujades en el total de la població, que foren del 0,97% i 0,64%, respectivament. Les causes principals d'aquest menor pes percentual de la població jove sobre el total són la major esperança de vida, el descens de la natalitat i també, a causa

* Publicat a web de Fundació Gadeso, novembre 2012

¹ Aquest document l'he conegut fa poques setmanes i, si no recordo malament, els mitjans de comunicació se'n varen fer poc ressò. He estat “víctima” d'una duplicitat administrativa. Considero incompreensible que si tenim un Observatori del Treball de les Illes Balears (OTIB) que fa informes del nostre Mercat Laboral, alhora, el departament ministerial faci el mateix i ho mantingui gairebé ocult.

de la crisi, el retorn de la població estrangera per falta de treball

- Des de l'any 2007 es produeix una caiguda ininterrompuda en l'afiliació a la Seguretat Socials dels joves. Així en cinc anys (2007-2011) l'afiliació cau un 41,84%, caiguda molt més gran que la que pateix el total d'afiliats (14,97%). D'altra banda, els joves, que en 2007 representaven el 22,67% del total dels afiliats, en 2011 solament tenen un pes del 15,51%. És a dir, es produeix una pèrdua de pes de 7,17 punts percentuals.
- La taxa d'estabilitat (percentatge de contractes indefinits sobre el total de la contractació) passa del 12% en 2007 al 9,07% en 2011. Els joves tenen gairebé tres punts percentuals més de temporalitat que els majors de 30 anys.
- En el quinquenni estudiat, la mitjana de contractes a temps parcial per a joves va ser del 36,52% del total, per damunt del pes del total de la contractació (32,36%). Respecte a 2011, els contractes a jornada completa decreixen un 3,30%, enfront dels increments del 5,66% i del 4,59% dels de jornada parcial i fixa discontinua respectivament i, en ambdós casos, es tracta, en una immensa majoria d'una opció no desitjada.
- A 31 de desembre de 2011 el nombre d'aturats menors de 30 anys va assolir la xifra de 25.330 aturats, la qual cosa representa el 25,82% del total d'atur registrar. En el quinquenni 2007-2011 el percentatge d'atur jove es mou entorn del 20%.
- Un de cada deu aturats menors de 30 anys és aturat de llarga durada (inscrits en demanda d'ocupació durant un període superior a 365 dies ininterromputs). Sembla evident que la situació dels joves illencs en el mercat laboral mereixeria dels Governos (tant de l'espanyol com de l'autonòmic) qualche cosa més que la supressió del Consell de la Joventut de les Illes Balears o les invitacions a sortir a cercar-se la vida a altres indrets del món.

I tanmateix, en cap cas convé apuntar-se a la resignació, perquè això té solució, hi ha alternativa. Sí, es pot! Ja ho digué Mario Benedetti, un savi que va ser jove tota la vida:

“¿Qué les queda por probar a los jóvenes en este mundo de paciencia y asco? ¿Sólo grafiti? ¿Rock? ¿Escepticismo? también les queda no decir amén no dejar que les maten el amor recuperar el habla y la utopía ser jóvenes sin prisa y con memoria situarse en una historia que es la suya no convertirse en viejos prematuros”

Cinc anys de crisi laboral*

Malgrat les modernitats d'uns i les postmodernitats d'uns altres, que relativitzen la cabdal importància del factor treball en l'organització social i política de les societats del segle XXI, es manté amb força la corrent de pensament que considera que el treball (les dones i els homes que treballen i les condicions en que ho fan, i les persones que no poden treballar perquè no ni ha activitat econòmica) té una centralitat inqüestionable per a la cohesió social i, de retruc, per la pròpia democràcia. Comparteixo la idea, sintetitzada a la següent fase de l'escriptor i periodista Carlos Gabetta, segons la qual "la desocupació estructural massiva corrou inevitablement la vida social i acaba per afectar greument a la democràcia. Una societat sense oportunitats per a la majoria, estructuralment fracturada, no viu en democràcia i acaba per requerir alguna forma d'autoritarisme". És amb aquesta preocupació democràtica i social amb la que s'hauria d'abordar la sortida de la crisi actual. És a dir, al meu parer, és tant o més important garantir mercats laborals democràtics i cohesionats socialment a on es pugui exercir la "ciutadania laboral" que mercats, més o menys especulatius, de deute sobirana. Dit d'una altra manera: primer les persones i després la contenció del dèficit.

És dintre d'aquesta lògica que des de la Fundació Gadeso hem volgut dedicar el primer numero d'aquest any 2013 de la revista digital *Temes Socioeconòmics* (disponible a www.gadeso.org) a comentar els principals trets del mercat laboral de les Illes Balears durant el primer quinquenni de crisi, fent especial esment a allò que ha passat l'any del que recentment hem girat la darrera pàgina del calendari. Convé advertir que aquest treball s'ha fet a partir de fons registrals (SOIB i TGSS) i que soc conscient que aquestes dades mitjanes tenen algunes carències per reflectir la realitat precisa de l'atur i l'ocupació. No hi ha dubte que és més escaient utilitzar les dades de l'Enquesta de Població Activa (EPA-INE) que, per cert, són les que utilitza el sistema estadístic europeu, Eurostat.

Tanmateix, estic convençut que, malgrat tot, les dades exposades són indicatives de les tendències que es donen en el nostre mercat laboral. Les podríem resumir de la següent manera: La pèrdua d'efectius laborals és permanent com ho corrobora la baixada d'un 12,7% d'afiliacions a la Seguretat Social en el quinquenni i d'un 2,5% l'any 2012; l'atur registrat creix en un espectacular 78,2% durant els cinc anys de crisi i un no menyspreable 5,1% el darrer any del quinquenni. En qualsevol cas, no em puc estar de demanar especial atenció a allò que considero més rellevant: Per una banda l'atur registrat de persones menors 25 anys que, des l'any 2008, ha crescut un

* Publicat a Diario de Mallorca, 16.01.2013

40% i escaigs, i, per l'altra, una dada d'escàndol com és que l'atur de llarga durada (persones amb més de 12 mesos ininterromputs en atur i sense participar a cap programa de polítiques actives d'ocupació) hagi tingut un estirabot en el període de crisi d'un 245,6%. I no atura d'augmentar: un 8,3% durant l'any 2012.

Hi ha més dades referides a la contractació, a la temporalitat, a l'atur per illes, a les diferències segons el gènere o nacionalitat i, fins tot, s'ha calculat un Índex d'estacionalitat de l'ocupació laboral (percentatge de variació de les mitjanes d'afiliacions del total de persones treballadores a la Seguretat Social en el mes de juliol, respecte al mes de desembre) que l'any passat es situà en un 25,55, amb un creixement d'un 0,8 en el darrer any i d'un 2,8 en els cinc anys analitzats. I tot plegat sembla indicar que més austeritat i més desregulació laboral està endarrerint la creació d'ocupació i, alhora, provocant una gradual hegemonia d'ocupacions de mala qualitat en els mercats de treball.

Sembla que estem en presència de la definitiva mutació del clàssic mercat laboral amb equilibris interns, en allò que alguns autors han anomenat "McJobs". Aquesta expressió que fa referència a la marca de menjar ràpid McDonalds (icona mundial dels treballs mal remunerats amb alta rotació i nuls equilibris), i a Jobs (treball en anglès) té en el cas de Balears característiques pròpies associades al nostre model econòmic súper dependent del turisme estacional.

Per tant, l'experiència –i les dades– d'aquest cinc anys de crisi ens duen a concloure que, per a la creació d'ocupació en quantitat i qualitat que garanteixi la cohesió social, el camí que sembla més correcte és el d'un canvi pausat, però canvi al cap i a la fi, de model productiu que incorpori valor afegit als nostres productes i serveis, millores tecnològiques i capacitat de major internalització a les nostres petites i mitjanes empreses. Un canvi que garanteixi una millora de l'educació i la formació, la conservació del territori com el nostre bé generador de riquesa més important, la regulació administrativa de les activitats econòmiques i comercials, adaptada a la realitat d'un mercat pluri-insular i de dimensions geogràfiques petites, un millor finançament autonòmic que garanteixi l'impuls d'aquest procés de canvi i el finançament del seus costos de transició.

Però malauradament haure d'acabar aquestes línees amb un lament: allò que és important (canvi de model) no ens hauria d'impedir fer allò urgent i, en aquest sentit, seguir a aquestes alçades sense un pla d'ocupació de les Illes Balears que, malgrat les dificultats de finançament, posi en el centre del què fer de l'activitat política, social i econòmica les polítiques actives d'ocupació,

és, si més no, una irresponsabilitat. Tenint en compte que ni es fa l'important ni l'urgent, potser realment es tracta de donar per bo allò que digué el sociòleg Georges Balandier: "Tota societat, segons els principis que la defineixen i l'organitzen, sacrifica a una part dels que la constitueixen". Alguns han decidit sacrificar als més febles.

Mercat de treball 2012 i descohesió social*

Si hi havia algun dubte sobre la inexistència de millores en el mercat laboral illenc durat l'any passat, amb la recent publicació per part de l'Institut Nacional d'Estadística dels Indicadors d'Activitat del Sector Serveis (IASS) ha quedat rotundament esvaïda: El sector de serveis de Balears ha perdut durant l'any 2012 una mitjana del 3,3% d'ocupació laboral. Si comparem l'índex d'aquesta ocupació laboral del sector bàsic per a Balears (hostaleria, comerç, etc.) amb el de l'any 2011, la caiguda és del 3%. Queda clar que grans xifres d'arribades de turistes no esdevenen en bones temporades per a l'ocupació laboral.

Les evidències científiques ens indiquen que en el mercat de treball s'agreuja la crisi. Presentar, com fan els governs d'Espanya i de Balears, com una bona notícia l'alentiment del ritme de creixement de l'atur o qüestionar les fons estadístiques, com ha fet recentment el cap de la CEOE, no són altra cosa que cinisme i estupidesa. Malament anam amb diagnòsics governamentals tan esbiaixades a la propaganda i amb actituds empresarials tant contraries al rigor. Desenganyin-se, no hi ha massa motius d'alegria, ans al contrari. Així queda reflectit en el darrer número de la revista digital *Temes Socioeconòmics Gadeso* (disponible a www.gadeso.org), en el que es presenten les mitjanes de les dades més significatives del mercat laboral de Balears del primer quinquenni (2008-2012) de crisi. Són xifres mitges perquè permeten desestacionalitzar la dada i són de l'EPA perquè, malgrat les seves imperfeccions, és amb diferència el millor instrument estadístic per copsar les tendències sociolaborals.

Les dades més rellevants són les següents: la població aturada s'ha situat l'any 2012 en 140.200 persones i, a tenor del creixement espectacular del 142,6% en el quinquenni i en un no menyspreable 8,8% en el darrer any, sembla no tenir un sostre màxim. La taxa d'atur de 2012 arriba a màxims històrics amb un 23,17%, i no s'observa cap canvi a la tendència alcista des de que s'inicià la crisi. L'estirabot del quinquenni ha estat de gairebé tretze punts (12,99%) i, lluny de canviar de tarannà, l'any passat aquesta taxa pujà un 1,3% en relació a l'any anterior. Per un altre costat, la població assalariada del quinquenni cau un 11,2%, i en 2012 en relació a 2011, un 1,4%. Una altra dada cabdal és la taxa d'ocupació, és a dir, la relació entre la població ocupada i la població econòmicament activa (que està en condicions de formar part del mercat laboral). Idè la tendència d'aquesta taxa va pronunciadament a la baixa, amb una lleugera frenada en el darrer any del quinquenni. Concretament, en els darrers cinc anys aquesta taxa ha caigut casi set punts (6,98%), i la darrera

* Publicat a Diari de Mallorca, 20.02.2013

variació interanual suposa un inapreciable +0,15%.

Amb tot, això no és el més rellevant. L'anàlisi d'aquest quinquenni de crisi ens mostra una transformació del mercat laboral que, sens dubte, s'ha dut en orris moltes trajectòries personals i familiars socialment ascendents per redirigir-les cap a un risc de pobresa. És a dir, ja podem parlar sense embuts de tendències de descohesió social que es produeixen amb la combinació, al manco, de tres elements: a) un mercat laboral amb problemes d'atur de llarga durada, que esdevé estructural; b) algunes flexibilitats amb manca de seguretat; que esdevenen en situacions de precarietat, i c) el risc de pobresa de les persones treballadores.

Vet aquí cinc dades d'aquesta transformació de l'àmbit laboral: Val a dir en primer lloc que a l'any 2012 va haver-hi una mitjana de 61.400 persones en atur de llarga durada. El nombre de persones actives en aquesta situació (més d'un any en atur) s'ha incrementat en el quinquenni en un 890%, i el nombre de persones que fa dos i més anys que estan en atur ha tingut un impressionant creixement del 1.589%. Tanmateix, lluny d'amainar, l'atur de llarga durada ha seguit augmentant en el recentment acabat any 2012 ja que en relació a l'any anterior, el de més d'un any creix un 34,4% i el de dos i més anys ho fa en un 46,6%.

La segona dada rellevant és que la mitjana de llars amb tots els seus membres actius en atur l'any passat va ser de 38.300. Aquesta xifra ha augmentat un 192% en cinc anys, del 2008 al 2012. La baixada d'un 2,3% del darrer any és, probablement, deguda a la disminució de llars d'immigrants, que es veuen forçats a iniciar un camí de retorn als seus països d'origen, i de famílies vingudes d'altres comunitats autònomes espanyoles que, amb les males perspectives sociolaborals, abandonen les Illes Balears una vegada han vist trontollar les seves expectatives, han esgotat les prestacions socials i manquen de xarxa familiar.

En tercer lloc s'ha de fer menció a que, malgrat la intensitat de la destrucció de llocs de treballs temporals ha estat molt més intensa que la dels fixos, gairebé una de cada quatre persones assalariades té una ocupació temporal.

Un quart, i molt important, element de descohesió social associat al mercat laboral, és el treball a temps parcial. Val a dir que totes les investigacions indiquen que molt majoritàriament el treball a temps parcial és no desitjat, és a dir, les persones treballen a jornada reduïda perquè no troben treball a jornada completa i que l'EPA classifica com ocupats a temps parcial a aquelles persones, de 16 o més anys, amb una jornada laboral inferior a les 30 hores setmanals. Per tant moltes persones figuren com a ocupades tot i que la

seva situació és de subocupació i en alguns casos de "quasi atur". No debades en molts països aquestes persones amb treball a temps parcial no desitjat són considerades aturades. A tall de exemple, el president dels EUA Barack Obama, en el recent discurs de l'estat de la nació, no parlà en genèric de millorar l'ocupació, sinó que plantejà l'augment de l'ocupació a temps complet per a millorar la situació de la classe mitjana nord-americana. Idò bé, a Balears l'any 2012 la mitjana de persones assalariades a temps parcial era de 55.900 (el 15,2% del total de la població assalariada illenca), amb un creixent del 20,50% en els darrers cinc anys.

La cinquena qüestió associada a descohesió social i mercat laboral és l'augment dels treballadors autònoms dependents "contra la seva voluntat". L'any passat es registrà la xifra record de 52.000 de treballadors independents i/o empresaris sense assalariats. Aquesta nova forma de precarització laboral, que, associa la precarietat econòmica i la incertesa de la duració de la relació "laboral atípica" amb una protecció social (prestació d'atur, d'invalidesa transitòria o de jubilació) absolutament precària, esdevé en un altre factor de descohesió social molt lluny d'una suposada revifada d'emprenedoria que, en temps de crisi, és improbable que es produeixi.

En resum, les dades ens indiquen que el sociòleg Robert Castel no anava mal encaminat quan plantejava que la veritable lluita contra l'exclusió no consisteix, o almenys no únicament, en tractar d'inserir als exclosos, sinó en lluitar per una transformació i consolidació de les condicions de treball i de vida i que moltes vegades mirar només als marges en temes de cohesió social impedeix veure els processos que es generen en el centre mateix del sistema. És a dir la crisi no només fa més pobres als pobres, està empobrint „i molt!“, a tots els no rics. A gairebé el 99% de la població.

Té solució l'atur juvenil?*

Amb una taxa d'atur de la població menor de 25 anys del 57,02% a les Illes Balears (55,13% en el Regne d'Espanya), la pregunta és pertinent. La contestació és clara i concisa: Amb l'actual política econòmica no té solució. La manca d'ocupació per a la joventut no és un problema de normativa laboral, ni de costos laborals. Té a veure, en part amb l'herència del model de creixement d'abans de l'esclat de la bombolla immobiliària, i inherent a un model turístic intensiu amb ma d'obra escassament productiva. Un i altre han incentivat l'abandó primerenc del sistema escolar. El turisme, que contracta manco personal per turista arribat a les Illes-, precisa mà d'obra amb perfils professionals mitjans-baixos i tan mal retribuïts que no permeten, ni de bon tros, l'emancipació de la gent jove. Hi ha cada cop menys oportunitats i incentius per a la incorporació al mercat laboral. Aquesta és la explicació de les altíssimes taxes d'atur que reflexa l'EPA.

Les retallades en el sistema educatiu i en Polítiques Actives d'Ocupació estan creant dèficits estructurals de present i de futur: Hipotequen el present laboral del jovent i, els que poden i tenen suficient preparació emigren. Alhora estan provocant un dèficit d'ocupabilitat futura per a molta població jove. És la doble ruptura del principi d'igualtat d'oportunitats. Per tant hom pot concloure que és ben necessària una Estratègia d'Ocupació Juvenil que capgiri la situació actual i posi fre al desastre social al que ens condueixen les actuals polítiques econòmiques. L'atur juvenil no té solució mentre no amaini el tsunami de l'austeritat. Les persones joves seguiran sofrint taxes elevades d'atur mentre no es mogui l'economia, mentre no hi hagi crèdit, mentre no s'estimuli de debò l'economia productiva, en definitiva, mentre no es creï ocupació en general. És més, si una futura revifada econòmica no va acompanyada d'un canvi de model de creixement, pot ser una flor que no farà estiu. A aquestes alçades del segle XXI, a unes Illes Balears mega-especialitzades en turisme, fa falta molt valor afegit i negocis amb molta rendibilitat per garantir el repartiment de part dels guanys en creació i manteniment d'una ocupació mínimament digna. Paradoxalment la Troika (CE, BCE i FMI) mana tot el contrari i el Govern de Rajoy compleix les ordres talment estiguéssim rescatats pel quatre costats. En aquest context és un sarcasme que el govern d'Espanya presenti com una gran solució al drama de l'atur juvenil la “Estrategia de Emprendimiento y Empleo Juvenil 2013-2016”.

Conec dos documents relacionats amb aquest assumpte. El primer una Nota de Premsa del Ministerio de Empleo y Seguridad Social que no deixa de ser

* Publicat a la web de la Fundació Gadeso (www.gadeso.org), març 2013

un conjunt d'intencions inconnexes i, tanmateix, mal enfocades. L'obsessió ideològica i propagandística del govern del PP amb la retòrica envers l'emprenedoria el du a cometre la errada conceptual de lligar el drama de l'atur juvenil amb un tema que, en el pitjors dels casos, en comparació a la descohesió social que provoca l'atur massiu, és un problema relatiu. He de reconèixer que soc molt escèptic sobre l'efectivitat de les polítiques públiques de promoció de l'emprenedoria i l'auto-ocupació. Comparteixo la idea que el que cal és reforçar la grandària de les nostres empreses i que, en paraules del catedràtic de Dret del Treball i de la Seguritat Social, Jesús Cruz Villalón, “tenemos que romper con los estereotipos generalizados de poner nuestra confianza en el fomento de experiencias dudosas de autoempleo o creación de microempresas sin inversión fuerte que las sustente. La respuesta real sólo se puede encontrar apostando por el crecimiento de las dimensiones medias de nuestras empresas, porque son quienes pueden emerger como las locomotoras de la actividad económica, empresas con capacidad real de invertir en innovación y desarrollo y que, a la postre, pueden en el medio y largo plazo garantizar un modelo de más y mejor empleo en nuestro mercado de trabajo.” (“El tamaño importa” El País 28.02.2013).

En qualsevol cas, si algun sentit té invertir doblers públics en aquestes polítiques és per incentivar i consolidar canvis en els models econòmics. Poso un exemple: Al meu parer hauria tingut sentit invertir en emprenedoria en el marc de la reforma integral de la Platja de Palma, dissenyada per l'equip de Margarita Nágera; però no en té ni mica fer-ho ara amb un projecte que, en el millor dels casos, pot donar oportunitats a nous empresaris que s'arrisquin a pagar el traspàs d'un negoci amb data d'obertura dels anys 70.

El segon document que conec és el Reial Decret-llei 4/2013, de 22 de febrer, titulat amb l'eufemisme de mesures de suport a l'emprenedor i d'estímul del creixement i de la creació d'ocupació. Aquest document, publicat al BOE del dissabte, 23 de febrer de 2013, ja és més concret i moltíssim més decebedor. Resumidament el contingut d'allò concret d'aquesta “Estrategia de Emprendimiento y Empleo Juvenil 2013-2016” és el següent: No són estímuls a la contractació. Són un conjunt de mesures per a l'abaratiment dels costos laborals i un augment de la precarietat laboral i social. Els capítols III i IV (articles 9 a 15) contenen la legislació, al meu parer, més precaritzadora que mai s'ha fet per als joves menors de 32 anys. És la implantació d'una mena de MiniJobs empitjorats. Els aspectes fonamentals són: Possibilita a les ETT fer contractes de formació. L'anterior reforma laboral del PP i CiU ha permès que una persona jove (de 16 a 32 anys) pugui estar en formació 16 ans a una mateixa empresa. Però en aquests 16 anys de formació havia de canviar d'ocupació cada tres anys, per tant la trajectòria formativolaboral s'escurçava. Ara el treballador serà de l'ETT, que el podrà posar a disposició

de distintes empreses i distintes ocupacions. La trajectòria formativa laboral de 16 anys es podrà realitzar a un baix cost. El RDL crea una nova modalitat contractual, denominada “primera ocupació jove” (article 12). És aquest un contracte temporal causal, fonamentat únicament en l'absència d'experiència laboral per a menors de trenta anys. És a dir a les persones de menys de 30 anys se'ls podran fer contractes temporals (amb durada mínima de tres mesos) tot i que el lloc de treball sigui permanent i independentment de la grandària i solidesa de l'empresa inqüestionable. Es modifiquen els requisits exigits per a la contractació en pràctiques, eliminant la barrera temporal que lligava l'ocupació a la formació. Fins ara hi havia un límit de cinc anys entre la finalització dels estudis i la contractació sota aquesta modalitat per “posar en pràctica allò estudiat”. Aquest vincle de continuïtat entre la formació teòrica i les pràctiques fonamentava el propi contracte que ara queda, en bona mesura, desnaturalitzat. Els contractes en pràctiques poden ser utilitzats a discreció amb tota persona menor de trenta anys, sense importar que els estudis a posar en pràctica s'haguessin finalitzat molts anys abans. És a dir, mà d'obra qualificada i excepcionalment barata ja que, cal recordar-ho, el salari pot oscil·lar entre el 60 i el 75 per cent del fixat en conveni durant els primers anys d'aquest contracte. A més, és un contracte amb bonificacions a la Seguretat Social i el poden fer les ETT. Es re-instaura la bonificació a la contractació temporal (a jornada completa i a temps parcial).

Hi ha abundants estudis que demostren que las bonificacions a la contractació són una despesa molt costosa i poc eficaç. Lògicament, si no hi ha activitat econòmica i necessitat –o conveniència- de contractar, per molta bonificació que es faci, el mercat laboral no s'activarà. Però el que ja és el sùmmum és que se subvencionin les situacions més precàries: la temporalitat i el temps parcial. S'ha d'insistir en que el treball a temps parcial és majoritàriament no desitjat, i un factor importat de generació de “treballadors/es pobres” i amb baixa protecció social. Les dades ens indiquen que, en aquests anys de crisi, el col·lectiu de persones a temps parcial va en augment. Ara, amb aquesta nova reforma laboral, la dualitat es podrà incrementar. Fins ara el treball a temps parcial és molt majoritàriament femení. Ara serà, també, juvenil. L'únic incentiu a la contractació indefinida de joves (article 10) exclou als fixos discontinus. És sorprenent que a Balears ningú digui res ! No és una estratègia d'emprenedoria. És un nou impuls a la precarietat laboral i social per les següent raons: Les reduccions i bonificacions a la Seguretat Social als joves (homes de menys de 30 anys i dones de menys de 35), la possibilitat de compatibilitzar la prestació d'atur amb el treball per compte propi i els incentius fiscals (articles 1 a 8), són d'una eficàcia relativa i molt discutible sense que hi hagi una revifada de l'activitat econòmica i amb un sistema de crèdit que possibiliti l'economia productiva. Pot tenir, no obstant, una repercussió immediata en la potenciació dels TRADE (els treballadors

autònoms econòmicament dependents). L'autònom dependent no és un emprenedor. Un 75% dels seus ingressos provenen d'un mateix client (generalment d'una gran empresa), per tant, ni obre mercat nou ni crea ocupació. Les dades corroboren aquesta hipòtesis d'utilització de TRADES als processos de descentralització de les grans empreses. Curiosament en la mesura que la crisi es prolonga (i el crèdit està sec), creix el nombre de TRADES passant de 55.300 a l'any 2008 a 62.000 l'any 2012 (dades mitjanes de l'EPA). És un impuls a la precarietat perquè, en lloc d'oferir feines mínimament estables i retribuïdes o projectes realment emprenedors (qualsevol impuls a l'emprenedoria ha de contemplar els fracassos dels projectes primerencs), del que realment es tracta és d'oferir als joves que es converteixin en "falsos autònoms", amb unes carreres laborals absolutament incertes, sense prestació d'atur i, en la pràctica servint de mà d'obra més barata que si fos per compte aliè.

En definitiva, em temo que el Govern segueix sense una estratègia i es reitera en les improvisacions. No hi ha polítiques actives per a l'ocupació juvenil de debò i el que sí és palès són les polítiques de devaluació interna, amb una baixada descomunal dels costos laborals. En aquest cas, dels joves.

Contes i comptes de l'atur registrat*

Cada cop que es publiquen les dades d'atur registrat hi ha controvèrsia a l'hora d'analitzar les xifres. Uns escodrinyen qualsevol símptoma de millora en el mercat laboral i emfatitzen aquests aspectes suposadament positius. Uns altres fan exactament allò contrari. És possible una interpretació neutra i científica de les dades que els serveis públics d'ocupació i la secretaria d'Estat de la Seguretat Social publiquen cada començament de mes? Malauradament, sembla que no. És una llàstima perquè tothom hauria de tenir molt present que darrera d'aquestes xifres hi ha persones i que el que realment interessa és contestar a la següent qüestió: "Com parlar no sobre les lleis de l'economia sinó sobre les conseqüències de l'economia?" (Tony Judt: Pensar el segle XX).

És cert que, els que ens dedicam a observar el mercat laboral, hem d'emprar els resultats d'unes estadístiques fetes amb criteris desfasats (els registres d'atur funcionen d'acord amb l'ordre ministerial d' 11 de març de 1985, publicada en el BOE de 14/3/85) i amb moltes imperfeccions. Així, per exemple, per la quantificació de les afiliacions a la Seguretat Social empram els resultats d'un registre que no té finalitat ni metodologia específicament estadístiques. És a dir, qualsevol decisió administrativa relativa a les normes d'afiliació „com ara la d' incloure totes les persones treballadores de les llars al règim general de la Seguretat Social,, pot desvirtuar de manera flagrant el resultat.

No obstant allò més important és que en la mesura que es prolonga l'actual crisi laboral i social es produeix una autèntica revolució de les dinàmiques del mercat laboral que faria aconsellable una reforma de la norma que determina qui és i qui no és persona aturada registrada. A tall d'exemple no té ni cap ni peus que es presentin com una gran bondat de la darrera reforma laboral els ERO de suspensió temporal de contractes i alhora no considerar com a aturades a les persones afectades per aquests expedients de regulació d'ocupació. També sembla fora de tota lògica que les persones que participen en programes de polítiques actives d'ocupació deixin de ser considerades estadísticament persones aturades i un darrer exemple: A aquestes alçades és un contrasentit seguir considerant que els fixos discontinus no són aturats en els períodes que no treballen. Així podríem seguir amb la llarguíssima llista de situacions d'exclusió dels registres d'atur d'aquella ordre ministerial signada per Joaquin Almunia quan era ministre de Treball.

Però més enllà de qüestions formals i administrativistes, allò que m'interessa

* Publicat a Diario de Mallorca, 11.05.2013

posar de relleu és que la crisi ha canviat tan radicalment el mercat de treball que ja no es pot col·legir que qualsevol baixada d'atur registrat és sempre una bona notícia. Si hom pren en consideració els grans canvis que el mercat laboral illenc ha sofert en el quinquenni 2008-2012 (en un context d'afiliacions a la seguretat social a la baixa –un 12,7%–, l'atur registrat ha crescut un 78,2%, el de persones menors de 25 anys ho ha fet un 40.2% i el de llarga durada ha tingut un estirabot d'un esgarrifós 245,6%), és evident que hi ha noves dinàmiques que no s'aprecien a simple vista amb els caducs criteris estadístics d'atur registrat a l'ús. Dit sense embuts: sostinc que una davallada dels registres de persones aturades, si no va acompanya d'un apreciable augment d'afiliacions a la Seguretat Social, pot ser indicatiu de males notícies.

No crec que sensatament es puguin qualificar d'altra manera les situacions de desesperació que condueixen a processos de retorn de persones estrangeres als seus països d'origen, o a iniciar una segona immigració cap a l'economia submergida; a joves que proven sort a les empreses de treball temporal amb l'esperança de tenir alguna oferta de treball que no sigui partir cap Alemanya amb un minijob baix el braç; a la proliferació dels anomenats "treballadors pobres", és a dir, gent que ha d'acceptar uns salaris infames, uns contractes a temps parcials no desitjats o és expulsada de les llistes d'atur registrat perquè sucumbeix a la moda de l'emprenedoria i es converteix en un fals autònom.

En tant no apliquem criteris com els que apliquen els nord-americans per analitzar el mercat laboral, no albir possibilitats d'anàlisi de conjuntura laboral pacífics. Paga la pena recordar que el president Obama, quan es refereix a millores en el mercat de treball dels EUA, parla de llocs de treball creats a jornada completa i amb un salari que permeti viure dignament, en definitiva, amb drets de ciutadania. És evident que a una banda de l'Atlàntic fan comptes i a l'altra hi ha molts indrets que contenen contes.

Creació d'ocupació o desafecció cap a les llistes del SOIB?*

Per a una societat, com la balear, que posa gairebé totes les expectatives de millora socioeconòmica en la temporada turística, ¿com és possible que la xifra de 76.124 persones inscrites als registres d'atur en el mes de maig no es qualifiqui com una molt mala notícia? Tot l'establishment ha posat l'accent en la baixada de persones inscrites com a aturades a les llistes del SOIB. Amb la variació mensual (-7.917 persones, un -9,42%) i interanual (6.390 persones menys, un -7,74%) d'aquests registres i amb un augment interanual de 4.339 persones afiliades a la Seguretat Social, qui més qui manco ha tret la conclusió que l'atur ha baixat a les Illes Balears. Hi ha hagut alegries matisades per la temporalitat, parcialitat i/o precarietat de l'ocupació suposadament creada, però alegria al cap i a la fi.

Discrepo d'aquesta interpretació. Val a dir, d'entrada, que els registres dels serveis públics d'ocupació espanyols i de la UE no tenen la funció de mesurar l'atur i que l'instrument encarregat d'aquesta tasca és, en el regne d'Espanya, l'EPA, que elabora, cada trimestre l'INE, i que forma part del sistema estadístic de la UE, Eurostat. Aquests registres de les oficines públiques d'ocupació són útils per altres coses. Per exemple, a casa nostra proporcionen una rigorosa informació sobre el nombre i les modalitats dels contractes registrats, o de quantes persones aturades cobren alguna prestació. A Alemanya, posem per cas, serveixen per saber quants minijobs o d'autònoms precaris (ein-Mann-Unternehmen) hi ha en el mercat laboral alemany, però mai s'empren per avaluar si l'atur ha pujat o ha baixat. És imprescindible emprar instruments estadístics comuns europeus per avaluar un mateix indicador. Posaré un exemple que em sembla il·lustratiu: Segons les dades d'atur registrat del passat mes de maig, l'atur juvenil és del 9,4% al conjunt del regne d'Espanya i de l'11,0% a les Illes Balears, i en el darrer any ha baixat un 6,6% al conjunt d'Espanya i un 19,7% a les illes! Si fos així aquesta no seria una de les màximes preocupacions europees. Ho és perquè per mesurar-lo s'empra l'EPA.

Dit això, analitzem succintament, però amb un poc de cura, les dades de l'atur registrat i de les afiliacions a la Seguretat Social de Balears del mes de maig: Per una banda, la baixada interanual d'atur registrat en el col·lectiu d'estrangers és de 3.408 persones, és a dir, més de la meitat del total de la baixada. Vol dir això que es crea ocupació especialment per a persones estrangeres? No sembla versemblant. L'explicació està en la baixada de la població activa pel procés d'emigració del mercat laboral balear. Per un altre costat, la variació interanual de l'atur registrat del sector de la construcció és

* Publicat a Diario de Mallorca, 10.06.2013

espectacular: Un -14,5% en termes relatius i -2.259 persones en nombres absoluts. S'ha generat tanta ocupació a l'activitat de construcció? És igualment inversemblant. Allò que succeeix és que aquest sector acumula el major nombre d'aturats desanimats (persones que no renoven la demanda d'ocupació perquè acaben les prestacions i no veuen cap perspectiva d'oferta de feina). Aquest major desànim dels aturats provinents d'un sector absolutament masculinitzat com el de la construcció explicaria, en bona mesura, el fet de que el descens de l'atur registrat masculí sigui major que el femení (-3.931 homes i -2.459 dones).

Aquests dos fenòmens „procés migratori d'estrangers i atur desanimat,, són la clau per entendre que l'atur registrat baixi sense que es pugui garantir que hi hagi creació d'ocupació. La prolongació de la crisi provoca una autèntica desafecció envers les llistes del SOIB de la gent aturada. Aquesta hipòtesi queda corroborada pel fet que l'atur registrat baixi més que l'augment de les afiliacions a la Seguretat Social. Recordi's que el total de registres d'atur baixa en un any en 6.390 persones, mentre que les afiliacions a la Seguretat Social augmenten només en 4.339 persones. En base a les dades registrals, qualsevol analista mínimament rigorós del mercat de treball sap que es pot intuir „només intuir,, creació d'ocupació quan l'augment de les afiliacions a la Seguretat Social és igual o superior a la baixada de l'atur registrat.

Per tant, em permetran que per celebrar alguna cosa relacionada amb la desitjada creació d'ocupació esperi a la publicació de les dades de l'EPA. Tant de bo hi hagi alguna cosa a celebrar! En acabar contarem.

Salaris que apunten a una societat dual*

Sembla evident que la devaluació salarial és un element important de les polítiques d'austeritat autoritària, de l'austeritat mal entesa que l'assimila a retallades de l'Estat del benestar, i autoritària per que és imposada per poders no democràtics i provoca una greu iniquitat social. En el cas de l'Estat espanyol i de les Illes Balears aquesta aturada dels “ascensors socials”, via devaluació dels salaris, s'apreciarà amb més claredat quan es disposi de les dades de l'any 2012 i, especialment, del 2013 perquè la darrera reforma laboral tindrà un fort impacte en la disminució dels salaris.

No obstant, ja hi ha sòlids símptomes que ens permeten albirar una societat dual en matèria salarial, al manco això és el que s'observa a l'enquesta anual d'estructura salarial de l'any 2011 que l'INE ha publicat fa unes setmanes. Aquesta estadística és la millor font per a conèixer l'evolució i també l'estructura salarial del conjunt del regne d'Espanya i de cada una de les comunitats autònomes. Per això —malgrat que la complexitat de l'operació estadística provoqui que les dades ens arribin amb un considerable retard— la Fundació Gadeso no ha volgut desaprovechar aquesta avinentesa per fer el número 20 de la seva publicació digital *Temes Socioeconòmics Gadeso* que, en aquesta ocasió, ha titulat “Salaris en crisi”.

Val a dir que les informacions més rellevants que hi trobareu son les següents: a) En el quadrienni 2008-2011 els salaris del conjunt d'Espanya tenen un creixement del 4,6% i en el cas de Balears del 4,7% (passen de 21.883 euros a 22.899 euros i de 20.388 euros a 21.351 euros, respectivament). b) La pèrdua de capacitat adquisitiva és del 3,9% en el conjunt d'Espanya i del 3,0% a les Illes Balears. c) Els salaris mitjans al conjunt de l'Estat són entorn a un 7% superiors als salaris illencs. d) La diferència entre els salaris illencs més alts i els més baixos és d'un 13,9% i d'un 11,6% al conjunt de l'Estat (en qualsevol cas, sembla poca diferència si és pren en consideració que, segons l'autoritat bancària europea, 125 banquers espanyols guanyen més d'un milió d'euros a l'any). e) Les persones que treballen a la indústria a Balears tenen un salari anual mitjà que supera en un 17,3% a les que treballen al sector de la construcció, i en un 10,5% a les que ho fan al de serveis. f) En 2011 les dones cobren un salari inferior en un 16,4% al dels homes (per cert, aquesta dada té molt a veure amb el major nivell de desigualtat en l'àmbit del treball a Espanya en relació a la Unió Europea (UE), que acaba de posar de manifest l'índex d'igualtat de gènere de la UE). g) Les persones amb contractes temporals cobren un salari de més d'un 21% manco que aquelles que tenen contractes indefinits. h) Les persones

* Publicat a Diario de Mallorca, 31.07.2013

menors de 25 anys tenen un salari un 43,1% inferior a les de major edat en relació al salari anual global. i) Les persones estrangeres cobren uns salaris entorn al 30% més baixos que les persones espanyoles.

Més enllà d'aquestes dades que, insisteixo, són prèvies a la radical devaluació salarial que ens ve a sobre, sembla que hi ha suficients evidències històriques que corroboren que una estratègia de guanyar competitivitat sobre la baixada dels costos laborals no és sostenible a mig i llarg termini. Ans al contrari, les societats amb models de creixement que han combinat moderació salarial amb moderació dels beneficis empresarials i generació d'ocupació, són les que tenen èxit en el guany de competitivitat sostinguda en el temps. Hom podria afirmar, sense massa risc a equivocar-se, que les societats amb escassos estàndards de consum, amb menys possibilitats d'ascens social i amb les classes mitjanes en permanent crisi són societats poc competitives en el món globalitzat.

En aquesta direcció, em permetran l'atreviment de fer dues reflexions finals i d'expressar un desig. La primera reflexió és que, al meu parer, la moderació salarial pactada i equitativa ha estat una de les senyes d'identitat de la democràcia espanyola de les darreres dècades. La segona té a veure amb l'evident conveniència de que els poders públics incentivin el diàleg social en matèria de fixació de salaris i que promoguin autèntiques polítiques d'igualtat.

I el desig: tot i saber que “el temps és com la mula, i que no reula” i que altres temps no tornaran, no em puc estar d'enyorar que l'actual pensament econòmic ortodox dominant faci alguna reflexió semblant a aquesta: “Una sociedad menos desigual, con mejor distribución de la renta y su riqueza no se consigue desde la pasividad, ni siquiera, como prueba el propio ejemplo de la sociedad española, desde el desarrollo. Se precisa una política económica que incluya este objetivo cómo propio y trate de alcanzarlo con una meditada estrategia servida con perseverancia” (Fuentes Quintana, 1978). Al cap i a la fi, quan parlem de devaluació salarial parlem d'augmentar les desigualtats, aprofundir en la dualització social i restar democràcia de debò.

Recompte de danys*

Randall Wary que és, a més de professor d'economia a la University of Missouri-Kansas City, un dels analistes econòmics més respectats als EUA publicà fa uns dies a economonitor.com un article en el qual afirmava: "Només un programa orientat a l'ocupació decentment pagada pot combatre amb èxit la pobresa en la població no anciana d'una manera políticament acceptable". Aquesta frase m'ha inspirat els comentaris que voldria compartir entorn al número 12 de la revista digital *Panorama Sociolaboral Gadeso* que hem titulat "La crisi es perllonga i cal començar l'avaluació dels danys" que teniu disponible a www.gadeso.org.

Panorama Sociolaboral Gadeso no és una publicació amb dades i anàlisis propis. Si se'm permet, diria que té l'originalitat de ser un recull de lectures comentades dels informes i estudis que, en els darrers mesos, s'han publicat sobre el mercat laboral de Balears, del conjunt de l'Estat Espanyol i de l'àmbit europeu i internacional. D'aquesta pluralitat „i, en ocasions, divergència d'enfocaments,, de documents i treballs científics hom pot concloure, per una banda, que, segons la majoria de les previsions, la recuperació econòmica, i la possibilitat (no certa) de creació d'ocupació no s'albira que arribi, en el millors dels casos, fins a finals dels anys 2013 o 2014. Per un altre costat, pren força la idea de que, independentment, de quan finalitzi l'actual etapa recessiva, el que importa és el com en sortirem de l'actual crisi i que, per tant, convé començar a fer una primera avaluació dels danys provocats.

Pel que fa a les Illes Balears és poden identificat nítidament mitja dotzena d'escenaris problemàtics:

I.- S'accentua la superespecialització turística de l'economia balear, fins a un extrem que qualsevol política orientada a incentivar una certa diversificació sembla una quimera. Aquesta política de "posar tots els ous en el mateix paner" o de jugar-ho tot a la sola carta del turisme, comporta evidents riscos de futur. Cada cop són més els estudis i els analistes que ens recorden dues coses fonamentals: 1.- Que turísticament estem vivint unes temporades amb una impressionant disminució del paper dels mercats competidors del Magrib (i de Grècia, en menor mesura), però que aquesta situació de manca de competència no serà eterna. 2.- Que es consoliden els escenaris de creixements turístics amb minsos creixements de l'ocupació laboral. Balears estem avançant cap una situació de *jobless growth* (creixement sense ocupació).

* Publicat a Diario de Mallorca, 07.08.2013

II.- El teixit empresarial segueix deteriorant-se en quantitat, qualitat, diversificació i robustesa tecnològica. Les polítiques retòriques a favor de l'emprenedoria se combinen amb polítiques sectorials com ara la legislació turística i la política de comerç; fiscals i creditícies que desincentiven molts projectes empresarials nous i autòctons.

III.- Augmenta l'estacionalitat del mercat laboral illenc. L'espectacular augment de persones amb relacions laborals de fixos discontinus apunta a que cada cop hi ha més sectors econòmics „a banda del turístic,, que organitzen la seva activitat econòmica amb períodes anuals d'inactivitat. L'estacionalitat laboral s'ha extremat tant que els estirabots estacionals d'ocupació estiuenca no tenen gairebé cap incidència en la reducció de l'atur de llarga durada.

IV.- S'està produint una gran pèrdua de capital humà amb l'acceleració del procés d'emigració i la baixa participació de les persones aturades en algun programa de polítiques actives d'ocupació, especialment formatives. Alhora seguim essent receptors de ma d'obra d'altres comunitats autònomes.

V.- La inclusió en el mercat laboral no garanteix la plena inclusió social. La política d'impuls a una competitivitat amb baixos costos laborals i el creixement dels col·lectius de subocupats (a temps parcial, autònoms involuntaris i econòmicament dependents, treballs superestacionals, etc.) fa que cada cop sigui més gran la cohort de persones amb condicions salarials inferiors al mileurisme que, alhora, han de fer front a una política de retallades en els serveis públics bàsics i de copagaments en qüestions no elegibles, com ara, els medicaments, l'habitatge o l'ensenyament.

VI.- Avancem cap una societat més dual. L'atur de llarga durada s'apropa al 40% de les persones desocupades i el percentatge de llars illenques que tenen a totes les persones actives en situació d'atur es gairebé del 12%.

En definitiva, suposo que comprenen perquè la reflexió del professor Randall Wary em va semblar tant escaient per començar aquestes reflexions. Només l'ocupació decentment pagada pot combatre amb èxit la pobresa, però mentrestant les polítiques que s'apliquen per, teòricament, superar la crisi van en sentit contrari. En qualsevol cas, és hora de fer balanç dels danys d'aquesta crisi que, cal emfatitzar-ho, és econòmica, social, ecològica i democràtica. Des de la Fundació Gadeso hem fet la nostra aportació a aquesta reflexió amb la publicació del llibre *Cap a on anam? Els ciutadans de les Illes Balears*. Tant de bo hi hagi moltes altres aportacions.

Mercat laboral: sense símptomes de millora*

El segon trimestre és tradicionalment un trimestre en el qual l'ocupació creix en relació als tres mesos anteriors. L'inici de la temporada turística en una economia turística eminentment estacional té com a conseqüència lògica la disminució de la població aturada, un considerable augment de l'ocupada i, per l'efecte "crida de la feina de temporada", una apreciable remuntada de la població activa. Per tant, les variacions que reflecteix l'EPA d'aquest trimestre en relació a l'anterior (-22,68% de població aturada, +16,10% de població ocupada i +5,02% de població activa) són, amb lleugeres variacions, les habituals de tots els anys.

El realment important són les variacions en relació al mateix trimestre de l'any anterior. Estem millor que l'any passat? Tenint en compte que la població activa ha crescut un 1,6% (9.800 persones), els ocupats un 1,92% (9.200 persones) i la població aturada ha baixat un 0,43% (600 persones), podria interpretar-se que existeixen alguns símptomes de millorança. És, però, molt agosarat -gairebé temerari- fer aquesta interpretació.

El creixement de la població activa és conseqüència de dues circumstàncies: a) La ineficiència de les Polítiques Actives d'Ocupació (PAO) autonòmiques, que provoca que Balears sigui, especialment en el segon trimestre de l'any, una comunitat autònoma receptora de contractació temporal d'altres CA. b) Hi ha una major necessitat dels membres de la llar tradicionalment inactius de cercar un treball retribuït. Aquesta hipòtesi sembla corroborar-se si s'observa l'augment del nombre de llars amb tots els membres actius (en condicions de treballar) en atur. Val a dir que aquest és un dels indicadors més punyents de la conjuntura laboral illenca i un drama que no deixa de créixer: en el segon trimestre de l'any passat hi havia 31.700 llars en aquesta situació; enguany ja en són 36.300.

La lleugera reducció de l'atur cal associar-la necessàriament al fenomen de retorn de població estrangera als seus llocs d'origen i, probablement, a l'escassa creació d'ocupació. Però quina ocupació? Si es pren en consideració l'increment anual del treball temporal (25,5% en el segon trimestre de 2012 i 26,1% en aquest 2013) i que més de 69.000 persones ocupades tenen ocupacions a temps parcial, hom pot concloure que estem en presència de: 1.- Un fort deteriorament qualitatiu del mercat laboral illenc. 2.- Un greu problema d'atur de llarga i de molt llarga durada (tenir més de 64.000 persones aturades des de fa mes d'un any i amb la temporada turística ben començada és una barbaritat) 3.- Una taxa d'atur insuportable que s'ha enfilat

* Publicat a Ara Balears, 03.08.13

per sobre del 21%.

No hi ha cap símptoma raonable que les persones i les famílies millorin de debò la seva situació, ans al contrari. Continua avançant el procés de dualització social i es manté l'aturada general dels ascensors socials que funcionaven a força d'un mercat laboral dinàmic. Per exemple, si hom analitza amb cura l'EPA del segon trimestre de 2013 podem observar una dada que sol ser poc divulgada: a les Illes Balears només una de cada quatre persones aturades percep alguna prestació de desocupació. És a dir, amb una taxa de cobertura del 27%, l'actual sistema de protecció social a les persones aturades deixa gairebé cent mil persones en atur que no perceben cap prestació. Val a dir que aquesta taxa de protecció d'atur ha baixat del 32,1% del segon trimestre de l'any passat a la del 27% d'enguany (s'han perdut cinc punts en un any). També convé deixar dit que les dones tenen una taxa de protecció dinou punts inferior a la dels homes i que aquesta bretxa de gènere en la protecció social de les persones aturades es va ampliant (ara fa un any era de 10,7 punts).

Arribat a aquest punt em permeto compartir algunes preguntes amb els lectors i lectores que hagin tingut la paciència d'arribar fins aquí. Per què es continua lligant un gran nombre d'arribada de turistes amb possibles generacions d'ocupació? No ens adonem que l'actual -i el que s'impulsa des de la conselleria del carrer Montenegro de Palma- model turístic incorpora un baix creixement d'ocupació (el que els anglosaxons diuen *jobless recovery*)? Què s'ha fet de l'anunciat Pla d'Ocupació de les Illes Balears? No ha arribat l'hora de recuperar algunes polítiques d'igualtat? Per què les Illes Balears són la comunitat autònoma amb el menor cost laboral dedicat a formació professional? Definitivament, hi ha massa dubtes per afirmar que anem pel bon camí de la productivitat amb cohesió social.

Una flor que no ha fet estiu*

El refranyer és molt savi. Efectivament una flor no fa estiu, i caldria dir que ni dues no fan primavera. En el mercat laboral espanyol i, especialment, en el de les Illes Balears hi ha alguna flor que tímidament ha brotat entre els enderrocs que va provocar l'esclat de la crisi. Si em permeten la metàfora, el que està passant és bastant semblant al que passa amb les catàstrofes naturals, com ara un terratrèmol o un tsunami; després de les primeres accions d'urgència, la situació humanitària, tot i que ningú no gosi a dir que ja se surt de la crisi, no pot fer altra cosa que millorar. Això és el que està passant amb el mercat laboral si hom analitza rigorosament les dades.

Abans de comentar les de l'Enquesta de Població Activa (EPA) recentment publicades, convé recordar que aquells que ara ens diuen que la situació econòmica, social i laboral millora són els que mai no han volgut entendre que entrar o sortir de la recessió macroeconòmica (que depèn de si hi ha o no registres negatius consecutius de PIB) és un tecnicisme comptable, i que una altra cosa és entrar o sortir en una crisi que afecta les persones, que és una qüestió d'equitat social. A sobre són els mateixos -o pertanyen al mateix corrent polític i ideològic- que varen ser incapaços d'avançar cap pronòstic sobre la crisi sistèmica que, com un terratrèmol, ens va sacsejar l'any 2008. Poca credibilitat tenen els que intenten, fort i no et moguis, identificar sortida de la recessió amb sortida de la crisi per als no rics.

És imprescindible, idò, mirar les estadístiques sobre l'evolució del mercat de treball tenint present les cares i ulls, els noms i llinatges que hi ha darrere les xifres. Veritablement no hi ha ningú de l'elit política, econòmica i financera illenca que s'avergonyeixi que a Balears, en ple estiu d'una de les millors temporades turístiques de la història, hi hagi una estimació d'atur de 105.600 persones? Com es pot presentar com una bona notícia qualsevol indicador de l'EPA havent-hi aquest nombre de conciutadans i conciutadanes que, tot i voler i/o necessitar treballar, no troben una feina ni tan sols precària? Efectivament, com és habitual en la nostra dinàmica estacional, hi ha un 19,23% manco de població aturada que el trimestre anterior (-25.000 persones) i un -13,87% (17.000 persones) manco que el trimestre estiuenc de l'any passat. Una baixada de l'atur estimat interanual provocada fonamentalment per la baixada de la població activa (les persones en edat de treballar o en disposició de fer-ho) que té una tendència a la baixa proporcional a la tendència alcista del procés de sortida del mercat laboral formal de persones estrangeres i d'espanyoles, relativament novingudes d'altres comunitats autònomes.

* Publicat a Ara Balears, 27.10.2013

En qualsevol cas, s'ha creat ocupació aquest estiu? Si tenim en compte que, en el darrer any, la població inactiva puja un 7,5% mentre l'activa baixa un 1,4% i que els inactius nous no són -ni prou fer-s'hi- jubilats, haurem de concloure que són joves i antics actius desanimats. I si, finalment, tenim present que en aquest trimestre hi ha una baixada de 9.000 persones actives que no es pot atribuir a variacions demogràfiques, sinó a motius d'immigració del mercat laboral legal, un augment de 8.000 persones ocupades és indicatiu d'una creació d'ocupació tan minsa que és gairebé anecdòtica. És més, en una comparació de l'estiu de 2012 amb el del 2013 en termes homogenis de població ocupada a jornada completa, el resultat seria que la població ocupada d'enguany ha baixat!

Confés que m'he regirat en escoltar els portaveus del Govern de les Illes Balears dient que "anam pel bon camí" amb una taxa d'atur del 17,02% i amb aquesta qüestionable creació d'ocupació. Tal vegada el que volien dir és que els sembla bé que els ocupats a mitja jornada es consolidin per damunt del 13% del total, que el percentatge de persones assalariades amb contractes temporals sigui del 29,2%, que els treballadors/es per compte propi (la majoria dels quals són autònoms obligats i precaris) arribi al 18,6% del total, que l'atur de llarga durada afecti 59.900 persones (25.600 de més d'un any i 34.300 de més de dos anys), que en ple estiu hi hagi 26.500 llars illenques amb tots els seus membres actius en atur i que gairebé vuitanta mil persones aturades no tinguin cap prestació de desocupació.

Al cap i a la fi, no sé de què em regir. Sé ben segur que, com escrivia en aquestes mateixes pàgines el premi Nobel d'economia Joseph Stiglitz, "alguns països aconseguiran crear una prosperitat compartida, l'únic tipus de prosperitat que em sembla autènticament sostenible. D'altres deixaran que la desigualtat segueixi fent estralls sense cap mena de control". És clar que des del Consolat de la Mar s'ha optat per fer el camí de la desigualtat incontrolada. És un camí equivocat.

I si el pitjor de la crisi està per arribar?*

La Fundació Gadeso acaba de publicar el número 13 del seu *Panorama Sociolaboral*. Aquesta és una publicació digital que analitza els estudis i informes que sobre el mercat laboral i els seus envoltants han realitzat els organismes oficials -tant locals, com nacionals o internacionals-, els agents socials i econòmics, les empreses especialitzades en la intermediació laboral i les institucions acadèmics d'arreu. Llàstima que, en aquesta ocasió, no hàgim pogut incorporar els informes del CRE (Sa Nostra-UIB) i del Consell Econòmic i Social de les Illes Balears que, si no haguessin estat víctimes de les retallades, en aquestes dates haguessin publicat els seus informes anuals (de l'any 2012) enriquint força el coneixement del que està passant a la societat illenca. Una pèrdua imperdonable de democràcia, de coneixement i de voluntat de modernitat amb transparència.

I tanmateix, amb els continguts del conjunt d'informes analitzats, no ens podem estar de dir que, tot i que tant el Govern espanyol com el de Balears s'aferren a dades conjunturals per apuntar una suposada millora de la situació econòmica i sociolaboral, la situació de fons (els trets estructurals) no millora. Òbviament una cosa és que alguns indicadors macroeconòmics tinguin resultats positius (prima de risc o exportacions) i una altra cosa és que s'albiri el fi de la crisi social. Dit en unes altres paraules, és perfectament possible el fi de la recessió econòmica amb la permanència -i fins i tot l'agreujament- de la crisi social. En aquest context no deixen de ser molt preocupants les dinàmiques governamentals de negació dels problemes i la tergiversació -quan no la mentida- en relació a les dades socials, econòmiques i laborals. Darrerament són molt freqüents les declaracions referents a la proximitat de la sortida de les Illes Balears de la crisi, acompanyades de, a tall d'exemple, la negació de la baixada dels salaris (Montoro) o la tergiversació de la Vicepresidenta Sáenz de Santamaría sobre les dades de frau en la percepció de les prestacions de desocupació. Aquestes declaracions semblen ser part d'una lamentable estratègia de donar la culpa a les víctimes, alhora, que anticipen un escenari de sortida de la crisi d'autèntica decadència social per als no rics i democràtica per a tothom.

Sense falsejar la realitat no es pot afirmar que el mercat de treball millora. La informació més contrastada i plural diu que no hi ha creació d'ocupació i que el que passa és que les estadístiques d'atur (regirat -SOIB- i estimat -EPA-) milloren per raons que no són la creació d'ocupació ni la millora econòmica. Ans al contrari, aquestes estadístiques milloren per la prolongació i agreujament de la crisi que impulsa: 1.- La migració laboral. Val a dir que

* Publicat a Diario de Mallorca, 29.10.2013

Balears va ser durant el 2012 la segona comunitat autònoma amb un major creixement de persones que surten del mercat laboral cap a l'estranger. I 2.- Una situació creixent d'atur de llarga i molt llarga durada provoca que augmenti el fenomen d'"atur desanimat", és a dir, creix el nombre de gent que, tot i estar aturada, no renova la inscripció de demanda d'ocupació. A més a més, en cap cas es pot identificar el moderat creixement de les afiliacions a la Seguretat Social (que és, en gran part, fruit de canvis administratius en els procediments d'afiliació) amb creació d'ocupació.

Tampoc hi ha cap símptoma de millora qualitativa del mercat laboral illenc, ans al contrari. Avancem cap a un model de precarització laboral total i estructural: l'ocupació indefinida "de tot l'any" descendeix i s'incrementen les ocupacions temporals i estacionals; augmenta el nombre de persones amb treballs no desitjats a temps parcial (jornades reduïdes amb retribucions reduïdes); s'estén com una taca d'oli l'externalització de la mà d'obra que, entre altres coses, provoca un important augment dels Treballadors Autònoms Econòmicament Dependents (TRADES). A aquests autònoms obligats i precaris se'ls anomena (erròniament) emprenedors i se'ls potencia a l'engròs des de les institucions públiques... I a sobre la darrera reforma laboral ha esdevingut un instrument inútil per acabar amb la dualitat del mercat de treball, i alhora, la major facilitat per l'acomiadament de treballadors/es amb contracte indefinit ha precaritzat el mercat laboral gairebé en el seu conjunt.

Allò cert i segur és que hi ha molts estudis i informes que contradiuen els missatges de "flors i violes" dels governants. Un d'aquests informes –pot ser escassament citat– és el titulat "Looking to 2060: Long-Term Global Growth Prospects" publicat per la OECD en el mes de novembre de 2012, que situa a Espanya en una perspectiva de decadència en els propers 50 anys i formant part del grup de països amb les taxes més baixes de creixement. Però, no importa anar-se tan enfora per sostenir que a Balears som lluny de superar el terratrèmol social provocat per la crisi.

Si, per una banda, seguim posant tots els "ous en el mateix paner" del turisme sense reparar, per una banda, que seguir apostant únicament per reforçar un model tradicional de sol i platja provoca l'augment de la dependència dels mercats de turisme estranger (l'espanyol sembla missió impossible), la qual cosa requereix solucionar les limitacions de connectivitat, que, diguin-ho clar, en el context d'austeritat pressupostària i absència d'estímuls econòmics té gairebé impossible solució; i, per una altre costat, seguim aplicant l'estratègia de l'estruc de no tenir en compte que, les actuals "bones temporades" mesurades únicament en arribades de visitants van estretament lligades a la inseguretat en països competidors de la conca mediterrània, es

mal de fer pensar que anem pel bon camí. Ens convindria -i molt- fer una aposta "sense complexos" per polítiques turístiques que posin en valor els principis d'un desenvolupament socioeconòmic més cohesionat, territorialment més equilibrat i ambientalment més sostenible per poder albirar escenaris possibles de revifada laboral que no empobris als treballadors i treballadores.

Mentrestant, les preguntes claus son, fins a on pot créixer l' estacionalitat laboral sense fer-la improductiva i socialment insostenible? Fins quant podem estar sense polítiques actives per a la diversificació econòmica? Podem mantenir molt de temps les polítiques d' austeritat i de retallades sense provocar una fallida social? No convé fer algunes reformes estructurals que signifiquin augmentar la renda disponible, reactivar el consum i frenar l'augment del risc de pobresa? Com no hi ha respostes a aquestes qüestions, hom pot pensar que, efectivament, el pitjor de la crisi pot estar per arribar.

De la flexiseguretat a la flexiprecarietat*

El darrer número de la publicació digital *Panorama Sociolaboral Gadeso* (disponible a www.gadeso.org) acaba amb una doble preocupació. Per una banda, l'empitjorament dels Índexs de Qualitat en el Treball en aspectes estructurals, com ara, la qualificació del capital humà, i, per l'altra, la tendència a la baixa de la taxa de protecció de les prestacions de desocupació (i de la seva quantia). La primera de les preocupacions ens indica que, si no hi ha canvis en les polítiques públiques i privades en aquesta matèria, el model econòmic de Balears podrà tenir problemes a mig i llarg termini. En qualsevol cas, seria una catàstrofe social sortir de la crisi amb uns efectius laborals amb menys qualificació i amb trajectòries laborals extraordinàriament precàries. La segona preocupació, de ben segur, ens indica que el procés de devaluació social no ha acabat. Sembla evident idò, que caldria repensar la política de prestacions socials per mantenir uns mínims de cohesió social i de capacitat de consum.

Ambdues preocupacions estan bassades en la lectura del conjunt d'informes inclosos en el cos d'aquest número 14 de *Panorama Sociolaboral*. El seu contingut ens suggereix la necessitat d'insistir en la diferència entre una certa recuperació d'algunes magnituds macroeconòmiques i una superació de la crisi social. Val a dir que és una constant històrica que les entrades a les crisis econòmiques i socials es produeixen de sobte, mentre que les sortides són lentes. La diferència en el cas de la situació actual és que, si no ho evitam, se'n sortirà amb menys drets socials, amb unes classes mitjanes i mitjanes baixes empobrides. Al meu entendre, una societat dual, amb un mercat laboral de molt mala qualitat no pot ser l'horitzó de la societat de les Illes Balears.

Cal un altre horitzó i, consegüentment, un altre camí. La política econòmica i social basada en l'austeritat a balquena només funciona per a implantat un model de societat més desigual i manco cohesionada. No debades cada pic són més les previsions que aconsellen relaxar el dogma de les retallades. En aquest sentit, paga la pena consultar els documents del Centre de Predicció Econòmica (CEPREDE); Milagros Dones i Julián Pérez, que en formen part, afirmen que "Más de una década de limitación del mercado laboral ahonda en la dificultad de incrementar la actividad por efecto expansivo del mercado interno y, al mismo tiempo, limita la posibilidad de recortar el elevado déficit público desde su componente de ingresos".

Tanmateix, el que és segur és que avançam envers una major fragmentació i

* Publicat a *Diario de Mallorca*, 27.11.2013

precarització del mercat laboral i, consegüentment, de les vides de molta gent. A les formes "clàssiques" de precarització, com ara, contractes extremadament temporals (menys de 3 mesos i fins i tot, en alguns casos, de dies), treball a temps parcial no desitjat, falsos autònoms, externalització de parts de l'activitat productiva i/o de prestació de serveis del centre de treball, etc., s'hi sumen noves formes. El treball en projectes i els freelances són noves tendències a l'alça, és a dir, cada pic hi ha més gent que treballa fora d'un centre de treball formal. El nou lloc de treball pot ser el domicili particular o l'ordinador personal però, en tot cas, amb una situació laboral i de protecció social marginal respecte de les condicions, probablement convenientment devaluades, de la resta de treballadors de l'empresa.

La pràctica neoconservadora d'organització de les relacions laborals consisteix en tot el contrari d'allò que no fa massa temps es presentava com el model més productiu, el de la "flexiseguretat", és a dir, aquella proposta europea que implicava un equilibri entre flexibilitat i seguretat en les relacions laborals. Per la via de la imposició, hem passat d'una possibilitat de flexiseguretat a una flexiprecarietat real. Però no està escrit enlloc que sempre hagi de ser així!

L'EPA i els 'McJobs' illencs*

Hi ha un nou fantasma que recorre Europa: els *McJobs*. En àmbits acadèmics, s'utilitza aquest terme per definir les noves precarietats de les relacions laborals postcrisi. Els mercats laborals s'estan transformant en la direcció de la turboflexibilitat laboral que ha caracteritzat la totèmica marca de menjar ràpid arreu del món. Els *McJobs* més autèntics són els contractes que permeten als ocupadors no estipular quantes hores han de treballar els empleats, que han d'estar disponibles per la càrrega de feina de l'empresa. Al Regne Unit, més d'un milió de persones treballen en aquestes condicions, i algunes corporacions ja l'han convertida en la modalitat contractual més emprada per gestionar les seves plantilles, com és el cas de McDonald's, que contracta fins al 90% dels seus efectius laborals amb aquesta flexibilitat incorporada. Però no és únicament una dinàmica britànica. A Alemanya, l'extensió del que ells han anomenat *MiniJobs* ha provocat que els *working poor* (treballadors i treballadores pobres) hagin arribat a ser més de set milions. I basta llegir les peripècies del comissari Kostas en alguna novel·la de Petros Márkaris per entendre que els *McJobs* mal pagats són la columna vertebral de l'actual mercat laboral grec. En definitiva, la devaluació salarial i la transformació del treball que tenia alguns elements d'estabilitat (la flexiseguretat) en una precarització total han provocat que la situació de *working poor* hagi passat de ser pròpia dels mercats laborals de l'altra banda de l'Atlàntic a ser una situació ben nostra. Avui, tenir feina no garanteix no estar en risc de pobresa o d'exclusió social. Fa només uns dies el comissari europeu d'ocupació, Lázló Andor, ha declarat que: "*Desafortunadament, no podem dir que tenir un treball equival necessàriament a un estàndard de vida decent*". I s'ha quedat tan ample!

Les dades de l'EPA, conegudes dijous passat, posen de manifest que a les Illes Balears avançam en aquesta direcció de progressiva degeneració de les condicions laborals, la qual cosa agreuja els problemes històrics del mercat laboral illenc (estacionalització, baixa productivitat, dèficits formatius, moderada mobilitat sectorial) i, gairebé, impossibilita afrontar, amb garantia d'èxit, les patologies noves que ha creat una crisi tan perllongada com la que encara ara patim. Sens dubte la més important d'aquestes noves problemàtiques és la del creixent nombre de persones "inocupables". Joseph E. Stiglitz, parlant de la situació del mercat laboral als EUA, comenta que "*els treballadors nord-americans són considerats productes bàsics descartables, se'ls deixa de banda si no poden mantenir-se al dia amb els canvis tecnològics i el mercat. La diferència ara és que aquests treballadors ja no constitueixen una petita fracció de la població*". Precisament, les dades

* Publicat a Ara Balears, 28.01.2014

de l'EPA ens confirmen que a les Illes Balears aquest fenomen ja és ben present entre nosaltres: les mitjanes de l'any 2013 ens informen que gairebé el 10% de la població aturada no ha treballat mai i la taxa d'atur de llarga durada és del 10,79%.

En qualsevol cas, el que més sorprèn és que les veus governamentals parlin de recuperació econòmica, de superació de la crisi o de creació d'ocupació. Sensatament no es pot parlar de millora en el mercat laboral illenc si resulta que l'any 2013 acabà amb una taxa d'atur del 22,91% i una població aturada de 134.600 persones. La hipòtesi de creació d'ocupació durant l'any 2013 era plausible prenent en consideració que l'any 2012 es va arribar al rècord de població aturada. Cal recordar que la taxa mitjana d'atur de 2012 va ser del 23,17% (140.200 persones). Per tant, era gairebé segur que les dades d'atur baixessin, com era improbable un escenari de més atur. Aquesta millora podia donar-se amb creació d'ocupació o sense. Ha succeït el segon.

A les dades del quart trimestre de 2013 observam que la població aturada en relació al trimestre anterior ha pujat un 21,6% (29.100 persones). Aquesta dada demostra que el mercat laboral illenc és dels més estacionals d'Europa! En qualsevol cas allò que té més importància és observar la variació sobre el mateix trimestre de l'any anterior, i en aquest cas l'atur baixa en 9.500 persones (un -6,58%) respecte de 2012. S'ha creat, idè, ocupació? Tot indica que no. L'atur estimat baixa perquè baixa la població activa (la gent que està en condicions de fer feina i en vol fer) en 5.600 persones. És més, com que baixa la població ocupada (la gent ocupada per compte propi, per compte d'altri, en el mercat laboral formal o a l'informal) en 3.900 persones i també baixa la població assalariada en 1.800 persones, hom pot concloure que estem encara en un escenari de pèrdua d'ocupació.

Tanmateix hi ha una línia complementària d'anàlisi que explica l'aparent creació d'ocupació conseqüència de l'estimació a la baixa de població aturada. El procés de degradació de les condicions laborals (la hiperprecarització o extensió dels *McJobs*) a força de temporalitat, en molts casos extrema, amb contractes d'alguns dies, i del *top model* de la desregularització laborals del PP, el treball a temps parcial, provoca un efecte estadístic que estira a la baixa l'estimació d'atur de l'EPA. Per què passa això? Perquè l'EPA no és una enquesta feta en una data fixa, és una enquesta contínua durant el trimestre i, en la mesura que hi ha més gent que treballa amb contractes molt curts o unes hores per setmana, hi ha manco probabilitats que contestin que estan a l'atur. Val a dir que aquesta no és una qüestió menor, ja que la població illenca ocupada a jornada parcial arribà a 65.875 de mitjana durant l'any 2013, i les persones assalariades amb contractes temporals freguen el 30% del total de tota la població que treballa

per compte d'altri.

Per arrodonir l'assumpte resulta que l'EPA ens informa que convivim amb 66.800 persones (un 4% més que en el quart trimestre de 2012) illenques aturades de llarga durada; que 41.900 llars illenques tenen tots els membres actius a l'atur (1.900 més que el 2012); i que només una de cada tres persones aturades percep alguna prestació de desocupació. Però... ens diuen que *"Sabemos lo que hay que hacer y lo vamos a hacer y por eso hacemos lo que hemos dicho que íbamos a hacer..."*. Deu ser un bon camí únicament per a les elits riques.

EPA: S'agreugen les dinàmiques de desigualtat*

Convé començar aquestes notes sobre l'Enquesta de Població Activa (EPA) del primer trimestre de 2014 amb una breu referència als ajustos que l'INE hi acaba d'incorporar. Amb el nou cens -que és una enquesta i no un cens pròpiament dit- s'ha descobert que a les Illes Balears hi ha menys població de 16 i més anys. El total d'aquesta població ha passat de les 928.100 persones de 2001 a 925.200 en 2011, és a dir, hem perdut un 2,9% de població el que pot provocar una millora aparent d' alguna dada estadística -a tal d'exemple, la taxa d'atur baixarà-, però, si es consolida la tendència, pot ser un problema molt seriós en l'actual lògica del finançament de l'Estat del Benestar. Però això són figures d'un altre paner que ens podrien despistar d'uns succints comentaris a l'EPA dels tres primers mesos de l'any 2014.

Anem, idò, al moll de l'assumpte: Com que l'estacionalitat turística és cada pic més gran, l'absència de política industrial està a punt de convertir-nos en una de les regions europees més desindustrialitzades, i la construcció amb un enfocament de rehabilitació i estalvi energètic no és una prioritat, les dades quantitatives són sorprenentment dolentes. Sens dubte, la més cridanera és la taxa d'ocupació de les Illes Balears, és a dir, el percentatge de persones majors de 16 anys que han treballat almenys una hora durant el trimestre, que es situa en el 45,21% (un 1,43% menys que ara fa un any). De fet, aquesta taxa d'ocupació és la més baixa dels últims anys i és conseqüència d'una pèrdua anual del -2,55% de població ocupada (10.900 persones en termes absoluts). Per la seva part, una taxa d'atur del 26,7% (152.500 persones) no es pot interpretar més que com un absolut fracàs després de tants trimestres de sacrificis per als no rics amb l'excusa d'una suposada recuperació econòmica i generació d'ocupació. Val a dir que aquest fracàs és de major dimensió si s'observa, per una banda, que la taxa d'atur del col·lectiu de persones menors de 25 anys és del 53,17% (19.600 persones) i, per una altra, que el descens interanual del -11,17% de la població aturada illenca té molt a veure amb el descens de població activa (-30.100 persones en un any) i de la població ocupada estrangera que segueix migrant.

Però àdhuc els aspectes qualitatius són encara pitjors. L'atur de llarga durada és força preocupant (14,9% de més d'un any i 26,3% de més de dos anys), i, en els mesos d'hivern -el període de menys activitat laboral- el 23,7% de la població assalariada és temporal i el 14% de la població ocupada ho és a jornada parcial. Amb tot, d'aquest conjunt de dades la que em sembla més reveladora de la situació és la següent: El nombre de persones assalariades (333.200) és el més baix dels últims anys, mentre que el percentatge de

* Publicat a Ara Balears, 01.05.2014

persones ocupades amb la categoria de treballadors per compte propi assoleix, amb un 20,4%, un dels valors més elevats de la història de l'EPA. Sembla, idò, que la conversió de treball assalariat en treball autònom dependent -i amb tota seguretat precari- avança. Sigui com sigui, de les dades que ens proporciona l'EPA n'hi ha tres especialment feridores: a) En el primer trimestre de l'any hi ha 51.500 llars illenques (el 15,38%) amb tots els seus membres actius en atur. b) A les Illes Balears la taxa de protecció per desocupació és del 38,7%, per tant, només una de cada tres persones aturades percep alguna prestació (entre contributives i subsidis). c) Les persones aturades majors de 45 anys han perdut gairebé dotze punts de protecció en un any a causa de les retallades realitzades al subsidi per a elles.

Tot plegat hauria de fer pensar a tothom que la clau és saber si el mercat laboral, després de sis anys de crisi, segueix sent un mecanisme de repartiment de renda generada i generador d'un grau acceptable de cohesió social o, dit en unes altres paraules, és fonamental esbrinar si tenir un treball és encara ara un garantia més o menys segura de no patir una situació d'exclusió social. Sembla que l'estratègia de la devaluació salarial i social no repara en aquestes subtils i els working poors (treballadors i treballadores pobres) i les persones inocupables (persones amb carències estructurals de formació i d'habilitats) comencen a ser trets ben presents en el mercat laboral illenc. Una nova realitat que ha generat una nova dinàmica de desigualtat sobre la que moltes institucions adverteixen dels perills que això provoca per a la cohesió social. A tall d'exemple, l'Organització Internacional del Treball (OIT) en un treball titulat "Desigualtats en el treball durant la crisi. Testimoni d'Europa", afirma que "És fonamental controlar les conseqüències de la desigualtat [provocada en el si dels mercats de treball] no només a curt termini, sinó també a mitjà i més llarg termini. Els efectes en la desigualtat sovint es detecten només amb el pas dels anys, especialment si es tenen en compte indicadors qualitius, com el capital humà i la qualitat de l'ocupació". L'informe de l'OIT és de l'any 2012 i, a hores d'ara, seguim sense tenir un Pla d'Ocupació de les Illes Balears. Increïble, però cert.

Precariat en una economia de “bolos”*

Les dades de l'Enquesta de Població Activa (EPA) del segon trimestre de 2014 eren esperades amb una indissimulada bona expectativa per part del govern espanyol i del balear. Les circumstàncies eren extraordinàriament favorables perquè es produïssin bones notícies. En un sol trimestre han coincidit les vacances de Pasqua, l'inici de la temporada turística, una certa suavització de les irracionals polítiques d'austeritat, una lleugeríssima millora del crèdit i la consolidació de la pobresa laboral com a nou paradigma de les relacions laborals. Sigui com sigui, Rajoy ha pogut declarar que en el Regne d'Espanya es crea ocupació. Tant se val si les persones d'aquella cua de l'INEM en la qual el president espanyol es va immortalitzar amb una foto de campanya electoral ara són persones aturades de molta llarga durada, contractats de baixíssima durada o gent (assalariada o “autònoma a la força”) que cobra un salari que no arriba ni tan sols al llindar de la pobresa. A casa nostra, la “bona notícia” l'ha celebrada una directora general que ens ha tornat a parlar de “creació d'ocupació”, “recuperació econòmica”, “canvi de tendència”... Potser, al president li ha semblat agosarat celebrar bones notícies relacionades amb el mercat laboral illenc, mentre no ens pugui explicar si aquell aturat i la seva família amb la qual es va fer una sessió de fotos electorals ha trobat una feina que li assegurï no entrar en situació de risc d'exclusió social i, en cas afirmatiu, si l'ascensor social d'aquella família -si no record malament llucmajorera- s'ha posat en marxa. L'assumpte clau del mercat laboral postreformes laborals de 2010 i 2012 és si, una vegada ha tocat fons quant a destrucció d'ocupació, és capaç de mantenir la seva capacitat de ser inclusiu i de distribuir renda a bastament per garantir que la roda del consum s'activi. Amb les dades de l'EPA que s'acaben de conèixer és, si més no, molt dubtós.

Al conjunt de l'Estat, l'ocupació ha crescut amb 192.400 persones en el darrer any, però s'ha de dir que el nombre total d'hores treballades per la població assalariada no revifa, que la població assalariada amb relació laboral temporal ha crescut amb 208.700 persones, i que les ocupacions a temps parcial s'han enfilat fins a 2.844.100, amb un creixement interanual del 2.63%. Per tant, la qüestió clau és que la taxa espanyola d'atur es redueix un inapreciable 1,59% (del 26,06% del segon trimestre de l'any passat al 24,47% del 2014) a un elevat preu quant a taxa de precarietat. És a dir, en termes europeus, decreix la intensitat del treball i augmenta la d'empobriment laboral.

Pel que fa a les Illes Balears, en un trimestre excepcional en una economia

* Publicat a Ara Balears, 29.07.2014

excepcionalment estacional com la illenca, i en un context en què la població activa (les persones que poden i volen treballar) s'encongeix en 10.000 persones en relació a l'any anterior, i amb una taxa d'activitat (66,77%) de les més baixes de la història de Balears en un trimestre estiuenc, les dades que em semblen més rellevants són:

Des del punt de vista del volum de l'atur: a) la taxa d'atur es situa en el 19,04% (118.000 persones); b) la taxa d'atur juvenil (menors de 25 anys) ha crescut del 42,7% al 44,08% en el darrer any; c) l'atur baixa un 11,33% en un context de minva de la població activa i de la taxa d'activitat; d) tot i que la població i l'atur registrat d'estrangers va a la baixa, la taxa d'atur de la població estrangera torna a incrementar-se fins a fregar el 22,5%, mentre que l'any passat era del 21,79%. És a dir, no migrar té cada pic manco possibilitats d'ocupació a l'economia regular. En relació a la descohesió social: 1.- L'atur de llarga i molt llarga durada. Un 14,4% de la població aturada ho és des de fa més d'un any i un 33,9% des de fa més de dos anys. 2.- El nombre de llars amb tots els membres actius en atur és de 37.300. 3.- La baixa taxa de protecció per desocupació, que s'ha situat en el 26,3%, per tant, gairebé només una de cada quatre persones aturades percep alguna prestació (entre contributives i subsidis). Quant al deteriorament de les relacions laborals: per una banda, el percentatge de població assalariada amb contracte temporal és el 27,6% (el percentatge més alt dels darrers anys: 25,9% el 2013 i 25,6% el 2012), i, per una altra, es consolida el nombre de persones ocupades a temps parcial i l'índex d'estacionalitat sembla que continua escalant posicions.

Tanmateix, els resultats que ens ha deixat l'EPA d'aquest trimestre de 2014 són coherents amb una estratègia de sortida de la crisi en la qual la precarització laboral és la base del nou model de relacions laborals, la precarietat social és l'eix del model de competitivitat, i la precarietat econòmica és l'aposta per un model econòmic en el qual el 84,9% de la població ocupada ho és en el sector serveis. Aquesta triple precarietat és allò que diferencia un mercat laboral amb flexiseguretat, propi d'una economia de serveis amb valor afegits, d'un mercat de treball amb força presència de la categoria social del precariat (treballador/ra pobre/a i baixa protecció social) més pròpia d'una economia de *bolos*.

L'EPA estiuenca i el “benestaricidi” illenc*

Les dades de l'EPA són sempre esperades per qualsevol analista dels mercats laborals del Regne d'Espanya. Ús el plural perquè, per molt que s'entestin els de “la unidad de la patria-mercado”, no existeix, ni prou fer-hi, una pretesa unitat dels mercats laborals de les distintes nacionalitats i regions. Entre altres coses, per la senzilla raó que els models econòmics són força diferents entre comunitats autònomes. A tall d'exemple, el tarannà del mercat laboral estiuenc al País Basc s'ha d'analitzar associat a un gran pes industrial o el de la comunitat de Madrid a una forta presència de personal que treballa al servei de les administracions públiques centralitzades. En ambdós exemples els mesos d'estiu no són els de més activitat i pot ser que l'interès dels resultats de l'EPA del tercer trimestre sigui relatiu. En canvi, per a una economia tan especialitzada en el turisme de sol i platja com la de Balears, aquest trimestre és el sùmmum de la capacitat econòmica, i l'EPA estiuenca té una cabdal importància i interès.

A Balears, històricament en el tercer trimestre de cada any s'assoleix el cim de la corba estacional, el sector turístic en conjunt va a tota màquina, es registren els consums energètics i la generació d'altres externalitats ecològiques més grans. També és el trimestre amb els períodes més perllongats de vacances escolars, la qual cosa fa que hi hagi un major potencial de població activa. Cada estiu, des de fa molts anys -qui no ha servit copes o no ha tingut un fill treballant durant les vacances escolars a partir de la secundària postobligatòria?- hi ha molts joves que passen de ser inactius (estudiants) a actius, diguem-ne, ocasionals. En definitiva, el trimestre estival és, per a l'economia illenca, el període de l'any amb major generació de PIB i major participació laboral. És a dir, això que popularment li diem “temporada” és el que, en termes matemàtics, en diríem una constant. Seguint amb el llenguatge dels matemàtics, la variable, enguany, és que han arribat més turistes que mai.

Per tant, no és gens sensat pensar que, amb aquestes constants i aquesta variable, anam pel bon camí amb una població aturada estimada de 101.000 persones. Una taxa estiuenca d'atur del 15,94% (del 38,85% si parlem de persones de menys de 25 anys) és una prova irrefutable de l'esgotament de la capacitat del model econòmic illenc per satisfer la voluntat i necessitat de la població activa de convertir-se en població laboralment ocupada. Sens dubte, aquesta xifra d'atur és, des del punt de vista social, dramàtica. I, tanmateix, no queda més remei que obrir el focus de l'anàlisi per observar altres dades també molt i molt preocupants: en un context en què s'ha desplegat una

* Publicat a Ara Balears, 26.10.2014

formidable bateria de mesures de desregulació econòmica, i de retallades de drets laborals i socials, aplicades pels governs del PP (govern de Rajoy i govern de Bauzá), i de missatges des del Consolat de Mar en el sentit que les Illes s'han convertit en una regió de gran generació d'ocupació, tot plegat ha provocat que la població activa (633.700 persones que estan en condicions i volen treballar) hagi augmentat un modest 0,8% amb relació al tercer trimestre de l'any anterior. Gairebé mai el mercat laboral estiuenc balear no havia tingut tan poca atracció de nous efectius i tantes sinergies per a la migració.

Els assegurem que intentem albirar símptomes de millorança, però la realitat és tossuda: la població ocupada (assalariada i autònoma voluntària i involuntària) l'estiu de 2014 és de 532.700 persones, amb un augment interanual d'un +2.0% (+10.300 persones en termes absoluts). Seria motiu de celebració, si no fos que aquesta minsa millora és producte d'un augment del +1,3% (8.400 persones) de la població ocupada a temps parcial i d'un manteniment de la temporalitat de la població assalariada per damunt del 28%. La pobresa laboral és tan extensa i aguda que el duríssim relat d'aquesta pobresa a Nord-amèrica que, en el llibre *Per quatre duros*, ens oferí Barbara Ehrenreich als inicis del segle XXI em sembla ara una narració amable.

En matèria d'ocupació associada a cohesió social, el de 2014 no haurà estat un bon estiu. Per una banda, l'atur de molta llarga durada (més de 2 anys) és del 37,2% del total de la població aturada, és a dir, un +4,2% més que el 2013 (hem passat de 35.100 persones en aquesta situació l'estiu passat a 37.600 enguany); per un altre costat, el nombre de llars amb tots els seus membres actius en atur no baixa de 27.000. I, atenció!: durant l'estiu del *mamading*, dels *party boats* i del luxe amb platges gairebé privatitzades, menys d'una de cada cinc persones en atur cobraren alguna prestació. Dit altrament, 81.348 persones aturades han passat l'estiu sense percebre cap prestació. I mentrestant, què passa amb el Pla d'Ocupació de les Illes Balears? Espera el sus de la campanya lectoral?

Tot plegat en sembla un fracàs del model econòmic i de les polítiques aplicades. Un fracàs que, si més no, explica el perquè eren tan llargues les cues estiuenques en, posem pel cas, la cèntrica església palmesana dels Caputxins, o perquè la bona gent de Càritas ha tingut tanta feina aquest estiu. L'horitzó no pinta bé. Les polítiques d'austeritat imposada als no rics i el proteccionisme del “gran empresariat” han provocat un autèntic austericidi. Tot indica que, amb les rebaixes d'imposts estatals i autonòmics i la no millora del finançament autonòmic, l'austericidi evolucionarà cap al que alguns autors i lingüistes anomenen “benestaricidi”, és a dir, un procés que condueix a la mort del benestar. Car una societat turística avançada i en

democràcia formal no funciona sense que la població resident tingui uns adequats estàndards de benestar, potser això explicaria la tendència a la privatització de les voreres de les instal·lacions hoteleres i les platges i, alhora, l'enduriment dels codis penals i les ordenances municipals?

Amb la baixada de la barrera de gairebé tots els establiments de les zones turístiques illenques, ara que els nostres “polígons industrials” han apagat el llum, es comencen a fer els comptes. Potser ens manquen informacions i un poc de perspectiva per fer el balanç definitiu, però el que sí que es pot avançar és que el triomfalisme del Govern basat únicament en l'ítem del nombre d'arribades de turistes és d'una ximplesa econòmica i social esborronadora. Qualsevol balanç rigorós ha de ser polièdric i plural. A mi em sembla que han passat massa temporades sense fer una diagnosi amb perspectives plurals però, alhora, amb capacitat d'aconseguir alguns mínims comuns denominadors estratègics. Malauradament, em tem que, amb la creació de la Fundació Impulsa Balears per part de la CAEB i el Govern de les Illes Balears, es pretengui institucionalitzar el relat únic.

Tanmateix ja sabem que històricament el pensament únic ha tingut sempre encletxes. A tall d'exemple, els balanços econòmics únicament sota la màxima thatcheriana *Let the rich get richer* (Deixar que el ric aconseguixi ser més ric) han tingut -fins i tot des de l'àmbit liberal- veus dissidents que incorporen a les seves anàlisis la humanització de les relacions econòmiques. No és estrany, idò, que economistes, com ara Miquel Puig, ens recordin que pel que fa a l'Índex de Desenvolupament Humà, “... els punts de partida [1995] ja no són iguals per a les tres comunitats, però en canvi sí que ho és la conclusió: El País Basc evoluciona millor que la mitjana espanyola, Catalunya es manté igual i les Balears empitjoren, de tal manera que acaben significativament per sota d'aquesta mitjana”. (*La sortida del laberint. El camí per superar la crisi creant llocs de treball decents*. Pàg. 105).

Però, què té a veure l'Índex de Desenvolupament Humà amb els Fixos Discontinus (FD) i, tot plegat, amb el balanç de la temporada de 2014? Avancem que el gran pes de les relacions laborals fixes discontinües en el mercat laboral illenc és una de les singularitats associades a la nostra gran especialització econòmica en turisme de sol i platja. Aquesta manera de gestionar l'estacionalitat ha actuat com una mena de flexiseguretat, combinant flexibilitat en la gestió empresarial i seguretat del factor treball, bàsicament mitjançant la garantia d'uns ingressos salarials i de prestacions de desocupació anuals que complissin els estàndards de suficiència. Em sembla, idò, pertinent incorporar al debat sobre la temporada 2014 la següent dada: en els mesos de juny, juliol i agost d'enguany s'ha batut, amb més de 66.000, el rècord de persones amb contracte de FD afiliades a la Seguretat Social. Si

prenem en consideració els totals d'afiliacions del Règim General de la Seguretat Social en aquests mesos, més del 18% serien afiliacions de FD. En el conjunt del Regne Espanya dubt que aquest percentatge arribi a l'1,5%. En qualsevol cas, l'impressionant creixement del nombre de FD en els mesos centrals de l'estiu, vistos els creixements dels altres mesos de l'any molt més moderats, ens està indicant la tendència a la reestacionalització del mercat laboral turístic. Per una altra banda, el creixement mitjà de FD dels darrers anys té molt a veure amb el creixement del nombre de persones i famílies que abans treballaven i cotitzaven tot l'any i ara ho fan només uns mesos.

Comencen a ser molt evidents els símptomes del trànsit de la “flexiseguretat a la balear” per gestionar l'estacionalitat cap a l'abús en la reducció dels costos laborals precaritzant les relacions laborals i les vides de moltes persones. És hora de canviar de lògica: En lloc de malgastar doblers a subvencionar la contractació de FD en determinats mesos de l'any (cap subvenció a la contractació no ha tingut resultats positius), humanitzem les condicions socials dels FD facilitant-los l'accés a les prestacions d'atur. La taxa de cobertura de la prestació per desocupació revifaria i l'Índex de Desenvolupament Humà no continuaria a la baixa. En definitiva el balanç de la temporada, en termes de prosperitat compartida, no seria tan penós.

Mentides estadístiques i estadística de les mentides*

Qui treballa sovint amb estadístiques socials (de mercat de treball, de condicions de vida, de desigualtat, etc.) corre, almenys, dos riscos. El primer és el d'anar a la cosa fàcil i, si s'ha generalitzat una certa interpretació d'un indicador, donar-ho per bo i seguir el corrent majoritari. El segon és el d'anar-se fent un pèl insensible als drames humans que contenen algunes d'aquestes estadístiques. Supòs que cadascú tindrà les seves estratègies per superar, si és que es volen superar, aquests estats de riscos. La meua és la següent: per combatre el primer, la de recordar sempre una simple frase de Joseph Stiglitz, que té una càrrega de profunditat brutal: "El que mesurem afecta les decisions que prenem". Per prevenir el segon risc, procur recordar sovint l'escriptor i guionista Petros Màrkaris que, referint-se a l'austericidi, afirmà que "es continua mirant les xifres, però no les persones i, no obstant això, els qui sofreixen són les persones".

A mi em funciona, però, vist el que es veu cada mes amb la presentació i anàlisi de les xifres d'atur registrat, sembla que les opinions del premi Nobel d'Economia i del pare literari del comissari Kostas Jaritos no tenen gaire predicament entre els responsables governamentals estatals i illencs. Per tal de sostenir –*sostenella* i no *enmendalla*– l'eslògan de "la recuperació" i "el canvi de tendència" s'usen mentides estadístiques, com ara la d'equiparar treball a temps complet amb treball a temps parcial, o la de comparar el treball que permet assegurar no estar en risc de pobresa o exclusió social amb el treball precari que no garanteix cobrir les necessitats econòmiques bàsiques.

Vegem-ne un exemple recent: El dia 4 de novembre es va informar que a les Illes Balears l'octubre acabà amb una xifra d'atur registrat de 75.513 persones. Es va parlar d'un augment del 16% (10.420 persones) en comparació a l'atur registrat del mes anterior, i d'una variació negativa del -8,45% (-6.973 persones) en relació al mes d'octubre de 2013. Òbviament la confraria de l'"anam pel bon camí" es va entossudir a ressaltar aquesta dada interanual. Una vegada més, i de manera insistent, van parlar de "descens d'atur" i en cap cas de "descens d'atur registrat", que és una altra cosa. Allò important pels nostres governants són les xifres (encara que els qui sofreixin siguin les persones). El determinant és la immediatesa de la xifra, sense majors matisos ni complementarietat d'altres informacions (encara que si es mesura malament, potser no es prenen les decisions adequades per acabar amb el patiment de la gent).

* Publicat a Ara Balears, 26.11.2014

Uns dies després de la publicació de l'atur registrat es coneix una informació substantiva per al que vull dir: les persones fixes discontinües afiliades a la Seguretat Social a l'octubre eren 38.789, una xifra que representa una caiguda de 26.314 afiliacions en comparació al mes anterior. Òbviament no són afiliacions que s'hagin esfumat, són treballadors i treballadores que han acabat la seva "temporada" (el seu "període d'activitat" en l'argot de la regulació legal d'aquest contracte) i que, per tant, són persones aturades i perfectament registrades. Si dins la dada d'atur registrat –i, sobretot, si els qui ho comuniquen i analitzen des de posicions governamentals– ho haguessin tingut en compte, les xifres serien unes altres: un total de 101.827 persones en atur registrades en les oficines del SOIB (i no 75.513). Aquesta dada ens hauria indicat que la variació mensual suposa un augment del 52% (33.939 persones) i no del 16% (10.420 persones). És a dir, en realitat la dada substantiva del mes d'octubre és la revifada de l'estacionalitat laboral i no la reducció interanual, que seria d'un -5% amb 5.904 persones inscrites menys (i no d'un -8,45% amb 6.973 persones menys) si s'hagués informat dels fixos discontinus que havien acabat la feina.

L'absurda i desfasada Ordre Ministerial de l'11 de març de 1985 (BOE de 14/3/85), que exclou les persones amb relació laboral de fixes discontinües de les llistes d'atur registrat quan estan en atur, permet aquesta mentida estadística. Així doncs, insistiré una vegada més en la inutilitat de la dada de "atur registrat" per analitzar els comportaments de fons dels mercats de treball en general i de l'illenc en particular. En tot cas, sí que és força útil per engrossir les estadístiques de les mentides.

La influència de la tecnologia sobre l'ocupació*

Aquest cap de setmana passat, la Fundació Gadeso hem publicat el número 44 de *Temes Socioeconòmics*, dedicat a esbrinar la situació del comerç electrònic a les Illes Balears. És el quart d'una sèrie dedicada a observar l'ús de les Tecnologies de la Informació i la Comunicació (TIC) a les Illes Balears, en la qual ja s'han analitzat la situació actual de l'ús que d'aquestes tecnologies se'n fa a les empreses, en els habitatges, i les persones de 16 a 74 anys. Hi haurà altres ocasions per comentar el contingut concret de la publicació. Avui només vull fer una reflexió i un prec.

A tall de darrera conclusió, *Temes Socioeconòmics* núm. 44, s'afirma: “Igualment cal una reflexió sobre els efectes en el mercat laboral. El comerç electrònic combina la massiva utilització de TIC en l'activitat econòmica amb la tendència a la concentració en grans corporacions empresarials. En aquest sentit és molt significativa la notícia referida a Amazon als EUA: El titular afirmava “L'empleat contra una tropa de 15.000 robots”. En el cos de la notícia, s'especifica que la multinacional de comerç electrònic ha automatitzat els magatzems i evidència el futur incert dels treballadors no qualificats als EUA i, ahora, s'informa que les vendes d'Amazon puguen un 20% i la plantilla només un 14%.”

La qüestió és que per fer aquestes publicacions de la Fundació Gadeso sobre les TIC, i algun altre treball sobre el futur del treball depenent (assalariat), he llegit uns quants informes i alguna literatura que tracta de la influència de la tecnologia sobre l'ocupació. És una reflexió que s'ha de fer. A tall d'exemple paga la pena saber fins a quin punt la robotització i digitalització de cada pic més tasques productives o de prestació de serveis, influeix en la generació, manteniment i qualitat de les ocupacions.

D'entrada suggeresc prendre en consideració tres Informacions que he emprat en els últims dies: 1.- Segons l'OIT, el creixement vindrà sense ocupació, doncs el sector productiu continuarà reduint despeses i en la composició dels costos els generats per la mà d'obra són dels més flexibles”. 2.- Segons el *Think Tank Bruege*, més de la meitat dels llocs de treball a Europa seran exercits per màquines. 3.- El professor de Stanford i de Singularity University, Paul Saffo -que passa per ser el gran guru de la “tecnologia intel·ligent”- afirma: “Li garantesc que qualsevol que digui que les màquines “no poden fer tal cosa” es penedirà. Al Japó ja n'hi ha que fan sushi... a la seu de San Francisco estem instal·lant un robot que fa còctels. No és una qüestió d'intel·ligència, sinó de resolució de tasques.”

* Publicat a El Periscopi (www.elperiscopi.com), 15.12. 2014

El prec és que facem la reflexió. Els avanços tecnològics estan afectant l'ocupació assalariada, les qualificacions necessàries, els salaris, i l'economia en el seu conjunt. Sense apriorismes, pensem-hi. Pot ser la humanitat ha arribat al bon punt de poder fer un gran -i just- repartiment del treball realment existent, i repartit millor la riquesa amb la implantació d'una Renda Bàsica incondicional. Pensem-hi!

Dades d'atur: els comptes clars i la xocolata espessa*

La xifra de persones en atur a les Illes Balears que es publicà dilluns és enganyosa. És cert que el nombre de persones que reuneixen tots els requisits per a ser considerades aturades (Ordre Ministerial d'11 de març de 1985, BOE de 14/3/85) a la fi de desembre de 2014 eren 83.650. Aquesta dada reflecteix una modesta baixada en termes intermensuals del -0,89% (-751 persones) i una baixada de major intensitat en termes interanuals, del -8,39% (-7.655 persones), de les xifres d'aquest registre administratiu. Però aquesta és una dada que cada pic es correspon menys amb la realitat de la desocupació laboral. Cal dir que aquest registre d'"atur registrat" té l'origen en una classificació de persones que requereixen participar en programes de Polítiques Actives d'Ocupació (formació, orientació, etc.). La lògica de funcionament d'aquest registre n'expulsa les persones que participen en qualsevol d'aquests programes de PAO o les que, a criteri administratiu, tenen una expectativa certa de retorn al mercat laboral regular i, per tant, no necessiten aquestes accions formatives o d'orientació laboral. Entre aquests últims col·lectius hi ha, entre d'altres, les persones en situació de desocupació incloses en un Expedient de Regulació d'Ocupació Temporal o el gran col·lectiu illenc dels Fixos Discontinus. Sobre l'efecte que les normes de funcionament del registre d'atur tenen a l'hora d'analitzar el tarannà d'un mercat laboral com l'illenc, amb un gran pes de relacions laborals fixes discontinües, ja vaig publicar un article titulat 'Mentides estadístiques i estadística de les mentides' (ARA Balears de 26/11/2014).

Tot plegat, si el que es vol és parlar del nombre de persones que estan involuntàriament sense treball remunerat en una data determinada, convindria fixar-se més en el registre de Demandants d'Ocupació (que sí que inclou els col·lectius exclosos del d'Atur Registrat). Si així es fes, s'hauria de parlar de 147.111 persones que, a 31 de desembre de 2014, estaven en demanda d'ocupació. Poca broma, car estaríem parlant de 63.461 persones més en atur i la variació interanual quedaria reduïda a un -5,2% (i no a un -8,39%).

Convé advertir que una baixada de persones demandants d'ocupació de l'entorn del 5% és perfectament explicable per raons alienes a la creació d'ocupació. Dues possibles causes: d'una banda segueix, encara que més moderadament que el 2012 i 2013, la migració del mercat laboral regular de les persones estrangeres (l'atur registrat d'aquest col·lectiu baixa en termes interanuals gairebé tres punts més que el del col·lectiu amb nacionalitat espanyola). D'altra banda, cada vegada és major el nombre de persones en situació d'"atur desanimat", és a dir, de tota la gent que, encara que està en

* Publicat a Ara Balears, 06.01.2015

desocupació, no s'inscriu com a tal. Les raons d'aquest desànim són múltiples, com ara, l'absència d'ofertes de treball per part del SOIB i/o les Agències Privades de Col·locació, o la baixada del nombre de gent que percep alguna prestació per desocupació. Hi ha una dada publicada dilluns però referida al mes de novembre prou significativa: el nombre de persones en atur que van sol·licitar alguna prestació cau més del 5%. La qüestió és, idò, per què inscriure's si no hi ha ofertes de treball, ni prestació, ni programes de PAO?

Pel que fa a la dada mitjana d'afiliacions a la Seguretat Social de 357.451 persones, ens indica, almenys, tres coses. La primera, la inconsistència de les dades d'atur registrat que més amunt he explicat: en un mes, l'atur registrat baixa en 751 persones, però la baixada en el nombre de persones afiliades és de 10.921! Si prenem en consideració que el nombre de contractes a temps parcial ha crescut en el darrer any gairebé un 10% en relació a l'any 2013, la segona cosa és que amb un increment interanual tan minso d'aquestes afiliacions, d'un +4,11% (+14.128 en termes absoluts), el més plausible és que estiguem en presència d'un descens d'hores cotitzades (i, per tant, d'ocupació formal). La tercera qüestió que les dades de desembre d'afiliacions a la Seguretat Social palesen és que el nostre mercat de treball s'ha fet més estacional durant els anys que portam de crisi, car l'índex d'estacionalitat, és a dir, el percentatge de variació de les mitjanes d'afiliacions del total de persones treballadores afiliades a la Seguretat Social en el mes de juliol –el que tradicionalment registra més ocupació– respecte del mes de desembre – en què l'ocupació sol ser la mínima de l'any– ha passat del 22,7% el 2008 al 25,7% en el just acabat 2014.

Conclusió: l'any 2014 no haurà estat un any de flors i violes en l'àmbit de l'ocupació laboral illenca, si més no si ho analitzam en termes de mercat laboral inclusiu que sigui factor de cohesió social.

Les noves precarietats que comença a detectar l'EPA*

A les Illes Balears, la precarietat laboral entesa com a relació laboral temporal, inestable o de temporada no és un fenomen recent. El mercat laboral illenc ha tingut durant molts d'anys una considerable bossa de persones amb relacions laborals temporals associades a una intensa estacionalitat del sector turístic o, en els anys en els quals el nostre model de creixement va patir intensament el 'vici del ciment', a un gran pes dels contractes d'obra. Tot plegat, les característiques pròpies del nostre 'model d'ocupació' eren les trajectòries laborals discontinües, la rotació laboral, els dèficits formatius provocats per l'abandó primerenc del sistema educatiu i una alta taxa d'activitat femenina lligada als treballs més feminitzats dels sectors dels serveis. Molta gent –fins i tot de l'anomenada classe mitjana– vivia en una situació laboralment inestable, però que no li impedia gaudir d'una certa capacitat de consum –facilitada pel crèdit fàcil– i de modestos ascensos socials. Això és història. El que és nou és el fenomen que associa precarietat amb pobresa laboral.

Aquest empobriment de la gent que treballa és conseqüència d'un seguit de fets: retallades a l'estat del benestar, polítiques fiscals no progressives i, sobretot, d'allò que el sociòleg britànic Richard Brenn ha anomenat "transferència de riscos" de les empreses als treballadors. És a dir, en el nou capitalisme real –el del neoliberalisme triomfant–, els capitalistes deixen d'assumir els riscos de les seves inversions en capital laboral. Ara són els treballadors i treballadores els que han de viure al límit d'una possible situació d'exclusió social. Òbviament aquestes transferències de riscos no es produeixen per generació espontània ni per les dinàmiques dels mercats, ans al contrari, s'impulsen, en moltes ocasions amb vergonyosos dèficits democràtics, des de les institucions i des de l'àmbit polític. És el que en el Regne d'Espanya va passar amb les "reformes laborals" de 2010 i de 2012. En la primera, impulsada per Zapatero, la "transferència de riscos" dels ocupadors als ocupats era suau; la segona, impulsada per Rajoy, és una transferència extraordinàriament radical.

Els efectes es comencen a notar en forma de noves precarietats. Una anàlisi acurada de les dades que ens acaba de subministrar l'EPA del quart trimestre de 2014 ens en dóna moltes pistes. Vegem-ne algunes:

Hi ha dues informacions que sembla obligatori comentar d'entrada: per una banda, la xifra de 111.400 persones aturades a Balears. Són moltes, però hom podria dir que amb una població activa (persones en condicions i voluntat de

* Publicat a Ara Balears, 26.01.2015

treballar) que no sofreix gran variació interanual (589.900 en el quart trimestre de 2014 davant les 588.500 en el mateix trimestre de l'any anterior), la població aturada descendeix un 16,67% (22.300 persones) en comparació al mateix trimestre de l'any anterior. Això situa la taxa d'atur illenca en un 18,88%. Certament, és la taxa d'atur d'un quart trimestre més baixa des de 2009, però continua molt per sobre d'aquelles prèvies a l'esclat de la crisi (explosió de la bombolla del ciment), que no arribaven al 10%. No obstant això, vet aquí la primera precarietat: l'atur de llarga durada (més d'un any) i de molt llarga durada (més de 2 anys), que se situen, respectivament, en un 16,9% i un 29,3% sobre el total d'atur estimat. És un gran problema en el qual el Govern de les Illes Balears té una responsabilitat directa, perquè a ell li correspon aplicar les Polítiques Actives d'Ocupació (PAO) d'àmbit estatal i implementar les pròpies de Balears. Val a dir que les PAO són l'instrument europeu per excel·lència per aconseguir que la situació d'atur no es perllongui en el temps. La segona de les precarietats és l'exclusió social que provoca que moltes llars tinguin tots els membres a l'atur. En l'últim trimestre de 2014, les llars illenques en aquesta situació eren 38.100. Gairebé un 9% del total!

Com a tercera precarietat cal esmentar la taxa d'atur juvenil (menors de 25 anys), que continua altíssima (un 44,07%). Tingui's en compte que, mentre la taxa d'ocupació del total de la població és d'un 51,29%, la de la població menor de 25 anys és únicament d'un 22,23%. Si aprofundim un poc més en la situació d'aquest col·lectiu, observarem que de les 99.400 persones de 16 a 25 anys, 54.000 són inactives perquè són estudiants i únicament 22.200 són persones ocupades. Conclusió: es pot estimar que la població jove que ni estudia ni treballa ronda les 23.000 persones. Algú parlà en alguna ocasió d'un programa de 'Garantia Juvenil'?

Però allò fonamental de les dades de l'EPA del quart trimestre és que, en termes anuals, disminueix el volum de població aturada. És això conseqüència de la creació d'ocupació? No necessàriament. Fonamentalment és conseqüència de l'extensió de la gran cicatriu causada per l'externalització de riscos que abans s'ha citat i que no és altra que la precarietat laboral. Aquesta precarietat s'observa en dues dades: a) El nombre de persones autònomes dependents (els 'autònoms proletaritzats') han passat de 53.300 en l'últim trimestre de 2013 a 64.500 el 2014, és a dir, han augmentat un 16,6%. b) El progressiu augment del nombre de persones ocupades a temps parcial: un 7,9% més en el quart trimestre de 2014 que en el mateix trimestre de l'any anterior. Aquestes són les xifres dels dos fenòmens que, en l'actualitat, més precaritzen el treball i les vides de la gent.

De ben segur que hi haurà qui no vulgui veure cap precarietat i posarà

l'accent en el fet que aquest quart trimestre de 2014 s'ha tancat amb 23.700 persones ocupades més que el quart trimestre de l'any anterior. Val a dir, però, que, d'aquesta xifra total de creixement de l'ocupació, el 70% són ocupacions precàries, i amb tota seguretat en un percentatge més elevat són ocupacions 'low cost'. És més, cal tenir en compte dues coses: la primera és que l'EPA és una enquesta permanent que es realitza al llarg del trimestre (no és una foto d'una data concreta); la segona és la definició d'ocupats que fa l'EPA: "Persones de 16 o més anys que durant la setmana de referència han estat treballant durant almenys una hora, a canvi d'una retribució". Per tant, és molt probable que, en un context d'augment del nombre de contractes temporals de molt curta durada (d'algunes hores, d'uns dies, per a treballs estacionals de caps de setmana, per a treballs nadalencs, etc.), l'augment de població ocupada estimada per aquesta EPA vulgui dir que hi ha més gent que ha treballat algunes hores durant el trimestre. És a dir, el més plausible és que el que s'hagi detectat sigui un estirabot del volum de treballadors i treballadores pobres.

No hi ha pitjor cec que el que no hi vol veure. Malauradament, els governats del PP d'aquí i d'arreu d'Espanya estan en aquesta posició de no voler veure els costos socials de la precarietat. Els que sí que els volem veure no som una colla d'antisistema perillosos. Senzillament recordam que, a tall d'exemple, en la declaració final de la cimera del G20 de setembre de 2013 a Sant Petersburg, s'afirmà que: "(La) necessitat més urgent és augmentar el ritme de la recuperació mundial, generar un major creixement i millors llocs de treball". Idò sí, ho han llegit bé, la necessitat mundial és generar millors llocs de treball. Tal vegada els governants d'Espanya i de les Illes Balears no són d'"eixe món".

Cal recuperar la funció integradora del mercat laboral*

A qualsevol persona que no visqui força allunyada de les preocupacions humanes li haurien de preocupar les carències materials de la població. La bona o mala situació econòmica s'hauria d'avaluar en funció d'aquesta capacitat de distribució del model econòmic. En aquest sentit, i prenent en consideració que, ens agradi o no, el treball remunerat encara ara és el menys dolent dels instruments que s'han ideat per a redistribuir la riquesa que es crea, resulta del tot necessari avaluar el funcionament dels mercats de treball des de la perspectiva de la qualitat de l'ocupació. Si a més volem que la distribució de la riquesa es faci en marcs institucionals democràtics, serà clau avaluar el grau de democratització de les anomenades relacions laborals. Dit altrament, qualsevol persona que tingui un mínim d'empatia amb els ciutadans i les ciutadanes, estarà interessada per saber si les persones que tenen una ocupació (assalariada o no) poden, si són joves, albirar un futur d'emancipació, o -si és que s'emanciparen en una època de major progrés compartit- arribar a fi de mes amb les necessitats bàsiques de la llar cobertes. Els que filin més prim es preocuparan també de saber si tenir un contracte laboral o ser autònom dependent equival a entrar en una categoria de "ciutadania a temps parcial", és a dir, amb els drets de ciutadania suspesos durant la jornada laboral.

Aquests són les qüestions que en l'actual fase de la crisi sociolaboral, i malgrat l'establishment polític-empresarial miri únicament algunes xifres del mercat laboral, han esdevinguts en fonamentals. Hom pot afirmar que la creació de llocs de treball de mala qualitat no és una bona notícia en termes de cohesió social i de democràcia de debò, ans al contrari, l'extensió de la pobresa laboral impulsa la desigualtat i, alhora, empobreix la democràcia. Acab de referir-me a l'actual fase de la crisi sociolaboral i, potser, això necessita una breu explicació: Sóc de l'opinió que no estem a prop de la superació dels efectes que la crisi ha provocat en el mercat laboral de les Illes Balears. El que passa és que hem entrat en una nova fase –propiciada institucionalment per la Reforma Laboral de 2012– caracteritzada per la negació de la funció integradora de l'ocupació remunerada, sigui assalariada o autònoma. Per aprofundir en aquest plantejament em permetran que els recomani el número 47 de *Temes Socioeconòmics Gadeso* que hem titulat "2011-2014: Quatre anys d'aprofundiment en la precarietat laboral".

Les dades són tossudes, i contràriament als discursos sobre una discutible creació d'ocupació i de reducció de l'atur, el que es pot constatar és un evident creixement de noves precarietats que empobreixen a una part de la

* Publicat a Diario de Mallorca, 12.02.2015

població ocupada. Però, quines són aquestes noves precarietats? A més de la devaluació salarial, l'EPA ens informa de les següents: Per una banda l'augment dels "treballadors independents o empresaris sense assalariats", els popularment anomenats "falsos autònoms". En el període 2011-2014 aquest grup d'ocupats ha tingut un estirabot del 12,6%, mentre que el col·lectiu de persones assalariades només ha crescut un 2,5%. Un segon factor és la temporalitat. Malgrat els incentius a la contractació indefinida i que algunes relacions fixes amaguen una real temporalitat (contracte indefinit amb un període de prova de dotze mesos i Fixos Discontinus), el percentatge de població assalariada amb contractes temporals no ha sofert grans variacions a la baixa. Ans al contrari, en els darrers tres anys s'observa una tendència a l'alça. En qualsevol cas, el més significatiu d'aquests anys és l'augment de la temporalitat extrema. Mes rere mes, el SOIB informa que el nombre més gran de contractes registrats són els que tenen una durada de menys de tres mesos. El balanç, en termes d'EPA, és contundent: El nombre de persones assalariades amb contracte de menys d'un any d'antiguitat a l'empresa ha crescut gairebé un 16% des de l'entrada en vigor de la darrera Reforma Laboral.

Amb tot, el factor "estrella" de la nova precarietat laboral és el treball a temps parcial. Cal recordar que, en alguns indrets, a aquestes relacions laborals parcials no desitjades se'ls anomena d'atur parcial. Idò aquests particulars "Minis Jobs" han augmentat un +16,5%, i ho han fet tant els temporals (+17,1%) com els indefinits (+16,2).

S'acumulen, idò, les evidències que en el període 2011-2014 s'ha promogut un model de creixement econòmicament fràgil, socialment injust, i en el que l'augment de la pobresa laboral explica que la taxa de risc de pobresa i/o exclusió social AROPE (acrònim de At-Risk-Of Poverty and Exclusion) que, no debades, incorpora els components relacionats amb la qualitat de l'ocupació, sigui a les Illes Balears sempre més elevada que la calculada únicament basant-se en les persones que no arriben al llindar de la pobresa. Tot plegat demostra que, per albirar un horitzó de prosperitat per a tothom, cal recuperar la funció integradora del mercat laboral. Hem de tornar a la situació en la qual tenir una ocupació sigui sinònim de no tenir risc d'exclusió social. Aquest és un repte tan urgent com oblidat en aquests darrers quatre anys.

El perill de passar d'aturat major de 45 anys a inocupable*

No deixa de ser paradoxal que els mateixos que van provocar la crisi econòmica de 2007 insisteixin a perllongar la crisi social. Els mateixos assessors de, posem per cas, Lehman Brothers o de l'FMI són els que ens recepten el retard de l'edat de jubilació i la prolongació de la vida laboral.

Però, lluny d'"allargar la vida laboral", el que ha succeït és que, per una banda, cada vegada costa més iniciar qualsevol trajectòria laboral i/o professional, per la qual cosa s'ha provocat un alarmant atur juvenil. I, per un altre costat, a molts dels que, en millors èpoques, van iniciar les seves carreres ocupacionals, se'ls ha abocat a una dinàmica de precarietat i de múltiples interrupcions. Quan la interrupció es produeix a una edat relativament avançada –posem per cas la convencional de 45 anys– es plantegen, almenys, dos problemes:

El primer consisteix en una important pèrdua del que la teoria del capital humà identifica com el que s'ha invertit en formació d'aquest capital. Val a dir que, com sabem almenys des de 1963 per les recerques empíriques realitzades per economistes com Theodore W. Schultz, aquesta formació (i experiència) té un valor econòmic monetari de retorn a la societat.

El segon és que creix exponencialment el risc d'"inocupabilitat" entre el col·lectiu de població desocupada –sobretot si és de llarga durada– d'aquestes edats que, pel que sigui, no té ni formació ni habilitats suficients per reinserir-se en un mercat de treball més exigent i competitiu. La categoria de persona inocupable es va començar a utilitzar a Llatinoamèrica per analitzar les conseqüències dels plans d'ajustament neoliberal aplicats precisament per l'FMI. Des de llavors, sabem que una atenció de baixa intensitat a la població desocupada major de 45 anys no fa altra cosa sinó incrementar la inocupabilitat. Precisament això és el que s'ha fet. Les Polítiques Actives d'Ocupació ni hi han estat ni se les espera, s'ha eliminat el subsidi extraordinari per a persones aturades majors de 45 anys i s'ha retallat el de persones aturades majors de 52 anys. Una autèntica desinversió social!

* Publicat a Ara Balears, 22.02.2015

A major nivell educatiu, menor taxa d'atur, però...*

Amb el títol "A major nivell educatiu, menor taxa d'atur", acabam de publicar el número 50 de *Temes Socioeconòmics Gadeso* que, com els quaranta-nou anteriors, està disponible a www.gadeso.org. Per celebrar aquest mig centenar de temes tractats des de maig de 2011 en aquesta publicació digital, ens ha semblat interessant observar quina ha estat la presència de persones amb educació superior en el mercat laboral de les Illes Balears l'any 2014.

Per fer-ho hem analitzat les darreres dades disponibles de l'Enquesta de Població Activa, tant en la seva explotació per part de l'INE, com per l'IBESTAT. Val a dir que la classificació que fa l'EPA dels nivells d'educació de la població és la següent: Sense cap estudi, amb educació primària o inferior, ensenyament secundari de primera etapa, ensenyament secundari de segona etapa, i educació superior.

Del conjunt de dades que hem estudiat, potser les més significatives són les següents: Per una banda, val a dir que, comparativament amb el conjunt d'Espanya, el percentatge de població de Balears amb estudis superiors és menor (27,2% vs. 22,8%). És un diferencial negatiu que es dona també en el percentatge de població activa (la que treballa o està en disposició i/o necessitat de fer-ho), en el de població aturada (persones sense treball, disponibles per treballar i cercant activament ocupació), i, especialment, en l'ocupada, és a dir, en el conjunt de població que en major o menor intensitat ha treballat (com assalariada o no) durant almenys una hora a canvi d'una retribució. En aquest darrer cas, la diferència entre el percentatge de població illenca amb estudis superiors i el del conjunt d'Espanya és d'un -10%. No obstant això, aquest col·lectiu té a Balears una major taxa d'activitat i una menor taxa d'atur. És a dir, la població illenca amb estudis superiors té un "dinamisme ocupacional" major que la del conjunt de l'Estat Espanyol.

Per una altra banda convé parar atenció en un seguit de dades sobre la que podríem dir composició d'aquest col·lectiu illenc: a) Quant a la població en general de més de 16 anys, la que té estudis superiors representa un 22,8% (211.700 persones) del total, i molt majoritàriament -un 73%- són persones ocupades. b) Pel que fa a la població amb estudis superiors ocupada, cal dir que destaca el relativament baix percentatge (21,1%) d'empresaris amb assalariats que han assolit aquest nivell educatiu, que la majoria de persones ocupades amb titulació superior pertanyen al sector públic (59,1%) i que, dins de la població ocupada amb estudis superiors, hi ha més dones. c) En relació a la població assalariada amb estudis superiors, diguem que el percentatge

* Publicat a Diario de Mallorca, 19.03.2015

total és baix (no arriba a un de cada tres); que majoritàriament (34,4%) ho són del sector serveis que, com és sabut, és hegemònic a les Illes Balears; que la majoria són persones de 34 a 54 anys, i que no es deslliuren de la temporalitat contractual, ans al contrari, l'any 2014 superen en un 2% al conjunt d'assalariats i assalariades. c) Finalment anotem els trets més rellevants de la població aturada amb educació superior. Per una banda cal tenir present que, la xifra absoluta, és prou important -22.300 persones- i, alhora, que en termes percentuals representen un 18% del total de població aturada, i que la taxa d'atur femení supera en més d'un 3% a la masculina. Tanmateix el més important és constatar que l'any 2014 la taxa d'atur fou del 32,8% en persones amb educació primària o inferior, del 23,9% en persones amb ensenyament secundari de primera etapa, del 18,3% en persones amb ensenyament secundari de segona etapa i del 12,6% en persones amb titulació superior.

Tot plegat em permet acabar amb dues conclusions. La primera és la confirmació que el model de creixement illenc incorpora precarietats laborals i socials, independentment del grau d'educació assolit. La segona no és altra que la confirmació de la hipòtesi segons la qual a un major nivell educatiu se li correspon una menor taxa d'atur. Però una menor taxa d'atur no vol dir una major participació en un mercat laboral. Malauradament, l'àmbit de l'ocupació assalariada o autònoma de les persones amb estudis superiors està cada pic més ple d'històries de vides precàries i de pobresa laboral. Altrament dit, cada vegada hi ha més currículums acadèmics brillants que migren fora o s'associen a carreres laborals i professionals pocs lluents en estabilitat laboral i professional i promoció social.

El contracte de "fix precari"*

La recomanable pel·lícula de Richard Brouillette, titulada *L'encerclament. La democràcia presa pel neoliberalisme*, és un reportatge que ens presenta les reflexions i les anàlisis de reconeguts intel·lectuals que retraten la ideologia neoliberal i examinen els diversos mecanismes que aquesta usa per imposar els seus dictats a tot el món. Un d'aquests intel·lectuals, el molt neoliberal economista canadenc, Jean-Luc Migué, no s'està de dir que "l'única justícia social, si puc expressar-ho així, és el respecte dels drets de propietat." El pensament únic que se'ns ha volgut imposar arreu, consisteix a estendre aquesta màxima a gairebé tots els àmbits de la vida col·lectiva. És, per a dir-ho en poques paraules, la teoria moral justificativa del desmantellament de qualsevol cosa semblant a l'Estat del benestar i de la desconstrucció del dret del treball com a element tuïtiu de la part més feble en el conflicte capital-treball.

Però no tothom és tan directe i desinhibit com Jean-Luc Migué. El *mainstreaming neocon* sol embullar la troca amb tot un seguit d'eufemismes. A tall d'exemple, en el món laboral cada cop s'empren més els termes "contracte fix" o "contracte indefinit" per a definir una situació d'estabilitat laboral que no és real. Precisament per tractar d'aquest assumpte acabam de publicar el número 51 de *Temes Socioeconòmics Gadeso* amb el títol de "La perversió del terme 'contracte fix' per definir estabilitat laboral".

Val a dir que l'estabilitat laboral s'ha identificat històricament amb aquella relació laboral que assegura uns guanys salarials anuals i unes garanties de no acomiadament sense causa justificada. És a dir, una ocupació fixa era sinònim d'una inserció en el mercat laboral que possibilitava una estabilitat econòmica i social. És cert que a Balears, des de fa molts anys, s'han identificat perversament els contractes de fixos discontinus com a contractes estables, i les successives flexibilitzacions i abaratiments dels costos de l'acomiadament han convertit en menys estables els contractes nominalment fixos. Però, amb la reforma laboral de 2012, la perversió dels termes es va disparar exponencialment. Recordin que es va facilitar com mai l'extinció de contractes indefinits, abaratint la indemnització en el cas d'acomiadament sense justificació, i ampliant els supòsits perquè aquest sigui qualificat de procedent. Addicionalment, la reforma va introduir un nou contracte indefinit per a petites empreses ("contracte d'emprenedors"), amb un període de prova d'un any, durant el qual l'empresari pot acomiadar sense cost i sense obligació d'argumentar-ho, ni molt manco, justificar-ho. Tot i que aquest contracte no ha estat un èxit d'utilització a Balears (se n'han registrat un total de 2.290

* Publicat a Diario de Mallorca, 31.03.2015

l'any 2012, 1.949 el 2013, i 1.632 el 2014), en rigor s'hauria de descomptar del total de contractes indefinits, si més no, fins que finalitzi el període d'inestabilitat total.

El *Temes Socioeconòmics* que motiva aquestes línies proporciona suficient informació procedent de l'estadística oficial per corroborar que, contràriament al discurs oficial sobre un suposat augment de la contractació indefinida, el que no deixa de consolidar-se és la temporalitat gairebé estructural. Deixau-me que n'apunti tres dades i en faci un comentari telegràfic de cada una:

1) Des de l'entrada en vigor de la darrera reforma laboral, el nombre de contractes fixos discontinus ha tingut un increment del 12%. Convinguem que la contractació fixa discontinua pot interpretar-se com el mal menor en unes activitats estacionals, però en cap cas pot associar-se a una relació laboral amb plena estabilitat.

2) El percentatge de persones assalariades amb una antiguitat de contracte inferior a un any ha passat del 29% al 32%. Tingui's en compte que aquest és l'indicador més robust per avaluar el grau d'estabilitat laboral del que gaudeix una societat.

3) Els contractes registrats de durada igual o inferior a 90 dies han augmentat un 24,6%, és a dir, a més de l'augment de la temporalitat, aquesta és més intensa.

La conclusió principal que en trec és que cal incorporar la categoria de contracte "fix precari" a les anàlisis del mercat laboral illenc. Ulrich Beck, el teòric de la societat del risc que recentment ens ha deixat, en un llibre publicat l'any 2000 (*Un nou món feliç. La precarietat del treball en l'era de la globalització*), profèticament avançava que "el contracte laboral és, per tant, políticament considerat, un contracte de submissió". Com tantes altres coses, l'encertà. La crisi s'ha emprat com a excusa per precaritzar el contracte de treball com a tal. Tant se val si és fix, temporal, fix discontinu, a temps parcial, d'autònom dependent o, fins i tot, informal.

EPA del primer trimestre de 2015: més precarietat, més pobresa*

En les primeres pàgines de la novel·la 'Sicília sense morts', Guillem Frontera descriu la comunitat autònoma governada per José Antonio Bergas com un lloc on “les classes mitjanes llenegaven cap a la pobresa i els pobres esdevenien miserables o indigents”. La ficció entorn de la rata morta que rep el jove president, els camparis que pren Mateu Llofrà a la terrassa del cafè Central, etc. esdevé realitat en aquesta descripció de la situació social. A les retallades i implantació de replegaments en els àmbits més sensibles del feble estat del benestar, s'hi han d'afegir unes polítiques (“reformes” és el terme eufemísticament emprat pels neoliberals) laborals que han transformat el funcionament dels mercats laborals, que han deixat de ser potencialment inclusius. A les Illes Balears del final de la legislatura de José Ramon Bauzá (aquest, gens fictici), tenir una feina remunerada ja no és garantia de no estar en risc de pobresa o d'exclusió social, de no patir carències materials severes (com ara pobresa energètica, desnonaments, no poder pagar el repagament de medicines, etc.); tampoc no és garantia d'una possible emancipació de la gent jove.

Les dades de l'EPA del primer trimestre de 2015 que fan referència a Balears i que vàrem conèixer dijous d'aquesta setmana retraten aquesta situació. Per molt que es vulguin manipular, les dades són tossudes i qualsevol que tengui una mica de rigor conclourà que, després dels canvis poblacionals que han provocat els anys de crisi (per exemple, a les Illes Balears la població activa – la que treballa o està en condicions de fer-ho– estrangera no pertanyent a la UE ha disminuït gairebé un 8%), l'estimació de la població aturada ha de baixar sí o sí. És més, amb les noves normes laborals (potenciació del temps parcial no desitjat, dels falsos autònoms i devaluació salarial) és lògic que augmenti la població ocupada, encara que sigui a costa de fer créixer el col·lectiu de treballadors i treballadores pobres. Després de tants trimestres de crisi i de polítiques desreguladores i devaluadores del factor treball, les claus de la situació dels mercats de treball no estan en les petites variacions de les taxes d'activitat, ocupació o atur. Allò que és veritablement important és saber si la població pot viure dignament amb l'ocupació que té, i si la que no té feina remunerada té unes prestacions de desocupació suficients per no esdevenir un usurari de, posem pel cas, Càritas, Creu Roja o els serveis socials.

Amb dades dels tres primers mesos de 2015, cal concloure que les variacions estacionals quantitatives són inapel·lablement negatives: en relació amb el trimestre anterior, la població aturada ha augmentat un 19,4%, l'ocupada ha

* Publicat a Ara Balears, 26.04.2015

baixat un 22,7% i les llars amb tots els seus membres actius són ara 42.100, gairebé un 11% més que en els tres darrers mesos de 2014. Però, com sempre, el que és més important són les variacions interanuals i, en aquest sentit, sembla evident que la precarietat laboral illenca avança progressivament cap a una situació estructural. Vegem-ho: d'una banda la població aturada és de 130.700 persones (un -14,25% que fa un any), però el realment important és que, en un any, el percentatge d'aturats de molt llarga durada (més de dos anys) ha passat d'un 26,3% a un 29,5%, que la taxa d'atur juvenil frega el 52% o que les persones aturades que busquen la seva primera ocupació han passat de 8.900 en el primer trimestre de 2014 a 15.900 aquest any. D'altra banda, la població ocupada és de 455.900 persones i ha crescut un 8,92% (37.300 persones) interanualment. A quin preu? Doncs a canvi de seguir creixent en temporalitat per a la població assalariada (un +4,2% en ple hivern), de gairebé duplicar el nombre de persones ocupades perquè “ajuden en l'empresa o negoci familiar”, que el col·lectiu dels “empresaris sense assalariats o treballadors independents” –la majoria són “falsos autònoms”– hagi crescut un 9,5%, i que la població ocupada a temps parcial hagi tingut un estirabot de gairebé el 20%. És a dir, la població ocupada creix en la mesura que augmenten les precarietats.

Em fa l'efecte que aquesta estratègia equivocada “de sortida de la crisi” és font d'una crisi social molt més greu, o pot ser de la vertadera crisi d'una societat illenca extraordinàriament dualitzada amb conseqüències imprevisibles. Per si de cas, hem de tenir present J. Habermas quan afirma ('Legitimation Crisi', 1975): “Només quan els membres de la societat viuen els canvis estructurals com a problemàtics per a la seva subsistència i senten amenaçada la seva pròpia identitat social, solament llavors es pot parlar de crisi.” I facem els deures: canvi de model de creixement i, per poder-ho fer, de sistema de finançament.

Bombolla d'ocupació precària?*

La pregunta del títol d'aquest article és escaient. Ho és si hom pren en consideració que cada pic hi ha més experts que, amb dades objectives i sòlids arguments, adverteixen que cal canviar el model laboral, fins i tot, per sobre de qualsevol fita numèrica de creació de llocs de treball. Sobre aquest assumpte gira el número 18 de *Panorama Sociolaboral* que hem titulat "Una ocupació amb un excés de precarietat i una escassa productivitat no és sostenible". A la publicació digital de la Fundació Gadeso que, en aquesta ocasió, inclou més de vint estudis i informes sobre el mercat laboral publicats per entitats públiques i privades, institucions i agents socials i econòmics, hi ha una preocupació que planeja des de la introducció fins a les conclusions: si convertim la precarietat laboral i social en fórmula gairebé única de sortida de la crisi, voldria dir que s'ha après poc dels errors del passat, quan es creà una bombolla d'economia especulativa amb uns fonaments de sorra, i una ocupació tan precària que es va anar en orris tot just punxà la bombolla especulativa. Aquest és un tret diferencial important de la crisi espanyola i balear.

A parer meu, en els mesos vinents caldrà observar si es consoliden els símptomes de recuperació macroeconomia fruit dels lleugers canvis internacionals i, fonamentalment, del Banc Central Europeu. Tanmateix per fer aquest exercici d'observació caldrà analitzar l'evolució del mercat de treball des d'una triple perspectiva: la quantitativa (realment es crea ocupació en termes d'hores treballades?); la qualitativa (els mercats laborals ofereixen ocupacions amb uns mínims de seguretat d'inclusió social?); i la sostenibilitat de les noves ocupacions (seran ocupacions que es mantindran al llarg del temps o s'esmicolaran a la primera dificultat cíclica de l'economia?).

En aquest sentit la perspectiva immediata no és encoratjadora car la majoria d'informes inclosos en el *Panorama Sociolaboral* que coment es podrien resumir amb la idea que un mercat de treball amb un excés de precarietat i una escassa productivitat no és sostenible. En aquest sentit paga posar especial atenció en els dos treballs que fan referència a l'índex de qualitat en el treball (IQT). El primer és l'actualització dels resultats de l'IQT de 2013, publicat per l'Observatori del Treball de les Illes Balears, i l'altre és el que ha publicat l'Ateneu Pere Mascaró amb el títol de "Crisi econòmica, mercat de treball i benestar social. El cas de les Illes Balears". Una lectura atenta del primer ens permet concloure que l'any 2003 Balears ocupava posicions baixes en gairebé totes les dimensions claus de l'IQT. Pel que fa al segon que ve signat per l'economista Ferran Navinés i les sociòlogues Antònia Puiggròs

* Publicat a Diario de Mallorca, 06.05.2015

i Maria del Mar Ribas en relació a l'IQT s'afirma que als resultats de 2012, comparats amb els de l'any 2011 i 2010, s'observa que la posició de Balears ha empitjorat en relació a l'any 2012.

En resum: apostar permanentment per la devaluació salarial i la desregulació laboral significa aprofundir en la desigualtat i, potser, la creació d'una "bombolla d'ocupació" de curt recorregut, car s'insisteix en un model de creixement insostenible en termes de distribució de renda. Per tant, perquè la recuperació econòmica ho sigui per a tothom, cal canviar el model laboral, en cas contrari haurem de concloure, amb el sociòleg Jean-William Lapierre, que "és difícil mantenir un concepte de ciutadania basat en la seguretat dels subjectes socials (i especialment laborals) quan tot el sistema econòmic actual busca fabricar riscos immensos per multiplicar els guanys del mercat". És a dir, superar la crisi amb el resultat d'un estat social de mínims, seria una doble estafa.

Baixa intensitat de treball: causes i efectes*

Gairebé totes les anàlisis entorn de les dades de l'EPA del primer trimestre de 2015, seguien un guió previsible: uns destacaren la disminució de població aturada i l'augment de la taxa d'ocupació, uns altres destacaren la precarietat laboral associada a aquestes aparents millores relatives del mercat laboral de Balears. Efectivament, durant els tres primers mesos de l'any, la població aturada ha descendit un 14%, tot i que la taxa d'ocupació ha crescut només un 3,6%. També és veritat que aquest modest augment del percentatge de persones majors de 16 anys que han treballat almenys una hora durant el trimestre es fa amb un elevat cost de precarietat laboral i social: en termes interanuals, el nombre de persones assalariades amb contractes temporals augmenta un 5,3%, i entre les que tenen una jornada a temps parcial s'observa un estirabot del 25,3%, mentre que la població ocupada en la categoria de "treballadors independents o empresaris sense assalariats" la denominació formal de molts falsos autònoms creix un 9,4%. Per acabar d'arrodonir el conjunt de dades sobre la precarització, anotarem dues de molt significatives: el percentatge de població aturada de molt llarga durada, és a dir de més de dos anys en cerca activa d'ocupació, s'enfila fins al 29,5% (+3,2), i la taxa de cobertura de la prestació per desocupació cau un 8,5%, situant-se en un 30,2%, la qual cosa vol dir que més de noranta mil persones aturades no perceben cap prestació.

Tot plegat, no és estrany que al número 52 de *Temes Socioeconòmics Gadeso* (com sempre disponible a www.gadeso.org) tornem a insistir en una idea resumida en unes paraules del director general de l'Organització Internacional del Treball (OIT), Guy Ryder, segons la qual: "...la quantitat d'ocupació no es pot aconseguir amb la disminució de la qualitat". Tanmateix no ens limitam a parlar de mala qualitat i precarietat en abstracte. Ans al contrari, hem posat al debat públic si paga la pena seguir pel camí del deteriorament estructural de la qualitat de l'ocupació. Altrament dit, cal interrogar-se si podem seguir pel camí que condueix a l'augment del nombre de persones treballadores pobres i de llars que, com a conseqüència de la "baixa intensitat de treball" i la insuficient protecció per desocupació, tenen carències materials cada pic més grans. És a dir, què hi ha de bo en el fet de caminar cap a un mercat laboral amb una creixent disminució estructural dels estàndards de qualitat, i en l'acceleració del procés que el Banc Mundial ha nomenat de substitució de les classes mitjanes per unes noves "classes vulnerables"?

Però, anem a pams i expliquem que la "baixa intensitat de treball" és un component de l'indicador sintètic AROPE (l'acrònim de *At-Risk-Of Poverty*

* Publicat a *Diario de Mallorca*, 18.05.2015

and Exclusion), que la UE emprà per calcular el risc de pobresa i/o exclusió social, i que defineix la situació de les persones de 0 a 59 anys que viuen en llars en les quals els seus membres en edat de treballar ho van fer menys del 20% del seu potencial total de treball l'any anterior al de l'entrevista (període de referència dels ingressos). Es calcula el nombre de mesos en els quals els membres de la llar han estat treballant durant l'any de referència, i d'altra banda el total de mesos en els quals teòricament aquestes persones podrien haver treballat. A tall d'exemple d'aquest indicador, en una llar amb dos adults en la qual només treballa un a jornada completa, la intensitat de treball seria del 50%; si treballen els dos a jornada completa, la intensitat seria del 100%; si un dels adults treballa a mitja jornada i l'altre a jornada completa, la intensitat de treball seria del 75%. Les societats amb mercats laborals que tenen un fort component estacional, temporal, parcial, i d' "autònoms proletaritzats" són societats amb baixa intensitat de treball. És el cas de Balears, que cada pic funciona més com una *Ryanair society* o *low cost society*, és a dir, una societat en què la generalització dels baixos salaris, i el cada pic major nombre de treballadors i treballadores pobres, provoca canvis estructurals en els hàbits de consum majoritaris: les indústries i serveis de baix cost es converteixen en quasi oligopolis en el subministrament de béns i serveis. Només les grans corporacions poden resistir (generalment reduint costos laborals) a la minva de renda disponible de la majoria de famílies i individus. Qui perd sempre hi ha que hi perd és el productor i distribuïdor local.

En altres paraules, el mercat laboral illenc és conseqüència d'un model productiu favorable al gran empresariat i d'unes normes de funcionament, com ara la reforma laboral i les retallades a la prestació de desocupació de 2012. Si no volem transitar de la societat de baix cost a una societat empobrida, d'una societat amb cohesió social imperfecta a una de desigualtats insostenibles, cal canviar una cosa i l'altra.

2

MODEL ECONÒMIC GENERADOR DE PRECARIETATS

Ensopegarem amb el mateix totxo?*

"Perill d'ensopegar amb els mateixos errors" és el títol del *Panorama Sociolaboral* que la Fundació Gadeso ha publicat recentment. No ens cansarem d'insistir en allò que és una constant en les nostres anàlisis socials i econòmiques: el mercat de treball és un dels eixos de referència obligada en qualsevol anàlisi i interpretació de la crisi econòmica, social i de valors que patim. Precisament amb l'observació dels estudis més rellevants del mercat laboral balear que és el que conté la publicació que comentam ens permet plantejar-nos algunes preguntes molt pertinents, com ara, què ha passat?, quines estratègies es poden implementar? i, quins errors no hauríem de tornar a cometre? A les següents línees intentaré esbossar alguna resposta:

Tot i que la destrucció d'ocupació, la manca de dinamisme en la contractació i l'espectacular increment de l'atur, és el més sagnat del que ha passat en el mercat laboral illenc, no ens ha de fer perdre de vista que en el darrer decenni s'ha produït un intens procés a l'alça quantitativa i de profunda transformació qualitativa del factor treball. Si observem les dades fora de la conjuntura puntual, ens adonarem que les Illes Balears continua sent la comunitat autònoma amb major taxa de població estrangera, que la baixada de la població assalariada afecta únicament a l'ocupació indefinida, que la incidència de l'ocupació a temps parcial s'ha més que duplicat des del 2002 al 2010, o que la Balears és, àdhuc, una de les regions europees amb major percentatge d'ocupació en el sector de la construcció i de la indústria que li és associada alhora que els índexs de qualitat del treball no milloren en allò que té a veure amb la qualitat del capital humà. En aquest àmbit continuam a la darrera posició de l'Estat pel que fa al major percentatge de joves d'entre 18 i 24 anys que han abandonat l'ensenyament de manera prematura i en conseqüència tenim una posició particularment baixa a un indicador estratègic pel futur: l'habilitat i l'aprenentatge.

Aquestes són, en la meva opinió, algunes de les coses més importants que han passat i que trobareu abundantment argumentades a les pàgines del número 6 de *Panorama sociolaboral*. En qualsevol cas, hi afegiria dues preocupacions pendents de corroboració: per una banda, els símptomes d'esgotament de la capacitat de restar atur que s'observa en el major nombre d'arribades de turistes i en les recuperacions moderades de rendibilitats hoteleres i per una altra, un cert agreujament de l'estacionalització de l'activitat laboral. Curiosament, en aquest context, s'observa una evolució dels costos laborals unitaris per damunt de la inflació.

* Publicat a *Diario de Mallorca*, 27.12.2011

És evident que no hi ha receptes màgiques per solucionar la crisi en general ni la laboral en particular. Em tem que el factor temps jugarà un paper clau en la seva solució i en aquest sentit cal tenir en compte que si es mesura aquest trànsit temporal en sofriment de la gent, els resultats seran diferents si hi ha equitat o no n'hi ha en el repartiment dels esforços. És per això que des de la Fundació Gadeso insistim en la necessitat d'una estratègia autonòmica de sortida de la crisi que pivoti sobre dos pactes: un per caminar junts cap a la sortida de la crisi, sent la política turística de Balears un tema cabdal d'aquest pacte, i un acord contra l'exclusió social provocada per la crisi.

És evident que les administracions públiques han de practicar polítiques d'austeritat, però també és evident que l'austeritat en exclusiva el que farà es aprofundir el cicle recessiu i provocar una ruptura de la cohesió social de complicada i costosa reversibilitat. Crec sincerament que no podem acceptar una mena de discurs de la inevitabilitat consistent en que l'atur no pot fer altra cosa que augmentar i que la flexibilització del mercat laboral ha de ser sinònim de més precarització que empobreixi encara més el consum i la dinàmica econòmica. També penso que ha arribat l'hora que el Govern de les Illes Balears expliqui si està d'acord € no€ amb l'Estratègia Espanyola d'Ocupació d'octubre de 2011 que, val a dir-ho, és un document d'elaboració conjunta entre l'Administració general de l'Estat i les CCAA i derivat del acuerdo social y económico per la qual cosa té l'aparent acord institucional i social. No és aquesta una qüestió menor ja que, a tall d'exemple, a casa nostra la pèrdua d'embranchada dels darrers mesos en la disminució de l'atur de les persones menors de 25 anys i millora de les habilitats i l'aprenentatge treballadors i treballadores (actius i aturats) té molt a veure amb aquest assumpte. En qualsevol cas, seria útil que, per engegar de bon de veres aquesta estratègia d'acords, els agents socials i institucionals tinguessin presents algunes de les lliçons dels professors Sargent i Sims €guanyadors del Nobel d'Economia 2011€ que expliquen la importància de la interacció d'aquets agents (famílies, empreses, administracions) a l'hora de crear expectatives econòmiques positives.

Finalment cal contestar, encara que sigui breument, la qüestió de quins errors no hauríem de tornar escometre? En la meva opinió, són tres els riscos que s'haurien de sortejar: el primer, confondre la suma d'interessos particulars i/o sectorials amb l'interès general i el segon, pensar que la despesa en millorar el capital humà és una despesa subjecta a l'austeritat i no una invasió ineludible. El tercer, em permetran que el contesti reproduint un paràgraf del *Panorama Sociolaboral Gadeso*: "...l'opinió dels empresaris i directius illencs reflectida a l'estudi de KPMG: 'La millora de la qualitat del sector turístic i la diversificació sectorial de l'economia balear a través d'activitats no consumidores de recursos i creadores de valor i ocupació, són les dues

mesures que es consideren fonamentals per assegurar la sostenibilitat de l'economia balear". Per la nostra part hi podríem afegir que la gravetat de la situació no pot ser, en cap cas, una excusa per ensopegar amb el mateix totxo.

Canviem les prioritats: rescatem també a les persones*

Tinc la impressió de que, a mesura que la crisi es prolonga en el temps, els seus efectes a l'àmbit sociolaboral inicialment diagnosticats, com ara l'atur laboral i el decreixement de la demografia empresarial, no només s'agreugen en grandària i intensitat si no que, alhora, també es transformen. De la lectura dels vuit números de la publicació digital *Panorama Sociolaboral Gadeso* hom pot arribar a la conclusió de que hi ha una mena de mutació dels problemes que complica, certament, trobar-hi solucions.

Cal recordar que a mitjans de l'any 2009 hi havia una certa coincidència en el sentit de que s'havia de aprofitar la crisi per fer algunes modificacions a un model de creixement sustentat casi exclusivament en el totxo i en el turisme massivament estacionalitzat, que era possible —i desitjable— sortir-ne amb més forteses en capital social i humà, i que el valor de la sostenibilitat ecològica havia de ser alguna cosa més que un eslògan propagandístic.

Idò ara, a principis de 2012, la situació ha evolucionat de tal manera que, des de la Fundació Gadeso, ens veiem en la tessitura de proposar "canviar les prioritats polítiques i econòmiques, per posar a les persones en el centre del debat polític, i implementar polítiques avaluables en funció de la cohesió social que generen i no només pel dèficit que redueixen".

Sense resoldre la crisi financera, ens endinsàrem en la crisi d'ocupació laboral i, convivint amb les dues crisis precedents, esclatà la crisi del deute. Ara sembla que l'única prioritat és combatre els defcís públics i resoldre els problemes d'un sistema financer que ha fet fallida, entre altres coses, per la cobdícia infinita dels seus gestors i l'absència de control del regulador de torn. Evidentment, els dèficits públics s'han de reduir —el problema és com i en quant de temps—; òbviament els problemes dels bancs s'han d'arreglar —una vegada aprovar el rescat bancari, la discussió està en si hi ha un mínim d'equitat amb els recursos públics emprats i, per tant, si hi ha d'haver responsabilitats polítiques i penals o si és convenient una banca publica d'una certa dimensió—. Reduir els dèficits de les administracions i garantir un sistema financer solvent i no especulatiu es pot fer sense crear altres dèficits com el social i el laboral, i sense crear altres disfuncions al sistema econòmic, com ara, un creixement inassumible d'externalitats ecològiques o un exagerat consum de territori. És per això que cal un canvi a les prioritats, un canvi que passa per incorporar a les persones —no cal excloure els altres dos assumptes— a les agendes polítiques i econòmiques.

* Publicat a Diario de Mallorca, 18.06.2012

Al número 8 de *Panorama Sociolaboral Gadeso* plantejgem aquesta necessitat de canvi després de fer una atenta lectura del que s'ha publicat sobre el mercat laboral especialment de les Illes Balears, encara que no exclusivament, en el darrer mesos. Hi trobareu tot un seguit d'informes dels quals es poden sintetitzar algunes idees: 1.- Es reafirmen les males previsions en matèria d'ocupació que fan els organismes internacionals i que són cada vegada més aplicables a Balears, amb l'únic tret esperançador d'una temporada turística que, de forma estacional, pugui generar ocupació. 2. Les polítiques exclusivament d'austeritat i de retallades no donen resultats per reactivar l'activitat econòmica i generar i mantenir activitat laboral. 3.- A pesar de les perspectives moderades de beneficis en el sector d'allotjaments, el nostre mercat laboral conserva una certa capacitat d'atracció d'ofertes laborals d'altres CC AA en aquest sector. Per contra, no sembla que la activitat hotelera absorbeixi l'atur crònic de sectors com ara el de la construcció o de la indústria associada a ella. Tal vegada per aprofitar les escasses oportunitats de reduir l'atur, ha arribat l'hora de fer polítiques d'ocupació i de Formació molt ajustades a les necessitats empresarials, ja que sembla que la capacitat d'atracció d'ofertes laborals d'altres CC AA en el sector d'hostaleria està associada a mancances formatives o competencials de els personers aturades registrades a les Illes Balears.

Per acabar una doble reflexió que està molt present al darrer número de *Panorama Sociolaboral Gadeso*: En els propers anys es poden registrar creixements del nombre de turistes i de beneficis, amb modestos creixements d'ocupació, i això, a una comunitat especialitzada en turisme, és cabdal tenir-ho en compte, i més si tenim present que cada vegada són més nombrosos els treballs empírics que indiquen que ja no basten creixements del 3% perquè l'atur baixi. Alguns, molt seriosos, creuen que és precisen taxes del 3,5%-4% de creixement del PIB perquè la recuperació econòmica es noti en millores en l'ocupació.

La pregunta és: podem tornar a posar tots els ous en el mateix paner, com sembla que es vol fer amb les noves lleis de Turisme i l'Ordenació Urbanística ? I mentrestant, qui pensa en les persones i en la cohesió social? Quan i com rescatam a les persones i a les famílies que pateixen els pitjors efectes de la crisi?

Ocupació pública: Retallar o racionalitzar? *

El darrer numero de *Temes Socioeconòmics Gadeso* està dedicat a l'ocupació en el sector públic a les Illes Balears. Amb aquest treball hem volgut aproximar-nos a aquesta temàtica per esbrinar el volum de persones que treballen al nostre sector públic, i analitzar quina estabilitat hi ha a les seves relacions laborals. Són moltes les persones que treballen a l'àmbit de les activitats públiques il·lenques? És real, a dia d'avui, el lligam entre empleat públic i feina per a tota la vida? Són dues qüestions a les que hem buscat resposta.

El tex íntegre del treball de la Fundació Gadeso, que teniu disponible a www.gadeso.org, s'ha elaborat emprant les fons de dades que ens proporciona l'EPA de l'Institut Nacional d'Estadística i que empra el terme "sector públic" per fer referència al conjunt de persones que treballen a l'administració central, la Seguretat Social, l'administració autonòmica i local i a les empreses i entitats públiques. En base a aquesta informació, podríem sintetitzar el conjunt d'informacions quantitatives de la següent manera: En el primer trimestre de 2012 el nombre total d'assalariats i assalariades del sector públic a Balears és de 57.300 persones i, si comparem el primer trimestre de 2011 amb el primer trimestre de 2012, l'ocupació pública balear ha baixat un 18,26%. Una tercera dada quantitativa rellevant és que a les Illes Balears el percentatge de persones assalariades al sector públic sobre el total d'assalariats és entorn a un 4,5% inferior al del conjunt d'Espanya.

Pel que fa al nivell d'estabilitat laboral d'aquests empleats i empleades públiques, anotaré només quatre dades: el percentatge de temporalitat no ha baixat del 22% en els darrers nou trimestres i en el primer trimestre de 2012 es registra el major percentatge de temporalitat a Balears amb un 25,9%, coincidint amb el menor percentatge de temporalitat del conjunt del regne d'Espanya (un 22,2%). Una altra qüestió que crec interessant tenir en compte és que la temporalitat és lleugerament superior en el sector privat, tant al conjunt d'Espanya com a les Illes Balears, tot i que a les Illes les diferències són menys constants per mor de l'estacionalitat. No obstant, pot ser estiguem davant un canvi de tendència, ja que l'any 2012 comença amb una temporalitat en el sector públic del 25,9% i marca una diferència rècord de 3,8 punts per damunt de la temporalitat del sector privat.

Massa sovint es parla de les administracions públiques posant el focus d'atenció en els seus comptes, en els seus dèficits en relació al PIB de cada moment, o en els desajustos entre les entrades i les sortides. Malauradament,

* Publicat a Diario de Mallorca, 15.07.2012

de la utilitat econòmica i social de l'ocupació pública se'n parla poc, i massa sovint es fa amb un cert menyspreu, al donar-se per cert que el nombre de persones empleades als diferents àmbits del sector públic és molt gran i poc productiu. Tal vegada per això el FMI no té cap mania per proposar una recepta, gravada a sang i foc, al seu manual: "reduir el nombre de persones al servei de tot allò públic" en qualsevol situació, en qualsevol indret del món, amb qualsevol diagnòstic prèvia. El FMI és tan reiteratiu en aquesta obsessió de reduir l'ocupació pública que alguns cronistes, especialitzats en la història del Fons Monetari Internacional, expliquen que aquesta "recomanació" inclús s'ha fet a països amb sectors públics tant autènticament paupèrrims que eren pròxims a ser "Estat fallits". Val la pena tenir-ho en compte en una situació, com la nostra, d'un Estat amb un rescat de la banca i més que vigilat per les institucions europees i internacionals, és a dir, per la ja celebèrrima troica formada per la Comissió Europea, el BCE i el mateix FMI.

En qualsevol cas, voldria compartir amb els lectors i lectores algunes conclusions del *Temes Socioeconòmics Gadeso* titulat "Empleats públics: privilegiats o víctimes de la crisi?". En primer lloc sembla obvi que una administració moderna i eficaç i uns serveis públics de qualitat i que no generin iniquitat social, precisen posar en valor el capital humà al servei d'aquesta administració o d'aquests serveis. En el context de crisi pressupostària de les administracions públiques, el diàleg i l'èmfasi en la voluntat de pacte és fonamental. Verbigràcia, la conflictivitat en els sectors de l'ensenyament i la sanitat públiques segur que es poden gestionar millor per part del Govern, si més no, intentar que no tinguem la impressió que el gabinet del Consolat de la Mar assimila la capacitat de governar amb la capacitat d'imposar.

Per una altra banda convindria no hipotecar el futur de la CAIB amb retallades de qualsevol manera. Poca gent amb dos dits de front discutirà que és necessari racionalitzar, per guanyar productivitat i eficàcia, les plantilles del sector públic balear, però, per fer-ho amb seny, s'ha de tenir present que ja han sofert una important pèrdua de persones assalariades, concretament un 18,26% des del primer trimestre de l'any 2011 al del 2012. Si aquesta racionalització no es fa amb molta cura, sembla impossible que no tingui repercussions negatives per als administrats i per a les persones usuàries dels serveis públics.

A més a més, convindria no oblidar, per un costat, que amb les dades de temporalitat del sector públic a la mà, en molts de casos una feina fixa i estable en el sector públic no deixa de ser una llegenda urbana, i, per una altra banda, que la racionalització dels efectius de capital humà de l'àmbit públic de Balears s'ha de fer sobre un sector públic que ha patit —i pateix— un

finançament autonòmic manifestament millorable i que, tal vegada per això, ja és un 4.5% inferior al del conjunt del regne d' Espanya en efectius assalariats.

Una altra economia de la construcció és possible*

"L'antiga economia no tornarà" fou una de les frases pronunciades per Bill Clinton en l'última convenció demòcrata dels EUA i que, per la seva claredat i rotunditat, més em va cridar l'atenció. Més recentment llegeixo una entrevista a Raymond Torres „director de l'Institut d'Estudis Laborals de la OIT (agència especialitzada en temes laborals de l'ONU),,. A la pregunta de què és més urgent aquí i ara?, responia: "Además de esa reforma bancaria, una política industrial. No tienen ninguna. Tras el fin de la construcción... ¿Sabe usted qué modelo productivo quiere tener España?". El periodista repregunta: Creu que algú ho sap? i l'entrevistat contesta: "Pues todo el país debería saber hacia dónde va. Sería un liderazgo esperanzador, pero sobre todo daría coherencia a todas las reformas pendientes y a su modelo educativo".

Són dues reflexions que, avui per avui, són escaients, aplicables al cas de les Illes Balears, i tenen molt a veure amb el contingut de la darrera publicació de l'àrea sociolaboral de la Fundació Gadeso que hem titulat "Construcció: la necessària reconversió amb criteris socials i sostenibles". A la Fundació Gadeso creiem que la evolució dels indicadors relacionats amb les persones són el més interessant a l'hora d'analitzar els efectes de la crisi i les possibles sortides des d'un punt de vista social. Per això el numero 11 de *Temes Socioeconòmics*, disponible a www.gadeso.org, escodrinya les dades del mercat laboral del sector de la construcció illenc. Quines són les dades més importants? Sintèticament les següents: per una banda, la població ocupada ha baixat un total de 38.100 efectius (un 43,9%) en els darrers quatre anys (segon trimestre de 2008 sobre mateix trimestre de 2012) i el pes relatiu de la població ocupada al sector de la construcció sobre el total ha baixat un 6,4%. Per una altra banda, en aquests quatre anys, el nombre de persones assalariades ha baixat un 51,9% (-34.900 persones); és a dir, la població ocupada del sector de la construcció que no és empresària, ni autònoma, ni autònoma dependent, baixa vuit punts més que la població ocupada en el seu conjunt. Aquesta dada explica que el pes dels assalariats de la construcció sobre el total de persones assalariades ha passat d'un 16,6% en el primer trimestre de 2008 a un 9,8% en el mateix trimestre de 2012. Però, tal vegada, les dades més rellevants siguin, per un costat, les de destrucció d'ocupació de manera que, segons les afiliacions a la Seguretat Social, en el període 2009-2011 s'han perdut un total de 9.024 llocs de treball (un 24,9% en termes percentuals) i, per l'altre costat, les de l'atur, que s'incrementà un 63,46% des de l'any 2008 al 2011. Aquest augment de persones aturades en el sector de la construcció ha estat diferent segons cada una de les illes. De 2007 a 2011, a

* Publicat a Diario de Mallorca, 15.10.2012

Mallorca creix un 221%, un 162% a Menorca, un 113% a Eivissa i un 24% a Formentera. Amb tot, una de les dades que em sembla més rellevant és que el percentatge d'atur de la construcció en el conjunt de Balears, sobre el total d'atur registrat, s'ha instal·lat per sobre del 20%.

Tot plegat es confirma que el nombre d'efectius humans treballant en aquest sector cresqué en paral·lel al creixement de la bombolla immobiliària i una vegada esclatà aquesta, deixà un allau de persones en atur. És el que Miquel Alenyà i Ferran Navinés, coordinadors del llibre *L'economia balear 1970-2010*", defineixen de la següent manera: "És ara, quan es gira la vista enrere i es veuen els efectes perniciosos de la fase de creixement d'aquests anys passats, quan es pot apreciar en tota la seva intensitat fins a quin punt s'ha produït una distorsió significativa del ventall d'inversions massa esbiaixat cap el totxo, l'especulació i la corrupció" (pàgina 123).

Sembla, idò, obvi que el pes de l'ocupació del sector de la construcció en el mercat laboral global de Balears no tornarà a ser el que fou en el passat. És més, seria inconvenient no fer cas a l'evidència que cada cop són més els experts i organismes públics i privats que postulen una disminució del pes de la construcció dintre de la composició sectorial de l'economia espanyola i regional, conseqüència d'una disminució de l'obra nova. Però s'ha de posar igual èmfasi en un fet esperançador: hi ha una altra economia de la construcció basada en la rehabilitació, l'adequació de les llars als requeriments mediambientals i de estalvi d'energia, l'exportació de material de construcció, etc. En definitiva, un model d'activitat del sector en el qual és fonamental la R+D+i; la qualificació professional d'empresaris i treballadors; i el foment de debò de l'emprenedoria, l'exportació i la cooperació empresarial per millorar la baixa productivitat de la micro empresa.

Abans he dit que considerava molt rellevant que el percentatge d'atur registrat a la construcció, sobre el total d'atur registrat, no baixi en cap cas del 20%. Aquest fet ens indica que el mercat laboral illenc gaudeix d'una baixa mobilitat sectorial. La qual cosa ens du a insistir en la urgència d'un pla d'ocupació amb una veritable aposta per polítiques actives d'ocupació per, entre d'altres coses, dotar d'habilitats a les persones aturades i en demanda d'ocupació en el sector de la construcció, perquè puguin trobar feina a altres sectors econòmics i tenir oportunitats de participar laboralment en el "nou model de construcció".

Les polítiques d'austeritat dels pressupostos públics no haurien d'impedir la inversió pública en aquest procés de modernització del sector de la construcció. Les polítiques sustentades únicament en nova construcció i intensives en consum de territori són les polítiques antigues que ens han

conduït a la situació actual de col·lapse. Persistir-hi significa una resistència improductiva al canvi; una resistència impròpia d'una societat dinàmica i innovadora. En definitiva és ben hora que ens fem una pregunta cabdal: Volem créixer com Suècia o com Letònia? Amb valor afegit i cohesió social o amb sous baixos i desforestació de drets socials? No hi ha massa més models.

Creixement sense ocupació?*

Des de fa alguns anys hi ha una importat producció teòrica sobre el creixement econòmic clàssic -el mesurat únicament en augments de PIB-sense ocupació. Pot semblar paradoxal però cada cop es parla més, fins i tot, de creixement amb pèrdua d'ocupació o "Joblost growth". És a dir, avui en dia un augment de PIB (ni encara que sigui per sobre del 2%) assegura creixements d'ocupació i disminució d'atur. Sense tanta teorització, a la Fundació Gadeso també fa bastant de temps que advertim que són possibles i plausibles "escenaris de creixements turístics sense creixements significatius d'ocupació". Val a dir que, hem d'insistir una altra vegada, no és el mateix crear ocupació que reduir l'atur. L'atur registrat i estimat pot baixar per raons alienes al tarannà de l'economia, com ara, descensos de la població activa, migracions, creixement de l'atur desanimat, engrandiment del mercat laboral irregular, etc.

Malgrat l'aclaparadora ofensiva oficial i d'opinió publicada, sóc de l'opinió que la situació de les Illes Balears és ja de Joblost growth. Això és el que s'intueix de la lectura del número 23 de la publicació digital *Temes Socioeconòmics Gadeso*, al que podeu accedir a www.gadeso.org. Sota el títol de "Un estiu laboral que no albira la sortida de la crisi social" s'analitzen els trets més rellevants del mercat laboral durant el trimestre estiuenc per excel·lència, és dir, els mesos de juliol, agost i setembre. Telegràficament els resultats que considero més rellevants d'aquest anàlisi són els següents: Pel que fa específicament al sector turístic la principal conclusió és que les arribades de turistes creixen de 2012 a 2013 en un 1,4%, mentre que l'ocupació turística (Afilacions a la Seguretat Social) baixa un 0,6% en aquest mateix període. A més, em sembla important senyalar que la temporalitat de l'ocupació turística frega el 41% i que en els mesos centrals de l'estiu hi ha una mitjana superior a 11.000 persones registrades en demanda d'ocupació en el sector d'hoteleria (allotjament i restauració).

En quant al mercat laboral general, cal apuntar les següents informacions del quinquenni 2009-2013 : a) L'atur registrat ha oscil·lat entre les 67.000 i les 76.000 persones, amb un creixement del 4,1%, i, segons dades de l'EPA, la població aturada ha augmentat un 17%. b) L'atur registrat de més d'un any ininterromput assoleix la xifra mitjana record de 27.802 persones, i, amb dades de l'EPA, la població aturada de més de dos anys creix un 577% i la de més d'un any (sense arribar al dos) ho fa en un 52%. c) S'han perdut gairebé un 2% d'afiliacions a la Seguretat Social. e) La contractació temporal extrema (contractes de menys de 3 mesos) creix fins a superar el 61% sobre el total de

* Publicat a Diario de Mallorca, 18.11.2013

contractes registrats. f) La població assalariada amb contracte temporal ja representa el 29,2% del total de persones assalariades. g) La població ocupada a temps parcial segueix sent majoritàriament femenina, però el creixement més gran es produeix entre els homes (amb un augment de 3,6 punts percentuals). I h) Amb les dades d'incorporació a la prestació de desocupació contributiva podem intuir que entre 23.546 i 25.378 persones perden, d'una manera o d'altra, l'ocupació durant els mesos d'estiu.

Segur que és necessari insistir en la conveniència d'un pacte apolític, econòmic i social en matèria turística perquè, pot ser que el turisme sigui part del nostre problema, però, seguint amb el raonament de Miquel Puig en el seu llibre "La sortida del laberint. El camí per superar la crisi creant llocs de treballs decents", un millor turisme seria part de la solució. Sense un revulsiu qualitatiu al statu quo del nostre model econòmic, tenim assegurat el camí d'una llarga decadència. El mateix camí que ha fet caure entre 2001 i 2012 un 13,2% el PIB per càpita i marca una continua tendència a la baixa del Índex de Desenvolupament Humà de les Illes Balears.

Cau el mite d'una comunitat que va pel bon camí*

Sense un cert canvi de model econòmic i unes balances fiscals justes i equilibrades, les Illes Balears poden instal·lar-se fàcilment en una constant baixada del PIB per càpita.

Ens fa falta una certa diversificació per acompanyar el motor de la nostra prosperitat, que no és altre que l'especialització turística. És imprescindible un millor finançament autonòmic que ens permeti fer polítiques d'incentivació econòmica, mantenir l'estat del benestar i presentar els nostres valors paisatgístics i patrimonials. En cas contrari creixerem, però potser no progressem.

El “Tot Turisme” ens pot empobrir si no ho fem bé. No ho farem bé si volem augmentar la competitivitat regional a força d'abaixar els salaris i els Costos Laborals Unitaris.

Les baixades salarials es compensen pels creixements dels marges de beneficis empresarials i, en part, pels augments dels impostos indirectes i algunes taxes. No podem estar massa més temps sense abordar el deteriorament -via precarietat laboral i abandó escolar- del nostre capital humà. Encarar de valent la qüestió social és el gran repte del futur immediat. O repensem com milloram la nostra capacitat d'oferir prestacions socials adequades a la realitat actual, o el procés d'empobriment de les classes mitjanes i baixes serà imparabile.

Sense aportar grans novetats, l'informe de Funcas ens mostra que no anam pel bon camí. La possibilitat de triar un camí equivocat ja l'insinuava Joseph Stiglitz en escriure, l'any 2010: “És cert que les coses canviaran a causa de la crisi. La tornada al món d'abans de la crisi està exclòs. Però aquests canvis seran profunds, radicals? Aniran en la direcció adequada? Hem perdut la sensació d'urgència, i el que ha passat fins ara augura un mal avenir”. La va encertar!

Pot ser que la nostra economia estigui sortint de la recessió, però la nostra gent està patint una greu crisi, amb carències materials importants, amb el sorgiment de noves formes de pobresa, com ara l'energètica o la tecnològica. I mentrestant els desnonaments no aturen. No és estrany, idò, la mala posició de les Illes Balears en el rànquing autonòmic de l'Índex de Desenvolupament Humà. Malauradament, altres indicadors que no són el PIB ens poden fer visualitzar una revifada de la infelicitat. Ho veurem quan es faci pública

* Publicat a Ara Balears, 19.02.1014

l'evolució de l'indicador de felicitat que elabora l'ONU, o d'altres indicadors sintètics de felicitat, benestar i sostenibilitat que calculen entitats privades, com ara el Better Life Index o el Happy Planet Index. Cada pic és més cert que el problema principal no és quan sortirem de la crisi actual, sinó com en sortirem.

Amb més igualtat o amb més desigualtat? Amb més o manco democràcia? En definitiva, cau el mite del bon camí... si no volem una societat dual

Bon agost o engreixament perillós?*

L'INE acaba de fer públiques les dades provisionals de la Conjuntura Hotelera del mes d'agost de 2014. A les Illes Balears es concentra, amb un 35,7%, el percentatge més gran del total de les pernoctacions de turistes estrangers que fan vacances en el conjunt del Regne d'Espanya. El percentatge de turistes residents a Espanya que tria les illes per a les seves vacances ja no és tan bo: únicament aconseguim el 5,2% del total d'aquest mercat del mes de vacances per excel·lència dels espanyols i les espanyoles. Potser hi hagi un problema d'excessiva especialització en el turisme estranger. Sens dubte ens convindria una major penetració en el mercat turístic espanyol. Els hotels de les Illes Balears també lideren, amb un espectacular 90,6%, el grau d'ocupació de les places hoteleres disponibles. En qualsevol cas aquest indicador ha baixat un 1,4% en relació a agost de l'any anterior. No obstant això, el que m'interessa posar en relleu és que el nombre de turistes d'agost ha crescut aquest any un 5,1% (d'1.473.646 a 1.549.102), el nombre de pernoctacions ha baixat un 12% (l'any 2013 van ser un total de 10.277.632 i aquest any 9.047.221), i el personal ocupat –sense especificar quants ho fan a temps parcial– ha minvat un 1% (dels 49.512 ocupats de l'any 2013 als 49.038 del 2014).

Tot plegat ens podria estar indicant que el nostre turisme hoteler, malgrat augmentar el nombre de turistes, és incapaç de millorar els registres en pernoctacions i en ocupació laboral. I és que tenim un problema greu: l'estada mitjana no deixa de baixar: dels 8,7 dies de principis dels anys dos mil hem passat als 6,64 de l'agost de 2014.

Els ecologistes expliquen una història que, més o menys, diu el següent: una persona va al metge amb problemes seriosos de sobrepès. Se li recomana un canvi d'hàbits alimentaris, una dieta més sana i posar fi a la rutina de vida sedentària.

El nostre personatge pregunta per què ha de fer tants sacrificis. Se li contesta que ha de perdre pes. Ell –o ella– contesta irritat: "Però si encara puc utilitzar roba de talles més grans i em puc continuar afluixant el cinturó!". No fa cas a la recomanació mèdica i al cap d'uns mesos sofreix un infart. Havia passat de la talla XXL a una de superior i havia afluixat dos forats el cinturó. Apliquin la metàfora al nostre model de turisme i entendran que, si continuem creixent en nombre de turistes, podem col·lapsar. Temps al temps si continuem pensant que podem engreixar i engreixar en nombre de turistes.

* Publicat a Ara Balears, 23.06.2014

El necessari canvi de xip empresarial*

En ple estiu -concretament l'1 d'agost- es va publicar una de les estadístiques anuals més importants de les que produeix l'Institut Nacional d'Estadística (INE). Em referesc al Directori Central d'Empreses (DIRCE) que ens informa de l'estructura i del dinamisme del teixit empresarial.

El DIRCE, que ha esdevingut imprescindible per esbrinar el que passa amb la demografia empresarial és, si em permeteu la comparació, una mena d'EPA referida al món de les empreses i dels locals empresarials en actiu. Val a dir que és l'estadística de referència pels organismes internacionals, en particular, per a l'Oficina d'Estadística de la Unió Europea (Eurostat) sobre el tarannà del teixit empresarial.

A la Fundació Gadeso acabam de publicar el número 38 de la publicació digital *Temes Socioeconòmics* (disponible a www.gadeso.org) que, amb el títol "La crisi no dona treva: Demografia empresarial a la baixa", analitza les dades d'aquest DIRCE referides a les Illes Balears. Malgrat els reiterats discursos sobre la recuperació econòmica, de canvi de tendència, etc., la realitat és molt tossuda. El punt cert és que la sangria d'empreses no s'ha aturat. El teixit empresarial illenc ha perdut des de 2008 un 9,7% d'empreses (9.065). i, la tendència a la baixa no afluixa: L'any 2014 començà amb 774 empreses manco que l'any 2013.

I tanmateix, m'interessa posar en relleu dues informacions que consider especialment rellevants: 1.- En el període 2008-2014, més enllà del conegut daltabaix demogràfic empresarial de la construcció (-31,1%) i de la consolidació d'un model econòmic súper especialitzat en el sector de serveis turístics, el que crida l'atenció és la important i dramàtica –i tal vegada menys coneguda- pèrdua de població empresarial industrial (un -19,4%). 2.- La micro empresa (mesurada d'acord amb la plantilla assalariada) és extraordinàriament hegemònica en la població empresarial de Balears. Fins i tot, sembla que la crisi ha aguditzat aquesta situació: L'any 2008 les empreses que tenien 10 o més assalariats i assalariades tot just arribaven al 6% del total de la població empresarial illenca. La darrera dada coneguda de gener de 2014 situa aquest percentatge en un 4%.

Sobre aquesta dada, potser sigui "políticament incorrecte" no apuntar-se al papanatisme de lloar les meravelles de la petita i molt petita empresa, però fa mots anys que se sap que les empreses amb ràtios òptims de productivitat són aquelles que tenen una magnitud mitjana. És a dir, aquelles unitats

* Publicat a Diario de Mallorca, 14.09.2014

empresarials que, sense caure en les ineficiències que solen generar les excessivament grans, poden aplicar, a tall d'exemple, mesures laborals de flexiseguretat interna, incorporar R+D+i en els seus processos productius o de prestació de serveis, o ser empreses eficientment col·laboradores d'un sistema regional planificat a mig i llarg termini, de formació professional dual.

En definitiva, crec que és una llàstima que estiguem instal·lats en una gairebé contínua reforma del mercat laboral per precaritzar cada pic més el factor treball i, alhora, siguem tan refractaris a la necessària reforma del model empresarial. La idea hegemònica és entestar-se en mal copiar els "Mini-Jobs" alemanys i menysprear la capacitat de les petites i mitjanes empreses alemanyes de fer empresa en xarxa. És l'hora de canviar de xip!

Malbaratament de capital humà*

Segons la definició de l'oficina d'estadística de la UE, Eurostat, la població inactiva la integren persones de més de 16 anys que ni són ocupades, ni aturades. És a dir, ni estan treballant, ni estan aturades, ni tan sols cerquen feina. L'origen d'aquesta definició té a veure amb la imatgeria europea del segle passat: una societat basada en la plena ocupació, amb un mercat laboral força incliusiu i un estat del benestar potent i, alhora, eficient. Es donava per fet que les passarel·les entre sistema escolar i activitat laboral i/o professional funcionaven. Una persona jove ni-ni (que ni estudia ni treballa) era una raresa. Avui és un fenomen força important, que a les Illes Balears té les seves particularitats i perquè.

El nostre particular camí d'inserció a la mundialització neoliberal, esperonejada per una entrada a la Unió Europea que ens reservava el paper privilegiat de ser un balneari d'estiueig de les classes mitjanes centreeuropees, provocà una creixent deslocalització de la indústria illenca i una extraordinària especialització del model econòmic basat en el turisme de sol i platja, estacional i amb poc valor afegit.

Aquest model de creixement balear -amb algunes diferències de ritme en cada una de les illes- s'ha acompanyat d'episodis d'una intensa activitat constructiva. Any rere any, al *boom* turístic l'ha acompanyat un *boom* a la construcció, i a la inversa, a vegades incentivats pel missatge escrit en el BOE que “toda España es urbanizable”, altres perquè aquesta terra ha patit governants molt irresponsables, que durant etapes de gran dinamisme de la iniciativa privada s'entestaven a omplir els territoris insulars d'obra pública. D'aquella polseguera, vingueren els fangs de la corrupció...

Un model de creixement com el descrit provocà efectes positius. La ràpida extensió i consolidació de les classes mitjanes i fregar situacions de gairebé plena ocupació poden ser dos bons exemples. Però també té efectes molt negatius: és un model de creixement inestable que provoca precarietat econòmica a les famílies (endeutament), precarietat laboral (temporalitat), precarietat en la sostenibilitat dels serveis públics bàsics (crisi de recaptació) i precarietat del capital humà (fracàs, abandó escolar, baixa taxa d'estudiants d'educació superior). La crisi que patim des de 2008, lluny de ser encarada com una oportunitat pel canvi, ha resultat ser un esperó per agreujar les precarietats. I, tanmateix, posar tots els ous en el paner del turisme de tota la vida no ha permès acabar amb l'atur de molt llarga durada, ni frenar la

* Publicat a Ara Balears, 20.09.2014

migració del talent jove, ni que cada pic siguin més evidents els creixements turístics sense creixements equivalents d'ocupació.

En aquest sentit, l'extensió del fenomen de les persones joves ni-ni és, a parer meu, una causa de la gestió neoliberal de la crisi. A tall d'exemple: 1.- Les reformes laborals han provocat el sorgiment de dos fenòmens nous en el mercat laboral illenc: la presència de treballadors i treballadors pobres o *working poors*, i que molts efectius laborals considerin que el mercat laboral ja no proporciona oportunitats de *making work pay*, és a dir, treball que compensi o, dit d'una altra manera, que hi hagi rendibilitat en el treball remunerat (aquesta percepció i les males experiències laborals inicials són determinats perquè molts joves que no estudien també acabin sense treballar). 2.- Les retallades i la LOMQE han escapat cruelment les polítiques d'igualtat d'oportunitats en el sistema educatiu públic. L'austeritat pels no rics ha fet que els Serveis Socials hagin col·lapsat en la seva funció preventiva i inclusiva en matèria d'infància i joventut. L'existència de joves ni-ni no és un problema de les persones en aquesta situació ni de les seves famílies. És un fracàs social que cal abordar amb un pacte per l'educació de qualitat, construint un autèntic sistema de qualificacions professionals, recuperant consensos per enfrontar-nos units al fracàs i l'abandó escolar, tornant al treball la dignitat i capacitat de garantir a no caure en risc de pobresa o exclusió social. Ni ens podem permetre malbaratar més capital humà ni negar passió igualitària a la democràcia.

Tot turisme: capitalisme del desastre*

Faltaven uns dies perquè acabés l'any 2014 quan es presentà l'estudi de l'impacte del turisme sobre l'economia i l'ocupació de les Illes Balears al 2013 (IMPACTUR). Malgrat ser un treball del lobby turístic Exceltur, la seva presentació tingué la màxima presència institucional, incloent-hi el president del Govern. En un país democràtic normal hauria estat una situació una mica anormal. Sembla raonable pensar que una cosa és que els lobbys funcionin amb més o menys transparència i, fins i tot, tinguin ajudes institucionals -com és el cas de la col·laboració de la conselleria del carrer Montenegro de Palma en l'elaboració d'aquest estudi- i una altra és que la màxima autoritat institucional democràtica es presti a presidir un acte del lobby que, en defensa de llurs interessos, li fa pressió.

Diguem-ho curt i ras, els estudis IMPACTUR són un instrument important en la tasca lobbista de l'agrupació del gran empresariat turístic, anomenada Alianza para la Excelencia Turística (Exceltur), sobre els governs autonòmics que, àdhuc, tenen bastants competències per impulsar legislacions i executar polítiques turístiques. Dit això, és pertinent demanar: Quants doblers públics s'han gastat per fer un estudi que s'hauria pogut fer amb els mitjans propis de l'administració autonòmica? Per què s'ha finançat la tasca d'investigació privada d'una entitat forana en lloc de, posem per cas, la UIB?

En qualsevol cas, car ja l'hem pagat entre tots i totes, el que em sembla més important és esbrinar què aporta aquest IMPACTUR al coneixement del principalíssim sector econòmic de les Illes Balears. Certament, poca cosa que no sabéssim. Anem a pams, per una banda se'ns diu que el volum de l'activitat turística al 2013 representà el 45% del total del PIB de Balears. Prenent en consideració l'atonía dels altres sectors econòmics, i amb la imputació d'activitats molt diverses sota el paraigua d' "activitat turística" que fan els autors, gairebé a ningú amb dos dits de front no l'haurà sorprès gens l'alta participació en el PIB regional d'aquesta pluriactivitat econòmica turística. La nostra excessiva dependència del turisme i el camí envers un País Tot Turisme ve d'antic. Tanmateix, allò que sí és una certa sorpresa és l'absència d'un càlcul ad hoc de l'aportació al PIB illenc de l'activitat hotelera. En qualsevol cas convé tenir en compte que les limitacions del PIB com a principal indicador de l'estat d'una societat i d'una economia són molt importants. Tingui's en compte que només mesura la part monetaritzada de la producció de béns i serveis (prostitució i drogues incloses) i s'oblida, per exemple, de computar tota l'autoproducció domèstica, de mesurar els danys ambientals i la degradació del patrimoni natural i/o cultural i de proporcionar

* Publicat a Ara Balears, 18.01.2015

alguna informació sobre el nivell de benestar i sobre l'evolució de les desigualtats. Per tant, la novetat de l'IMPACTUR hauria estat que incorporés informació de com es reparteix la riquesa generada per l'activitat turística illenca.

L'altra conclusió d'impacte és que, durant l'any 2013, l'activitat turística va generar un total de 153.059 llocs de treball (el 34,8% del total de l'ocupació de les Illes Balears d'aquell any). Això tampoc no aportaria cap novetat, si no fos perquè l'evolució d'aquesta ocupació turística en relació amb el PIB que es fa al mateix IMPACTUR ens permet afirmar que estem en una situació en la qual hi ha creixement de PIB, sense que hi hagi una relació entre aquest creixement i un procés de creació d'ocupació equivalent. És a dir, el fet que el PIB turístic illenc hagi passat d'11.403 milions d'euros l'any 2008 als 11.857 del 2013 (un augment del 4%) i que això hagi propiciat que només 119 persones més tinguessin una ocupació formal (no arriba al 0,5% d'increment) palesa una situació de creixement sense ocupació. Tal vegada, si no esmercem la política econòmica, cada pic haurem de parlar més del que els anglosaxons anomenen *jobless recoveries* o, dit en català, recuperacions sense ocupació.

Tot plegat convida a reflexionar sobre la necessitat d'un altre model econòmic per a les Illes Balears, que incorpori alguna dosi de diversificació i expulsi de l'acció política econòmica la màxima thatcheriana del "*Let the rich get richer*". Aquest "deixar que el ric aconseguixi ser més ric" és el que s'ha fet en els darrers anys amb els hotelers. Aquesta opció de política econòmica s'ha presentat, sense complexos, com l'única política possible. No és cert que ho sigui. Per contra, és ben hora de prendre en consideració que, segons Zygmunt Bauman, autors com ara Stewart Lansley, Joseph Eugene Stiglitz o Danny Dorling coincideixen que "*el dogma tan socorregut que afirma que l'enriquiment dels rics acaba revertint a la societat no és més que una mescla de mentida intencionada i forçada ceguesa moral*" (La riquesa d'uns pocs ens beneficiarà a tots?, pàgina 27).

Entestar-se en un model de tot turisme a base de dogmes que no fan altra cosa sinó imposar ineficiència econòmica, descohesió social i iniquitat ecològica és un camí segur cap al, amb una expressió de Naomi Klein, "capitalisme del desastre". Cal evitar-ho!

Balears, illes desindustrialitzades, no gràcies!*

A l'anterior número de L'altra mirada comentava, molt de passada, les dades del DIRCE (Directori Central d'Empreses) que, per dir-ho d'alguna manera, és una mena d'EPA referida a la demografia de les empreses i dels locals empresarials en actiu. En aquell Apunt socioeconòmic avançava que el teixit empresarial illenc ha perdut des de 2008 un 9,7% d'empreses (9.065 en termes absoluts). Com podeu suposar, el gran daltabaix s'ha produït en el sector de la construcció, però el que ara m'interessa posar en relleu és la important pèrdua de població empresarial industrial. Des de l'any 2008 hem passat de 5.364 empreses industrials a 4.320 a principis de 2014. És a dir, en aquests anys de crisi el teixit industrial illenc s'ha reduït en un -19,4%. Poca broma!

A les anteriors dades estructurals n'hi podem afegir algunes de conjunturals que, tot i que amb caràcter provisional, l'INE ha publicat durant les primeres setmanes del mes de setembre. Segons l'estadística d'Índexs de Producció Industrial de juliol de 2014, de les set comunitats autònomes amb variació negativa de la taxa anual de producció industrial, la CAIB és, amb diferència, la que, amb un espectacular -10,2%, més producció industrial perd. Pel que fa als Índexs d'entrades de comandes industrials (és a dir, el nombre de comandes que reben les empreses industrials) les dades provisionals de juliol reflecteixen una caiguda interanual del -22,9% (en el grup de les sis CCAA que perden comandes industrials, només Canàries en perd més que les Balears). En coherència amb aquestes dades de producció i comandes industrials, l'Índex de xifres de negoci industrial illenc cau en un -19,9% en variació interanual de juliol.

Les empreses industrials que encara mantenen la seva activitat (més de quatre mil tres-cents, segons el DIRCE) són un tresor que cal preservar amb molta cura. El teixit industrial illenc té una interessant presència en sectors com ara el de l'alimentació (387 empreses), la fabricació de begudes (95 unitats empresarials), el cuir i el calçat (118 indústries), la fusta (445 empreses), les arts gràfiques (314 empreses), la fabricació de mobles (337 empreses), la "fabricació de minerals no metàl·lics" (1225 empreses), les indústries químiques (42) o les fàbriques de productes metàl·lics (654), per exemple. La indústria de les Illes Balears no està condemnada a la seva extinció total. Però per frenar la tendència a la irrellevància en el model de creixement i desenvolupament de les Illes Balears és imprescindible un canvi radical de política industrial, tant en el Regne d'Espanya com a casa nostra.

* Publicat a L'Altra Mirada (www.laltramirada.cat), octubre 2014.

El full de ruta per a la salvació de la nostra indústria implica canviar les regles de joc: la major atenció dels poders públics ha de ser pels sectors econòmics amb més dificultats, perquè no ens convé un suport gairebé exclusiu al sector turístic. Cal un pacte polític econòmic, financer i social i una vertadera aposta per la R+D+i entorn a la indústria balear, i un vertader Regim Econòmic Especial amb garanties de compliment. Cal recordar que l'article 39 de la Llei 30/1998, de 29 de juliol, del "Règimen Especial de les Illes Balears" deia : "El Gobierno del Estado promoverá las medidas necesarias para el mantenimiento de las industrias tradicionales en las Illes Balears, entre ellas las de fabricación de calzado, piel, muebles y bisutería, así como la adecuación de la normativa laboral a los problemas de estacionalidad que les afecten..." Un altre vergonyós incompliment de l'Estat envers les illes, la seva economia i la seva gent.

Per acabar, una lectura: Gairebé tota la literatura especialitzada sosté que les societats occidentals amb una certa base industrial solen ser més igualitàries o, si més no, tenen més recursos i mitjans públics per implementar polítiques correctores de les desigualtats. Per això he pensat recomanar el llibre de Thomas Piketty "L'economia de les desigualtats" (Edicions 62). L'edició en català i l'actualització d'aquesta obra, publicada per primera vegada l'any 1997 a França, té molt a veure amb el ressò polític, acadèmic, i, sobretot, mediàtic del llibre "Le capital au 21e siècle" de Piketty que encara no s'ha publicat ni en castellà ni en català i que no he llegit. Modestament, en el cas de "L'economia de les desigualtats" em sembla que no són tan importants -i sí són molt discutibles- les aportacions de Piketty. No obstant, només pel mèrit d'haver posat l'assumpte de les desigualtats en el centre de moltes discussions ja paga la seva lectura. I, ahora, la indústria fa calaix.

3

REFORMA LABORAL DE 2012: PLOU [PRECARIETAT] SOBRE BANYAT

Reforma laboral i més iniquitat social?*

Aquesta setmana s'ha iniciat la X legislatura de l'actual etapa democràtica del Regne d'Espanya. L'imminent President Rajoy ha avançat en el si de la junta directiva del PP, algunes línies –certament confoses- d'actuació en política econòmica. A l'espera del discurs d'investidura ens hem de conformar amb vagues al·lusions a la consecució dels compromisos fiscals, a la reforma del sistema financer i a la del mercat laboral. El missatge que jo capto és el següent: Majors retallades socials i alguna pujada d'impostos indirectes com ara l'IVA, la creació -directa o indirectament- d'un anomenat “banc dolent ” amb la conseqüent aportació de cabdals públics per a la reestructuració bancària i l'abaratiment del factor treball.

Sigui com sigui, el Sr. Rajoy començarà la seva etapa de President del Govern del Regne d'Espanya en un escenari socioeconòmic força complicat. El mateix Rajoy ha reconegut que durant l'any 2012 el creixement de l'economia estarà molt influenciat per les mesures d'austeritat i que l'atur tindrà un comportament a pitjor. Amb afirmacions com aquesta, no fa altra cosa que fer-se ressò de l'opinió quasi unànime dels analistes. En aquets sentit i a tall d'exemple Funcas acaba de pronosticar per l'any que ve un escenari recessiu amb una taxa d'atur del 22,2%.

Amb aquest tauló de joc les peces es poden moure poc però ho poden fer cap a una major o menor iniquitat. En aquest sentit, s'ha de recordar que recentment l'OCDE ha publicat un informe que demostra que a Espanya la desigualtat s'ha incrementat en els dos darrers anys a causa de les polítiques fiscals aplicades però, segons el citat informe, el que més ha influït en el creixement de la desigualtat ha estat l'augment del nombre de persones treballadores amb baixes remuneracions. Per tant, em sembla obvi que si s'aprofundeix en una estratègia d'abaratiment nominal del cost laboral unitari es produirà una major desigualtat.

L'àmbit més immediat en el qual s'observarà si l'acció del Govern Rajoy s'orienta cap a una major o menor equitat serà, sens dubte, el de la Reforma Laboral. En la meua opinió els nyaps que el Govern socialista ha fet en els anys 2010 i 2011 a la legislació laboral espanyola -insisteixo que em refereixo a la normativa laboral i no a la social ni de Seguretat Social que , al meu criteri, ha estat encertada- “legítima” als nous governants a

* Publicat a la web de la Fundació Gadeso (www.gadeso.org), desembre 2011

fer una nova reforma de l'Estatut dels Treballadors, la qual cosa m'omple d'angoixa. Tres sons les meves preocupacions:

Primera: Que als àmbits pròxims al PP és parli cada vegada menys de “flexibilitat” i més d’ “abaratiment”. En aquest nou discurs els Minijobs¹ són la peça clau.

Segona: Que els *think tanks* més influents en aquestes matèries hagin assolit uns nivells de radicalització preocupants. A tall d'exemple, citaré només el darrer informe de l'Institut Internacional Cuatrecasas – ManpowerGroup en el qual s'hi poden llegir coses tant insòlites com la següent: “ Despido disciplinario y productividad: se requiere una mayor clarificación y seguridad jurídica en el ejercicio del poder disciplinario en la empresa, dado la incidencia que dicho poder tiene en garantizar la adecuada convivencia y productividad en la organización empresarial”.

Tercera: A l'imaginari col·lectiu s'ha instal·lat una percepció molt positiva de la situació laboral d'Alemanya. De fet, aquesta certa idealització del model alemany se sol emprar per justificar la implantació d'algunes reformes a la normativa laboral espanyola (els *minijobs* realment són *kurzfristige*). La situació actual -no la de principis de segle XXI- del mercat de treball d'Alemanya és el reflex d'una economia centrada en l'exportació i descuidada en tot el que tingui a veure amb el consum intern. Les darreres dades disponibles posen de manifest que els excedents pels augments de productivitat no han millorat salaris ni protecció social la qual cosa pot explicar que el 20% del assalariats alemanys siguin treballadors pobres.

Tres preocupacions que es resumeixen en una sola i cabdria: el desig de seny, capacitat d'acord i saviesa perquè el nous governants sàpiguen fer una reforma laboral que ens allunyi de les “aterridores escenes d'un món futur profundament dividit entre nosaltres i ells, estripat per la sospita mútua, amb odi a l'autoritat des de baix i menyspreu per la gent des de dalt”. Ho escrigué, l'any 1974 l'economista E.F. Schumacher a la seva obra “Small is Beautiful”. Seria lamentable que fos realitat en el propres anys.

¹ <http://www.consejeriadedtrabajo.de/hoja%20mini-empleos.pdf>

Una perillosa reforma laboral*

I.- La Reforma Laboral plasmada en el Reial Decret-Llei 3/2012, de 10 de febrer, és una autèntica revolució (en aquest cas conservadora) del Dret Laboral espanyol. Un canvi tan radical que es fa sense una diagnosi prèvia del mercat laboral del Regne d'Espanya pot provocar perillosos efectes col·laterals indesitjables. De fet, la darrera aproximació seriosa a l'anàlisi de trajectòries de fons d'aquestes qüestions data de gener de l'any 2005 en aquell document que elaborà la Comissió d'Experts per al Diàleg Social titulat "Más y mejor empleo en un nuevo escenario socioeconómico: por una flexibilidad y seguridad laborales efectivas". Certament ha plogut molt en els darres set anys, però és molt aconsellable la relectura d'aquest informe per adonar-se que les Reformes Laborals dels anys 2010 i 2011 es feren únicament per associar als insaciabls mercats financers i la d'ara no té altre explicació que una deriva ideològica ultraconservadora i un va intent del Govern del PP d'aconseguir de la troika (UE/BCE/FMI) una certa flexibilitat en els terminis per la reducció del dèficit públic. El més provable és que la Reforma Laboral no aconsegueixi ni la clemència de les institucions europees i internacionals, ni crearà ocupació ni reduirà la temporalitat laboral directament associada als problemes de productivitat que té el mercat laboral espanyol. El perill és, idò, que es provoqui un gran decepció a una societat amb graus elevats de frustració per la crisi.

II.- Pot ser discutible la intensitat, però no ho és que l'objectiu principal de la Reforma Laboral del PP és el d'un abaratiment estructural dels costos laborals. A aquest fi es dedica la major part de la enginyeria reformadora: Des de la implantació d'unes normes per a la negociació dels convenis absolutament esbiaixada a favor de la part empresarial, al radical abaratiment del cost de tot tipus d'acomiadament passant per la promoció d'una mena de "Guantánamo laboral" sota l'eufemisme de "Contrato de trabajo por tiempo indefinido de apoyo a los emprendedores". Tenint en compte que aquest contracte té un acomiadament absolutament lliure i totalment gratuït durant el primer any de la relació laboral segur que serà molt emprat per l'empresariat. Val a dir que en la meva opinió –ho explicaré en un altre article- aquesta modalitat de contractació és pitjor que els famosos *minijobs* o mini feines d'Alemanya. En un context de moderació del salari nominal i d'absència de crèdit, el perill és d'una major contracció del consum i un aprofundiment de la recessió econòmica. Un altre perill és que la introducció de noves formes de precarietat - i 365 dies en període de prova ho és- pot agreujar la pèrdua de productivitat del factor treball.

* Publicat a la web de la Fundació Gadeso (www.gadeso.org), febrer 2012, i versió en castellà a Sin Permiso (www.sinpermiso.info), 26.02.2012

III.- Ni els defensors de la Reforma Laboral discuteixen que s'han extremat les facilitats per l'acomiadament tant individual com col·lectiu, al sector privat i al sector públic. Si prenem en consideració les previsions sobre ocupació de les institucions internacionals (OIT, FMI), europees i espanyoles, hom treu la conclusió que si ara és més bo de fer expulsar ma d'obra , l'atur creixerà encara més i que, amb el manteniment de les polítiques d'austeritat extrema, la proliferació dels EROs al sector públic promet ser la moda de la pròxima primavera. El perill cert és, idò, un increment de l'atur i un exponencial augment de la despesa de protecció d'atur que pot posar en qüestió la sostenibilitat d'aquest mecanisme automàtic d'estabilitat social.

IV.- Tinc la impressió que el canvi més radical, que tindrà més recorregut en el temps i que provocarà uns canvis socials de més calat són totes les mesures contingudes en el Capítol III del RDL. Les mesures dissenyades per afavorir la flexibilitat interna en les empreses obvien qualsevol mecanisme de negociació o pacte entre els subjectes de les relacions laborals. Les capacitats de direcció de l'empresa passen a ser omnímodes - l'alternativa a la acceptació per part del treballador/a és acomiadament- en matèries tals com classificació professional, mobilitat funcional, temps de treball o mobilitat geogràfica. El perill d'aquesta possibilitat d'autoritarisme empresarial és que, a les “friccions” o “imperfeccions” en la relació entre la demanda i l'oferta dels mercats laborals que analitzen els premis Nobel de Economia del 2010 Peter Diamond, Dale Mortensen i Christopher Pissarides, se n'hi sumin de noves. És a dir, a les ineficiències de l'atur conjuntural i de llarga durada, a les dificultats de lligar oferta i demanda, a la manca de formació i habilitats per ocupar un determinat lloc de feina, als desajustaments en salaris i productivitat, etc, ara s'hi sumaran les derivades de la gestió –autoritària o no- de l'empresa.

V.- En definitiva una Reforma Laboral que ens atraca perillosament a una societat més “dickesiniana”, amb manco cohesió social i un poc menys democràtica (atenció a la possible regulació restrictiva del dret de vaga). Un futur incert en el que el perill és que els progressistes no sapiguem combatre els perillosos afectes d'aquesta onada d'ideologia conservadora. Convé no badar massa i tenir present que, en paraules del mestre Josep Fontana, “la ofensiva empresarial no se limita. a buscar ventajas temporales, sino que aspira a una transformación permanente del sistema político”. Aquesta Reforma Laboral és, sens dubta, una peça d'importància d'aquesta transformació del sistema.

Els *minijobs* espanyols*

En un article anterior afirmava que, en la meua opinió, l' anomenat “Contrato de trabajo por tiempo indefinido de apoyo a los emprendedores” inclòs com a una de les grans apostes en la Reforma Laboral del Govern de Rajoy, és pitjor que els famosos mini jobs o minifeines d'Alemanya. A les properes línees intentaré justificar aquesta afirmació.

I.- L'abast de la modalitat de feina alemanya és d'un contracte marginal de menys de 15 hores i un ingrés salarial mitjà del voltant dels 200 euros mensuals. Una gran part del que a Espanya transita pels camins de la irregularitat i de l'economia submergida, allà és una activitat regularitzada mitjançant aquesta fórmula de relació laboral que, certament, és precària. Treballs amb salaris màxims de 400 euros/mes que, alhora, són compatibles amb les prestacions no contributives d'atur i altres ajuts socials, la inexistència d'una jornada màxima per a aquesta modalitat de feina o les peculiaritats de cotitzacions socials (l'empresari acaba pagant per treballador/a uns 120 euros a l'Estat, el 30% del salari) etc, certifiquen aquesta precarietat. Però, tot i que ja afecta a més de set milions de persones, la seva magnitud no deixa de ser marginal en el conjunt de l'entramat del mercat laboral alemany. La possibilitat de treballar amb diversos *minijobs* o en un *minijobs* i una ocupació regular palesa aquesta la voluntat de normativa marginal.

II.- En qualsevol cas no s'ha de confondre les minifeines amb les midifeines que tenen un salari mensual que oscil·la entre els 400 i els 800 euros, una cotització social empresarial completa (20% del salari) i una contribució de l' empleat inferior a les del treball regular però que són proporcionals al salari. Amb tot, cal advertir que també ens movem en els marges marginals del mercat laboral alemany. Tampoc convé oblidar que aquestes feines, encara que marginals, es produeixen en un context d'un estat -l'alemany- amb una xarxa de protecció social molt sòlida. Tot i les retallades aplicades en els darrers anys la prestació d'atur, que ascendeix al 67% del salari, dura un any i es perllonga per als majors de 55 anys. Una vegada esgotada aquesta prestació, es passa a rebre la prestació no contributiva que es indefinida i té una quantia de 359 euros mensuals, més el pagament del lloguer de l'habitatge, les despeses de calefacció i tot un seguit d'extres, depenent del nombre de fills i de l'edat d'aquests. En definitiva, les minifeines i les midifeines tenen vocació –amb resultats molt criticables- de ser instruments de les polítiques actives d'ocupació públiques alemanyes. Unes polítiques d'ocupació que, per cert, gaudeixen

* Publicat a la web de la Fundació Gadeso, (www.gadeso.org), febrer 2012

d'una gran coordinació entre polítiques actives i passives, i estan fortament participades pels agents socials i econòmics a un país que la normativa laboral i social es desplega en el marc en el que el sindicalisme té una gran influència i poder fruit de l'anomenada cogestió (Mitbestimmung).

III.- El *Contrato de trabajo por tiempo indefinido de apoyo a los emprendedores* que introdueix a la normativa espanyola la Reforma Laboral de 2012 ni té vocació de ser peça de les polítiques actives d'ocupació ni molt manco ocupar un espai marginal del mercat laboral espanyol. Ans al contrari, la intenció gens dissimulada dels impulsors de la Reforma Laboral és convertir aquesta nova modalitat contractual en un quasi contracte únic. Això es pretén aconseguir per les següents vies: a) Possibilitant la utilització d'aquests contractes a la immensa majoria d'empreses, concretament entorn al 95% que són les que tenen plantilles inferiors de 50 treballadors. b) Regulant un període de prova d'un any que converteix aquest contracte, formalment indefinit, en una relació laboral temporal i extraordinàriament inestable ja que no té data de finalització prevista. c) Fent que sigui l'únic contracte amb zero indemnització per acomiadament injustificat o per la finalització del "període de prova" d'un any. És, amb diferència, el contracte més barat ja que, cal recordar-ho, els formalment temporals tenen una indemnització de fi de contracte que aquest any és de nou dies i que serà de deu, onze i dotze els anys 2013, 2014 i 2015 respectivament. d) Dotant-lo d'importants incentius fiscals i bonificacions per impulsar la seva utilització per sobre de les altres modalitats contractuales. En la meua opinió, és tremendament feridor la perversió que es fa a l'equiparar emprenedor amb empresa de fins a 50 treballadors. Òbviament res te a veure l'autònom que no té cap empleat o té una micro plantilla amb mercantils amb plantilles considerablement nombroses i que en molts de casos són participades per grans empreses.

IV.- Tot indica que, si es superen els fundats dubtes d'inconstitucionalitat, aquest contracte serà un èxit d'utilització en el mercat laboral espanyol i al balear. Ho serà igual que ho foren aquells contractes eventual amb duració de tres anys que teòricament havien de servir per incentivar l'ocupació i el que realment aconseguiren fou un dels mercat laboral més segmentat de la UE i una baixada especular de la productivitat i de la qualificació del capital humà. Hi haurà empreses –emprenedores o no- que amb aquest contracte hi tinguin guanys. És el que sol passar quan la competitivitat es basa en el treball sense drets i costos laborals baixos. Però el país hi perdrà.

Reforma laboral i nova precarietat laboral i política*

I.- El dissabte 7 de juliol de 2012, el BOE publicà la Llei 3/2012, de mesures urgents per a la reforma del mercat laboral. Era el final del tràmit parlamentari del RDL de Reforma Laboral que el Govern de Mariano Rajoy imposà, amb la complicitat de la dreta política i econòmica més neoliberal, a la societat espanyola. Una imposició que, cal recordar-ho, acabava amb la cultura de reformar el Dret Laboral espanyol des de pràctiques -algunes d'èxit i d'altres de fracàs- de diàleg social. No hi podia haver acord social perquè la Reforma Laboral del PP no pretén solucionar cap hipotètic desajustament que pugui tenir el mercat laboral del Regne d'Espanya. Els objectius són uns altres: Una devaluació interna (amb una rebaixa del 20 – 25% del nivell de vida) i disciplinar el factor treball (amb un retall de la capacitat d'intervenció dels sindicats en general i en els centres de treball en particular).

II.- El tràmit parlamentari ha servit, únicament, per escenificar el menyspreu de la majoria pro reforma laboral (bàsicament PP – CiU) a les massives manifestacions ciutadanes, a la vaga general del 29 de març, a la crítica de la immensa majoria dels professionals del Dret Laboral, de la Magistratura, de la Inspecció de Treball o de la acadèmia. Els continguts del decret llei inicial [vegeu article anterior], no han variat en allò que forma part del nucli dur de la revolució conservadora de les normes (des)reguladores del mercat laboral. Únicament s'han maquillat algunes bestieses com la de l'acomiadament per absències al treball justificades però intermitents. Ara la llei diu que no es computaran, per aquest acomiadament procedent, les absències motivades per un tractament mèdic de càncer o d'infermetat greu.

Hi ha d'altres temes, com és el cas de l'anomenada “ultraactivitat” dels convenis col·lectius que, del debat parlamentari, surten endurits pels més dèbils en la relació capital - treball. El RDL establia un termini de dos anys, durant el qual es manté en vigor lo substancial del conveni, mentre es renegocia de bell nou, una vegada que aquest ha acabat la seva vigència pactada. Ara s'ha reduït aquest termini a un any. Cal recordar que abans de la Reforma Laboral del PP aquesta ultraactivitat era indefinida.

Tanmateix , repeteixo que no hi ha hagut canvis en l'orientació d'una norma que és part d'una estratègia ideològica conservadora, majoritària ara mateix a Europa. Amb l'esquerra triomfant a França ja no és pot dir que aquesta estratègia sigui hegemònica, però si hem de convenir que és

* Publicat a la web de la Fundació Gadeso (www.gadeso.org), juliol 2012

encara molt majoritària. De quina estratègia parlo? En permetreu emprar les paraules de J. Rodríguez i A. Sanabria a EconoNuestra per definir-la: “Las elites europeas han visto en la crisis una oportunidad para mejorar aún más la posición de preeminencia del capital financiero en los últimos treinta años. Para ello tratarán de incrementar la tasa de rentabilidad del capital en Europa a corto plazo utilizando dos mecanismos: 1) la reducción de los salarios directos (con reformas laborales), indirectos (gasto social) y; 2) ampliación de los espacios de ganancia y valorización del capital a través de privatizaciones de todo tipo.”

III.- La nova norma laboral és d'aplicació des de mitjans de febrer (el RDL es publicà al BOE del 11.02.2012) i, tot i haver tingut un recorregut temporal encara breu, ja es poden avançar alguns resultats: La temporalitat laboral no ha baixat i l'atur tampoc. A les properes hores es publicarà la EPA del segon trimestre de 2012 que amb tota seguretat corroborarà aquestes tendències. Però la Ministra de Empleo té raó quan afirma que els resultats s'han d'esperar a mig termini. Segur que la corba de costos laborals va baixant poc a poc; segur que la conciliació de la vida laboral amb la personal es veu més dificultada, lentament però amb estralls irreversibles; segur que les noves contractacions incorporen una considerable minva de drets socials, laborals i salarials; però, és clar, serà un canvi lent cap a una nova precarietat laboral. Canvi lent perquè, sense polítiques d'incentivació de l'economia productiva i elements de canvi del model de producció no hi ha manera de fer revifar el mercat laboral. Dit d'una altra manera: només amb austeritat no hi ha contractacions.

I nova precarietat, perquè a la temporalitat, a la desregularització de les condicions laborals (organització dels temps de treball, polivalència funcional i mobilitat geogràfica), l'abaratiment de l'acomiadament i la incertesa de la quantia del salari, se li ha de sumar un reforçat incentiu legal a la discrecionalitat (i perquè no arbitrietat) empresarial.

En qualsevol cas ja hi ha alguns resultats contrastats del conjunt del Regne d'Espanya, que ens indiquen per a on van les coses: Des de l'entrada en vigor de la Reforma Laboral els Expedient de Regulació d'Ocupació (ERO) executats sense pacte s'han multiplicat per sis en relació al mateix període de l'any anterior. Una altra dada molt significativa és que el nombre de treballadors i treballadores afectats per EROs s'ha incrementat un 53,2% en aquests mesos de vida de la Reforma Laboral. Òbviament la “barra lliure” per justificar un ERO per causes econòmiques (disminució de vendes, entre les noves possibilitats) ha fet que aquesta forma d'eliminar o alleugerar plantilles a baix cost hagi augmentat un 102,7% . És a dir, hom pot afirmar que ha començat el procés de rebaixa del que

Dani Rodrik anomena estàndards laborals. Per cert Rodrik, al seu llibre “La paradoja de la globalización”, fa una reflexió entorn a les interferències de la globalització en les opcions democràtiques, molt escaient per entendre la filosofia de la Reforma Laboral del PP. Parlant de la desdemocratització de les normes laborals ens recorda que “Desde el punto de vista liberal clásico la mayoría de estas regulaciones tiene poco sentido. Interfieren con el derecho del individuo a firmar los contratos de su elección. Si estás dispuesto a trabajar setenta horas a la semana por debajo del salario mínimo, en condiciones inseguras, y a permitir al empleador que te despida cuando quiera, ¿por qué tendría el Estado que evitar que aceptes estas condiciones?” Tal vegada, idò, més que de nova precarietat laboral, hauria de parlar de l'ansuada precarietat total.

IV.- La Reforma Laboral del PP s'ha d'emmarcar en la primera fase d'aquest escàs primer mig any de legislatura de Rajoy. Els primers mesos del govern de la dreta turboliberal foren els de l'aplicació del “programa ocult” amb el que -a més d'aprofitar la crisi per, sense cap sedàs democràtic (un programa electoral votat o un referèndum), imposar l'ideari màxim del PP- es pretenia la monumental imbecil·litat de voler “restaurar la confiança dels mercats”. A aquesta “lògica” obeeixen les primeres retallades en sanitat, educació, serveis socials, drets laborals, etc. Una nècia idea ja que els “mercats” ni tenen ni deixen de tenir confiança, el que tenen són interessos i el que exigeixen és que hi hagi condicions macroeconòmiques que facin versemblant que les seves inversions i préstecs tinguin suculentos rèdits. Això només s'ha fet realitat en escenaris econòmics amb creixement econòmic i mai a base de mesures d'austeritat depressiva.

Per contra, el radical paquet de mesures d'austeritat fiscal aprovat el 13 de juliol (apujada de l'IVA, retallada de les prestacions d'atur, voladura del sistema d'atenció a la dependència, nova retallada a les nòmines dels empleats públics, etc.), cal contextualitzar-lo en la segona fase d'aquest primer semestre del Govern Rajoy. Aquest nou escenari, tot i ser continuista amb l'anterior, al meu parer té un component essencial que el diferencia: La desastrosa gestió de l'afaire Bankia provoca un precipitat rescat de bona part del sistema financer espanyol amb condicionants sobre el conjunt de l'economia. Rajoy assumí, davant el Plenari del Congrés dels Diputats, la no-sobirania per prendre decisions. Per justificar el major espoli de drets socials i capacitat adquisitiva de les classes mitjanes i baixes plasmat en el RDL 20/2012 de 13 de juliol, el president del govern digué: “ No disponemos de más ley ni de más criterio que el que la necesidad nos impone. Hacemos lo que no nos queda más remedio que hacer, tanto si nos gusta como si no”. I “Los españoles hemos llegado a un

punto en que no podemos elegir entre quedarnos como estamos o hacer sacrificios. No tenemos esta libertad. Las circunstancias no son tan generosas”. Per tant és evident que, per molta majoria parlamentaria absoluta, el Govern de Rajoy ha entrat en una molt considerable precarietat política: Mana però no governa.

V.- Nova precarietat laboral i política que obren, al meu parer, nous escenaris socials i polítics. Els grans damnificats de la crisi han estat, fins ara, els més vulnerables, els més pobres i els més precaris; però cada cop afecta a sectors més importants de les classes mitjanes i més il·lustrades. Aquesta gran majoria de la població comença a percebre –tingui o no tingui sentit de pertinença a aquesta classe mitjana- que les retallades no només els obliguen a reduir transitòriament la seva capacitat de consum dintre d'un estat benestant, sinó que pot suposar un autèntic canvi estructural d'estatus personal i familiar a la baixa. La pujada d'impostos amb nul·la progressivitat, com és el cas de l'IVA, fa que augmenti la percepció molt gran de desproporcionalitat en el repartiment dels sacrificis. El paquet de mesures d'austeritat fiscal de juliol de 2012 accelera la presa de consciència i dona sentit de pertinència a més gent al grup de damnificats per les mesures del Govern. Aquest procés d'ampliació del col·lectiu subjecte de mobilitzar-se contra l'estafa democràtica i l'injusta política aplicada pel gabinet de Rajoy, ja es donava, però més lentament, amb els afectats per la Reforma Laboral.

Per això les mobilitzacions socials són, cada cop, més massives i transversals. Però no basta. S'ha de sumar més població a les demostracions democràtiques de sortir al carrer i els sindicats hauran de repensar –i fer-ho aviat- el seu rol en el sí de l'empresa. En qualsevol cas, és imprescindible assumir que només pot millorar aquesta realitat si la societat no s'atimoreix i exerceix el dret democràtic a no tenir por. Per no atemorir-se s'ha de percebre que hi ha alternatives per fer coses distintes i d'una altra manera. Proposar-se fer el mateix però amb millors formes i més ben fet, el que aconsegueix és sumar al temor el desconcert.

I si no és el bon camí?*

La taxa d'atur de l'any 2008 fregava el 14% en el regne d'Espanya i a les Illes Balears superava el 10%. Era la fotografia d'una crisi que donava per finalitzada l'època de la quasi plena ocupació que, amb el model econòmic „construcció a l'engròs, abandó de la indústria, i turisme a balquena., afavorit pels governs d'Aznar, no era altra cosa que plena ocupació precària. La qüestió és que l'any passat acabà amb unes taxes d'atur del 25,6% i del 22,3% al conjunt de l'Estat i les Illes, respectivament. Aquest són, a parer meu, els resultats més evidents del sexenni de crisi en el mercat laboral.

En aquest context d'atur massiu, s'ha imposat una gestió neoliberal de la crisi en el món del treball que està revolucionant el dret del treball i de la Seguretat Social. Aquesta involució s'ha concretat, negre sobre blanc, en el BOE amb les dues darreres grans reformes laborals (la de 2010 i, especialment, la de 2012). Abans hi havia un component d'inestabilitat en l'ocupació (assalariada o no) important. Però ara, amb la turbo flexibilització i màxima desregulació, portam el camí de convertir en majoritaris els treballs efímers, rotatoris, de ràpida substitució, amb salaris ridículs i socialment desprotegits. En definitiva, tenir feina ja no garanteix no estar en risc d'exclusió social. El mercat laboral neoliberal està lluny d'ésser un mecanisme social per a la cohesió social, a partir d'una igualtat d'oportunitats real. Ans al contrari, les persones aturades de llarga o molt llarga durada, de més de 45 anys o joves, són estigmatitzades per la seva suposada falta de "cultura emprenedora".

Aquestes polítiques laborals tenen un fort component ideològic: la ideologia de la desregulació, de la desaparició de qualsevol mecanisme equilibrador, garantit per l'Estat social i de dret, entre la part forta i la feble a les relacions laborals. És la imposició d'una baixíssima protecció dels drets de ciutadania durant el temps de treball, el que alguns anomenam el "no contracte". No obstant això, el neoliberalisme del segle XXI no és tant descarat com el del segle anterior i no presumeix d'ideologia, com ho solia fer sense embuts el thatcherisme. El màrqueting electoral actual obliga a afirmar que la revolució neocon de les relacions laboral i social es fa "per a la creació d'ocupació". Però, realment crea ocupació la minva de garanties laborals i socials? Si hom observa la gràfica que acompanya aquestes línees, per molt que l'any passat els governants, especialment els de Balears, s'entestessin a parlar-nos de millora del mercat laboral i de canvi de tendència, és obvi que ni una cosa ni l'altra.

* Publicat a Diario de Mallorca, 11.07.2014

Sens dubte, és una greu irresponsabilitat celebrar dades aparentment positives de registres administratius, com ara, el d'atur registrat o el d'afiliacions a la Seguretat Social, que tenen unes finalitats i lògiques que no són les de mesurar el tarannà del mercat de treball. És una mesquinesa menysprear l'EPA que sí cospa la situació de "mala-ocupació" de Balears, o fer-ne lectures esbiaixades sense entrar en els aspectes que albiren una descohesió social creixent. Però, sobretot, em sembla una indecència que ens pretenguin ocultar les dades d'ocupació que proporciona la comptabilitat nacional (de la que forma part la compatibilitat regional). Perquè s'exhibeix sense complexos a l'hora d'informar del PIB i s'amaguen les dades d'ocupació?

A un article de premsa que parlava de baixades d'impostos en els EUA, Paul Krugman afirmava: "La veritable lliçó és el poder imperible que tenen les males idees, sempre que aquestes idees beneficiïn a la gent adequada". Una idea que li manlleu per acabar dient que la flexibilitat laboral sense cap seguretat és una d'aquestes males idees, que beneficia a una petita part de societat però que, si més no, crea molts dubtes sobre si és un bon camí per a la creació d'ocupació. Si no ho és, algú assumirà la responsabilitat de l'equivocació i de no haver impulsat un canvi de model econòmic?

4

L'EMPOBRIMENT MATERIAL I DEMOCRÀTIC

Els perdedors de la crisi*

És evident que hi ha alternatives a les polítiques de retallades indiscriminades. Cada cop hi ha més evidències empíriques que la causa principal desencadenant de la crisi fou el nivell de desigualtat... No obstant, dia a dia podem comprovar com les polítiques aplicades, lluny de solucionar alguna cosa, ho compliquen quasi tot, entre altres coses perquè neguen dogmàticament l'existència d'alternatives i creen noves i més profundes desigualtats socials. Un contrasentit o una qüestió de poder? En qualsevol cas i arribats a aquest punt, considero que el realment important, al manco des d'un punt de vista social, és conèixer qui estan sent els autèntics "perdedors" i "guanyadors" d'aquesta crisi.

És clar que els perdedors són els cada vegada més nombrosos grups de ciutadans i ciutadanes que veuen com les condicions econòmiques personals i/o de les seves llars es "precaritzen" i empobreixen. A la Fundació Gadeso hem dedicat el número 13 de la nostra revista digital *Temes Socioeconòmics Gadeso*, que teniu disponible a www.gadeso.org, a analitzar aquests processos. Ho hem fet a partir de l'Enquesta de Condicions de Vida (ECV) que el passat 22 d'octubre publicà l'INE.

És sabut que la privació material afecta cada cop a més gent i que, en alguns casos, s'ha de parlar directament de "pobresa clàssica". Però en uns altres la cosa no és tan clara i hauríem de parlar de "pobresa difusa" per definir aquelles situacions personals i/o familiars de carencies materials que no es visualitzen a un primer cop d'ull. Feta aquesta precisió, val a dir que la dada més rellevant que trobareu a la publicació que comentam és que la taxa balear de pobresa ha passat del 16% de 2007 al 18% de l'any 2011 i la tendència és que aquesta taxa de les Illes Balears s'iguali a la del conjunt d'Espanya. Cal tenir en compte que la quantitat d'ingressos considerada com a llindar de la pobresa s'ha situat a l'any 2012 en 7.355 euros/any i que en els darrers quatre anys aquest llindar ha descendit en 625 euros, és a dir, un 4,49%. Això implica que les persones que són considerades pobres ho són més que abans de començar la crisi.

Hi ha més dades que considero rellevants per conèixer el grup de perdedors d'aquesta crisi: a) Als anys 2009, 2010 i 2011 el percentatge de persones de les Illes Balears amb dificultats per arribar a fi de mes s'ha situat entorn al 19,5% i el de les llars fou d'un 18,8% com a mitjana en aquests tres anys. b) En el quadrienni 2007–2010 les persones perden a Balears un 5,07% d'ingressos mitjans (un 4,86% per damunt de la mitjana espanyola) i les llars

* Publicat a Diario de Mallorca, 28.11.2012

illenques un 5,61% (un 1,96% més que les del conjunt de l'Estat Espanyol). c) El percentatge de llars balears que no poden fer front a despeses imprevistes ha passat del 22,8% en 2007 al 32,3% en 2012. d) El 43,1% dels illencs i illenques no poden fer vacances, ni tan sols una setmana a l'any. Des de l'any 2007 al 2012, a les Illes Balears aquest percentatge ha augmentat un 17,7%, mentre que al conjunt de l'Estat ho ha fet en un 9,4%. I e) El 13,7% de llars de Balears tenen retards en pagaments d'hipoteques o lloguers, rebuts de gas, comunitat, etc. de l'habitatge principal. Durant els anys de crisi, a les Illes Balears aquest percentatge és sempre superior al d'Espanya.

L'augment de la pobresa i de la precarietat econòmica de les llars fa que les polítiques socials siguin més necessàries que mai. No obstant això, lluny de tota lògica, les mesures que estan duent a terme els Governos per sortir de la crisi indiquen que el camí és el contrari, la qual cosa suposa deixar sense futur a una gran part de la població. Per no seguir per aquest camí equivocador, a la revista "*Temes Socioeconòmics*" que, no debades hem titulat "Augmenten les condicions precàries de vida", se suggereix actuar en tres àmbits: Per una banda cal combatre la culpabilització de les persones en risc de pobresa; per una altra és molt convenient impulsar la implicació de la societat civil en la construcció de xarxes per col·laborar en la cohesió social i finalment „tot i que ho considero el principal,, es planteja com a imprescindible canviar les polítiques econòmiques i de lluita contra l'exclusió social, reforçant l'Estat del Benestar.

En definitiva, en l'actual fase de la crisi, o les polítiques socials tenen un paper central en la redistribució de la riquesa realment existent i s'assegura, de debò, la participació de la ciutadania en el ple exercici dels drets i llibertats socials, o el selecte club de l'1% seguirà sent el guanyador de la crisi. Ho serà no només ara, sinó per molts d'anys. A tall d'exemple: o s'acaben les retallades en educació o es provocarà una important transmissió intergeneracional de la pobresa i de les carències materials, o es frena el desballestament del sistema públic de salut i de R+D+i o la esperança de vida deixarà de ser igual per a tothom. Serà l'adéu definitiu de les classes mitjanes, tal com les hem conegudes en les darreres dècades.

Tinc la impressió que el multimilionari Warren Buffet va ser molt sincer en afirmar que "Això ha estat una guerra. I l'han guanyat els meus: els rics", però li mancà precisió: Hauria de haver dit que els guanyadors són molt rics.

L'austeritat mal entesa, només provoca patiment*

La societat comença a percebre amb força que "això no és una crisi, és una estafa" és qualque cosa més que un simple eslògan de les manifestacions. No ens hauria de sorprendre aquesta presa de consciència social envers el cercle viciós que estan provocant els plans de reducció accelerada dels dèficits públics com a poció màgica anticrisi. A una crisi bàsicament provocada per la desregularització dels mercats se li fa front amb manco regulacions i més privatitzacions dels bens tangibles i intangibles públics. La història ens ha ensenyat que si es vol revertir un cicle recessiu cal un estirabot de despesa pública, però les elits han decidit imposar el dogma de la reducció del dèficit i aplicar una mal entesa austeritat creant un autèntic cercle viciós: amb més austeritat hi ha més atur, amb més atur hi ha més recessió, i amb més recessió hi ha més atur i així ad infinitum. No és estrany, idò, que bona part de la ciutadania es senti estafada al percebre que, més enllà de les retallades, als governants sembla no importar-los les privacions i patiments de la gent. Actuen com si l'únic que els importés fos salvaguardar les gran empreses, els bancs, les grans fortunes...

D'aquesta dinàmica és del que parla el número 10 de *Panorama Sociolaboral Gadeso* que s'acaba de publicar.. Aquesta publicació digital conté una lectura comentada dels informes i estudis sobre el mercat laboral amb especial atenció a tot allò publicat que fa referència a les Illes Balears. Després d'haver repassat allò que en els dares mesos han dit organismes oficials, entitats privades, agents socials i el món acadèmic és pot afirmar que no s'albiren millores quantitatives ni qualitatives del mercat laboral illenc. Davant unes previsions dels organismes internacionals i nacionals pessimistes, ningú és capaç de donar una contestació, ni tan sols aproximativa, a una pregunta molt pertinent: fins a on arribarà la taxa d'atur? Val a dir que no es pot al·legar sorpresa per l'estat atònit dels mercats de treball. Hi ha hagut advertències més que sobrades del que passaria amb el dogma de l'austeritat. A tall d'exemple podem citar un informe del mes de juliol passat de l'Institut Internacional d'Estudis Laborals de l'OIT, que advertia de que per afrontar l'actual crisi calen "plans fiscals realistes de suport a la creació de llocs de treball al mateix temps que es compleixen els objectius de dèficit a mitjà termini". Però la pràctica política molt poc té a veure amb l'anàlisi real de la situació. Vivim una mena de retorn a l'època de la pre-il·lustració i la ciència econòmica i social és substituïda pel dogma.

Aquesta dinàmica dogmàtica de control del dèficit públic té conseqüències especialment desastroses a un mercat laboral regional fràgil (per la seva

* Publicat a Diario de Mallorca, 12.12.2012

insularitat i doble insularitat i per una altíssima especialització en serveis) com el de les Balears. La crisi no es vencerà per aquest camí, però és molt probable que caminem envers una agudització dels problemes estructurals, com ara, la consolidació d'escenaris de creixement del nombre de turistes sense un creixement de l'ocupació laboral i una precarització (no flexibilització) del mercat laboral amb un gran contingent de persones amb relacions laborals a temps parcial no desitjades i de Treballadors Autònoms Econòmicament Dependents (TRADE).

Tanmateix el que considero més rellevant i sagnant del que està provocant la política aplicada és que l'atur de llarga durada, l'increment del nombre de llars amb tots els seus membres actius en atur, el fracàs en la requalificació per una nova ocupació laboral d'un gran contingent de mà d'obra desocupada procedent del sector de la construcció, entre d'altres fenòmens, han provocat que apareixen força símptomes de descohesió social que, amb les actuals polítiques de retallades, només poden agreujar-se.

Per redirigir la situació ens atrevim a seguir suggerint una política de pactes, al manco en alguns aspectes, com ara, Pla d'Ocupació de les Illes Balears, Pacte Educatiu, Política Turística, Serveis Socials i lluita contra l'exclusió social. Cada cop ho fem amb més convicció i, alhora, amb manco esperança de que ens facin cas. Potser alguns pensin que la crisi és una excel·lent excusa per desmentir aquella idea segons la qual les Illes Balears no podien competir per la via d'abaratir els costos laborals i malmenar la cohesió social. Sincerament penso que és una opinió profundament equivocada econòmicament, terriblement injusta socialment i democràticament representativa únicament d'una poderosa minoria. En qualsevol cas el que no em podreu negar és que una cosa és l'austeritat neoliberal i una altra, molt diferent, l'austeritat com a valor compartit i de solidaritat de tota la societat i amb el planeta, de la que parlava Tony Judt.

Treballadors i pobres?*

Durant molts d'anys la percepció social majoritària ha associat la pobresa material de les persones amb situacions prolongades d'atur, de gairebé total carència de recursos i de xarxa familiar, amb majors exclosos de l'àmbit contributiu de les pensions de la Seguretat Social, amb persones malaltes, amb trajectòries professionals i vitals fracassades de nouvinguts, amb projectes fallits d'emprenedoria... en definitiva, amb falles de l'Estat social. Aquesta percepció obeïa a una realitat: la situació de bonança econòmica que, malgrat tenir els peus de fang i generar grans diferències socials, propiciava un mercat de treball que assegurava una retribució suficient que garantia que la immensa majoria dels que hi participaven no correguessin perill de caure en una situació de pobresa. Amb la crisi ha canviat la percepció i la realitat. Avui és més freqüent del que ens pensam trobar-se amb una persona i fer-ho en dos escenaris molt diferent el mateix dia: el mati al bus camí de la feina i a la tarda fent cua a un menjador social. Aquesta és la realitat a la que des de la Fundació Gadeso ens hem volgut aproximar amb la publicació del número 14 de la revista digital *Temes Socioeconòmics* titulat "L'empobriment de les persones amb ocupació".

Val a dir que aquesta problemàtica dels treballadors i treballadores pobres, de la població ocupada en risc de pobresa o de la pobresa laboral „tant se val,, és un tema present des de fa molt de temps en els debats acadèmics, socials i polítics de tot arreu i que, en la darrera dècada, s'ha incrementat força a l'àmbit europeu. No debades la UE a l'any 2003, en el marc de l'Estratègia Europea d'Ocupació, va introduir un indicador per avaluar aquestes tendències mitjançant la European Union Survey Income Living Conditions (EU-SILC), de la qual l'Enquesta de Condicions de Vida (ECV) espanyola en forma part. Però l'interès per conèixer el grau d'empobriment de la població no és només europeu, com ho demostra el fet que, des de l'any 2009, l'OCDE hagi introduït en els seus informes anuals sobre ocupació l'anàlisi d'aquests fenòmens. Però, malgrat aquest creixent interès, poca cosa s'ha fet per conèixer la nostra situació concreta. És ben hora, idò, que des dels àmbits acadèmics i des dels organismes d'estadística pública i d'estudi del mercat laboral (singularment OTIB i IBESTAT) s'estudï, delimiti i segueixi el fenomen en l'àmbit concret de les Illes Balears.

És cert que definir i avaluar l'abast de la problemàtica de la combinació de treball retribuït i pobresa és un assumpte complex i hi intervenen molts factors, com ara, els contextos familiars, els aspectes personals, com són el gènere, l'edat o la nacionalitat d'origen, l'afebliment dels recursos socials de

* Publicat a Diari de Mallorca, 26.12.2012

L'Estat de benestar, la disminució del salari nominal i l'erosió del salari real per mor de la pujada del cost de la vida en general, i en particular d'algunes necessitats bàsiques, entre elles, l'habitatge i la precarització de les condicions de treball. La complexitat és tal que alguns teòrics parlen de "categoria híbrida" però gaire bé tots els estudiosos del fenomen dels treballadors pobres coincideixen en la incidència clau de les situacions *stricto sensu* de precarietat laboral. En aquest sentit al número de *Temes Socioeconòmics Gadeso* esmentat, a més d'analitzar la precarietat socioeconòmica (ingressos mitjans, taxa de risc de pobresa i atur de llarga durada), ens em detingut a observar l'evolució del treball a temps parcial i dels autònoms dependents o "falsos autònoms" com a noves formules de precarietat laboral i fragilitat econòmica. Hem descartat l'anàlisi de l'excessiva temporalitat i l'increment de contractacions de molt curta durada perquè els seus efectes s'associen més al fenomen de pobresa genèrica.

Amb tot això les dades més rellevants que val la pena tenir en compte són, per una banda, que en el dos primers anys del període recessiu (2008-2009) els ingressos mitjans de les llars il·lenques han baixat un 10%, una tendència que, amb tota seguretat, s'ha accentuat en els anys 2011 i 2012 i que fa que la severitat de la pobresa sigui major; mentrestant la taxa de pobresa de Balears en 2011 fou del 18,5% i l'augment de l'atur de molt llarga durada (dos anys i més) a Balears entre 2007 i 2012 ha estat de 20,9 punts. I, per una altra banda, el col·lectiu de "subocupats" (ocupats a temps parcial) arriba a Balears en el tercer trimestre de 2012 a la xifra de 70.200, la qual cosa vol dir que des l'any 2007 ha crescut un 29,52% a la nostra comunitat, mentre que al conjunt d'Espanya ho ha fet en un 9,30% i que el percentatge de subocupats és a Balears el 14,4% del total de la població ocupada, mentre que en el mateix trimestre (el tercer) de l'any 2007 era de l'11,1%. Finalment, una qüestió molt important: en el tercer trimestre de 2012 hi havia a Balears un total 62.400 persones qualificades com a "empresaris sense assalariats o treballadors independents". Moltes d'aquestes persones tenen aquesta qualificació estadística però són "falsos autònoms" o treballadors amb la condició no desitjada d'autònom. De fet, no és pot explicat d'altra manera que, en plena atonia econòmica i restricció del crèdit a la nova empenedoria, el percentatge balear d'aquest empresaris sense assalariats o treballadors independents (12,3%) sigui el més alt des de que hi ha memòria estadística.

En definitiva, no es pot seguir menystenint aquest fenomen de la població amb ocupació i alhora pobre, ans al contrari cal donar-li importància i rellevància política i social. La crisi i les polítiques aplicades per sortir-ne colpegen severament als sectors socials més febles, però també de forma molt punyent a les classes mitjanes. És, sens dubte, el problema de descohesió social més gran al que hauríem de fer front. Però ja se sap "quan el savi

assenyala la lluna, el ximple mira el dit". En aquest cas la lluna haurien de ser les persones i s'hauria de deixar de mirar tant el dit en forma de dèficit públic.

Adéu a la ciutadania social?*

Ja són cinc els anys de crisi econòmica, social, política i ètica, i no s'albira una superació a curt termini d'aquest desastre humanitari. Cada cop és major la percepció social de que els poderosos saben el que cal fer per acabar amb el patiment de molta gent, però no ho volen fer. S'imposen interessos electorals, de negocis entorn a la privatització de l'Estat del Benestar, d'ideari polític i ideològic... La crisi ha engegat un procés de desmantellament de la ciutadania social que presagia una societat dual en la que cada vegada hi ha més pobres i més rics molt rics, i les, altra hora mimades, classes mitjanes semblen una espècie gairebé en extinció. És el que, entre d'altres científics socials, Luis Enrique Alonso pronosticava al començament de l'actual crisi: "Enfront de les interpretacions neoliberals que parlen de risc de la ciutadania total „desmotivació cap a l'esforç personal, indisciplina per excés de drets i democràcia, sobrecàrrega de demandes a les institucions polítiques, crisi de globalització, etc., el que estem coneixent ara és precisament el contrari, l'estertor i limitacions d'aquest concepte de ciutadania".

A l'acabar de llegir el número 11 de *Panorama Sociolaboral Gadeso* titulat "Depressió social i acceleració dels símptomes de dualització social" hom pot entendre com, a casa nostra, ens afecta aquest procés de pèrdua de ciutadania social. També a Balears les persones deixen de ser el centre d'atenció política i econòmica per tal de, al manco, procurar que la igualtat d'oportunitats sigui un incentiu per al progrés, la disminució de les desigualtats socials una senya de democràcia, i les carreres socialment ascendents un impuls per a una prosperitat compartida. Després de repassar un bon grapat d'informes i estudis que s'han publicat aquests darrers mesos sobre el mercat laboral en general, i especialment a Balears, es pot afirmar que les polítiques de contenció accelerada dels dèficits públics, retallades en aspectes bàsics de l'Estat del Benestar, augments dels impostos sobre béns de consum, absència d'incentius a l'activitat econòmica, etc., no provoquen altra cosa que desànim social i descohesió social que s'explica bàsicament per la combinació de tres factors:

I.- L'absència de perspectives, més o menys clares, de superació de l'actual fase recessiva. La percepció social „corroborada per la majoria d'estudis,„ és que les actuals polítiques estan fracassant. De fet, cada cop són més els analistes no governamentals que no albiren pròximes millores econòmiques amb repercussions positives per a les poblacions.

* Publicat a Diario de Mallorca, 22.04.2013

II.- La millora en les expectatives empresarials concentrades únicament en el sector turístic presenta, al manco, quatre punts febles: el primer és que la súperespecialització turística té límits de futur per a la generació de nous llocs de treball. El segon té a veure amb que l'actual bona conjuntura turística, en quant a nombre de turistes, està estretament associada a la inestabilitat en el nord d'Àfrica, és a dir, seguim tenint turistes prestats. Un altre punt feble és la consolidació d'escenaris de creixements turístics amb minsos creixements d'ocupació laboral. El quart és l'agreujament de l'estacionalitat de l'oferta turística balear amb una important repercussió negativa en les economies domèstiques.

III.- El mercat laboral illenc sofreix un accelerat procés de deteriorament: per una banda, a l'augment de l'atur „especialment, el de llarga durada,, s'hi suma l'augment de la subocupació. És a dir, el descens d'ocupació assalariada a temps complet s'acompanya d'un creixement d'ocupació a jornada parcial i la baixada del nombre d'empreses i de societats mercantils està acompanyada d'un ascens dels "falsos autònoms" amb inseguretats econòmica i baixa protecció social. Per un altre costat, les darreres dades disponibles indiquen un progressiu descens dels costos laborals illencs, la qual cosa confirma que la devaluació interna pren força. Tot plegat, provoca una revifada del fenomen de treballadors i treballadores pobres.

Cal una altra gestió de la crisi que no posi en qüestió ni la ciutadania ni la democràcia social. Aprofundir en democràcia és possible. I molt desitjable!

Com afecta la crisi a les llars?*

Cinc anys de crisi són molts d'anys, més de quaranta-vuit mesos de convivència amb un atur massiu són corrosius per a la cohesió social, i un calendari interminable de polítiques d'austeritat i retallades dels serveis socials bàsics tenen uns efectes devastadors per a moltes persones i per a moltes llars. Fa massa temps que estem en crisi social. Els governants triguen massa en acceptar que la medicina d'austeritat a balquena, sense altre criteri que l'ideològic, és un terratrèmol per a un model de societat amb un grau acceptable d'igualtat d'oportunitats, que no converteixi en una quimera el lògic desig de trajectòries socials ascendents. En aquest model social que „malgrat sembli esvair-se dia a dia,, encara resisteix, és inqüestionable la importància de les llars (i del nucli familiar) per a l'articulació i cohesió de la societat.

Val a dir que la pròpia Constitució Espanyola estableix com a un dels principis rectors de la política social i econòmica que "els poders públics asseguraran la protecció social, econòmica i jurídica de la família" (article 39). Per tant, els poders públics „i no només el mercat!,, estan emplaçats a vetllar per la cohesió social i el progrés de les llars i de les famílies, en qualsevol de les seves modalitats. Però, una cosa són les formalitats, i un altra ben diferent la realitat. Allò cert i segur és que, amb una taxa d'atur superior, tant al conjunt del regne d'Espanya com de les Illes Balears, al 25% i amb unes polítiques de retallades, copagaments, taxes, etc., les llars espanyoles i il·lenques han protagonitzat canvis substancials en la seva situació social i econòmica, i en el seu grau d'integració i cohesió. Precisament hem dedicat el número 19 de *Temes Socioeconòmics Gadeso* (disponible a www.gadeso.org) a copsar aquesta situació.

La revista digital de la Fundació Gadeso incorpora un seguit de dades corresponents al quinquenni 2008-2012 sobre la situació socioeconòmica de les llars il·lenques. El resum de les més rellevants que hi podeu trobar seria el següent: a) L'any 2012 les Illes Balears contaven amb 423.900 llars, un 5,6% més que el 2008. b) En el quinquenni 2008-2012 el nombre de llars amb tots els seus membres actius ocupats baixa un 12,8%. En relació al total, el percentatge d'aquestes llars amb "plena ocupació" cau 11,4 punts. c) En aquest cinc anys ha augmentat un 192,4% la proporció de les llars a on tots els membres actius estan aturats. d) Hi ha una tendència a la baixa de llars amb tots els seus membres inactius (21,8% l'any 2008 vs 19,7% any 2012). e) L'any 2012 en més d'una de cada quatre llars de Balears hi havia algú en atur. f) En relació al parentiu de la persona aturada s'han produït els següents

* Publicat a Diario de Mallorca, 09.07.2013

augment: Persones de referència ("cap de família") un 163%, cònjuges un 173%, i fills 223%. g) La despesa mitjana anual de les llars en béns i serveis ha caigut un 15,75%. h) Entorn a 30.000 persones de 65 i més anys viuen soles. I i) El 85% de persones desenvolupen durant el dia tasques de la llar i relacionades amb la família. Aquesta proporció arriba entre les dones al 92,4%.

Tot i que les dades que aportam a aquest *Temes Socioeconòmics Gadeso* són abundants i prou significatives, no ens podem estar d'afirmar que hi ha mancances estadístiques importants per a conèixer la situació de les llars. No debades, una de les nostres propostes és la de millorar tots els instruments estadístics per conèixer millor la repercussió de la crisi en les llars i poder analitzar la seva evolució. Els poders públics haurien de parlar menys de "família" i posar a l'abast de la societat els instruments que permetin saber què els passa als membres d'aquestes famílies perquè, com diu Joseph Stiglitz "allò que mesuram afecta a les decisions que prenem".

Per anar acabant, paga la pena comentar que allò més important a posar de relleu és que no sembla que els poders públics facin polítiques coincidents amb el desig majoritari de la ciutadania. Alguns estudis recents demostren que la majoria de la ciutadania considera bàsiques les polítiques actives de cohesió de les llars i del nucli familiar en qualsevol dels seus models. És per això que suggerim que l'anunciat Pla d'Ocupació de les Illes Balears (POIB) incorpori mesures i pressupostos per desenvolupar accions per a millorar la cohesió social de les llars il·lenques a partir de millorar l'ocupabilitat dels seus components.

Tanmateix, el que sobren són declaracions retòriques de recolzament a la família, mesures que retallen drets socials convertint garanties individuals en familiars, o privilegis per a models familiars confessionals.

Som més pobres (la majoria)*

Sorprèn la frivolitat amb la que les elits econòmiques dominants i els cercadors de vots a qualsevol preu parlen del fi de la recessió. Tot i que és possible que alguns indicadors macroeconòmics millorin, com ara la prima de risc, les exportacions i, fins i tot, que millorin les dades estadístiques de l'atur i que es registrin lleugers creixements del PIB, això no vol dir en cap cas que ens aproximem a la situació econòmica i social d'abans de la crisi. Ans al contrari, des d'una perspectiva àmplia (amb els peus a terra, les orelles escoltant el carrer, pensant amb les persones i no únicament des d'una mirada economicista) s'ha de dir sense embuts que alguns indicadors econòmics i sociolaborals poden presentar-se com a millores pel simple fet de no empitjorar.

N'hi ha però d'altres indicadors que no tenen, ni que sigui aparentment, cap semblança de millora. Les corrents de fons de les reformes estructurals implementades en els darrers anys ens porten a una societat amb fortes diferències socials, important precarietat i un major empobriment. En aquest context, el consum de les persones i les famílies es retreu, els pressupostos privats s'encongeixen i canvien els hàbits de consum. Cada cop queda menys pressupost per als "luxes" de les classes mitjanes i baixes, és a dir per a la majoria social no rica ni (encara) pobre. I tant sacrifici no garanteix la reducció significativa dels dèficits públics, ni del deute privat, ni la qualitat del treball, ni la igualtat. Allò que és cert és que la devaluació interna dels salaris, pensions i prestacions socials està provocant una autèntica crisi de consum i d'inversió privada.

D'aquesta crisi dels pressupostos de les llars i de les persones se'n parla en el número 22 de *Temes Socioeconòmics Gadeso* al que podeu accedir entrant a www.gadeso.org. Les dades més rellevants de l'enquesta de pressupostos familiars de l'any 2012, que el passat 22 de juliol va publicar l'INE, ens informen que: En un context de baixada d'ingressos de les llars i les persones (a Balears baixen en el quadrienni 2007-2010 un 5,3% i un 4,8%, respectivament) és lògic que les despeses caiguin. Efectivament, en el període 2008-2012 la despesa de les llars de Balears cau un 14,8%, i el consum per persona illenca baixa un 12,2%. Però, el més preocupant són alguns canvis en la composició d'aquesta despesa. A tall d'exemple, val a dir que les despeses de la ciutadania en serveis bàsics (educatius, transports i protecció social) a l'any 2012 són superiors als de l'any 2008, mentre que les despeses sanitàries no tenen grans variacions i, fins hi tot, hi ha alguna despesa que baixa. Hom pot concloure que, tot i que l'any 2012, no s'ha

* Publicat a Diario de Mallorca, 09.10.2013

incorporat tota la despesa sanitària nova provocada pels copagaments, les dades anteriors ens poden estar advertint que „com indiquen alguns estudis de tendències de consum,, les famílies es veuen obligades a estalviar en salut per tal de quadrar els pressupostos, abans d'escatimar en despeses en educació o en altres serveis bàsics inevitables.

Tanmateix amb el conjunt de dades disponibles és inqüestionable que la crisi està impedit a les famílies viure millor (per exemple, han prescindit de despeses destinades a renovar el seu vestuari, canviar de cotxe, viatjar o sortir de casa per dinar o sopar amb la família o les amistats) i, al mateix temps, han d'afrontar increments en despeses per a l'adquisició de productes tan bàsics com el transport (la pujada dels preus de l'EMT a Palma, etc.), l'educació (compra de llibres de text, matrícules escolars i transports escolars, etc.) o la sanitat (copagaments farmacèutics).

Un exemple pertinent a la hora d'observar els canvis sociològics associats a la crisi social que patim és el de la despesa balear en menjars i begudes fora de la Illa. Aquesta partida dels pressupostos, que baixa un 38,8% i un 37,0% en les llars i de les persones respectivament, incorpora hàbits relacionats amb el lleure i l'esbarjo, però també comportaments relacionats amb l'organització social del temps de treball (com ara dinars i sopars de negocis i/o de feina o dinars als restaurats de "menú" per mor de les jornades laborals partides). L'esbarjo relacionat amb el menjar als restaurants s'ha redimensionat cap al fast food i les trobades a la pròpia llar, i per a les jornades laborals partides s'ha tornat a la costum de la carmanyola i el tupperware.

En definitiva, al marge de frivolitats i de manca de rigor polític, tot indica que, aquesta crisi i la iniquitat de les capacitats de consum es pronunciaran al llarg de 2013. Difícilment es pot parlar, idò, de sortida de la crisi. Tret que qui faci tals pronòstics sostingui que la crisi únicament ha afectat a les magnituds macroeconòmiques i no a la vida quotidiana de la gent corrent. En qualsevol cas, de moment, la majoria som més pobres.

Prou indiferència cap als no rics!*

Cada pic hi ha més evidències microeconòmiques que deixen palès que hi ha un creixent nombre de llars illenques sense cap tipus d'ingrés. Basta repassar les publicacions de la Xarxa per a la Inclusió Social (EAPN-Illes Balears), Càritas, Creu Roja, Intermón Oxfam o d'algunes fundacions sindicals i d'entitats de reconegut prestigi social, com ara, la Fundació Lluís Vives, per tenir-ne coneixement d'aquesta realitat. Hi ha excel·lents i molt rigorosos treballs d'anàlisi sobre els costos humans de la crisi social que patim. No és possible al·legar ignorància ni manca d'informació sobre la creixent evolució quantitativa i qualitativa de la pobresa i de l'augment de les desigualtats. Que cada dia hi ha més gent amb privacions materials i que, alhora, aquestes privacions són cada cop més extremes és una cosa sabuda. Per si de cas hi ha algun dubte, aconsell donar una ullada, posem pel cas, als estudis elaborats per la Federació d'Entitats Catalanes d'Acció Social (ECAS), disponibles a www.acciosocial.org.

I tanmateix, per més lectures que es recomanin, no crec que alguns i algunes abandonin la seva indiferència amb les víctimes de les seves polítiques (agreujament de les desigualtats i desmuntatge estructural de l'estat del benestar). Sobre aquesta gairebé malaltissa indiferència dels poderosos cap als no rics, l'analista de qüestions internacionals Mariano Aguirre ens ofereix una encertada explicació en afirmar que “ni una sola de les decisions vinculades amb “l'austeritat” que adopten els alts càrrecs polítics, econòmics i financers els afecta personalment o al seu entorn immediat. Al no sofrir-les, les mesures “anticrisi” són un espectacle llunyà que coneixen a través de les macro xifres, els mitjans periodístics, quan reben alguna pregunta incòmoda al Parlament o en aquests breus moments en què els increpen quan surten d'un edifici o de la seva casa i caminen set passos fins al cotxe amb xofer. Si la protesta puja de to, es prenen mesures repressives...” En aquesta lògica cal interpretar l'avantprojecte de Llei de Seguretat Ciutadana del ministre Jorge Fernández Díaz o les ordenances municipals que pretenen castigar la mendicitat.

Malgrat la indiferència de les elits, la situació és, tal com ho corroboren la literatura especialitzada i les dades oficials, d'alarma social. Val a dir que, en una situació d'atur massiu, es generen “mecanismes d'auto contenció estadística” (gent desanimada que deixa de cercar una ocupació retribuïda, emigració geogràfica i al submón del treball submergit, substitució del treball a temps complet per a un a temps parcial, etc.), la qual cosa provoca que les estadístiques reflecteixin només una part de la magnitud de la població

* Publicat a la web de la Fundació Gadeso (www.gadeso.org), novembre 2013

aturada. No obstant això, si prenem com a referència l'estimació que fa l'EPA, observarem que la població illenca aturada en el trimestre de més activitat econòmica i laboral (el tercer) ha tingut un estirabot del 91% en els darrers cinc anys, passant de ser un col·lectiu de 55.300 persones l'any 2008 a un de 105.600 enguany. I el que és més important, la població aturada de llarga durada (dos anys o més) ha augmentat un 1.125% (ha passat de 2.800 persones en el 2008 a 34.300 aquest estiu). Amb aquestes dades, com poden els governats seguir indiferents als sofriments que provoca l'empobriment que hi ha darrere aquestes xifres?

Però és més important prendre en consideració que, en un context de devaluació brutal de la renda de la majoria de la població, el trànsit de la "normalitat" a la pobresa material relativa es produeix en molts casos amb una extraordinària rapidesa. A tall d'exemple, de l'acceleració dels processos d'empobriment personal i familiar cal citar la Reforma Laboral de 2012, que ha augmentat els procediments exprés per l'acomiadament gairebé gratuït; la retallada de les prestacions de desocupació per a les persones majors de 55 anys; o l'exclusió de col·lectius com a beneficiaris de l'ajut del Programa "PREPARA". Però els mecanismes estadístics oficials no estan preparats per copsar amb certa actualitat l'estat de la pobresa en l'actual entorn de crisi social. La darrera Enquesta de Condicions de Vida publicada el passat 20 de novembre només incorpora dades consolidades de l'any 2012 i calcula una taxa de risc de pobresa l'any 2012 del 24,2% a Balears (s'ha produït un estirabot del 5,7% en un any).

De l'any 2013 hi ha només dades provisionals, com ara la taxa de carència material (que mesura el percentatge de persones i llars que es troben en almenys 3 de les següents situacions: a) no poden fer un menjar de carn, pollastre o peix, almenys cada dos dies; b) no poden mantenir l'habitatge amb una temperatura adequada; c) no tenen capacitat per afrontar despeses imprevistes; d) han tingut retards en el pagament de despeses relacionades amb l'habitatge principal (hipoteca o lloguer, rebuts de gas, comunitat...) en els últims 12 mesos; e) els és impossible disposar d'un automòbil; f) no poden permetre's disposar d'un ordinador personal; o g) no poden permetre's anar de vacances almenys una setmana a l'any). Aquesta taxa ha passat d'un 11,6% l'any 2008 a un 23,7% l'any 2013 en el cas de les persones, i d'un 9,6% a un 21,9% en el cas de les llars. Però repareu que les previsions sempre són a la baixa, a tall de exemple la taxa de risc de pobresa balear definitiva d'any 2012 (24,2%) és un 5,7% més elevada que la prevista al novembre de 2012. En qualsevol cas, no hi ha dubte que la pobresa relativa i severa han esdevingut un problema estructural. De fet, l'anomenada taxa AROPE (acrònim de l'anglès At-risk-of poverty and exclusion) se situava en un escandalós 24,5% l'any 2011. És a dir, gairebé una de cada quatre persones

de Balears eren pobres en els termes d'aquest indicador sintètic que té en compte altres tres indicadors: la població que viu sota el llindar de pobresa, la població afectada per una privació material severa i la població amb baixa intensitat de treball per llar. Durant els anys 2012 i 2013 aquesta taxa, sens dubte, haurà augmentat.

Amb les dades disponibles no és exagerat parlar d'emergència social, tot i que, amb estadístiques més actualitzades (hi ha dades oficials de PIB cada trimestre, mentre que les de pobresa són escasses i s'ofereixen amb molt de retard), podríem observar amb més precisió l'agreujament del problema en els darrers dotze mesos. Davant aquesta situació, què ha fet fins ara el Govern? Bàsicament bloquejar –via disposició transitòria de la llei de pressupostos de la CAIB– el desplegament de la Llei de Serveis Socials de les Illes Balears, aprovada en l'anterior legislatura, i que es disposava a “atendre a les situacions de manca de recursos bàsics i les necessitats socials”. La discussió parlamentària del pressupost de la CAIB de 2014 podria ser el marc per aprovar una autèntica política contra la pobresa i l'exclusió social. En cas contrari, hauria de ser el torn de la societat civil, que té els instruments de la mobilització i de la proposta via Iniciativa Legislativa Popular (ILP). Cal estar preparats per reivindicar de debò una Renda Garantida de Ciutadania, que és absolutament realista i possible (seria factible amb una partida pressupostària de vint-i-cinc a trenta milions d'euros). Una RGC pensada com un nou instrument de política social redistributiva i preventiva de l'exclusió social. En definitiva, una petita passa en la direcció d'un nou paradigma social en el qual el dret a la llibertat material estigui garantit mitjançant una Renda Bàsica universal i incondicionada.

Ara mateix, dir prou indiferència cap els no rics ha esdevingut una exigència ètica, si més no perquè, en paraules d'Antonio Gramsci “la indiferència és apatia, és parasitisme, és covardia, no és vida. Per això odiï als indiferents”.

La societat dual que s'albira*

S'estenen com a taques d'oli les situacions legals en les quals és possible treballar amb sous que no arriben als 500 euros mensuals. Això és el que passa, cada pic amb major freqüència, per una banda amb els contractes de formació, fins i tot per a persones de més de 30 anys, sense res a veure amb allò que s'ha estudiat inicialment en el sistema educatiu. Però el que està més estès és la contractació a temps parcial que, en la majoria dels casos, va associada a una gran disponibilitat de tota la jornada a aquest treball teòricament de poques hores. És a dir, lluny de ser una oportunitat per conciliar la vida familiar i/o personal amb la laboral, o de ser una fórmula flexible d'accés a un mercat de treball amb poca oferta de contractació, el treball a temps parcial ha esdevingut en un factor clau de l'actual turboprecarització laboral. Amb el real decret llei aprovat pel Govern espanyol el divendres 20 de desembre de 2013 aquesta gran disponibilitat de la persona contractada a temps parcial a un sol ocupador s'ha fet total i en qualsevol circumstància. No hi dubte que la legislació laboral del Govern del PP (el govern de la devaluació social, salarial i democràtica) és una màquina de creació de "treballadors i treballadores pobres". El gran èxit de la legislació laboral neoconservadora és haver aconseguit que tenir un treball no sigui sinònim d'integració social, de participació en la roda del consum, de no ser, en definitiva, una persona sense carències materials importants en aspectes bàsics per a una existència digna.

Amb un mercat laboral que no garanteix a tothom que hi participa uns drets mínims de ciutadania econòmica, no és estrany que a les Illes Balears la taxa de risc de pobresa o d'exclusió social, definida a l'anomenada "estratègia europea" 2020 (a on els components relacionats amb la quantitat i qualitat de l'ocupació són claus), s'hagi incrementat en un 7,8% des de 2008 a 2012, i que a l'any 2012 afectés gairebé 3 de cada 10 persones illenques.

D'aquest procés d'empobriment en parlem al número 24 de *Temes Socioeconòmics Gadeso* (disponible a www.gadeso.org) en el que presentam els principals resultats de la darrera Enquesta de Condicions de Vida (ECV). A més de l'abans esmentada taxa de pobresa de la Unió Europea, les dades més rellevants són: a) La renda mitjana individual ha baixat un 8% en el període 2008-2012 i un 12% en el quadrienni 2009-2012, i la renda mitjana de les llars han descendit un 9% i un 13% en aquests dos períodes. b) Els ingressos anuals per determinar el llindar a partir del qual es considera l'existència de risc de pobresa són de 7.040 euros per a llars d'una persona i de 14.784 a les de dos adults i 2 nens. En el quinquenni 2000-2013 aquesta

* Publicat a Diario de Mallorca, 08.01.2014

xifra ha baixat un 8,7%. c) En el període 2008-2012 la taxa de risc de pobresa (les persones que no arriben al llindar anterior) ha augmentat un 9,8%, i s'ha enfilat fins a un 24,2% en l'any 2012. d) Un 22,9% de les persones i un 20,8% de les llars tenen dificultats i moltes dificultats per arribar a fi de mes. e) El 7,5% i el 6,3% de llars i persones, respectivament, pateixen carències nutritives. f) En el 6,3% de les llars illenques no es poden mantenir temperatures adequades. g) Un 33,6% de les llars illenques i un 35,9% de les persones no tenen capacitat per a afrontar despeses imprevistes. h) Un 14,2% de les llars illenques tenen retards en el pagament de despeses relacionades amb qüestions bàsiques de l'habitatge. Pel que fa a les persones en aquesta situació, s'ha arribat a un màxim històric, amb un 17,5%. i) Un 6,1% de les llars i un 5,9% de les persones no poden permetre's disposar d'un automòbil. j) Un 4,3% de les llars i un 5,7% de la ciutadania no poden disposar d'un ordinador personal, i k) Un 42,2% dels illencs i illenques no poden anar de vacances ni una setmana a l'any.

Aquesta radiografia de les carències materials que pateixen les persones i les llars de les Illes Balears és la que fa albirar una dualització social que estava resumida en un titular de Diario de Mallorca del passat 10 de setembre: "El paro es la causa de la pobreza del 70% de las familias de la isla que piden ayuda para comer". Hi ha conciutadans i conciutadanes que, tot i no necessitar ajudes per a menjar, pateixen, a tall, d'exemple, desnonaments o pobresa energètica.

Quina és la resposta dels governants a aquesta situació d'emergència social? La més comuna és parlar del dèficit pressupostari i d'austeritat per als no rics. N'hi hi alguna que és encara més punyent exemplificada el passat dia 12 de desembre en aquell titular d'un diari d'àmbit estatal que deia: "El Gobierno presenta un plan de inclusión social que ya existe". Si no entenen que els autèntics defcicis són els democràtics i d'igualtat, no han entès absolutament res. Les persones i les famílies modestes no tenen perquè tenir una paciència infinita. Poden, si volen, albirar una altra sortida de la crisi.

La precarietat de la gent “normal”*

Des de fa ja alguns anys la Fundació Gadeso ha incorporat a la seva tasca investigadora i de difusió les anàlisis de la situació socioeconòmica de les Illes Balears que es reflecteixen, fonamentalment, en les publicacions digitals *Temes Socioeconòmics* i *Panorama Sociolaboral*. Ambdues publicacions són un complement a Quaderns Gadeso que, ja amb certa veterania, és la nostra publicació de referència per a la investigació i divulgació del tarannà de la nostra societat. Aquest privilegiat observatori em permet afirmar que la majoria de la societat illenca viu amb insatisfacció els efectes de la crisi, amb disconformitat les polítiques aplicades per, teòricament, superar-la i amb incertesa envers al futur. Quan empobrits sortirem de la crisi? Quants drets socials, democràtics i de civilitat haurem perdut per a sempre més? Hi haurà una altra vegada treball digne per a tothom? En definitiva, per molt que els discursos oficials s'entestin en missatges positius, hi ha un corrent de fons d'insatisfacció, disconformitat i incertesa davant un horitzó de desigualtats i manca de possibilitats d'un revifà econòmic basat en una dinàmica de prosperitat compartida.

Aquestes darreres setmanes he tingut l'oportunitat de participar en alguna activitat de l' "Asociación de Mayores Parados por el Empleo de Baleares" (AMPEB) i de la Plataforma d'Afectats per la Hipoteca de Mallorca (PAH) que m'han permès "tocar amb les mans" com la manca d'ocupació, la precarietat dels treballs realment existents, i les retallades de la protecció - tant en polítiques actives com passives- de la població aturada és la causa principal de l'empobriment accelerat de la població "normal" o, si ho prefereixen, de la població que, durant alguns anys, participà molt activament de la dinàmica del consum que permetia un treball amb més o menys qualitat, que incentivava el "tot a crèdit", i, alhora, es podia conjuminar amb el gaudir d'uns drets democràtics d'un Estat del Benestar en construcció. Els puc assegurar que en els entorns de les persones aturades majors de 45 anys o del de les amenaçades de desnonament de la seva llar no s'albiren símptomes de millora sociolaboral. Ans al contrari, el que es traspua és indignació per la ineficiència en la lluita contra la pobresa i la creixent transmissió intergeneracional de les carències materials per a una vida digna. Això és el que em transmet l'aturat que, m'explica, viu gràcies als salaris dels seus dos fills que, van saltant d'un contracte a un altre cada pic més curt; o la senyora que em compta, fil per randa, com deixà de poder fer front a la seva hipoteca per mor de la baixada d'ingressos salarials familiars. Ella i el seu company treballen a una multinacional que declara uns beneficis empresarials

* Publicat a Diario de Mallorca, 01.04.2014

importants, però la Reforma Laboral de 2012 els ha convertit en treballadors pobres.

No són casos excepcionals. Són les realitats cada vegada més "normalitzades" del nostre mercat laboral, que a la Fundació Gadeso volem conèixer cada pic millor. Per això, i perquè pensam que, per avaluar el grau de cohesió social pròpia d'un Estat Social i de Dret, cal avaluar correctament i de forma integral el funcionament del mercat laboral, és a dir, cal saber si el treball segueix sent un element clau d'inclusió social per a tothom, hem publicat un primer *Temes Socioeconòmics Gadeso* (disponible a www.gadeso.org) dedicat a les noves claus per entendre el mercat laboral. En aquesta ocasió tractam dos assumptes cabdals: 1.- La relació que hi ha entre les afiliacions a la Seguretat Social i la creació o no d'ocupació i 2.- Què i quina és la taxa de cobertura de prestació per desocupació.

En el primer dels assumptes es constata que cada pic són necessaris més registres de contractes per a què augmentin les afiliacions a la Seguretat Social. És a dir, hi ha una relació molt directa entre els creixements d'afiliacions i la precarietat laboral (contractes de curta i molt curta durada i contractes a temps parcial no desitjat). Tant és així que l'any 2013 va ser necessari que de mitjana es registressin 34.755 contractes més que l'any anterior per produir un augment de 1.451 afiliacions. Hom port intuir que, amb un 11,2% més de contactes registrats per a un minso +0,4% d'afiliacions a la Seguretat Social, allò que creix és la precarietat i no tant l'ocupació.

Pel que fa al percentatge de persones que cobren alguna prestació econòmica associada a la seva situació d'atur, val a dir que si el calculam sobre la dada d'atur registrat, els problemes metodològics generals (atur registrat és una dada amb poc rigor estadístic) s'agregen en el cas de les Illes Balears. Als Fixos Discontinus, un col·lectiu molt nombrós en el mercat laboral illenc, no se'ls considera aturats registrats però -si reuneixen els requisits legals- tenen dret a les corresponents prestacions de desocupació en els seus períodes de no activitat laboral. Això provoca que, en determinades èpoques de l'any, hi hagi més persones cobrant prestacions que no persones aturades registrades. Per tant sembla més lògic acudir a les dades estimades per l'EPA de l'INE que ens ofereix la següent foto de l'any 2013: Mitjana de població aturada: 134.977 persones, de les quals 45.629 tingueren alguna prestació i 89.347 no. És a dir, la taxa de protecció no arriba al 34% de la població aturada de Balears, i que el darrer trienni ha baixat un 8%.

Els grans predicadors de la flexibilitat laboral i l'austeritat sense pietat - gairebé sempre des de la posició privilegiada d'un contracte ben blindat en el sector privat o des de la no-flexibilitat d'algunes posicions en l'àmbit públic-

ometen de les anàlisis els efectes que aquestes polítiques provoquen a les persones i les llars. Però la veritat és que, amb l'excusa de la crisi, s'ha revolucionat el mercat laboral espanyol i illenc. És la revolució de les múltiples formes de precarietat laboral i social, i per això les anàlisis, si no volen ésser equivocats, han d'incorporar noves claus interpretatives. En això estam.

Vides precàries*

S'han publicat els resultats definitius d'una de les estadístiques estructurals més importants del Regne d'Espanya, la que parla de les condicions de vida de la gent, de l'evolució de la taxa de pobresa, de les carències materials de la població. Potser l'Enquesta de Condicions de Vida (ECV) sigui una de les operacions estadístiques més humanes, perquè ens permet observar quotidianitats punyents i intuir l'abast dels fenòmens de, posem pel cas, la mala nutrició o la pobresa energètica. Tanmateix, els indicadors més rellevants són, per una banda, el de la taxa de risc de pobresa, és a dir, el percentatge de persones amb ingressos per sota del llindar de pobresa l'any anterior (per a llars d'una persona, aquest llindar es va situar el 2013 en 8.114€ i per a llars compostes per dos adults i dos menors de 14 anys, en 17.040€). Un altre indicador clau és l'anomenat AROPE de risc de pobresa o exclusió social (que combina tres conceptes: el risc de pobresa, la carència material i la baixa intensitat en l'ocupació).

Bé idò, les dades més significatives referides a les Illes Balears ens permeten observar que la taxa de risc de pobresa s'ha enfilat fins al 19,8%, quan a l'inici de la crisi tot just fregava el 13%. En qualsevol cas, convé parar especial atenció a l'indicador sintètic europeu AROPE, esmentat més amunt. Abans de l'any 2006, aquesta taxa gairebé no superarà mai el 20% i, d'ençà que es fan els càlculs (2004), sempre havia estat inferior a Balears que al conjunt del Regne d'Espanya. Però vet aquí que, en els anys de govern del PP de JR Bauzá, ha passat del 25% el 2011 al 27,8% el 2013. Val a dir que per calcular aquest indicador es té en compte la "població (de 0 a 59 anys) que està vivint en una llar amb baixa intensitat en el treball" o, dit en unes altres paraules, a la població aturada i amb ocupacions de curta durada i mal pagades. Aquesta pobresa laboral, més o menys, s'ha duplicat arreu, però el component illenc de carències materials severes ha augmentat més que el del conjunt de les comunitats autònomes. Això explicaria l'estirabot del risc de pobresa de les persones i famílies illenques, que supera -amb un 0,5%- per primer pic el del conjunt del Regne d'Espanya.

No em puc estar de citar, si més no, quatre dades de precarietats concretes a les llars illenques: 1.- El 42,5% (un 8,9% més que l'any anterior) no té capacitat per afrontar despeses imprevistes; una situació especialment conflictiva en un context de polítiques de copagaments dels serveis bàsics. 2.- Hi ha un 12,4% de llars que no poden permetre's mantenir l'habitatge amb una temperatura adequada. És una dada esfereïdora, ja que significa que en un any el risc de pobresa energètica s'ha duplicat. 3.- El percentatge de llars

* Publicat a Ara Balears, 31.05.2014

que han tingut retards en el pagament de despeses relacionades amb l'habitatge principal (hipoteca o lloguer, rebuts de gas, comunitat...) ha passat del 14,2% de 2012 al 17,2% de 2013. 4.- Gairebé un 4% de les llars no poden fer un menjar de carn, pollastre o peix almenys cada dos dies.

Si hom pren en consideració les brutals desigualtats que hi ha darrere aquestes xifres, cal concloure que hi ha alguna cosa que falla. Les desigualtats entre individus i grups no les provoca la “divina procedència”, ans al contrari, són el fruit d'una determinada organització social característica de cada moment. Potser per això, l'organització social del moment actual (austeritat imposada per als no rics) hagi provocat que l'any 2013 hàgim assolit un percentatge escandalós de llars que pateixen carències materials severes. Això, i no una altra cosa, és el que vol dir que el percentatge de llars illenques amb carències materials simultànies en quatre dels conceptes que s'empren per calcular l' AROPE hagi arribat al 10,4%, gairebé duplicant el de l'any 2012 (5,7%).

Hanna Arendt parlava de pobresa intensa i persistent, de l'anomenada “pobresa severa”, dient que “és un estat de constant indignació i misèria extrema i que la seva ignomínia consisteix sobretot en el seu poder deshumanitzant”. És evident que no estem en aquesta dramàtica situació, però anam pel bon camí d'aconseguir-ho.

Pressupostos familiars, salaris i benestar*

En el mes de juny s'han publicat dos clàssics en la producció estadística de l'INE, per un costat, l' Enquesta de Pressupostos Familiars de l'any 2012 i, per l'altre, l'Índex de Cost Laboral del primer trimestre de 2014. També hem conegut una molt interessant novetat: El Mòdul de Benestar de l'Enquesta de Condicions de Vida de 2013.

L'Enquesta de Pressupostos Familiars proporciona tal quantitat d'informació (tant de les llars com de les persones) que excedeix l'espai d'aquest apunt socioeconòmic. Potser el més rellevant és que, des que governa JR Bauzá (2011) fins a l'any de l'enquesta (2013), les llars illenques baixen més d'un 5% la seva despesa mitjana (dels 29.154,49 € de l'any 2011 als 27.664,37 € de l'any passat). Aquesta despesa baixa en: aliments i begudes no alcohòliques; begudes alcohòliques, tabac i narcòtics; articles de vestir i calçat; habitatge, aigua, electricitat, gas i altres combustibles; mobiliari, equipaments de la llar i despeses corrents de conservació de l'habitatge; salut; transports; comunicacions; oci, espectacles i cultura; i hotels, cafès i restaurants. L'únic grup de despesa que augmenta és, igual que al conjunt del Regne d'Espanya, el d'ensenyament, amb un increment del 24%. Hi ha dues dades que em semblen prou importants: La despesa mitjana de 2013, tant de les llars com de les persones de Balears, en educació superior i en transports aeris són les més grans que s'han registrat en la història d'aquesta estadística. Pel que fa a l'Índex de Cost Laboral del primer trimestre de 2014, al conjunt de l' Estat espanyol, i una vegada desestacionalitzat, té un creixement d'un inapreciable 0,1%, és a dir, pràcticament està congelat.

I per acabar la novetat: el Mòdul de Benestar de l'Enquesta de Condicions de Vida de 2013 Aquesta enquesta cada any -a més a més dels continguts habituals sobre taxa de pobresa, risc d'exclusió social, carències materials de la població, etc.- demana sobre un assumpte específic i, per primera vegada, durant la primavera de l'any passat es varen fer un conjunt de preguntes que mesuren diferents aspectes de la qualitat de vida que van més enllà de la dimensió material o dels ingressos percebuts. La selecció de les preguntes incorporades és fruit del treball d'un grup d'experts de diferents Estats membres de la UE i d'Eurostat, que han seguit les diferents recomanacions internacionals en matèria de mesurament multidimensional de la qualitat de vida. És a dir, els resultats són de tota solvència estadística i, no debades, s'utilitzaran en la construcció d'indicadors de qualitat de vida que s'estan desenvolupant en l'àmbit internacional. Però atenció, són resultats subjectius.

* Publicat a L'Altra Mirada (www.laltramirada.cat), 07.07.2014

Idò, els resultats de valoració mitjana (nota de 0 a 10) de les diferents dimensions incloses a aquesta enquesta de benestar a les illes Balears són les següents: 7,3 en satisfacció global amb la vida, 5,9 de satisfacció amb la situació econòmica, 7,7 pel que fa a satisfacció amb l'habitatge, un 7,3 de satisfacció amb el treball actual, 8,0 en satisfacció amb les relacions personals, un escàs 2,4 de confiança en el sistema polític, un modest 3,5 en confiança en el sistema judicial, un 5,9 pel que fa a la confiança en la policia, un 6,3 de confiança en els altres, i el 80,7% de persones tenen una bona percepció quant a la seva seguretat (persones que se senten “bastant segures” o “molt segures” caminant soles de nit). Val a dir que el punt més important d'aquest tipus de resultats és la seva evolució. Malauradament serà complicat perquè la repetició del mòdul està prevista de forma periòdica, en principi cada sis anys.

Els comentaris: 1.- Els pressupostos familiars i personals de l'any passat, en coherència amb la situació de crisi social, d'ocupació i de disponibilitat de renda, segueixen reduint-se. Lògicament són dades mitjanes i, per tant, amb tota seguretat les desigualtats en els pressupostos familiars i individuals han tingut un estirabot important en aquests últims anys. Les retallades a la gratuïtat a l'àmbit educatiu, particularment intenses en el cas de Balears, no permeten a les famílies retallar els seus pressupostos en aquest grup de despesa. Els illencs i les illenques cada pic han de dedicar més part dels seus pressupostos a l'ensenyament superior i al transport aeri. Comencen a notar-se els efectes segregadors de les polítiques del PP en matèria de beques i taxes universitàries? A més a més, cal estar alarmats amb l'anunci de la privatització d'AENA, segur que haurem de dedicar més pressupost per poder exercir el nostre dret a la mobilitat.

2.- En relació a la pràctica congelació dels costos laborals, només es pot dir que es va pel bon camí en la devaluació salarial i social. Cal recordar que aquest, i no un altre, era l'objectiu de la Reforma Laboral de 2012.

3.- Sobre el Mòdul de Benestar de l'Enquesta de Condicions de Vida de 2013 convé apuntar dues coses: a) Els resultats són percepcions subjectives i, per tant, poden estar esbiaixats. Val a dir que els indicadors de qualitat de vida objectius, que malauradament no estan regionalitzats, són els de Quality of life indicators i els de Eurofond, ambdós d'Eurostat. b) Malgrat les seves limitacions, la publicació d'aquestes dades, vol dir que els que reclamem altres indicadors més enllà del PIB, no anem desencaminats.

Una lectura: La investigació “ Repensant el concepte de treball. Quines ocupacions per a quins joves? Trobar feina o crear feina?”. L'equip format per Joan Subirats, Margarita León, Andreu Camprubí i Imma Quintana investiga

com “generar nou coneixement sobre les causes, els processos i les perspectives de canvi relacionades amb joves en situació d'exclusió social i la seva repercussió en polítiques públiques concretes. En segon lloc planteja establir tipologies d'ocupació en el si de l'economia social, posant especial èmfasi en els nous filons d'ocupació i sectors emergents”. Tot i que s'han basat en dos estudis concrets del Vallès Occidental i Garrotxa (Catalunya), hi ha moltes reflexions i conclusions que són perfectament aplicables a casa nostra.

Del treball precari a l'atur en precari*

En bastants ocasions he reflexionat des d'aquestes pàgines de Diario de Mallorca sobre els canvis que s'estan produint en els mercats laborals en general i a l'illenc en particular. Uns canvis provocats, a parer meu, per tres raons claus: a) La consolidació d'un model d'empresa sostingut en una externalització del factor treball que mai havia pogut ser tan gran com ara que les noves tecnologies han permès fer-ho a l'engròs. b) L'abandó de qualsevol legislació laboral de flexiseguretat i la implantació de la precarietat sociolaboral com a norma. I c) Un model productiu que, al menystenir el valor afegit de la qualitat com a divisa, no precisa d'un capital humà majoritàriament amb un elevat grau de formació i una certa estabilitat laboral. Els canvis són de calat: En citaré, a tall d'exemple, tres: L'aparició amb força de la figura del treballador pobre, és a dir, d'aquella persona que encara que tingui treball no té una retribució salarial suficient com per a poder cobrir les seves necessitats bàsiques i això el situa en risc de pobresa relativa. El cada vegada més estès risc que molts efectius laborals considerin que el mercat laboral ja no assegura oportunitats de *making work pay*, que és allò que podríem traduir com el conjunt de polítiques que fan que el treball compensi o, dit amb altres paraules, que hi hagi rendibilitat en el treball remunerat. I, el tercer és l'aparició, com a conseqüència de la prolongació de la crisi, de les persones inocupables, que no són altres que aquelles amb problemes estructurals d'ocupabilitat (joves que ni treballen ni estudien, persones aturades de molt llarga durada, amb greus carències formatives i d'habilitats, etc.)

A la Fundació Gadeso acabam de publicar el número 16 de Panorama Sociolaboral i l'hem titulat "La insuficient protecció de la població aturada agreuja la crisi social". Val a dir que aquesta publicació digital és una selecció dels estudis i informes que sobre el mercat laboral han publicat les institucions, els actors socials, econòmics o acadèmics. De l'anàlisi d'aquesta literatura hom pot concloure que la persistència de la crisi social és evident. Ho demostren l'atur de llarga i molt llarga durada, la insuficiència salarial, l'atur de les persones joves i la tremenda precarietat sociolaboral de les persones de 45 a 64 anys, o el creixement de la taxa de risc de pobresa i/o exclusió social. L'assumpció acrítica per part dels governats i l'establishment de la precarització de l'ocupació és tan gran que ningú s'escandalitza d'un titular de premsa que, sense embuts, afirmava: "El Gobierno exhibe el aumento de becarios como el mayor logro en empleo juvenil" (Economía Digital, 21/09/2014).

* Publicat a Diario de Mallorca, 28.09.2014

Probablement, a les Illes Balears, la Fundació Gadeso hem estat els primers a parlar, en el context d'aquesta crisi, de treballadors i treballadores pobres, d'un mercat laboral amb cada pic menys *making work pay* i per tant que no assegura la seva funció d'inclusió, de creixements turístics sense creixements equivalents d'ocupació, de persones inocupables. Malauradament avui hem d'incorporar a aquesta llista de situacions en la que viu el precariat, la de l'atur en precari. No debades en el *Panorama Sociolaboral Gadeso* que comentam, s'analitzen estudis que palesen que les Illes Balears lideram la baixada percentual (un -17,1% entre juliol de 2013 i de juliol 2014) de persones beneficiàries de prestacions per desocupació del col·lectiu de persones aturades registrades, o que la taxa de protecció per desocupació estimada d'acord amb dades EPA és del 26,3%, gairebé igual que l'any passat, però amb l'agreujament de la desprotecció per a la població aturada major de 45 anys, que ha perdut més de tretze punts de protecció en un any a causa de les retallades realitzades en els subsidis per a majors de 52 i 45 anys. En definitiva, l'augment de població aturada sense cap prestació per desocupació és, amb tota seguretat, el tret que millor caracteritza l'actual situació sociolaboral de les Illes Balears. Si del que es tracta és d'iniciar el camí cap a la recuperació econòmica amb desenvolupament inclusiu i justícia social que proposa l'OIT, és clar que no anam pel bon camí. Però si el que realment es vol és transformar gradualment la realitat en un sentit desigualitari, sens dubte, anam fent camí. I del bo!

Illes Balears: paradís de la pobresa activa*

A la UE d'abans de l'austericidi preocupava molt evitar qualsevol fenomen de "pobresa activa" (*in-work poverty* en anglès o *pauvreté laborieuse* en francès) i per això va fer fortuna aquella idea de la flexiseguretat. Perdonin el trilingüisme aquesta setmana en què feliçment s'ha enterrat el TIL, però en temps de Jacques Delors –abans que es renunciés al model europeu de mercat laboral inclusiu i incloent–, a la UE es parlava molt en francès. Ara, car s'ha imposat la concepció de la flexibilitat-flexibilitat anglosaxona, es parla molt en anglès. Fins fa poc, era absolutament inversemblant que el mercat laboral d'una regió europea com les Illes Balears generés fenòmens sociolaborals de "pobresa activa", és a dir, que hi hagués una taxa significativa de *working poors*. Perdonin una altra vegada el multilingüisme, però és que això dels treballadors i treballadores pobres era una cosa pròpia d'algunes etapes de gran recessió del mercat laboral EUA i dels estralls del thatcherisme en algunes zones del Regne Unit.

Si hom analitza les dades estructurals del mercat de les Illes Balears (entre d'altres les que proporcionen la Comptabilitat Nacional, l'Enquesta de Població Activa o l'Agència Tributària), és evident que el nostre mercat laboral està en una claríssima situació de pobresa laboral. Dit altrament, cada pic hi ha més gent treballant però que no se'n surt d'estar en risc de pobresa o d'exclusió social perquè anualment, entre salari i prestació de desocupació, ingressa manco que el que es considera el llindar de la pobresa (entorn dels 7.000 euros a l'any). Per cert, entre les dades de registres del mercat laboral que ahir es varen publicar n'hi ha una de cabdal importància que fa referència al nombre de persones aturades registrades amb alguna prestació de desocupació: el mes d'agost (aquesta informació es publica amb un mes de retard), el 38% d'aquestes persones no tenien cap prestació, un 4% més que el mes d'agost de 2013. Però el més greu és que enguany les persones beneficiàries de prestacions contributives (una mitjana de 838,4 euros) no arriben ni a la meitat de les persones oficialment considerades aturades registrades. Concretament, la dada d'agost ens informa que són el 49%, mentre que l'agost de 2013 superaven el 53%. Val a dir que enguany és el primer any en la història d'aquests registres laborals que les persones aturades amb prestació del subsidi de 426 euros al mes són més que els que cobren la prestació contributiva. Tot plegat em permet una primera conclusió: a la precarietat laboral hi hem d'afegir la major precarietat de la situació d'atur. Tanmateix, el que més s'ha posat en relleu és la dada d'atur registrat de 65.093 persones amb la qual s'ha tancat el mes de setembre. La variació mensual +4,35% és, per una banda, coherent amb el caràcter estacional del

* Publicat a Ara Balears, 01.10.2015

mercat laboral illenc, com es demostra amb l'estirabot del 20,2% d'atur registrat d'hostaleria. Però, per una altra banda, és una dada enganyosa: els fixos discontinus no compten com a aturats registrats. Pel que fa a la variació interanual negativa de -10,39%, val a dir que té poc a veure amb la generació d'ocupació i molt amb l'anomenat "atur desanimat", és a dir, amb tota aquella gent que està en atur, però en acabar la prestació no renova la demanda d'ocupació a un SOIB que no li ha fet cap oferta de feina, ni li ha donat una sola oportunitat de participar en algun programa de Política Activa d'Ocupació (PAO). Aquest "atur desanimat" va en augment per una raó prou coneguda per qualsevol observador de les noves dinàmiques del mercat laboral: cada pic hi ha més gent que en acabar el contracte de molt curta durada (mai com enguany hi havia hagut tants contractes de menys de tres mesos), que no li dóna dret a cap prestació de desocupació, passa d'inscriure-s'hi. En qualsevol cas, el que no millora, es miri com es miri, és la dada d'atur de llarga durada, que ja frega el 40% del total registrat. Dit sense embuts: començar la tardor amb 25.465 persones aturades inscrites des de fa més de 12 mesos és senzillament una vergonya.

L'altra dada a la qual s'ha posat, com cada mes, molta atenció és la de les afiliacions a la Seguretat Social. El mes de setembre acabà amb una mitjana de 468.465 afiliacions amb una baixada del -2,73% (-13.171 afiliacions en termes absoluts) en relació al mes anterior, i una variació interanual positiva del 3,73% (16.835 afiliacions). S'ha de prendre en consideració que estem parlant d'una mitjana a la qual influeixen molts factors, com ara que una persona tingui diversos contractes de dies durant el mes i cada alta compti com una nova afiliació, o que les afiliacions a temps parcial es computin igual que les de temps complet. Per tant, és insensat lligar aquesta dada a una suposada creació d'ocupació. Ans al contrari, la variació negativa mensual ens indicaria que l'atur registrat seria major si es computassin els fixos discontinus que, com ja s'ha dit, no figuren en el registre d'atur però sí causen baixa a la Seguretat Social. Per una altra banda, em tem que l'augment d'afiliacions mitjanes en relació al mes de setembre de 2013 sigui poca cosa més que un efecte estadístic causat per la cada vegada major presència del treball a temps parcial no desitjat i les contractacions d'escassíssima durada i, en moltes ocasions, repetitives.

Mentrestant la Comptabilitat Nacional detecta que, en termes homogenis de treball a temps complet, l'ocupació continua a la baixa. En qualsevol cas, i aquesta és la segona conclusió, a final de mes, amb la publicació de l'EPA, farem comptes i parlarem de la situació real del mercat laboral amb l'únic instrument estadístic homologable arreu de la UE. Amb els registres administratius és poden fer contes com el de la recuperació econòmica, però és gairebé impossible fer comptes.

Desprotecció vs. resiliència econòmica i social*

S'ha parlat i escrit molt de la darrera Enquesta de Població Activa (EPA), la qual cosa em sembla lògica donat que són unes dades que fan referència als mesos (juliol, agost i setembre) de plena temporada turística. Gairebé arreu d'Espanya, aquest és un període en el qual augmenta la població activa (fonamentalment, encara que no exclusivament, perquè en haver-hi més possibilitats de trobar feina en els sectors del turisme, creix el nombre de persones que cerquen una ocupació, encara que sigui temporal i precària). També són mesos en els que baixa la població inactiva, per exemple, entre el col·lectiu de les persones que ho són perquè estudien. En el cas de Balears aquestes constants s'accentuen en coherència amb una economia extraordinàriament especialitzada en el turisme de sol i platja. En poques paraules: aquest trimestre és el sùmmum de la capacitat econòmica illenca i per això és tan important analitzar totes les variables del mercat laboral en els mesos centrals de l'estiu. A la Fundació Gadeso hem fet la nostra anàlisi i la principal conclusió es pot resumir en la següent frase: "L'ocupació estiuenca de 2014: una flor que, en cohesió social, no ha fet estiu". No debades aquest és el títol del número 41 de *Temes Socioeconòmics*.

No perdré massa temps en explicar que una estimació de 101.000 persones aturades en ple estiu és una de les més importants debilitats del nostre model econòmic. Alguna cosa no acaba de funcionar bé si en el millor trimestre de l'any tenim una taxa total d'atur del 15,94%, i una del juvenil del 38,85%! Aquesta taxa d'atur de les persones de menys de 25 anys „que registra un estirabot anual de més d'un 6%„ és, a parer meu, una de les dades més significatives i preocupants de l'EPA del tercer trimestre de 2014. Tampoc insistiré en les dades que confirmen la pèrdua de la capacitat inclusiva del mercat laboral illenc perquè, com molt bé ha explicat en aquestes mateixes pàgines el professor d'Economia del treball de la UIB Llorenç Pou: "Les dades objectives de l'EPA mostren que malgrat hi ha més gent treballant, ho fan en un menor nombre d'hores i amb major precarietat i explotació laboral" (Diario de Mallorca 28-10-2014).

I tanmateix, en allò que vull posar l'accent és en una informació que incorpora el *Temes Socioeconòmics Gadeso* que coment, però de la que en general se'n parla massa poc: la manca de protecció de la desocupació en què es troba una gran part de la població en atur: la taxa total de protecció (el percentatge estimat de persones aturades que cobren alguna prestació) a Balears és del 19,5% i en un any ha baixat un 6,7%. El col·lectiu més afectat per aquesta baixada de la protecció és el de la població aturada major de 45

* Publicat a Diario de Mallorca, 14.11.2014

anys. Tot i que mantenen una taxa de protecció superior a la de la població aturada en el seu conjunt, amb un 27,8%, les retallades realitzades al subsidi per a majors de 45 anys han fet estralls i la taxa de protecció d'aquest col·lectiu baixa un 15,8%.

Aquesta és la informació que consider més rellevant de la darrera EPA per dues raons: per una banda, ens mostra un horitzó de major descohesió social i, per un altre costat, no millora el funcionament inclusiu del mercat laboral. En aquest sentit pot ser interessant recordar que l'informe sobre desenvolupament humà 2014 (PNUD-ONU) afirma que "la prestació per desocupació millora el funcionament dels mercats laborals en fer possible que les persones aturades triïn els treballs que millor s'ajustin a les seves aptituds i experiència en comptes de forçar-los a acceptar el primer treball que aparegui."

Tot plegat, em sembla mentida que aquesta progressiva desprotecció de la població aturada no tingui una major atenció, si més no perquè, com afirma el document de l'ONU abans esmentat: "Una bona protecció social universal no solament millora la resiliència individual, sinó que també pot reforçar la resiliència de l'economia en el seu conjunt".

Descohesió social com horitzó?*

El títol no és un caprici. Tot el contrari. Si hom observa la recent explotació de l'Enquesta de Condicions de Vida (ECV) que ha realitzat l'IBESTAT, és una pregunta molt escaient. Val a dir que l'Institut d'Estadística de Balears, a més d'actualitzar les dades, ha introduït importants canvis metodològics: per una banda, s'han incorporat les noves xifres de població del cens de l'any 2011 i, per l'altre, s'ha adoptat una nova metodologia que combina la informació recollida mitjançant enquesta personal amb la informació procedent de fitxers administratius, millorant així la fiabilitat de les dades obtingudes en relació als ingressos de les llars, o "rendes mitjanes". Tenim, idò, una nova fotografia oficial de les carències materials de la població illenca i dels percentatges de la que està en risc de pobresa o exclusió social, que, en el número 43 de *Temes Socioeconòmics Gadeso* que hem sintetitzat amb el següent títol: "Noves dades, mateix empobriment".

Però, quines són aquestes dades? Donat que l'explotació, que, per a Balears, ha fet l'IBESTAT, és d'una considerable complexitat i inclou un gran volum d'informació, una primera tria podria ser la següent: 1.- En el quinquenni 2008-2012, la renda mitjana individual ha baixat un 12,1% i la de les llars un 14,2%. 2.- La quantitat d'ingressos a partir de la qual es calcula el llindar de risc de pobresa ha baixat un 11,5% entre 2009 i 2013 i, malgrat aquest enduriment de les condicions per considerar-se inclòs en aquesta situació, la taxa de risc pobresa es situà en 2013 en un 19,8% (en 2009 era del 18,5%). 3.- L'indicador que millor copsa la situació de risc de pobresa és la taxa AROPE (que, seguint els criteris de l'oficina d'estadística de la UE Eurostat, incorpora altres factors de carència material, a més d'ingressos que no superin el llindar de pobresa). Aquesta taxa es situà en 2013 en el 27,8% (un 3,1% més que en 2009). 4.- Hi ha una dada que, a parer meu, és reveladora: el creixement de la diferència entre la taxa de pobresa i la taxa AROPE s'ha disparat a favor de la segona en els darrers quatre anys, coincidint amb l'estirabot del nombre de treballadors i treballadores pobres. Aquesta diferència s'ha situat en un 8% l'any 2013.

Ja n'hi hauria prou per justificar el títol d'aquest article, però n'hi ha més: per una banda, el percentatge de persones que no tenen capacitat per fer front a despeses imprevistes s'ha enfilat en 2013 fins a un 42,9%. Per un altre costat, un 33,5% de persones illenques arribà a fi de mes amb dificultats, mentre que un 11,5% no té dificultats per acabar el mes; en el sexenni 2008-2013, les primeres han augmentat un 5,3% i les segones han baixat un 1,3%. I, finalment, uns quants exemples sobre carències materials: el percentatge de

* Publicat a Diario de Mallorca, 11.12.2014

persones que no poden menjar carn, pollastre o peix, almenys cada dos dies, assolí un valor màxim del 7,5% en 2012 i, encara ara, entorn del 4% segueixen en aquesta situació. Poca broma amb aquesta situació de carència nutritiva, que cobra especial importància per la seva associació amb la problemàtica de la malnutrició infantil! El segon exemple té a veure amb l'anomenada "pobresa energètica" i ens palesa que en el darrer quinquenni els percentatges de persones que no podien mantenir l'habitatge en una temperatura adequada ha oscil·lat entre el 16,8% de 2011 i el 5,7% de 2010. La darrera informació (2013) situa aquest percentatge en un preocupant 10,7%. Un tercer exemple és el que ens mostra la punta de l'iceberg del drama dels desnonaments: en 2013 s'ha registrat el percentatge més elevat (18,8%) des de 2009 de persones amb dificultats per fer els pagaments de despeses relacionats amb l'habitatge principal amb puntualitat. El darrer exemple que vull comentar és un que em sembla prou il·lustratiu: en unes illes, pot ser excessivament turístiques, el 48% de la població no podia, en 2013, permetre's tenir ni tan sols una setmana de vacances a l'any. És a dir, cada cop ens semblam més a aquestes destinacions turístiques empobrides que reben turistes a balquena mentre per a la majoria de la població local això de les vacances és un luxe inabastable.

Al número de *Temes Socioeconòmics Gadeso* que coment es fan algunes propostes per revertir aquesta situació, com ara la de retornar al mercat laboral la seva capacitat de ser subministrador de renda suficient per frenar l'augment de la pobresa laboral, o que el "pacte per a la inclusió", signat el propassat 14 d'octubre per totes les forces polítiques parlamentàries i l'EAPN-Illes Balears (xarxa per a la inclusió social) en el marc del Parlament balear, sigui alguna cosa més que una simple declaració d'intencions. Però em permetran acabar dient que, per canviar aquest horitzó de descohesió, calen canvis estructurals i en profunditat. En aquest sentit paga la pena recordar que *"lo que legitima el capitalismo no es la eficiencia de los mercados o los beneficios de las empresas. Su núcleo moral legitimador es su capacidad para lograr la mejora continua del bienestar y las oportunidades de la gente"*. Paraules d'una persona radical? Idò no, són d'un professor tan moderat com Antón Costas. Seria desitjable que es prenguessin en consideració.

No qualsevol ocupació protegeix de la pobresa*

He manllevat la frase amb què titul aquestes línies de l'informe "*El estado de la pobreza*" de la Xarxa Europea de Lluita contra la Pobresa i l'Exclusió Social d'Espanya (EAPN en l'acrònim de European Anti Poverty Network) que, entre altres moltes coses, palesa que arreu del regne d'Espanya l'any 2013 hi havia un 11,7% de treballadors en situació de pobresa. I a casa nostra? Tenint en compte que l'índex d'estacionalitat espanyol va ser del 0,42% i l'illenc del 26,10%, es pot inferir que el percentatge de treballador i treballadores pobres a Balears era bastant superior a l'11,7%. Tanmateix aquest d'EAPN és un de la quarantena d'informes que trobareu comentats en el número 17 de *Panorama Sociolaboral Gadeso* (disponible a www.gadeso.org). Val a dir que, aquesta publicació digital és una selecció d'estudis i informes sobre el mercat laboral, publicats per institucions, entitats i organitzacions de l'àmbit internacional, europeu, espanyol i, lògicament, illenc d'una molt plural orientació. Òbviament la lectura que se'n fa d'aquest conjunt de materials posant més o menys èmfasi en una informació o en una altra i de les conclusions que es plantegen, en bona part és responsabilitat meva. Però en cap cas trobareu una dada i/o informació comentada que, excepte en contades excepcions, no tingui una autoria aliena a la Fundació Gadeso.

Com en els setze números anteriors, aquest *Panorama Sociolaboral* s'estructura en diversos apartats: Els informes de conjuntura, els monogràfics, els sectorials, els de perspectives, i algun informe que no ha encaixat en aquesta classificació però que, per la seva vàlua, incloem en l'apartat de l'informe recomanat. En cada un d'aquests apartats abunden els que analitzen l'extensió i agreujament de la precarietat laboral i social (la desprotecció per desocupació és força preocupant) i, per tant, posen en el centre del debat la pobresa laboral en el mercat laboral de Balears i d'arreu del regne d'Espanya. Aquest és, sens dubte, el tema clau de l'actual conjuntura sociolaboral que, si hem de fer cas a les perspectives quantitatives i qualitatives més o manco immediates, sembla tenir un perill real de cronificació.

Justament, el grup de treballs que contenen elements de prospectiva és part important d'aquest recentment publicat *Panorama Sociolaboral*: començam citant tres publicacions de l'Observatori de les Ocupacions del SEPE (l'antic INEM), "Perfils de l'oferta d'ocupació 2014", "Activitats econòmiques amb tendència positiva en la contractació" i "Ocupacions amb tendència positiva en la contractació", que, pel que fa al mercat laboral illenc, conclouen que no hi ha canvis significatius en relació amb anys anteriors: Els perfils de les

* Publicat a Diario de Mallorca, 03.03.2015

ocupacions més demandades segueixen estant relacionades amb el turisme i els serveis a les empreses, mentre la demanda d'ocupacions i la contractació al sector industrial va a la baixa. El relat segueix amb el document d'expectatives turístiques per 2015 d'Exceltur referides a Balears, val a dir que són positives quant a negoci, però no hi ha previsions d'ocupació laboral (*sic*). Un altre informe amb bones expectatives econòmiques en general i en el sector turístic balear és tampoc fa cap previsió de millora en el mercat laboral.

Tot seguit es comenten un grup d'informes d'abast estatal (de Manpower, Fedea, PwC, i Fundació BBVA-IVIE) amb un denominador comú: Poca creació d'ocupació en l'escenari immediat i el que, eventualment, es creï serà precari. I conclouem amb dos informes bastant contundents: Per una banda el titulat "*Trabajar en 2033*" de la consultoria PwC España, en el qual es pot llegir que Espanya no recuperarà el nivell d'ocupació prèvia a la crisi fins a 2033 i que en 20 anys hi haurà més autoocupació, més treball temporal i més pluriocupació i, per un altre costat, un de l'OIT, "*Crecimiento con empleo*", que pronostica que caldrà esperar fins a 2023 per restablir l'ocupació als nivells de 2007.

Amb tot plegat em sembla molt agosarat parlar de recuperació econòmica i és pura temeritat parlar de millora del mercat laboral, si més no, en termes d'inclusió social, perquè... no qualsevol ocupació protegeix de la pobresa. *That is the question!*

Retallades a la prestació d'atur i el dret de ser idiota*

Qualsevol anàlisi de la situació del mercat de treball queda coix si no s'analitza l'evolució de les prestacions que té la població aturada. En aquest sentit, cal dir que són insuficients els comentaris que l'ARA Balears em publicà la setmana passada sobre les dades de l'EPA del primer trimestre de 2015.

Res millor per a completar aquesta anàlisi que recórrer al treball que, trimestralment, elabora sobre aquest assumpte per a la Fundació 1º de Mayo Enrique Negueruela. Val a dir que són uns informes que s'han convertit en una informació de referència i d'absoluta solvència, i que segons el corresponent als tres primers mesos de l'any, a les Illes Balears menys d'una de cada tres persones aturades percep alguna prestació. És a dir, la taxa de cobertura de la prestació per desocupació és d'un 30,2%. Altrament dit, més de noranta mil persones aturades no perceben cap prestació.

És una dada esfereïdora que demostra que les retallades del PP en matèria de protecció a la desocupació tenen un efecte desolador. Recordi's que el PP ha retallat directament en els subsidis per a majors de 45 anys, la qual cosa explica que només una de cada tres persones majors de 45 anys disposi de protecció (des de 2011 ha caigut la taxa més de vint punts). Però també ha retallat indirectament. Ho ha fet perquè no ha modificat la normativa per a l'ampliació de les prestacions especialment per a les persones aturades de llarga i molt llarga durada i, ja que els contractes són cada pic de més curta durada, per a flexibilitzar l'entrada al dret a tenir prestació amb menys dies cotitzats. Conclusió: des que governa el PP, la taxa de cobertura de la prestació de desocupació ha caigut un 13,2%.

Permetin-me afegir un darrer comentari que, per raó d'espai, no vaig fer la setmana passada: ¿Algú pot pensar que sense un cavi de model de creixement és possible tenir una major població ocupada, amb manco precarietat, uns guanys salarials dignes i una protecció per desocupació que de debò doni a la gent veritables segones oportunitats? ¿Hi ha algú que pensi que és possible un canvi, per lleuger que sigui, del model econòmic illenc sense un altre finançament autonòmic i una altra relació de les Illes Balears amb l'Estat? Potser sí que hi hagi algú. Tinguin present que ser idiota és lliure!

* Publicat a Ara Balears, 03.05.2015

J.R. Bauzá: és la pobresa, estúpid!*

“Aquesta legislatura ha estat la legislatura de l'ocupació”. Sense cap complex això va ser el que va dir J.R. Bauzá al Parlament de les Illes Balears. El president no va triar un bon dia per bravejar. Mentre feia aquesta afirmació, l'EAPN-Espanya (Xarxa Europea de Lluita contra la Pobresa i l'Exclusió Social o European Anti Poverty Network, en anglès) donava a conèixer el seu quart informe, que avalua el grau de compliment de l'objectiu d'inclusió social especificat en l'Estratègia 2020, mitjançant l'estudi de l'indicador AROPE (acrònim de At-Risk-Of Poverty and Exclusion). L'estudi titulat “El estado de la pobreza”) , és d'obligada lectura per a qualsevol persona interessada a conèixer els efectes socials i humans de la crisi.

La importància d'aquest informe és precisament l'anàlisi que fa d'aquest indicador, relatiu al percentatge de població que es troba en risc de pobresa i/o exclusió social, i que agrupa tres subindicadors que mesuren pobresa, privació material i baixa intensitat de treball en la llar. Per evitar confusions s'escau dir que l' AROPE i la Taxa de Pobresa són indicadors diferents, puix mesuren coses diferents. El primer mesura pobresa i exclusió en el seu conjunt, i el segon només pobresa en termes de renda. El primer és més complet i el segon més limitatiu. La taxa AROPE ens permet comparar-nos amb la resta de regions europees, mentre que difícilment això es pot fer si utilitzem la taxa de pobresa.

El gran valor de l'informe de l'EAPN és que retrata unes Illes Balears en les quals la societat avança cap a una creixent descohesió i dualització, i cap a una major desigualtat. Les dades són prou clarificadoras: El valor AROPE per a les Illes Balears l'any 2013 (última dada disponible) és del 27,8% (per sobre del conjunt del Regne d'Espanya, a on es va situar en un 27,3%). Això vol dir que en el període 2009-2013 el percentatge de població illenca en risc de pobresa i/o exclusió social ha crescut un 3,5%, i en els anys de govern de Bauzá no ha deixat de créixer. Si comparem els anys complets d'aquesta legislatura 2012-2013, ha crescut un 2,9%.

No els cansaré amb altres dades que s'inclouen en l'informe de l'EAPN-Espanya, però sí que els puc assegurar que el fet que a les Illes Balears l'any 2013 hi hagués un total de 309.045 persones pobres i/o en risc d'exclusió social té a veure amb la prolongació de l'atur de llarga durada, que no ha estat atès amb Polítiques Actives d'Ocupació des del Consolat de la Mar. Però també influeix, i molt, el deteriorament de la qualitat de l'ocupació. Val a dir que moltes d'aquestes persones són ocupades o, més exactament subocupades

* Publicat a El Periscopi (www.elperiscopi.com), 11.02.2015

com a treballadors i treballadores pobres. Això últim és el que explica que la taxa AROPE sigui a les Illes Balears superior a la calculada únicament basant-se en el percentatge de persones que estan per sota del llindar de la pobresa.

En definitiva , encara que no ho digui el manual de campanya del PP, les ciències socials fa molt temps que distingeixen entre ocupació i subocupació. La subocupació genera pobresa laboral, per tant em sembla pertinent recordar a J.R. Bauzá, parafrasejant a l'assessor de campanya de Bill Clinton, que la qüestió és la pobresa, estúpid!

5

L'ENGANYIFA DE L'EMPRENEDORIA NEOLIBERAL

Suposat suport als suposadament emprenedors*

El que havia de ser la primera proposta de llei del Govern presidit pel senyor Bauzá, ha esdevingut un decret llei. Atenent-nos al contingut del DL 5/2011, de 29 d'agost, de suport als emprenedors i a la micro, petita i mitjana empresa de les Illes Balears, publicat en el BOIB de 20-08-2011, hom no aconsegueix esbrinar, exceptuant el desig d'un cop d'efecte propagandístic consistent en alguna acció de govern que no sigui l'anunci d'un altre retall, com es pot justificar aquest procediment legislatiu d'urgència. Tot i que l'ús abusiu d'aquesta tècnica legislativa d'excepció és molt criticable, el més important són els continguts.

En la meua opinió estam davant un text extraordinàriament ideològic com, a tall d'exemple, ho palesen les innecessàries cites descontextualitzades al small business act dels EUA de l'any 1953 o la "mutilació" de la referència a l'article 38 de la Constitució espanyola que, recordem-ho, estableix garanties i protecció dels poders públics a la llibertat d'empresa i a la defensa de la productivitat. Precisament la defensa de la productivitat és el que ha desaparegut del preàmbul de la norma que comento. Sospito que no és una errada. Si no m'he descomptat, no n'hi ha ni una de referència a la productivitat i sí n'hi ha algunes a la competitivitat. Volem un teixit empresarial competitiu, sigui quina sigui, la seva productivitat? La pregunta no es retòrica. A mi em sembla que, amb aquest decret llei, el que vol dir el Govern és que cal incentivar la competència (que no és el mateix que ser competitiu) i ja veurem si aconseguim ser més productius. Greu error!

Tal i com s'ha concretat la iniciativa -inspirada i/o mal plagiada d'una del País Basc- ha esdevingut una norma inútil. Dic això per varies raons: Per una banda, a les Illes Balears no hi ha una baixa demografia empresarial com es pot constatar a qualsevol font de dades que es vulgui consultar. En aquest sentit segons les darreres informacions procedents del DIRCE (Directorio Central de Empresas del INE) hi ha 87.461 empreses actives illenques, per tant no es pot parlar d'una ràtio dolenta entre unitats empresarials i població. El problema, en tot cas, és l'excessiva especialització amb un percentatge superior al 76% en el sector serveis. Per un altre costat està més que estudiat que en termes de productivitat "el tamaño sí importa" de l'empresa, és clar. Les dades són tossudes i no hi ha estudi seriós que no conclogui que, al manco, fins abans de la crisi -ara no se sap- les empreses espanyoles amb plantilles inferiors a 50 persones no tenien res a fer per assolir nivells de competitivitat semblats a les europees o nord-americanes. Idò les dades ja

* Publicat a Diario de Mallorca, 14.09.2011

comentades del DIRCE ens indiquen que només el 0,57% de les nostres empreses arriben a tenir un nombre de plantilla que garanteixi unes ràtios de productivitat suficient. Però el més interessant és tenir en compte que més del 54% de les unitats empresarials de les illes no tenen cap persona assalariada. Amb aquestes dades, que demostren que el problema és de qualitat de la nostra estructura empresarial i no quantitatiu, hom pensa que el que caldria fer és incentivar l'emprenedoria que diversifiqués el model productiu i que impulsés el creixement (amb aliances, treball en xarxa, etc...) de la capacitat d'operativa empresarial.

Una altra raó d'inutilitat és la manca de memòria econòmica, i de mesures i obligacions administratives concretes. La més cridanera és l'absència de l'anunciat termini màxim pel pagament de les administracions públiques als petits proveïdors. Però n'hi d'altres més punyets i estructurals. Per raons d'espai en posaré només dos exemples: Amb el retràs acumulat en la implantació de l'administració digital a Balears, autoritzar la recollida d'informació, a través de sistemes de declaració electrònica per tal de simplificar tràmits administratius és senzillament un sarcasme. Millor seria començar la casa pels fonaments! I, per una altra banda, identificar única i exclusivament la persona emprenedora amb l'empresari o empresària, és una simplificació acientífica. Hi ha altres vides emprenedores, com ara, la dels autònoms dependents (trade) i la dels que podríem anomenar "intra-emprenedors", es a dir, els que desenvolupen la seva activitat a una empresa o en una entitat de la qual no en són propietaris. Els dos són treballadors i convé no oblidar-ho a l'hora de legislar sobre "continguts curriculars" dels cicles educatius.

Tant de bo que el tràmit parlamentari permeti aprovar una norma útil per a promocionar un concepte d'emprenedoria moderna i innovadora per millorar la nostra productivitat. Perquè això sigui així es necessita una llei que sigui qualque cosa més que una declaració d'intencions, que racionalitzi els doblers públics destinats als serveis d'orientació i consolidació d'empreses que generalment gestionen les organitzacions empresarials i, en definitiva, impulsi un model social i laboral que no sigui la subcontractació de la subcontractació i la proliferació de trades obligat a ser-ho contra la seva voluntat. En definitiva, els emprenedors o aporten productivitat o no o són.

Autònoms: emprenedors o precaris?*

No és senzill acotar amb precisió els llindars de quin és l'abast del col·lectiu dels autònoms. Com a mínim hi ha dos tipus d'activitats socioeconòmiques lligades a la figura legal de l'autònom: la que realitza aquella persona que regenta el seu propi negoci i la de qui té una relació de dependència amb un sol subministrador d'activitat, és a dir, els anomenats Treballadors Autònoms Econòmicament Dependents (TRADE). El que si és fàcil de concloure és que la figura de la persona que treballa com a autònom ha canviat molt en aquestes darreres dècades. Durant bona part del segle passat no hi havia massa possibilitats de considerar que algú pogués ser treballador i autònom alhora. La persona treballadora era, en exclusiva, assalariada i aliena a qualsevol dels riscos que comporta l'autoocupació o l'emprenedoria. Però les coses han canviat força i després d'uns inicis on l'activitat social i econòmica dels autònoms era escassa i concentrada en activitats de baix valor afegit (agricultura, artesania) o en el comerç de bens de consum imprescindibles, hem passat a l'escenari actual amb una proliferació del treball autònom a tota classe d'activitats econòmiques, fins i tot en aquelles que requereixen fortes inversions.

Sense massa possibilitats de equivocar-se és pot afirmar que la modificació sectorial de l'activitat econòmica que du l'expansió del sector serveis i els canvis operats en el model d'empresa (del fordisme a la externalització mitjançant la subcontractació) són les causes històriques de l'augment del nombre d'autònoms. Més recentment els problemes i la manca de dinamisme del mercat laboral i algunes polítiques públiques d'incentivació, com ara la capitalització de la prestació d'atur, han fet que avui per avui aquest col·lectiu sigui un col·lectiu molt nombrós i d'una importància socioeconòmic cabdal. Tant és així que la UE hi presta atenció fent que la promoció del treball autònom esdevinguí objectiu important de la celebèrrima Estratègia de Lisboa, i l'estat espanyol posa en marxa –amb un desenvolupament desigual– la Llei 20/2007, de 11 de juliol, de l'Estatut del treball autònom.

Des de la Fundació Gadeso hem volgut fer un aproximació a la problemàtica d'aquest col·lectiu que en termes quantitatius són a la nostra Comunitat Autònoma en torn a vuitanta mil persones, però que des de la vesant econòmica, social i sociològica tenen una importància superior a les xifres de les persones d'alta al Regim Especial de Treballadors Autònoms de la Seguretat Social. El que és segur és que el conjunt dels treballadors, treballadores i professionals autònoms de Balears és un col·lectiu prou colpejat per la crisi. Per corroborar-ho basta recordar que si comparam el

* Publicat a Diario de Mallorca, 28.10.2011

nombre d'afiliacions d'autònoms del mes de juny de 2008 amb el mateix mes però de 2011, observarem que la pèrdua d'afiliacions d'autònoms conseqüència de la crisi és de 7.871, és a dir un -9,37%.

Al número 4 de *Temes Socioeconòmics Gadeso* hi trobareu –tot i que les estadístiques de l'Observatori del Treball de les Illes Balears (OTIB) i del IBESTAT són molt deficitàries- abundant informació sobre la realitat d'aquest grup de treballadors i professionals a les Illes Balears. A tall de exemple paga la pena citar que, amb una mitjana de 88.333 l'any 2008 és l'any amb el record d'afiliacions a la Seguretat Social al regim especial de treballadors autònoms; que el sector serveis lidera, amb un percentatge entorn al 70%, la composició sectorial de la població d'autònoms o que la construcció aporta entorn al 19% d'efectius al total d'autònoms i de l'any 2008 al 2010 baixa un 19,38%. Però, tal vegada el més il·lustratiu -i alhora un bon resum de l'estat de la situació- és el perfil de l'autònom de les Illes Balear: Home de nacionalitat espanyola, d'una edat entre els 40 i els 55 anys, amb un negoci de 5 o més anys d'antiguitat, sense assalariats i en el sector serveis i cotització mínima a la Seguretat Social.

Aquesta darrera característica del perfil –la de la cotització- explica en bona part la evident insuficiència de la quantia de les prestacions de la Seguretat Social. No debades, segons la darrera dada disponible, la pensió mitjana dels autònoms (setembre 2011) fou de 533,90 euros, és a dir trenta i vuit punts per davall de la mitjana del conjunt del sistema que es situava en 736,90 euros. Tanmateix el que crec més important és treure conclusions assenyades per millorar la situació d'aquestes persones. És per això que -encara que només sigui per obrir el debat- avancam algunes idees: Per una banda les administracions públiques haurien de mantenir -amb la racionalització escaient- les ajudes per a l'orientació de la viabilitat i consolidació dels projectes d'emprenedoria dels autònoms; per una altra considerem útil el manteniment del recolzament públic a l'associacionisme dels autònoms i l'existència de campanyes conduents a la disminució de l'economia submergida en general i en particular la que provoca l'existència dels "falsos autònoms". I per acabar a la Fundació Gadeso pensam que la problemàtica d'aquest col·lectiu ha de formar part d'una estratègia balear per a l'ocupació el més consensuada possible. Per aconseguir aquest objectiu hi ha dos àmbits en els quals s'hauria de treballar l'acord: La renovació l'any 2012 del Pla d'Ocupació de les Illes Balears per assolir el consens amb els agents socials i econòmics i amb les associacions del món dels autònoms i la tramitació parlamentària de la llei de suport als emprenedors i a la micro, petita i mitjana empresa de les Illes Balears hauria de ser el marc per a el consens polític. Tan de bo sigui així i sumen emprenedors restant precaris.

Proletarització del treball autònom*

No fa massa temps es podia llegir a la premsa dels EUA que els conductors de camions del port de la companyia Pacific 9 Transportation havien guanyat el dret a ser considerats treballadors amb els avantatges de la llei nacional de relacions del treball, inclús tenien el vistiplau legal per formar un sindicat. Després de mesos d'un seguit d'accions, incloses vagues, realitzades pels camioners portuaris, la junta nacional de relacions laborals de EE UU considerarà que els camioners havien estat incorrectament classificats com a "contractistes independents". Val a dir que a aquesta indústria arreu dels estats costaners, i especialment a Califòrnia, els treballadors per compte aliena ("treballadors sindicats" en els termes d'aquella part de l'Atlàntic) van ser la norma fins que la desregulació laboral els va convertir en "autònoms". Aquests camioners, com totes les categories laborals portuàries, tenien una bona retribució i unes condicions laborals pròpies de la classe mitjana nord-americana. Amb la conversió en autònoms, els guanys econòmics baixaren considerablement i les condicions laborals no milloraren. No és aquest un cas aïllat. Una investigació de l'ETT Kelly Services determina que el 44% dels treballadors als EE UU es classifiquen a si mateixos com a autònoms ("agents lliures" segons la seva terminologia) i la Unió d'Autònoms, calcula que 42 milions de persones nord-americanes són treballadors independents.

Aquesta història dels camioners californians i del procés de conversió del treball assalariat en treball autònom als EUA ve al cas de la publicació del primer número de la revista digital Autònoms & Autònomes (disponible a www.gadeso.org). Amb aquesta nova publicació, que hem posat en marxa la Fundació Gadeso i l'associació APTA-Autònoms de Balears, pretenem donar una mirada trimestral a la situació del treball autònom a les Illes Balears. Volem saber qui són i com són les persones que "habiten" el món del treball autònom illenc, i, alhora, copsar l'opinió dels especialistes en qüestions jurídiques, fiscals, de Seguretat Social, etc. Volem demanar-nos com s'entra, quines són les condicions de permanència, i amb quines condicions se'n surt d'aquest món del Regim Especial del Treball Autònom (RETA). A més a més, ens hem proposat fer-ho demanant l'opinió dels propis autònoms i dels seus representants sectorials.

Tanmateix, això no ho podem fer al marge de l'anàlisi de la crisi en general i de la del mercat de treball en particular. Avui en dia és, a parer meu, gairebé impossible parlar del treball autònom i no parlar de la revolució neoconservadora del dret laboral (reformes laborals de 2010 i, especialment, de 2012) i de la conseqüent radical transformació del mercat laboral. D'un

* Publicat a Diario de Mallorca, 30.04.2014

dret laboral que equilibrava posicions desiguals i promocionava la negociació col·lectiva, hem passat a unes normes absolutament esbiaixades cap a les tesis empresarials, al "campi qui pugui" menystenint la negociació col·lectiva i deixant solament en flexibilitat aquell model de flexiseguretat. És a dir, del model europeu de mercats laborals socialment cohesionadors que, en certa mesura, garantien la no radical exclusió social, hem passat als models laborals anglosaxons amb una, cada pic, més gran presència dels treballadors pobres. Aquell fenomen dels working poors, tan característic del mercat laboral de EE UU, ja és ben present a casa nostra. Per això m'ha semblat adient començar aquest article amb una història nord-americana d'empobriment d'uns treballadors convertits involuntàriament en autònoms.

En un col·lectiu, que a les Illes Balears ronda les 82.000 persones afiliades a la Seguretat Social, hi ha de tot. Hi són els professionals i els empresaris autònoms de tota la vida, però a mi m'interessa posar en relleu els fenòmens nous que no són altres que els que provoca, per una banda, l'extensió del model d'empresa a base d'externalitzar tot el que sigui possible i, per una altra, la deriva retòrica-ideològica neoliberal de l'emprenedoria. En el context actual, ser autònom per cobrir uns serveis o línia de producció externalitzada és sinònim de precarietat extrema. En aquest sentit, no deixa de ser paradoxal que, tot i tenir, des de l'any 2007, un Estatut del Treball Autònom que preveu una singular negociació col·lectiva per als Treballadors Autònoms Econòmicament Dependents (TRADE), no se'n conegui cap acord col·lectiu d'aquesta naturalesa. En un context d'atur massiu és indignant que es faci tanta propaganda de l'emprenedoria i tan poca cosa pràctica que possibiliti de debò l'auto ocupació.

Es sabut que el mateix Karl Marx, al llarg de la seva vida, va matisar bastant aquella màxima seva segons la qual "el ser social determina la consciència social". És gairebé segur que no existeix una consciència social pròpia i comuna dels treballadors i treballadores autònoms i, no obstant això, estic segur que s'avança força en la proletarització d'una gran part d'aquest col·lectiu.

6

PRECARIETATS AMB CARA DE DONES

Conciliar vida laboral i familiar: una inversió rendible*

No fa massa dies, la OCDE senyalava que Espanya necessita millorar les polítiques de conciliació. Per fer aquesta afirmació, l'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic, aporta gran quantitat de dades que palesen que les dificultats objectives de conciliar el treball amb la vida familiar comporta, entre altres coses, que les taxes d'ocupació femenina i les taxes de fecunditat siguin baixes en comparació de nivells internacionals. Òbviament, sense voler –ni poder– arribar tant lluny a la Fundació Gadeso hem volgut fer una aproximació d'aquest tema a la nostra comunitat autònoma.

El primer que convé dir és que en temps de crisi aquest tema de la conciliació, pot semblar a algunes persones un tema secundari i, fins i tot, poc rellevant en comparació al nombre de persones en situació d'atur o al nombre de llars amb tots el seus membres en atur. Amb la publicació, a principis de maig d'enguany, de l'esmentat document de la OCDE s'esvaeix aquesta interpretació i, alhora, guanya força la idea que la implantació de polítiques públiques i privades de conciliació poden ser útils per sortir de la crisi actual. Previ a comentar les dades que hem analitzat, cal fer una altre consideració referida als orígens de les anomenades polítiques de conciliació. És clar que són europeus i que es desenvolupen a partir de la directiva 96/34/CE del Consell de 3 de juny de 1996 que té com a objectiu "...facilitar la conciliació de les responsabilitats professionals i familiars dels pares que treballen". Això es concretarà amb un seguit de polítiques públiques de permisos per motiu de naixement o adopció d'un fill i per a la cura d'altres familiars, i no en la creació i desenvolupament de serveis públics d'escoles infantils de 0 a 3 anys. Aquesta aposta d'origen marca l'estat de situació actual. Val a dir que hi ha hagut propostes alternatives com ara la defensada per Gösta Esping-Andersen que, a una ponència presentada en la cimera europea de caps d'Estat celebrada a Lisboa el mes de març de 2000, deia que: "...com més gran sigui la inversió en recursos socials per als infants, major serà la recompensa posterior en quant a capacitats i reajustament d'aprenentatge i menor serà el cost de compensar als perdedors".

Sigui con sigui, les dades diuen el següent: els darrers dos anys s'observa poc dinamisme pel que fa a l'activitat econòmica definida com a "educació preprimària", m'inclino a pensar que aquest comportament es deu a que l'augment percentual de la població de 0-3 anys escolaritzada ha estat una tasca quasi exclusiva del sector públic. No obstant això s'ha de valorar el de l'índex d'ocupabilitat tenen ocupacions com la del professorat d'ensenyament

* Publicat a Diario de Mallorca, 21.06.2011

infantil. Per una altre costat és fonamental fer esment al d'escolarització de la població menor de 3 anys, tot just frega el 50% de aquesta població (composta per 36.057 nins i nines) i, tot i que s'ha de valorar positivament el creixement de 6,3 punts en el darrers anys, és obvi que estem molt lluny dels objectius establerts a la LOGSE, que en el seu article 2 estableix que "La educación infantil tendrá carácter voluntario. Las administraciones públicas garantizarán la existencia de un número de plazas suficientes para asegurar la escolarización de la población que la solicite".

Finalment hem de fer referència a la quasi residual participació masculina en els permisos de maternitat ja que sobre un total de 8.087 durant l'any 2010 només varen ser gaudits pels homes (1,12%). feminització és també eloqüent pel que fa a les excedències per cura de fills, els pares mai arriben a 6 de cada cent persones amb aquet tipus d'excedència. A on s'observen alguns símptomes de corresponsabilitat en les tasques de conciliació es troben únicament a la prestació del permís de paternitat. Aquesta nova prestació de la Seguretat Social que es va posar en marxa el mes de març de 2007 ha tingut una molt bona acollida, i de fet en els anys complets de vigència sempre ha estat per damunt dels sis mil beneficiaris.

Davant aquest panorama la Fundació Gadeso fem un seguit de propostes entre les que vull ressaltar la d'un pacte social i polític per ajuntar esforços públics i privats per crear les condicions i infraestructures abastaments perquè sigui real i efectiva la conciliació de les responsabilitats laborals, familiars i personals. No hi ha dubte que allò que és, econòmica i socialment rendible, és el treball reproductiu i el treball productiu i alhora fomentar una relació de gènere més igualitària.

Un 8 de març amb més desigualtat?*

El dia 8 de març és una excel·lent data per fer balanç de la situació de la igualtat de gènere. No queda més remei que aquesta commemoració del dia internacional de la dona sigui més una reivindicació de la igualtat real encara no conquerida i no tant una celebració de goig de les fites conquerides. La lluita per a la igualtat real i no només formal de les dues meitats de la humanitat és una lluita per l'extensió de la democràcia de debò. Tots i totes hauríem de tenir en compte que, tal com diu el missatge d'ONU-Dones en el Dia Internacional de la Dona d'enguany, "Les lleis i pràctiques discriminatòries no perjudiquen solament a les dones, sinó a comunitats i nacions senceres".

Amb aquesta idea i convicció, des de la Fundació Gadeso hem volgut copsar la situació d'alguns àmbits que sens dubte són rellevants a l'hora d'avaluar si hi ha avanços o retrocessos en la igualtat entre gèneres a les Illes Balears des de l'inici de la crisi, a l'any 2008, fins a finals de l'any passat. Certament el tema de la manca d'igualtat real entre dones i homes és pot tractar des de multitud d'àmbits: des del repartiment del poder polític o econòmic, passant per l'àmbit professional, laboral i domèstic, fins a l'execrable violència de gènere, però la publicació *Temes Socioeconòmics Gadeso* (www.gadeso.org) no té vocació d'exhaustivitat i ens hem centrat en els àmbits de l'equitat laboral, de la coresponsabilitat i de la utilització de les TIC.

Suscintament, els resultats de l'anàlisi de les dades oficials són els següents: en matèria d'equitat, les dones tenen una major taxa de pobresa i un major risc d'exclusió social, concretament un punt i mig i un punt, respectivament, per damunt de les taxes masculines. A l'àmbit laboral, el que resulta més rellevant és que a l'any 2011 –en termes de mitjana– de cada deu persones amb contracte de jornada temporal 7,6 són dones. N'hi hi ha d'altres de prou significatives, com ara, que en aquests quatre anys l'atur juvenil femení creix un 58,41% mentre el masculí ho fa un 52,31% o que les diferències entre població activa masculina i femenina es redueixen, passant d'una diferència de trenta i un punts l'any 2008 a vint punts l'any 2011. I tanmateix, cap data és tan significativa de la discriminació existent com la sagnant feminització de la parcialitat en les relacions laborals illenques. Aquesta hegemònica presència de les dones en el conjunt del treball a temps parcial és, en la majoria del casos, no desitjada, és a dir, les dones treballen a temps parcial perquè no troben una altra ocupació; ahora, aquesta parcialitat té "efectes col·laterals", com ara

* Publicat a Diario de Mallorca, 08.03.2012

menors prestacions socials d'atur, d'invalidesa o de jubilació. No hi ha dubte que es tracta d'una situació claríssima de discriminació.

A l'àmbit de la coresponsabilitat, les dades de l'INE indiquen que les dones es dediquen més que els homes (un 14,8%) a tasques de la llar i de la família i els homes ho fan més que les dones al treball remunerat (un 11%). Complementàriament, les informacions del Ministerio de Empleo ens permeten constatar que més del 98% dels permisos per naixement de fills els han tingut les dones mentre que els homes pràcticament no en fan ús (si bé legalment en poden gaudir). Per tant, el camí cap a una coresponsabilitat real està encara en els seus inicis.

En la meua opinió, una qüestió cabdal per avaluar el grau d'igualtat entre dones i homes és la de la utilització de les TIC. Ara per ara, aquest ús és equivalent a parlar d'alfabetització i per això hauria d'ocupar i preocupar a totes les institucions –públiques i privades– que existeixi a casa nostra una bretxa digital de gènere localitzada especialment en una menor utilització de l'ordinador i d'Internet per part de les dones (8,4% i 7,7% respectivament).

Aquest setè numero de *Temas Socioeconòmics Gadeso*, que hem titulat *Dones: avanç o retrocés cap a la igualtat?* acaba amb un seguit de conclusions i propostes. Permeteu-me que acabi aquestes línies amb una qüestió que prova que estem en temps de retrocessos: Al reial decret-llei 3/2012, de 10 de febrer, de mesures urgents per a la reforma del mercat laboral (la "reforma laboral" de la que tant es parla), hi trobem una gens menyspreable modificació de la legislació en matèria de conciliació de la vida laboral i familiar. El contingut de la disposició final primera i la derogatòria única del esmentat RDL –si no es modifiquen en el tràmit parlamentari– significa majors dificultats per fer efectiva aquesta conciliació i deixar d'incentivar a les dones treballadores que es reincorporen al mercat laboral després haver tingut suspès el contracte de treball per maternitat o per excedència per la cura d'un fill. Òbviament, les grans perjudicades d'aquestes restriccions seran les dones, que són les que majoritàriament desenvolupen les tasques de cura dels nounats.

Qui digué que el camí del progrés vers la igualtat seria fàcil? El 8 de març com a dia de lluita democràtica per la igualtat real té encara molt de sentit.

2012: Un any perdut per a la igualtat*

Fa uns dies es commemorava el dia internacional de la dona, que enguany coincidí amb el cinquè 8 de març de l'actual crisi econòmica, social, política i ètica. Són mals anys pel progrés de la igualtat entre dones i homes. Les retallades en serveis socials, sanitat, atenció a les persones en situació de dependència o en educació tenen efectes més importants sobre les dones perquè la societat les obliga a desenvolupar i conciliar un doble rol en l'àmbit públic-privat. Això no és un apriorisme, és una realitat constatable en abundant literatura científica que demostra que l'austericidi reserva una dosi de patiment especialment dura per a les dones. Es pot citar, a tall d'exemple, un recent informe de l'OIT titulat "Treballadores domèstiques al món" que, entre altres coses, posa de manifest les debilitats i manques del nostre sistema de relacions laborals, unides a la fràgil xarxa de provisió de serveis públics.

A la Fundació Gadeso, preocupats i ocupats com estem en l'anàlisi del nostre mercat de treball, de les tendències sociològiques de la nostra societat i de les dinàmiques de descohesió que provoca la crisi, no ens hem volgut estar de dir la nostra. Per això hem publicat el número 17 de la revista digital *Temes Socioeconòmics Gadeso* titulat "La crisi manté la desigualtat real de les dones illenques", que està disponible a www.gadeso.org.

Com és habitual hi trobareu un bon grapat de dades sistematitzades de distints àmbits i corresponents a l'any 2012. Les xifres més rellevants són, per una banda, les relatives a la població de les Illes Balears que està formada per gairebé un 50% de dones i un 50% d'homes; distribuïda per nivell educatiu de forma que entre la població amb estudis primaris predominen lleugerament els homes, mentre entre la població amb estudis superiors hi ha més dones. Un altre conjunt de dades tenen a veure amb el mercat laboral: Les dones representen el 45,9% de la població activa; la taxa d'atur femení és gairebé un 2% superior a la masculina; l'atur registrat femení és un 4,4% inferior al masculí; les dones representen el 43,3% de la població ocupada de Balears; el percentatge de temporalitat entre les dones (51%) és lleugerament major que entre el col·lectiu masculí (49%); el 76% de les persones assalariades a temps parcial són dones; i el salari anual mitjà de les dones illenques és, segons les dades de 2010, que són les darreres disponibles, un 17,16% inferior al dels homes.

Tal vegada les dades més punyents, són les referides al procés d'empobriment o, si ho prefereixen, de descohesió social: Resumidament podem dir que, tot i que durant l'any 2012, la majoria de persones en atur de llarga durada son

* Publicat a Diario de Mallorca, 19.03.2013

homes (56%) però allò important és atendre que el percentatge de dones en aquesta situació puja, en el darrer any, un 2%, mentre que el d'homes baixa; o que les dones, segon els paràmetres de l'Estratègia europea 2020, tenen una major taxa de risc de pobresa o d'exclusió social.

Hi ha una dada extraordinàriament significativa que evidencia „si me permeten dir-ho així,, el grau de subdesenvolupament de la societat illenca en matèria d'igualtat entre dones i homes: La conciliació de la vida personal, familiar i laboral és una tasca gairebé exclusiva de les dones, amb una participació masculina en els permisos laborals per a la cura del nen recent nats (prestacions de maternitat de la Seguretat Social a les que, amb unes determinades condicions, hi tenen dret tant el pare com la mare) d'un 1,36%; i en més d'un 92 % dels casos, quan es sol·licita una excedència per cura de familiars són les dones les que ho fan.

Davant aquesta foto d'una realitat de desigualtat, què fer? En la meua opinió, primer treure conclusions. I, en aquest sentit hom pot afirmar que la crisi ha frenat el difícil camí cap a la igualtat real entre dones i homes a tots els àmbits de la vida. Les dades corroboren que, sense una intervenció decididament igualitària de les administracions públiques, la bretxa entre dones i homes tendeix a agreujar-se. A tall d'exemple, algunes decisions polítiques, com ara la manca d'impuls a les escoles públiques, estan dificultant la conciliació de la vida personal i professional i, en la pràctica, esdevenen una dificultat per a la incorporació de les dones a l'activitat econòmica, laboral i social. Per contra, l'experiència demostra que les polítiques actives d'igualtat, com ara la llei electoral de Balears que estableix quotes, donen bons resultats. Així, al Parlament i als plens dels consells insulars s'observa una situació de paritat gairebé òptima. Una altra cosa són els executius i els consellers i conselleres insulars no electes que, sense una norma imperativa de paritat per al seu nomenament, campen cap a la masculinització, sent el cas més sagnant el del Govern de les Illes Balears a on no hi ha, recordem-ho, cap dona.

El segon que cal fer és actuar. En aquest sentit, per una banda, s'ha de reiterar la urgència d'un Pla d'ocupació de les Illes Balears (POIB), amb la suficient dotació pressupostària com per a implementar un conjunt de Polítiques actives d'ocupació (PAO), ajustades a la realitat del mercat de treball illenc, amb accions dirigides específicament a millorar l'ocupabilitat de les dones i a impulsar els plans d'igualtat a les empreses. Per un altre costat, s'ha de posar èmfasi en la proposta de Pacte contra la pobresa i l'exclusió social, que hauria d'incorporar una perspectiva de gènere per abordar correctament les especificitats del risc de pobresa femenina.

En qualsevol cas, la situació de crisi i el perill real d'aprofundiment en les desigualtats de les dones aconsella una major presència i activitat de l'Institut Balear de la Dona amb una directora de l'IBD a jornada completa i amb dedicació exclusiva. En cas contrari, a més de l'any 2012 el que es pot perdre en matèria d'igualtat entre dones i homes pot ser una generació sencera.

Treballs de cura, treballs de dona*

Per als éssers humans els treballs de cura no són una qüestió de poca importància. És evident que durant tota la nostra trajectòria vital sempre necessitam a altres en algun grau. Som totalment dependents en l'etapa de la infantesa i gairebé sempre en la de la vellesa, inclús ho som en els episodis d'infermetats, sigui quina sigui l'edat que tinguem. Malgrat aquesta evident necessitat humana, l'economia clàssica –i, en moltes ocasions, la política– menysprea que, com a éssers vius, tenim aquesta estreta dependència d'algú que ens cuidi. No és un menyspreu nou. És tan antic com l'organització social patriarcal. A aquestes alçades, la cura dels fills, filles i familiars segueix sent cosa de les dones sense que, amb la incorporació femenina al mercat laboral regular, hi hagi hagut massa canvis.

D'això en parlem en el número 28 de *Temes Socioeconòmics Gadeso* (que podeu consultar a www.gadeso.org) en el qual analitzam les dades acumulades de l'any passat i la seva evolució en el període 2008-2013 a les Illes Balears quant a prestacions de la Seguretat Social per maternitat i paternitat i excedències per a la cura de fills i filles, i d'altres familiars. És a dir, tractam d'una de les principals polítiques públiques per a promoure la conciliació de la vida personal i familiar amb la laboral i professional. Els resultats són demolidors: a) En el permís de 16 setmanes per maternitat, que pot ser compartit per la mare i el pare, la participació masculina en cap cas arriba al 2%. b) Des de l'entrada en vigor del permís per paternitat (2007), que és independent del de maternitat i compatible amb el que el pare pot gaudir si comparteix el permís per maternitat, tres de cada deu pares no en fan ús, i el nombre de pares que han gaudit del permís per paternitat ha descendit en 2013 un 19,3%, en relació a 2008. c) la feminització de la cura de familiars és total: En el període 2008-2013 el percentatge de dones amb excedències per a cura de filles, fills i familiars no ha baixat mai del 92%, i l'any 2013 s'arribà al 98,8%. d) La participació masculina en excedències específiques per a cura de fills i filles és entorn del 6%. Val a dir que, aquests resultats són els d'una comunitat autònoma amb una taxa de població activa i assalariada femenina relativament alta, i a on, del total de població inactiva que declara dedicar-se a tasques de la llar, el 75% són dones.

No em puc estar de recordar que aquestes prestacions econòmiques varen sofrir també les retallades iniciades a l'estiu de 2010. Concretament, es va anul·lar l'ampliació dels permisos de paternitat (dels actuals 13 dies a quatre setmanes) que havia d'entrar en vigor l' 1 de gener de 2011, i posteriorment, el Govern del PP ha anat endarrerint el seu compromís electoral d'igualar el

* Publicat a Diario de Mallorca, 26.02.2014

permís de paternitat amb el de maternitat (setze setmanes). Recentment, sembla haver-se arribat a un cert consens parlamentari entorn de la necessitat d'aquesta igualació dels permisos de paternitat i maternitat, però el Govern „i la majoria parlamentària,, condiciona aquesta hipotètica ampliació al fet que entri en vigor "quan la situació econòmica ho permeti". I mentrestant?

Tanmateix, la iniquitat que provoca la manca de coresponsabilització en els treballs de cura ens hauria de fer reflexionar sobre la importància que tenen les prestacions de la Seguretat Socials pels permisos i excedències abans comentats i la necessitat de millorar-los en la línia que planteja, des de fa bastant de temps, la plataforma per permisos iguals i intransferibles de naixement i adopció (PPiMA). Però la reflexió principal és que no haurien de ser una política gairebé única, ans al contrari, cal una política integral d'igualtat que trenqui amb les dinàmiques patriarcals que fan que la coresponsabilització de les dones de les tasques productives no tingui el seu correlat en la coresponsabilització dels homes en l'àmbit privat, i per això és bàsic impulsar l'economia de cura de les persones (des de el naixement fins a la mort) i, alhora, posar fi a les retallades a l' Estat del Benestar.

En cas contrari em tem que la professora de sociologia de la UAB, María Jesús Izquierdo, tindrà molta raó en afirmar que "El sexisme i el patriarcat que originen la mort social de les dones també generen sofriments col·laterals a la població en el seu conjunt, perquè està en joc la cura d'un ésser que es caracteritza per la seva vulnerabilitat i dependència".

Ciutadanes a temps parcial*

Entorn del 8 de març, cada any es publiquen molts treballs d'investigació i informes de conjuntura i es generen bastants informacions sobre la situació de les dones. Enguany m'ha cridat l'atenció que una d'aquestes notícies que més volada ha tingut afirmava que les dones acceleren la seva entrada en els consells d'administració de les empreses de l'Ibex. Efectivament, les conselleres d'aquestes empreses cotitzades han passat de ser 26 l'any 2006, a 78 en l'actualitat. Sens dubta hi ha una bona progressió, però paga la pena no perdre de vista que aquestes altes executives representen només el 16,6% del total de persones presents en els consells d'administració de les empreses espanyoles amb més pes en mercat borsari. Així i tot, hi ha molt de rebombori amb tot allò que té a veure amb la presència femenina en l'àmbit financer. Fins i tot, el nomenament de Janet Yellen com a presidenta de la Reserva Federal nord-americana ha donat peu que es palesi d'assalt femení al poder financer. Almenys en aquesta part de l'Atlàntic no hi ha per a tant! El declivi de les polítiques d'igualtat, fruit de les despietades polítiques d'austeritat decretades per la troica (Comunitat Europea, Banc Central Europeu i Fons Monetari Internacional), no fan albirar grans avenços per a la majoria de les dones. Ans al contrari, les regressions socials van acompanyades d'involucions democràtiques molt importants.

Cada pic és més clar que les grans desigualtats –que són una de les causes principals de la crisi financera, econòmica i social actual– s'agregen amb les polítiques neoliberals que, precisament, amb l'excusa de la crisi s'apliquen sense complexos. Aquesta endimoniada dinàmica es produeix, també, entre la meitat femenina de la població. És a dir, es manté la desigualtat estructural per gènere i, alhora, s'agregen les desigualtats entre una elit de dones riques i l'immensa majoria de la població femenina. No debades, a les conclusions de tendències mundials de l'ocupació per a 2014 de l'Organització Internacional del Treball (OIT) s'adverteix que "en les economies desenvolupades, es preveu que les dones es beneficiaran menys de la tímida recuperació prevista a mitjà termini; de fet, les seves taxes de desocupació només baixaran gradualment al 8,2% en 2018, mentre que els homes es beneficiaran d'una reducció més important, al 7,6%".

Em permetran que, per raons d'espai, passi ràpidament d'aquestes reflexions globals a fer-ne algunes locals. A les Illes Balears, malgrat la presència femenina en els àmbits empresarials i sindicals progressi, lenta però adequadament, la precarietat té cara de dona. Això és, si més no, allò que es posa de manifest en el número 29 de la publicació digital *Temes*

* Publicat a Diario de Mallorca, 10.03.2014

Socioeconòmics Gadeso (que podeu consultar a www.gadeso.org) que s'ha publicat coincidint amb el Dia Internacional de la Dona de 2014. Hi trobareu les principals dades sobre la presència de les dones en el mercat laboral illenc de l'any passat i la seva evolució en el període 2008-2013, i algunes dades rellevants en els àmbits de la pobresa i la corresponsabilitat en les tasques de la llar i la cura de fills, filles i familiars. Tal vegada les més punyents són les següents: 1.- En els sis anys de crisi la població aturada femenina ha crescut un 129,3% i la taxa d'atur femení un 11,34%. 2.- L'any 2013 acabà amb una taxa d'atur femení de llarga durada del 10,49%. La taxa masculina tot just supera a la femenina en un 0,5%. 3.- Amb dades de 2011 (la última disponible), les dones de Balears cobren un 16,4% menys de salari que els homes. 4.- L'any 2013 el percentatge de dones assalariades amb jornades parcials fou del 21,1%, i gairebé triplicà al percentatge d'homes. Sis de cada deu contractes a temps parcial registrats són per a dones. 6.- La taxa de risc de pobresa o exclusió social de les dones és del 28% (similar a la dels homes) però les dones pateixen una major severitat de carències materials: Fins a un 34% de dones pateixen, almenys, 2 conceptes de carències materials, mentre que hi ha un 31,8% d'homes en aquesta situació. 7.- La població inactiva per motiu de dedicació a les tasques de la llar és en un 85,62% femenina. I 8.- El percentatge de pares que comparteixen amb la mare el permís de maternitat tot just frega l'1,6%.

Sembla que la dinàmica dels mercats condemni les dones a tenir drets de ciutadania a temps parcial: amb dret al treball parcial, amb salari parcial, amb temps parcial per a gaudir de la seva vida, amb una carència només parcial del risc de pobresa o exclusió social... Pot ser sembli una conclusió més aviat desesperada, però al meu entendre és el que hi ha. Desesperació que, en cap cas, és rendició. Aquesta situació és reversible; depèn d'elles i de nosaltres. En paraules d'Eduardo Galeano: "Ojalá seamos dignos de tu desesperada esperanza".

Menys Europa: menys igualtat en els treballs de cura*

Un any més i ja són tres dediquem un dels nostres *Temes Socioeconòmics Gadeso* a analitzar el que va passar l'any 2014 a l'àmbit de la conciliació de la vida familiar i personal amb la laboral i/o professional. Al número 48 d'aquesta publicació digital de la Fundació Gadeso trobareu l'anàlisi de les dades acumulades de l'any passat i la seva evolució en el període 2008-2014 quant a les prestacions de la Seguretat Social a Balears per maternitat i paternitat i excedències per a la cura de fills i filles i familiars. Val a dir que aquestes prestacions són actualment gairebé les úniques polítiques públiques que s'apliquen per a promoure la conciliació. Tingui's en compte, per una banda, que les retallades han afectat amb especial incidència el desenvolupament de l'atenció a les persones en situació de dependència i, per una altre costat, que la necessitat d'invertir en els nens i nenes (escolarització obligatòria, pública i gratuïta de 0 a tres anys, etc.), tan insistentment proposada per autors com ara Gösta Esping-Andersen, és una política inèdita en aquestes contrades.

Dit l'anterior, quines són les dades més rellevants? Succintament, serien les següents. Primera: l'any 2014 les prestacions per maternitat van ser un total de 6.915 (una baixada gairebé del 3% en relació a l'any anterior) i en el període 2008-2014 han baixat un 23,3%. Segona: la participació dels pares en els permisos per maternitat en cap cas arriba al 2%. Recordeu que la durada del permís per maternitat és de 16 setmanes ininterrompudes (ampliables en alguns casos), i que la majoria del temps obligatòriament l'ha de gaudir la mare, però una part pot ser pel pare. Tercera: el permís per paternitat és independent del de maternitat, és voluntari i és una prestació relativament "jove" doncs va començar a funcionar l'any 2007. Idò bé, des de l'entrada en vigor del permís per paternitat, tres de cada deu pares no en fan ús, i el nombre de pares que han gaudit del permís per paternitat ha descendit en 2014 un 20,9% en relació a 2008. I quarta: la feminització de la cura de familiars és total: En el període analitzat (2008-2014) la proporció de dones sol·licitants d'excedències per cura de familiars no ha baixat del 90%. L'any 2014 es registra el percentatge més baix del període amb un 90,5%.

Malgrat que la cura de les persones és consubstancial amb la nostra existència, car que, a tall d'exemple, si algú no acosta al nadó al pit de la mare o a una font d'alimentació alternativa el nadó morirà, tot plegat ens indica que estam prou allunyats d'un repartiment paritari d'aquestes tasques vitals. Però el que em sembla més greu és que això suscití tan poc debat polític i social. Hi ha motius per a la preocupació. No sé massa bé si és

* Publicat a Diario de Mallorca, 19.02.2015

veritat, però la dita popular diu que "el temps és com la mula, no recula". El que sí sé perquè empíricament està constatat és que els drets d'igualtat de gènere sí que és fàcil que reculin. En relació al *Temes Socioeconòmics Gadeso* que coment, em tem que el títol de "Es manté la feminització dels treballs de cura" servirà per a bastants dels anys vinents. No és un pronòstic gratuït, ans al contrari, basta recordar que les polítiques d'austeritat sense pietat per als no rics, no entenen que la igualtat és una inversió. I, per acabar d'arrodonir-ho la nova Comissió Europea presidida per Jean-Claude Juncker es planteja la retirada de directiva europea sobre baixes per maternitat que fa gairebé quatre anys el Parlament Europeu va aprovar i que, entre altres coses, significaria un mínim de 20 setmanes de baixa per maternitat remunerada, a més de reforçar altres drets com el de la paritat en la cura dels fills recents nats. Ho tinguin per ben segur: Si l'Europa social recula, recula la igualtat de gènere i la consideració social, econòmica i política dels treballs de cura de les persones, i avança la UE de la mercantilització.

Ciutadanes a temps parcial*

“El món necessita la igualtat plena perquè la humanitat prosperi. Apoderament per a les dones, apoderament per a la humanitat. Estic segura que poden imaginar un món d'igualtat!”. Amb aquestes paraules acaba el missatge de la directora executiva d'ONU Dones, Phumzile Mlambo-Ngcuka, amb motiu del Dia internacional de la dona 2015. Sens dubte és una sàvia reflexió que ens encoratja a persistir en la lluita per la democràcia igualitària de debò i arreu.

Tanmateix convé aterrar en un bon punt més concret. A tall d'exemple recordem que, al juny de 2013, l'Institut Europeu per a la Igualtat de Gènere (EIGE) va presentar l'Índex de Gènere per a la Unió Europea (IG-UE), que es planteja com una recopilació d'informació entorn de 6 àrees temàtiques cabdals per a la igualtat (el treball remunerat, els diners, el coneixement, l'ús del temps, el poder i la presa de decisió política i la salut) i de 2 àrees intersectorials, la violència contra les dones i un conjunt de variables que poden constituir-se en font d'iniquitat (des de l'edat i l'ètnia, passant per la discapacitat, la religió o unes altres). Tot i que ja va sent hora de tenir aquest indicador amb resultats propis de les Illes Balears, noti's que el “treball remunerat” figura en primer lloc i, per tant, no és estrany que a la Fundació Gadeso publiquem un dels nostres informes en el qual analitzam els trets més rellevants de la situació de les dones en el mercat laboral de les Illes Balears del qual l'ARA Balears publica alguns dels resultats més rellevants.

Permeteu-me fer dues breus reflexions entorn d'aquest informe. La primera té a veure amb el seu títol: "Més ocupació femenina, però més precària". Efectivament, tot i que la taxa d'activitat femenina continua sent inferior a la masculina (uns 12 punts percentuals), s'ha produït una millora relativa de la població ocupada i assalariada femenina, alhora que ha baixat moderadament l'aturada. A parer meu, l'explicació rau en el model econòmic illenc que s'ha consolidat en aquests anys: més especialització en serveis turístics i embranzida dels serveis a les empreses amb força presència de mà d'obra femenina.

La segona reflexió és l'alt preu que paguen les dones per aquesta relativa millor posició en el mercat laboral. Hi ha més dones ocupades, però per menys hores, amb manco salaris i cotitzacions socials. Val a dir que, segons dades de l'INE i l'Ibestat, l'any 2011 les dones treballaven una mitjana de 5,22 hores menys que els homes, i aquesta diferència ha arribat a 6,03 hores l'any 2014. Hi ha més dones assalariades, però cada pic més ho són a temps

* Publicat a Ara Balears, 04.03.2015

parcial. En aquest sentit, el més rellevant és que el nombre de dones amb contractes a temps parcial ha crescut en els darrers quatre anys un 21,5%, mentre que el d'homes ha augmentat tan sols un 2,2%, de tal manera que, l'any 2014, de cada 10 persones assalariades a temps parcial, gairebé 8 són dones.

És a dir, el disseny de sortida de la crisi a l'àmbit laboral, a partir de la Reforma Laboral de 2012, és la negació a les dones de la plena ciutadania laboral, d'aquesta ciutadania que, seguint les ensenyances del catedràtic de sociologia Enrique Alonso, és un projecte a partir del qual es puguin derivar projectes personals i comunitaris on càpiga la seguretat, l'alteritat i el benestar ciutadà. Les ocupacions parcials no desitjades -que són les majoritàries- provoquen ciutadania -sobretot ciutadanes-, en els millors dels casos, a temps parcial, amb salaris, pensions, prestacions de desocupació, absències de risc de pobresa i/o exclusió social, etc. parcials, la qual cosa les priva de poder ser sustentadores de la llar en igualtat o tenir projectes d'independència i emancipació personal. El 8 de març simbolitza la lluita per la igualtat d'oportunitats entre dones i homes. Una lluita més vigent que mai.

La parcialitat i pobresa laboral té cara de dona*

Des de la Fundació Gadeso, un altre any, ens hem volgut sumar a la commemoració del 8 de març i, entre altres coses, hem publicat el número 49 de la publicació digital *Temes Socioeconòmics*. A parer meu, l'àmbit laboral és clau en la lluita per a la igualtat entre les dones i els homes, entre altres coses perquè si prenem en consideració que, encara ara, el treball remunerat és el més estès dels instruments que s'han ideat per redistribuir la riquesa que es crea, haurem de concloure que un mercat laboral desigual reparteix desigualment aquesta riquesa generada, ja de per si injustament distribuïda entre el capital i el treball. Per un altre costat, cal tenir present que una excessiva desregularització de les normes de funcionament dels mercats laborals, amb flexibilitat sense cap seguretat equilibradora, minva drets de ciutadania en l'àmbit del contracte laboral i durant la jornada laboral.

La qüestió és que, aterrant a casa nostra, hem considerat que el 8 de març de 2015 era una excel·lent data per analitzar objectivament i críticament la presència de les dones illenques en el món del treball remunerat l'any passat i en el període 2011-2014, és a dir, en els anys complets dels quals es disposa de dades per començar a fer balanç de l'actual legislatura autonòmica.

Els resultats de tot plegat queden resumits en el títol del treball que coment: "Més ocupació femenina, però més precària". És un resum a partir de les següents dades procedents de l'INE i d'IBESTAT: l'any 2014 el 83,9% de la població inactiva per motiu de dedicació a les tasques de la llar era femenina. La població activa femenina en cap any del període 2011-2014 representa més del 46% del total de població activa i alhora, són uns anys en els quals la taxa d'activitat masculina augmentà un 0,75%, mentre que la femenina només augmentà en un 0,35%, i en els que el gap formatiu és favorable a les dones. Pel que fa a la població masculina ocupada, aquesta té una moderada pujada (+2% 2014 vs. 2011), mentre que la femenina té una variació positiva força important: un 6%. I si parlem de població assalariada femenina, resulta que ha crescut un 5,5% mentre que la masculina ha baixat un 0,4%. Val a dir que entre aquesta població assalariada s'observen dos fenòmens rellevants, a) L'estirabot del nombre d'autònoms (vertaders i falsos) és molt majoritàriament masculí. b) La població assalariada femenina en el sector públic ha descendit un 12,6% i l'any 2014 ja està per sota de la masculina. I per acabar aquest bloc de dades direm que en el quadrienni 2011-2014 la població aturada masculina i femenina han tingut una tendència alcista fins a l'any 2013 i que la variació de 2014 en relació a 2011 és del -3,6% pels homes i del -11,6% per les dones. Tot i que el més important és que el

* Publicat a Diario de Mallorca, 10.03.2015

nombre de dones en atur de molt llarga durada ha augmentat un 57,7%, i el d'homes un 92,7%.

I tanmateix cal posar especial atenció als elements de la temporalitat i de la parcialitat. En relació al primer, gairebé una de cada quatre persones assalariades és temporal, i pel que fa a l'evolució segons sexe d'aquesta temporalitat, s'observa que, en el cas dels homes creix un 1,6%, i decreix un -3,5% pel que fa a les dones. Però aquesta menor temporalitat femenina va associada a una major intensitat de la dita temporalitat (hi ha moltes més dones que tenen una antiguitat de menys d'un any de contracte). Pel que fa al segon element, resulta que, per una banda, les dones treballaven l'any 2011 una mitjana de 5,22 hores remunerades menys que els homes, i aquesta diferència ha arribat a 6,03 hores l'any 2014 i, per una altra, el nombre d'homes amb contractes a temps parcial ha crescut en els darrers quatre anys tan sols un 2,2%, en tant que el de les dones ho ha fet un 21,5%, de tal manera que l'any 2014, de cada 10 persones assalariades a temps parcial, gairebé 8 són dones.

Tots els estudis palesen que el treball a temps parcial és molt majoritàriament no desitjat i que, cada pic està més demostrat que és causa segura de pobresa laboral. No es pot ignorar un recent informe de Cruz Roja Española que ens informa que, en el conjunt d'Espanya, hi ha una taxa del 13,3% de treballadores pobres i que, donada l'extrema estacionalitat del mercat laboral de Balears, cal suposar que la taxa illenca de pobresa laboral femenina és superior. En definitiva, i a tall de conclusió: cal una major inversió pública en polítiques transversals i específiques en el mercat laboral d'igualtat de gènere. Des del punt de vista econòmic, social i democràtic, no fer-ho és, en paraules del no precisament feminista Voltaire, "pitjor que un error, és una imbecil·litat".

7

PENSIONS I CRISI

Millorar la informació sobre les pensions: una qüestió urgent*

A partir d'una informació simplificada que fan els propis organismes oficials, mes rere mes i des de fa anys, els mitjans de comunicació es fan ressò de les baixes pensions de les Illes Balears. Aquesta simplificació provoca, sens dubte, un agreujament de la percepció social molt generalitzada de la insuficiència del sistema públic de pensions. Sembla com si les pensions públiques estiguessin al marge de les dinàmiques econòmiques i d'ocupació i l'imaginari arriba a assimilar que si la mitjana de les pensions és baixa vol dir que totes ho són i que reformar el sistema es sinònim de retallada de drets consolidats o en perspectiva.

La realitat empírica és una altra o, si més no, s'han de fer algunes importants matisacions. Vegem: La informació més extensament publicada fa referència a una mitjana de prestacions molt heterogènies que inclou incapacitat permanent, jubilació, viudetat, i les a favor de familiars. En el mes de desembre de 2010 aquesta variada cistella de pensions tenia a Balears una mitjana de 714,81 euros/mes, no obstant del component més nombrós de la dita cistella –la pensió de jubilació– la mitjana era de 810,43 euros/mes, és a dir, més del superior. Aquesta és la primera matisació que cal fer a l'hora de parlar de pensió mitjana però no és l'única ni tal vegada la principal.

Per referir-me a la segona matisació necessito fer menció prèvia a dues qüestions: Per una banda cal tenir en compte que la pensió de jubilació és la prestació de la Seguretat Social més important per dues raons: És l'ingrés econòmic substitutori del salari total o parcialment i el beneficiari és el més nombrós. En el mes de desembre de l'any passat eren 100.236, és a dir, quasi el del total de prestacions de la Seguretat Social a Balears són jubilacions. A més s'ha de tenir present que a aquesta prestació hi ha una forta relació de proporcionalitat amb les cotitzacions i els períodes cotitzats durant la vida laboral i la prestació que es cobra inicialment. Per tant, les pensions de jubilació a Balears s'han vist històricament afectades per unes cotitzacions relativament baixes per mor de l'estacionalitat i dels salaris propis d'una economia especialitzada en serveis.

Una vegada fet el comentari previ, vet aquí la segona matisació: Ja he dit que la pensió de jubilació mitjana de final de l'any passat era de 810,43 euros/mes però aquesta dada inclou pensions molt baixes perquè, entre altres coses, foren reconegudes fa molts d'anys i amb una correspondència als salari d'aquell anys. Observi's que les revaloritzacions no fan altra cosa, en el millor dels casos, que mantenir aquell valor o –abans del programa d'austeritat–

* Publicat a Diario de Mallorca, 29.04.2011

millorar molt lleugerament la capacitat de compra, però en cap cas el sistema permet canvis substancials de quantia al llarg de la vida de la pensió en relació al seu valor inicial, és a dir, les nostres pensions públiques revaloritzen el seu valor inicial però no l'augmenten ja que si es fes rompria el principi de contributivitat del sistema. És per això que interessa molt conèixer la quantia de les pensions de jubilació que s'incorporen al sistema. Quina és, idò, la informació disponible sobre aquest tema? És tan significativa com poc coneguda. A tall de exemple val a dir que en el més de desembre de 2010 es varen reconèixer 312 pensions noves de jubilació i que la mitjana d'aquestes fou de 1.237,35 euros. Això és una millora importantíssima en relació als 810,43 euros de mitjana de totes les pensions de jubilació en vigor. Una millora de quasi un no és poca cosa. Si observem les mitjanes d'aquella cistella heterogènia de pensions d'incapacitat permanent, jubilació, viudetat, i a favor de familiars també es constata una millora del 22,04% de les noves prestacions en relació amb la mitjana total. Aquesta millora del valor inicial de la jubilació ens permet matisar una altre qüestió: Balears sempre es posiciona en el darrers llocs del rànquing autonòmic pel que fa a pensions mitjanes en general i de jubilació en particular, però surt molt ben parada si parlem de les altes inicials de jubilació. De fet en el més de gener de 2011 en el cinquè lloc, només per sota d'Astúries, Aragó, Madrid i Catalunya.

En definitiva, el sistema públic de pensions és un element bàsic de l'Estat del Benestar i per a la cohesió social i crec que l'acord social per a la seva reforma va pel camí de garantir la seva viabilitat econòmica i en aprofundir equitat interna i, no obstant, l'estacionalitat estructural del mercat laboral balear és un assumpte de solidaritat no resolt. En qualsevol cas el propi sistema públic de pensions té una dinàmica –fruit de les successives reformes– que produeix canvis que poden no ser percebuts si no es millora la informació a la societat. Un repte inajornable de la Seguretat Social a Espanya i a les Illes Balears al qual la Fundació Gadeso, amb "Espai Sociolaboral" hi vol contribuir activament. En el cas del sistema de la Seguretat Social en general i de les Pensions de Jubilació en particular es molt adient recordar allò que deia un vell sindicalista: "Només es defensa allò que és coneix bé".

Les crisis de les pensions*

Les pensions públiques, singularment les de jubilació, estan en una doble crisi. Per una banda pateixen una crisi de suficiència, que s'agreuja en l'actual context de crisi social. Ja no és només que la pensió, d'una mitjana d'uns vuit-cents setanta euros, no basti per dur una vida amb uns estàndards mínims de dignitat personal. Tingui's en compte que, per arribar a aquesta mitjana, hi ha moltes persones jubilades que cobren quantitats sensiblement més baixes, i que la magnitud de fenòmens socials, com ara, l'atur de llarga durada que afecta cada vegada a més persones, i el número de llars amb tots el seus membres actius en atur que ha augmentat molt, provoca una mena de "familiarització de la pensió". És el que passa amb el cada cop major nombre de persones amb edat i capacitat de treballar, que malviuen amb la pensió dels pares o dels padrins.

Per una altra banda, estam en presència del que podrien anomenar crisi de legitimitat democràtica de les pensions públiques. Què vol dir això? Idò que ha perdut revifada la idea de que l'Estat del Benestar „del qual les pensions en són una peça clau,, és imprescindible per garantir graus d'equitat i cohesió social pel bé comú, la concòrdia i el govern en democràcia. En aquest sentit hom ha de recordar que l'article 50 de la Constitució Espanyola diu que "els poders públics garantiran, mitjançant pensions adequades i periòdicament actualitzades, la suficiència econòmica als ciutadans durant la tercera edat". Efectivament aquest és un precepte més lligat a la recuperació, després de la llarga dictadura franquista, de la democràcia i no tant al precepte de la darrera reforma constitucional, que l'estiu de 2011, en plena "dictadura del mercats" va imposar la limitació dels dèficits públics i l'anomenada estabilitat pressupostària. Hem passat del "els poders públics garantiran..." a la exigència de "factors de sostenibilitat" que es suposa tenen l'objectiu de mantenir la proporcionalitat entre les contribucions al sistema (cotitzacions a la Seguretat Social) i les prestacions esperades del mateix (pensions, fonamentalment de jubilació).

Però el problema és que allò que està en crisi és el sistema de contribucions per mor de la crisi de l'ocupació i de la baixada dels salaris. La devaluació interna, instrumentalitzada amb les polítiques d'austeritat compulsiva i la reforma laboral, provoca una forta devaluació del finançament del sistema públic de pensions. Es a dir, el sistema actual de pensions, a l'estar basat en les cotitzacions, té problemes financers a curt i mig termini derivats de la destrucció d'ocupació i de la devaluació dels salaris. Els problemes a llarg termini estan més associats al creixement demogràfic, la millora de

* Publicat a Diario de Mallorca, 17.05.2013

l'esperança de vida i la consegüent permanència en el sistema. Mentre no es solucioni el problema del finançament del sistema, les reformes basades únicament en la reducció de costos (i de prestacions) estan abocades al fracàs. Aquestes són les crisis de les pensions „les de suficiència i legitimitat democràtica,, i no unes altres. No hi ha cap crisi de liquiditat a curt termini i, en tot cas, per fer front a possibles problemes de tresoreria, existeix el fons de reserva. La immensa majoria d' informes que no tenen un marcat biaix ideològic o interessos en la privatització de les pensions determinen la solvència econòmica del sistema públic de pensions per les properes dècades.

D'aquestes coses, amb informació de l'estat de situació de les pensions a Balears, en parlem en el número 18 de *Temes Socioeconòmics Gadeso* al que podeu accedir a www.gadeso.org. En qualsevol cas, puc avançar allò que em sembla més rellevant de les dades: l'any 2012 el total de població balear beneficiària de pensions de la Seguretat Social arribà a 173.784 persones, és a dir el 19,1% del total de població major de 16 anys. El col·lectiu majoritari és el de pensionistes de jubilació amb 105.798 persones (el 60,1% sobre el conjunt de població beneficiària) i crida l'atenció que el segon col·lectiu en importància sigui el de pensionistes de viudetat, que suma un total de 43.824. Pel que fa a les quanties val a dir que l'any passat acabà amb un valor mitjà del total de pensions en vigor de 764,88 euros i de 872,46 euros per la pensió de jubilació. Però allò manco conegut és que el conjunt de pensions noves (les reconegudes durant l'any 2012) tenen un valor mitjà de 930,06 euros i de 1.129,19 euros per la pensió de jubilació, la qual cosa vol dir que la diferència de les pensions noves en relació al total de pensions en vigor és del +21,60% pel total de pensions i del +29,43% pel que fa a la pensió de jubilació. Per acabar aquesta bateria de dades diré que „amb dades de 2011, les darreres disponibles,, el percentatge de la pensió de la jubilació en relació al darrer salari cobrat és del 68,4% a Balears i del 78,3% en el conjunt de l'Estat espanyol i que la pensió mitjana de Balears dels homes fou un 38,4% superior a la de les dones.

Acabem aquestes reflexions i anàlisi de dades amb una doble conclusió: Per una banda consideram cabdal augmentar la transparència i la informació sobre l'estat de situació del sistema públic de pensions i per això s'haurien de millorar el contingut i accessibilitat pel públic en general de les estadístiques sobre pensions. Seria imperdonable que s'eliminés la informació que, fins ara, ha proporcionat la Memòria del Consell Econòmic i Social de les Illes Balears (CES). I per una altra banda, cal emfatitzar que el consens polític i social és bàsic per a qualsevol reforma de les pensions. És fonamental reforçar els marcs de diàleg social existents i el Pacte de Toledo com a àmbit polític-institucional de diàleg i consens, en front de qualsevol intent d'imposició d'organismes supraestatals.

Convindria que els partidaris de reformes radicals del sistema de pensions prenguessin en consideració que, en paraules de Belén Barreiro, "l'empobriment del país està destruint les bases del recolzament de la democràcia i de l'economia de mercat". Alerta, idò, a passar-se de frenada amb tanta austeritat compulsiva que no farà altra cosa que aguditzar la crisi de suficiència de les pensions públiques i de la legitimitat democràtica de l'Estat social i de dret.

Pensions del present, pensions del futur *

I

“ No hi ha una altra riquesa que la vida” John Ruskin

Durant molts anys he defensat que el “Pacte de Toledo” i el “Diàleg Social” eren uns instruments molt útils per defensar l'actual sistema públic de pensions dels permanents atacs dels interessos privats i de les pretensions de reconvertir l'actual model de repartiment en un de capitalització que, per la seva pròpia naturalesa, provoca desigualtats econòmicament molt difícils d'assumir en democràcia. Segueixo pensant que el nostre sistema de repartiment, de solidaritat intergeneracional, és un tresor a defensar amb dents i unghes. Sanitat, educació, serveis socials i pensions públiques (i tal vegada el dret laboral com a protector de la part més feble en la relació capital - treball) és allò que dóna sentit a una democràcia que s'autodefineix com un estat social i democràtic de dret i no com a un estat únicament de lliure mercat.

Fins ara diàleg social i Pacte de Toledo han permès fer reformes estructurals, en el bon sentit de la paraula. Han permès que, tot i haver-hi hagut problemes i, al meu parer, malgrat que s'hagin pres algunes accions equivocades i algunes omissions d'un cert to de clientelisme (a tall d'exemple, la nul·la modernització de les pensions de viduïtat), allò cert i segur és que durant anys s'han fet reformes que no han significat una destrossa estructural del sistema. Malauradament, l'actual accepció de “reforma estructural” ja no significa reformar una cosa o un sistema per adaptar-ho a una nova situació, mantenint el sentit de la cosa o el sistema. Ara “reforma estructural” vol dir desmuntatge irreversible de drets.

Es parla de reforma estructural del sistema de pensions quan realment el que es planteja és una confiscació de drets. Fins ara, abans que la troica (CE-FMI-BCE) i el govern del PP tinguessin plena coincidència ideològica (turbocapitalisme) i estratègica (aprofitar la crisi per dur a terme una planificada operació de desmuntatge i privatització de l'estat del benestar), em resultava relativament fàcil sostenir que el sistema espanyol de pensions tenia moltes i rellevants forteses, entre les que destacaria les següents: 1.- Les pensions són una de les senyes de la democràcia recobrada, ja que les pensions d'autèntica misèria cal associar-les a la dictadura. Val a dir, a tall d'exemple, que l'any 2012 la mitjana de la quantia de les pensions de

* Publicat a la web de la Fundació Gadeso (www.gadeso.org), octubre 2013

jubilació en vigor era de 882,46 € mentre que el valor mitjà de les pensions noves reconegudes l'any passat era de 1.129,19 €. La primera mitjana incorpora pensions reconegudes en temps de la dictadura, la segona, òbviament, no. 2.- És un sistema segur (el fons de reserva proporciona una seguretat infinita en comparació a qualsevol sistema privat conegut arreu del Món). 3.- Garanteixen la capacitat de consum de les economies personals i familiars modestes (i en cas de crisi, com la que patim, són un salvavides insubstituïble). 4.- La progressivitat en la contribució garanteix una progressiva millora de la taxa de substitució dels salaris (el percentatge del darrer salari percebut immediatament abans de la jubilació que queda garantit per la pensió inicialment reconeguda) que en el conjunt del Regne d'Espanya està entorn al 78,3% i a les Illes Balears entorn del 68,4%. 5.- El consens polític i social, tot i que no l'ha eliminat del tot, ha estat un fre al clientelisme electoral.

També em resultava bo de fer apuntar, entre d'altres, les següents debilitats:

a) Els problemes de finançament. Aquest és el gran problema que necessitaria una gran reforma. Ni tota la cistella de pensions (jubilació, incapacitat, viduïtat; orfandat i ajut a favor de familiars) s'hauria de finançar mitjançant la quota, ni s'hauria de mantenir la injustícia del límit de cotització màxima. Cal recordar que en els salaris compresos entre el Salari Mínim (645,30 €) i 3.263 € la cotització és del 4,7% i del 23,6% per part del treballador i de l'empresari respectivament, si el salari arriba a 7.000 € les cotitzacions són del 2% i de l'11% i... si parlem de sous mensuals de 11.000 € les cotitzacions queden en un 1%! Un millor i més equitatiu sistema de finançament hauria de passar inevitablement per impostos i unes cotitzacions més proporcionals en funció del salari. Val a dir que la despesa espanyola en pensions en relació al PIB és inferior a la de molts estats de la UE. En aquest sentit no es pot menystenir que a Itàlia tenen una despesa que supera a l'espanyola en 5,2 punts, França ens supera en 4,6 punts, Grècia ho fa en 3,5, Portugal en 2,4 i Alemanya en 0,8. De fet, mentre la mitjana espanyola de despesa en pensions és el 10,2% del PIB, l'europea és el 13,5%. És evident que hi ha marge per augmentar -tot i que sigui prudentment- la despesa.

b) En el sistema actual de pensions hi ha elements d'iniquitat. Basta recordar que, fa no fa, el 52% (uns 5 milions) de pensions de jubilació estan per davall del Salari Mínim Interprofessional (645,30 €/mes) i aquestes conviuen amb pensions màximes de 2.548,2 € mensuals. A Balears entorn del 49% de les pensions de jubilació són inferiors al SMI i àdhuc hi ha persones jubilades - 1.571 a Balears- que cobren pensions de 150 €/mes.

c) Els elements de complementarietat no funcionen. En la majoria de països europeus estan molt consolidats els plans de pensions complementaris lligats a la negociació col·lectiva. Per contra, a casa nostra l'existència d'aquests plans complementaris és molt minoritària. Les patronals sempre han estat poc receptives a negociar sobre aquest tema, ja que el lobby bancari i de les assegurances privades ha estat, i continua sent, molt influent en l'aposta a favor dels plans de pensions estrictament privats.

d) Manca de coneixement i de prestigi social. El sistema espanyol de pensions és poc conegut per la gran majoria de la ciutadania. Normalment es parla del valor mitjà de les pensions sense distingir si són pensions d'orfanat o de jubilació, o si són pensions reconegudes recentment o fa molts anys.

Aquest discurs -basat en fortaleeses i debilitats-, que ja tenia per mà i que em serví per defensar les anteriors reformes pactades, ja no em serveix. La revolució neoconservadora provocada per l'arribada de Mariano Rajoy a La Moncloa ho ha capgirat tot. Ara estem en un procés de privatització de tot. En matèria de pensions de jubilació el negoci privat és importantíssim i, per això, s'han de crear les condicions perquè el mercat funcioni a l'engròs en aquest àmbit. L'actual sistema públic de pensions és tan potent que fa que el mercat d'assegurances de jubilació privat sigui minoritari, tal com posa de manifest una dada de l' Institut Nacional d'Estadística (INE) segons la qual, l'any 2012 el 94% de les persones que estan generant o han generat drets a jubilació ho fa a través del sistema públic i un 32,7% a través dels privats (la suma de percentatges no és 100 perquè ambdós sistemes són compatibles).

La proposta de reforma que ara fa el Govern de Mariano Rajoy té bàsicament els següents continguts:

a) Pèrdues importants de poder adquisitiu de les pensions amb la desvinculació de l'actualització anual de les pensions i l'aplicació d'una nova fórmula d'actualització mínima del 0,25% durant els anys de crisi i sostre de l'IPC més el 0,25% durant els de no crisi.

b) Vinculació, a partir de 2009, de la pensió inicial a l'esperança de vida de la persona en el moment d'abandonar el mercat laboral. A més de ser probablement il·legal, aquesta associació entre quantia de la pensió inicial i anys que se suposa es cobrarà és una aberració social, econòmica i moral. Ni garanteix la sostenibilitat del sistema, ni el fa més sòlid, ni més just. Ans al contrari, l'apropa a la lògica -i a la inseguretats i desigualtat- de l'assegurança privada!

Aquesta proposta es fa després del disbarat de la constitució d'un comitè d'experts absolutament esbiaixat a favor de la privatització de les pensions, que va elaborar un informe del qual la proposta governamental recull la pitjor versió possible. En qualsevol cas deixau-me que digui que aquesta pràctica de crear comitès d'experts assumptes eminentment polítics -ara n'han creat un sobre fiscalitat- és molt poc democràtica. “En el nostre Estat oligàrquic de dret, se despolititzen les qüestions bàsiques de la vida pública quan, al mateix temps, es neguen les formes de dominació que recorren la societat” deia Jaques Rancière al seu llibre titulat “L'odi a la democràcia”. En qualsevol cas, lligar el futur de les pensions a l'actual situació econòmica, del mercat laboral i de la demografia és una dèria ideològica. No són capaçes d'encertar en allò que passarà demà i es permeten fer previsions del que passarà durant les properes dècades!

En la meua opinió no hi ha possibilitat d'acord entorn d'aquesta proposta que minimitzi la pèrdua de capacitat adquisitiva de les pensions i el desmantellament del sistema públic de pensions. S'ha acabat el bròquil! A més d'oposar-se a aquesta reforma a les institucions i al carrer, hi hauria d'haver un compromís solemne del PSOE, Izquierda Plural i de la resta de forces polítiques d'esquerra en el sentit que en quan hi hagi una altra majoria parlamentària aquest nyap serà reversible. D'algunes propostes possibles per millorar l'actual sistema i avançar envers les pensions del futur en parlaré en la segona part de l'article.

II

“Uno de los objetivos más importantes de este asalto a los derechos sociales es el que se refiere al sistema de pensiones. No solo por razones presupuestarias, sino, como dice *Gerard Epstein, profesor de la Universidad de Massachusetts en Amherst, para minar el poder de los sindicatos y echar a los trabajadores en manos de los bancos y de los sistemas privados de pensiones. El objetivo general de todas estas medidas, concluye, es destruir el estado del bienestar y convertir sus sistemas de protección en oportunidades de negocia para los bancos*”

(Josep Fontana. “El futuro es un país extraño.

Una reflexión sobre la crisis social de comienzos del siglo XXI”. Pág. 62)

El Govern del PP ha presentat un projecte de Pressupost General de l'Estat per l'any 2014 que ja inclou la retallada de la capacitat adquisitiva de totes les pensions de jubilació. Hi havia algun dubte de la seva prepotència i

menyspreu a qualsevol consens entorn de la reforma del sistema públic de pensions?

És a dir, el procés d'espoliació de drets a les persones jubilades avança a tota màquina. Les pensions en vigor i les que es vagin incorporant durant l'any 2014 ja tindran la retallada exigida per la troica (CE-BCE-FMI) que, alhora, és contrapartida al rescat de la banca espanyola i està plenament en la lògica del programa ocult del PP. La segona mesura de la reforma (la vinculació, a partir de 2019, de la pensió inicial a l'esperança de vida de la persona en el moment d'abandonar el mercat laboral) semblaria ser l'única cosa que es vol aparentment dialogar/negociar. Pot ser el Govern vulgui parlar amb els interlocutors socials, econòmics i polítics del període de vida que han de tenir les pensionistes i els pensionistes. O tal vegada vol dialogar sobre a partir de quina edat la gent ha de seguir vivint sense cap pensió? Absurd. No hi ha res a negociar en aquesta insensata lògica!

Per part dels sindicats i les forces polítiques d'esquerres només s'hauria d'acceptar un possible acord entorn de l'augment dels ingressos. Vet aquí algunes propostes: 1.- Increment del percentatge de la cotització (mantenint l'equilibri entre quota obrera i quota patronal). 2.- Persecució del frau (principalment del gran frau) associat a l'economia submergida estructural i delictiva. 3.- Aproximació dels màxims de cotització als salaris (els grans salaris han de contribuir, de forma progressiva, molt més que ho fan ara). 4.- Convergència del tipus de cotitzacions del règim d'autònoms al general (òbviament igualant prestacions). 5.- Potenciació dels procediments de recaptació de tots els deutes (d'entitats esportives, religioses, administracions públiques, etc.). La sexta mesura d'augment d'ingressos consistiria a canviar la lògica de les Polítiques Actives d'Ocupació d'incentius a la contractació. Fins ara el que es fa és reduir les cotitzacions a la Seguretat Social per tal d'incentivar la contractació d'uns determinats col·lectius, potenciar la utilització d'unes determinades modalitats de contractació, etc. La nova lògica que propòs consistiria en una important reducció d'aquests incentius, centrant-los en els col·lectius especialment desfavorits i, per una altra banda, acabar amb la reducció de quota i instaurar el sistema de subvenció a càrrec del pressupost general (impostos) i no del de la Seguretat Social. En qualsevol cas allò que s'ha de subvencionar és l'esforç i no el compliment dels mínims legals (contractació de discapacitats, per exemple) i s'ha de contribuir més pel l'excés de minimització de riscos empresarials (un hotel amb activitat de quatre a sis mesos hauria de cotitzar més que un de 9 a 12).

Tot i que aquest paquet de mesures permetria un important augment dels ingressos, no és el més important per garantir el finançament de les pensions. La clau per garantir-ho passa , per un costat, en un canvi substancial de la

fiscalitat. Una nova fiscalitat radicalment progressiva, amb persecució implacable del frau fiscal, que no incentivi fiscalment els plans privats de pensions, i que garanteixi el principi de suficiència. Per un altre costat, és condició imprescindible un canvi de model productiu que torni a posar en el centre de la economia econòmic la productivitat basada en la sostenibilitat ecològica de l'activitat econòmica i el treball de qualitat (tot i que amb elements de flexibilitat ben entesa) com a element de creixement amb inclusió. Més i millor ocupació decent és la millor garantia d'increment dels ingressos per finançar un sistema públic de pensions dignes en ple segle XXI, és a dir, unes pensions equitatives i suficients per a viure dignament.

Amb més recaptació d'impostos i amb més cotitzacions seria possible que, de forma immediata, algunes prestacions de l'actual cistella de les pensions (viduïtats, orfandats) es paguessin directament dels impostos i que, a mitjà termini, al sistema de pensions que fins ara hem conegut s'hi incorporessin les pensions del futur. Aquestes, diguem-ne, “prestacions de nova generació” han de donar resposta als nous reptes d'una prosperitat que o és inclusiva o no serà prosperitat.

Quin són aquests reptes? En la meua opinió es poden identificar els següents: a) Creixement econòmic sense creixement de l'ocupació decent. b) El treball ja no es garanteix d'absència de risc d'exclusió social (el nombre de treballadors i treballadores pobres creix exponencialment). c) La vida laboral és cada cop més nòmada en tots els sentits (empresa, sector, modalitat contractual, geogràficament) i incorpora riscos d'empobriment ràpid (un acomiadament, una successió de contractes precaris, les mancances de la protecció de desocupació, un projecte immigratori fallit, etc...) i a llarg termini (complir 37 anys de cotització per gaudir d'una pensió al 100% és gairebé una quimera). d) Afortunadament l'esperança de vida augmenta i això hauria de ser una senya i garantia de progrés compartit i no un problema actuarial en el sistema de Seguretat Social (el canvi de model de creixement passa inevitablement per una gran aposta per l'economia d'atenció a les persones des del naixement a la mort).

Per fer front a aquests reptes és imprescindible, com ja s'ha dit, augmentar els ingressos del sistema Públic de Pensions per consolidar –i en alguns casos millorar– la cartera i qualitat de les prestacions actuals i, alhora, s'han de posar en marxa prestacions de nova generació, com ara: 1.- La Renda Bàsica en els termes que defensa la Xarxa Renda Bàsica. 2.- Restaurar la potencialitat de la Llei d'Atenció a les Persones en Situació de Dependència i garantir-la pressupostàriament. 3.- Instaurar com a dret subjectiu el de l'escolarització de 0 a 3 anys, garantit per una xarxa pública.

Ja sé que en l'actual context d'austeritat autoritària i democràcia devaluada semblen propostes utòpiques. Però també sé que José Luis Sampedro ens ensenyà sàviament que "Siempre se puede, cuando se quiere" i que més prest que tard es faran realitat en un context de democràcia de debò. Si no acceptam la "racionalitat" que va portar a l'ex primer ministre japonès, Taro Rosteixo, a recomanar als ancians japonesos a viure menys temps per evitar ser una càrrega, l'ideal del neoliberalisme d'una societat dual i de desigualtat no és inevitable.

Pensions i desigualtat corrosiva*

Són temps de fer balanços i la Fundació Gadeso vol ser-hi. Per això hem començat un seguit de *Temes Socioeconòmics* per esbrinar el que ha passat a les Illes Balears en l'àmbit social i laboral durant 2013. Amb el número vint-i-cinc d'aquesta publicació digital, a la que podeu accedir entrant a www.gadeso.org, iniciam aquesta tasca de retrospectiva parlant de l'evolució de la cistella de pensions públiques de la Seguretat Social (incapacitat, jubilació, viudetat, orfandat i a favor de familiars), tot i que posam especial atenció a les pensions de jubilació.

Les informacions més rellevants són les següents: a) El total de població balear beneficiària de pensions de la Seguretat Social arribà, l'any 2013, a 177.164 persones, el 16% del total de població censada. b) El col·lectiu majoritari és el de pensionistes de jubilació, amb 109.003 persones (el 61,5% sobre el conjunt de persones beneficiàries). c) El segon col·lectiu en importància és el de pensionistes de viudetat, que suma un total de 43.989 persones. És a dir, una de cada quatre pensions pagades ho és per la contingència de viudetat. d) L'any 2013 acabà amb un valor mitjà del total de pensions en vigor a Balears de 790,25 euros, i amb una pensió mitjana de jubilació de 903,96 euros. e) En el període 2009-2013 el nombre de pensions de jubilació s'ha incrementat en 11.383 persones (un 11,7%). f) La quantia del total de pensions de jubilació en vigor ha augmentat en 125,03 euros, és a dir un 16 %. Les del conjunt del Regne d'Espanya han crescut en 125,99 euros (un 14,6%). I g) Hi ha una lleugera disminució del diferencial negatiu del valor mitjà de les pensions de jubilació illenques en relació a les del conjunt de l'Estat. L'any 2009 aquesta diferència era de -9,3% i l'any 2013 acabà en un -8,3%.

Però, més enllà de les dades, m'interessa recordar que la reforma del sistema públic de pensions feta, en la més absoluta solitud social i parlamentària pel PP, té els següents continguts: per una banda, pèrdues importants de poder adquisitiu de les pensions, amb la desvinculació de la seva actualització anual de l'IPC, i l'aplicació d'una nova fórmula d'actualització mínima del 0,25% durant els anys de crisi i sostre de l'IPC més el 0,25% durant els de no crisi; i, per un altre costat, estableix la vinculació, a partir de 2019, de la pensió inicial a l'esperança de vida de la persona en el moment d'abandonar el mercat laboral. Les conseqüències són, per una banda, tan immediates que el 2013 pot ser l'últim any de moderada, però sostinguda en el temps, millora de les pensions públiques, i, a mitjà termini, és evident que es provocarà una

* Publicat a Diari de Mallorca, 20.01.2014

major desigualtat entre els que puguin finançar-se un pla privat de pensions i els que no ho puguin fer.

El camí de l'acord, la graduació, i la moderació, que durant anys ha marcat l'anomenat Pacte de Toledo i el pacte social, ha estat substituït pel camí de la radicalitat, amb una reforma de les pensions imposada per la troica (CE, BCE, i FMI) + PP que, tot s'ha de dir, és molt coherent amb l'economia de la desigualtat com a sortida neoliberal a la crisi. En aquest camí de la desigualtat com a paradigma social els consensos democràtics i sensibilitats socials són sobrats. En paraules del sociòleg alemany Ulrich Beck, vivim en un "estat d'excepció econòmica".

I tanmateix convé recordar que les pensions públiques, que sempre han estat claus per a la cohesió social i una peça fonamental de l'Estat del Benestar, s'han convertit en la crisi actual en un importantíssim matalàs familiar per a no agreujar el procés d'empobriment de moltes llars, i persones que sofreixen l'atur i les polítiques de retallades dels serveis socials bàsics. Precisament en aquest context de crisi, es posa en marxa aquesta nefasta reforma del sistema de pensions per agreujar la seva insuficiència i iniquitat. Sens dubte és un element més „en aquest cas molt important i estructural,, de la devaluació interna que empobreix únicament als no rics. Hi ha altres alternatives molt més sostenibles en termes econòmics i socials, encara que només sigui perquè, com escriví Tony Judt al magnífic llibre, *El món no se'n surt*, "la desigualtat és corrosiva. I podreix les societats des de dins".

Sobra mes per a tan poca pensió*

Amb la publicació del número 45 de *Temes Socioeconòmics Gadeso* hem iniciat una sèrie de balanços del que ha passat a les Illes Balears a l'àmbit social i laboral durant 2014. Començam amb el punt referit a les pensions públiques de la Seguretat Social, fent referència al total de la cistella d'aquestes prestacions (per incapacitat, jubilació, viudetat, orfanat i ajuda a familiars), amb un esment especial a les pensions de jubilació. Val a dir que empram les dades de desembre perquè, en matèria de pensions en vigor, es pot considerar la mitjana del que ha succeït durant l'any. Quines són les informacions més rellevants? Succintament es podria dir que:

El total de població balear beneficiària de pensions de la Seguretat Social arriba, en 2014, a 179.912 persones, el 16% del total de població censada. L'any 2014 registra un creixement de 2.748 persones beneficiàries (+1,6%) en relació a l'any anterior. 2. El col·lectiu majoritari és el de pensionistes de jubilació, amb 111.580 persones (el 62% sobre el conjunt de persones beneficiàries). 3. El segon grup en importància és el de pensionistes de viudetat, que suma un total de 44.080 persones. És a dir, una de cada quatre pensions pagada és de viudetat. 4. L'any 2014 acabà amb un valor mitjà del total de pensions en vigor a Balears de 805,55 euros (un 8,1% menys que la mitjana espanyola). 5. En el període 2009-2014 el nombre de pensions de jubilació s'ha incrementat en 16.150 persones (un 19,9%). 6. En 2014, la quantia mitjana de la pensió de jubilació va ser a Balears de 923,70 euros. En el període 2009-2014, aquesta quantia ha augmentat per a Balears en 144,77 euros, és a dir un 18,6%; i pel conjunt d'Espanya ha crescut en 146,20 euros (un 17%). 7. Hi ha una lleugera disminució del diferencial negatiu del valor mitjà de les pensions de jubilació il·lenques en relació a les del conjunt de l'Estat. L'any 2009 aquesta diferència era de -9,3% i l'any 2014 acabà en un -8,3%.

Més enllà d'aquestes dades objectives, m'interessa reflexionar sobre la percepció ciutadana d'insuficiència de les pensions. És una percepció molt consolidada que, pel que fa a Balears, es pot observar en els baròmetres de Gadeso (*Quaderns Gadeso* número 266 de novembre 2014), o en referència al conjunt d'Espanya, en l'estudi titulat *El comportamiento ciudadano en la planificación de la jubilación*, recentment publicat per la Fundación Edad&Vida i VidaCaixa i que el podeu consultar a la secció de dossiers de www.gadeso.org. Tanmateix allò que convé no perdre de vista és que tot indica que la percepció ciutadana sobre l'insuficiència de les pensions s'estén i té base en fets objectius.

* Publicat a Diario de Mallorca, 18.01.2015

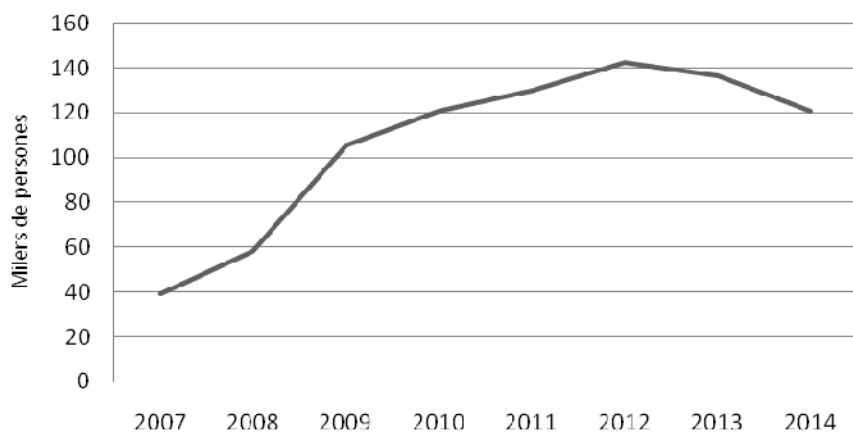
En aquest sentit, no deixa de ser paradoxal la coincidència dels efectes de la major crisi social coneguda en molt de temps amb una ofensiva de calat per fer negoci privat amb les pensions. Per una banda, constatem que les pensions públiques -que han estat sempre una peça fonamental per a la cohesió social-, a causa de la crisi s'han convertit, per a un gran nombre de famílies, en un imprescindible matalàs per a no agreujar el procés d'empobriment de moltes llars copejades per la greu crisi, l'atur i les polítiques de retallades dels serveis socials bàsics. I, per una altra banda, observam que la promoció dels Plans Privats de Pensions revifa dia rere dia. No tinc cap dubta que és una prova més d'aquesta societat dual que ens han dissenyat com a sortida de la crisi.

En el camp de les pensions, especialment en el de les de jubilació, es juga una aferrissada lluita de poder una mena de *Joc de troncs* plantejada en els següents termes: Com més economia determinada i governada privadament segons les regles de les mercaderies i no dels drets, més poder tenen els mercats i menys la societat. No està escrit qui guanyarà aquesta lluita entre mercats i democràcia, però el fet cert i segur és que la prolongació de la situació de crisi social ha fet que cada pic hi hagi més pensions manifestament insuficients per arribar a fi de mes. I això és poc democràtic, si més no, pels que no concebin la democràcia al marge de la pulsio igualitària.

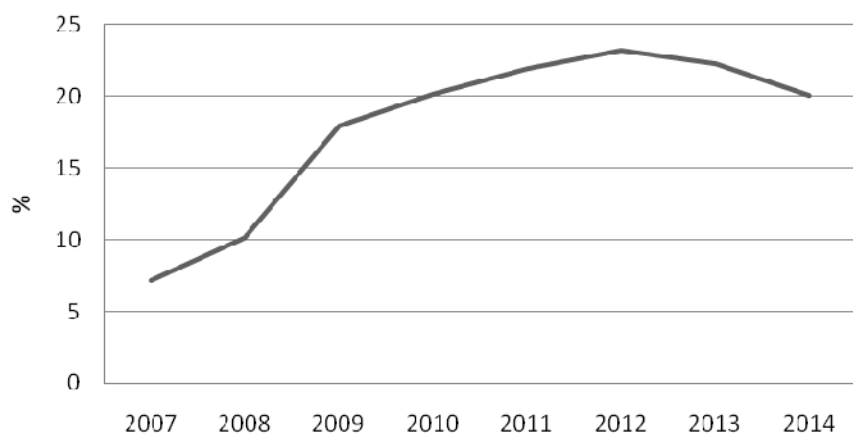
ELS TRETS FONAMENTALS DEL MERCAT LABORAL DE LES ILLES BALEARS EN UNA DOTZENA DE GRÀFICS*

*Les fonts de les dades dels gràfics següents són l'INE, l'IBESTAT i l'Observatori del Treball de les Illes Balears (OTIB). S'observaran algunes diferències entre les dades d'alguns articles i les incloses als gràfics. L'explicació és la següent: des de 2014 l'Enquesta de Població Activa (EPA) incorporà el nou cens de població. En qualsevol cas les tendències i conclusions no varien.

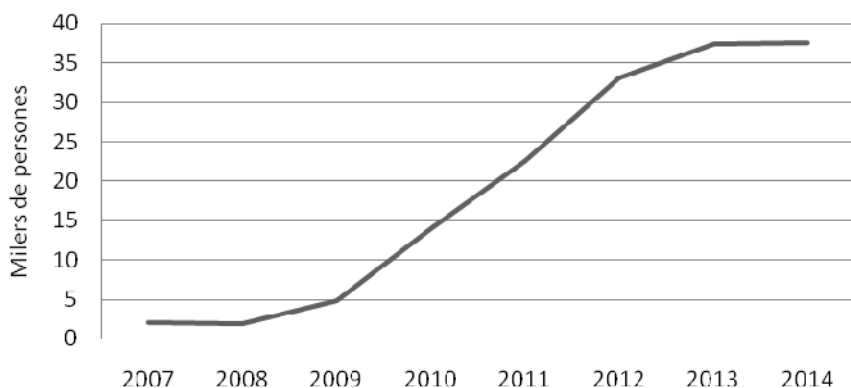
Mitjana anual de població aturada

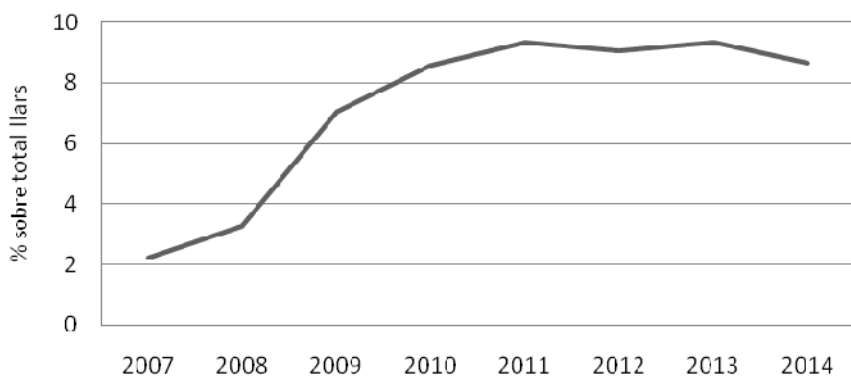
Taxa anual d'atur

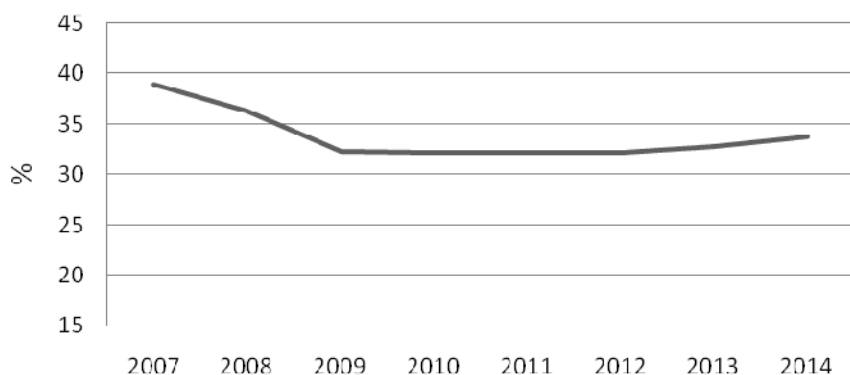
Mitjana anual de població aturada de molta llarga durada (més de dos anys)

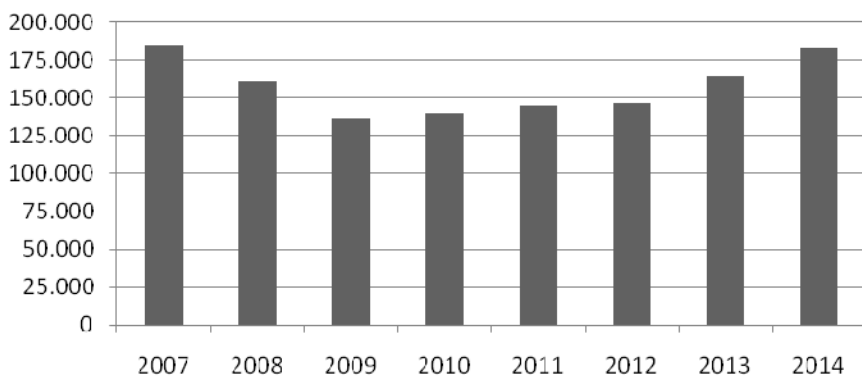
Mitjana anual de llars amb tots els membres en atur

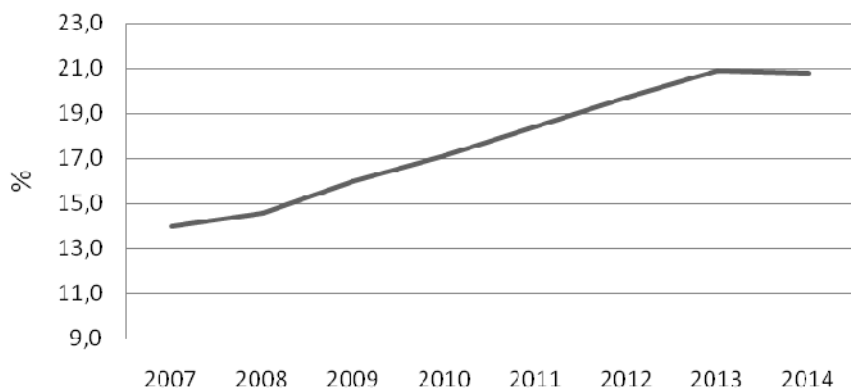
Afiliacions mitjanes anuals de persones amb contractes temporals

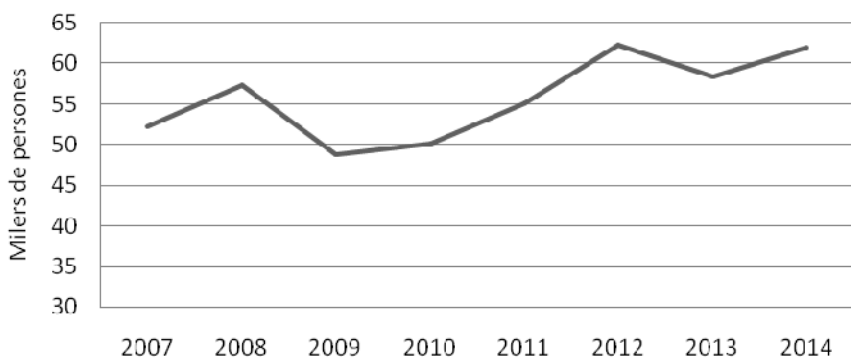
Total contractes registrats de menys de 3 mesos de duració

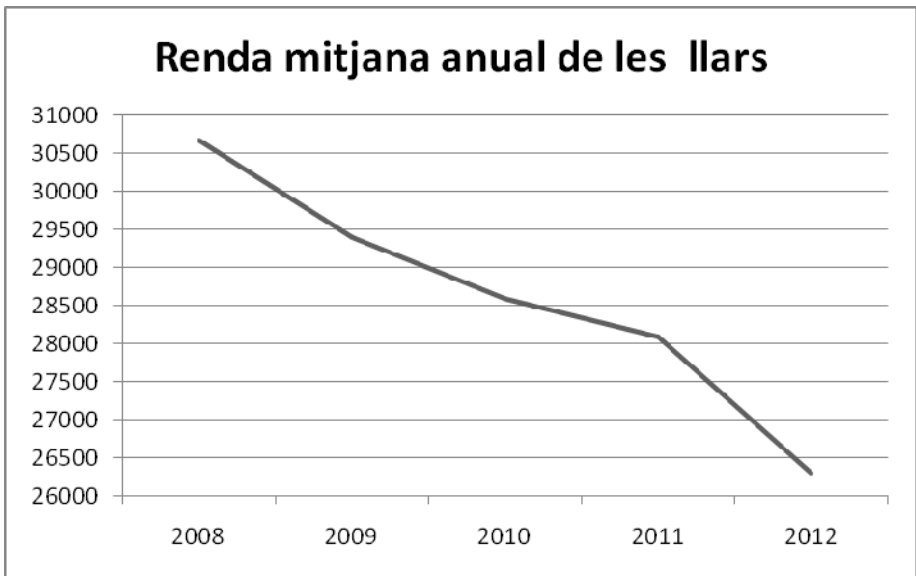
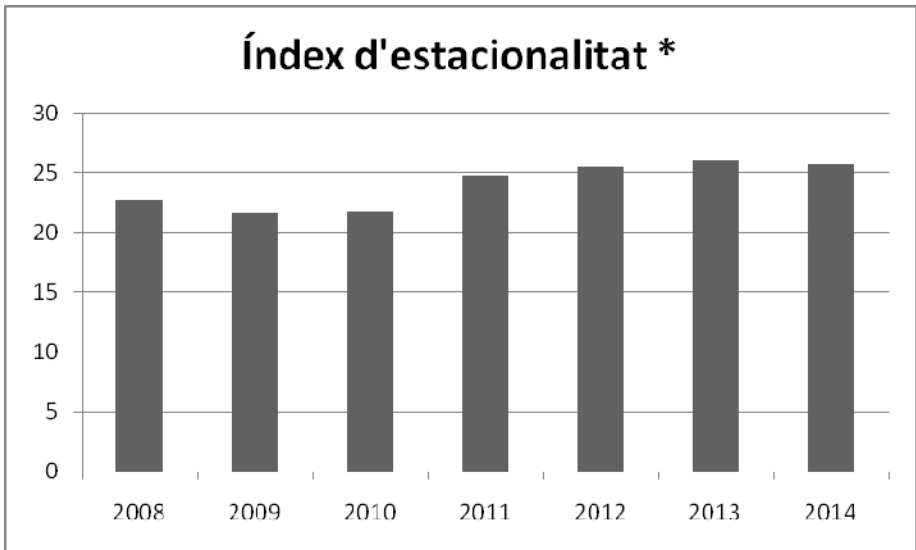

Afiliacions mitjanes anuals de persones amb contractes a temps parcial

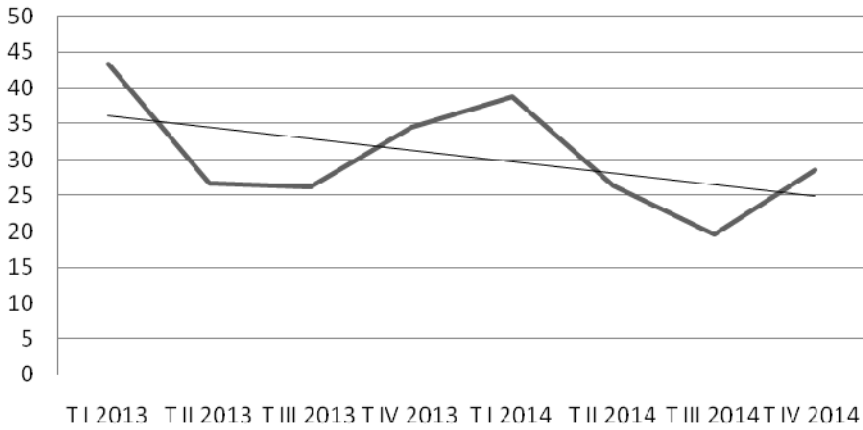
Mitjana anual de Treballadors Autònoms Econòmicament Dependents (TRADE) o "falsos autònoms"

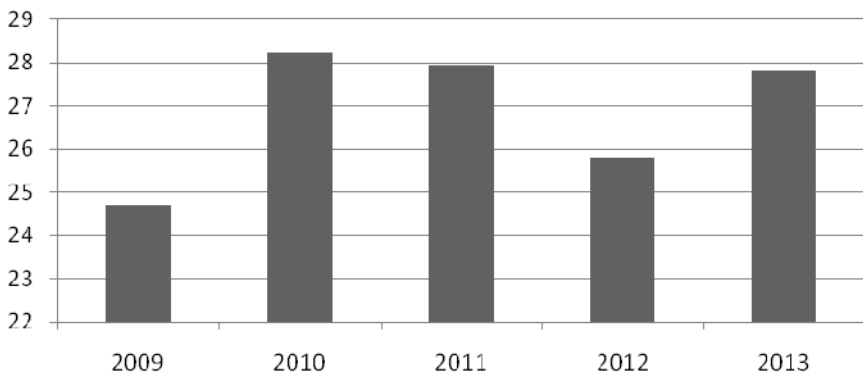

* L'índex d'estacionalitat de l'ocupació laboral està calculat com el percentatge de variació de les mitjanes d'afiliacions del total de persones treballadores a la Seguretat Social en el mes de juliol (tradicionalment el que registra més ocupació) respecte del mes de desembre (en què l'ocupació sol ser la mínima de l'any).

Taxa de protecció per desocupació

Taxa risc de pobresa o exclusió social (estratègia Europa 2020) -AROE -

El gruix d'aquest llibre està format per una selecció d'articles d'opinió que l'autor ha publicat a diversos mitjans de comunicació. Reflexions que, tot i tenir un fil conductor, haurien de llegir-se contextualitzant-les en la data en què foren publicades. En qualsevol cas, en el darrer capítol s'hi inclouen alguns gràfics que permeten una visió actualitzada.

Segons l'autor, la crisi ha estat l'excusa perfecta per implementar polítiques laborals que han provocat una transformació molt important dels mercats de treball espanyols i, concretament, de les Illes Balears. Val a dir que la precarietat laboral no és per aquestes contrades un fenomen nou, però sí la seva intensitat i l'aparició de nous perfils de precarietats. La novetat rau, per una banda, en l'extensió i la intensitat de la pobresa laboral i, per una altra, en el fet que ja no es pugui lligar necessàriament la precarietat laboral a un determinat model de creixement, com ara el basat en el turisme estacional de sol i platja. El model d'externalització empresarial actual és generador de precarietats laborals en qualsevol activitat econòmica, des de la cura de persones fins a les relacionades amb les TIC o amb R+D+i, passant per tota classe d'activitats industrials.

D'aquestes novetats parlen els articles seleccionats, entre els que hi trobareu referències a *treballadors i treballadores pobres, autònoms proletaritzats, inocupables* –o desocupats de molta llarga durada–, *escenaris de creixement sense ocupació* o *empresaris precaris*; també es parla del lligam entre la baixa intensitat de l'ocupació (contractacions a temps parcial no desitjat o reestacionalització laboral) amb la pobresa laboral, de l'associació entre la baixada d'atur registrat i l'estirabot d'atur desanimat i la migració, i fins i tot del poc rigor que suposa avaluar la situació laboral amb xifres d'atur registrat. També hi trobareu referències als aspectes qualitius del sistema de Pensions Públiques de la Seguretat Social (i del perill d'insostenibilitat d'aquest sistema en un marc laboral de precarietat estructural i devaluació salarial permanent) i a l'anàlisi dels resultats de les polítiques públiques de conciliació de la vida laboral amb la familiar i personal i de les polítiques de cures.

Tot i que en el llibre hi ha dades, el veritablement rellevant és l'anàlisi que se'n fa i, sobretot, la preocupació per les persones i, en molts casos, pels drames humans i discriminacions que s'amaguen darrere aquestes xifres.

